

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Kateřina Štěpánová

***Locus standi* jednotlivce před Evropským soudem pro lidská práva
a Soudním dvorem Evropské unie
– komparace a výhledy do budoucna**

Disertační práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „*Locus standi* jednotlivce před Evropským soudem pro lidská práva a Soudním dvorem Evropské unie – komparace a výhledy do budoucna“ vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 2018

Kateřina Štěpánová

Mé poděkování nejen na tomto místě patří školitelce paní doc. et doc. JUDr. Naděždě Šiškové, Ph.D., za vedení disertační práce a cenné rady při jejím zpracovávání, jakož i členům katedry evropského a mezinárodního práva Univerzity Palackého v Olomouci za jejich zpětnou vazbu a přístup. Děkuji rovněž své rodině a přátelům za bezmeznou podporu a trpělivost; bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

1. ÚVODEM	8
1. 1. Vymezení zkoumané problematiky a pojmů, teoretická východiska	8
1. 2. Terminologická poznámka	12
1. 3. Cíl a struktura práce, výzkumné otázky a hypotézy, výzkumná metoda ...	13
1. 4. Zdroje a dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře	17
2. LOCUS STANDI JEDNOTLIVCE PŘED ESLP	22
2. 1. Charakter štrasburského mechanismu ochrany lidských práv	23
2.1.1. Pozměňující protokol č. 11 k Úmluvě	24
2.1.2. Pozměňující Protokol č. 14 k Úmluvě.....	25
2. 2. Výkladové metody štrasburského Soudu	28
2.2.1. Doktrína autonomních pojmů	30
2.2.2. Doktrína evolutivní interpretace	32
2.2.3. Doktrína volného uvážení či míry uvážení	33
2. 3. Právo individuální stížnosti v Úmluvě, příslušnost Soudu, podmínky přijatelnosti a jejich judikatorní pojetí do přijetí Protokolu č. 14 k Úmluvě	35
2.3.1. Právo individuální stížnosti.....	36
2.3.2. Příslušnost Soudu <i>ratione temporis, ratione loci a ratione materiae</i>	44
2.3.3. Podmínky přijatelnosti dle článku 35 Úmluvy	48
2. 4. Praktická realizace přístupu jednotlivce k ESLP po přijetí pozměňujícího Protokolu č. 14 k Úmluvě	55
2.4.1. Změny procesních aspektů vyřizování stížností.....	56
2.4.2. Podmínka podstatné újmy.....	58
2.4.3. Reforma článku 47 Jednacího řádu	65
2.4.4. Institut tzv. pilotních rozsudků	71
2.4.5. „Přenesení“ hledání prostředků nápravy na národní soudy, princip subsidiarity	74
2. 5. Aktuální tendence <i>locus standi</i> jednotlivce před ESLP	79
2.5.1. Hodnocení reformy zaváděné pozměňujícím protokolem č. 15 k Úmluvě... 80	
2.5.2. Hodnocení reformy zaváděné pozměňujícím Protokolem č. 16 k Úmluvě .. 82	
2.5.3. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu kvantitativního	86
2.5.4. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu kvantitativního	87
2.5.5. Tendence v oblasti pilotních rozsudků	89
2.5.6. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu z pohledu zásady subsidiarity a důrazu na výkon rozhodnutí ESLP na národní úrovni	93
2. 6. Dílčí shrnutí ke kapitole druhé	95

3. LOCUS STANDI JEDNOTLIVCE PŘED SD EU	97
3. 1. Charakter práva EU	99
3.1.1. Role SD EU při tvorbě principů unijního práva.....	100
3.1.2. Doktrína obecných zásad právních a společných ústavních tradic	102
3.1.3. Role SD EU při ochraně základních práv, Charta	103
3. 2. Procesní nástroje jednotlivce pro realizaci <i>locus standi</i> v unijním právu	104
3.2.1. Koncepce evropské ústavní stížnosti	106
3.2.2. Rozšíření <i>locus standi</i> jednotlivců před národními soudy	108
3.2.3. Reforma procesního ustanovení Smlouvy	108
3.2.4. Další procesní nástroje	109
3.2.5. Shrnutí k procesním nástrojům realizace <i>locus standi</i> jednotlivce před SD EU	111
3. 3. Žaloba na neplatnost	112
3.3.1. Charakter žaloby na neplatnost	112
3.3.2. Problematika výkladu článku 263 odst. 4 SFEU	116
3. 4. „Předlisabonský“ výklad procesních podmínek žaloby na neplatnost ve vztahu k neprivilegovaným žalobcům	117
3.4.1. Podmínka přímého dotčení a charakter napadnutelného aktu.....	117
3.4.2. Snahy po rozvolnění, aneb od <i>Plaumanna</i> zpět k <i>Plaumannovi</i>	121
3.4.3. Případ <i>Jégo-Quére</i>	124
3.4.4. Aktivní legitimace nevládních organizací	126
3.4.5. Shrnutí k „předlisabonské éře“	127
3. 5. „Polisabonský“ výklad procesních podmínek žaloby na neplatnost ve vztahu k neprivilegovanými žalobcům	129
3.5.1. Nový pojem „ <i>regulatory act</i> “	130
3.5.2. Případ <i>Inuit</i>	131
3.5.3. Případ <i>Telefónica</i>	134
3.5.4. Případ <i>Arcelor</i>	136
3.5.5. Případ <i>Woonlinie</i> aneb snahy po rozvolnění.....	137
3.5.6. Případ <i>T & L Sugars Ltd. a Sidul Açúcares Unipessoal</i>	138
3.5.7. Aktuální tendence judikatorního vývoje.....	142
3. 6. Možná úskalí soudní ochrany jednotlivce v rámci EU	149
3.6.1. Interní riziko související s institucionální reformou Tribunálu	150
3.6.2. Problematika přetížení Soudu	150
3.6.3. Riziko co do nepřímého přístupu jednotlivce.....	152
3.6.4. Riziko rozporu s Úmluvou, vnější kontrola	153
3. 7. Alternativy k žalobě na neplatnost	154
3.7.1. Užití institutu předběžné otázky a incidenční námitky protiprávnosti, řízení před národními soudy	155
3.7.2. „Přenesení“ ochrany práv jednotlivce na národní úroveň.....	158
3.7.3. Avantgardní řešení „Reverse Solange doktrína“	163
3. 8. Dílčí shrnutí ke kapitole třetí	168

4. VZÁJEMNÉ INTERFERENCE MEZI ESLP A SD EU Z POHLEDU <i>LOCUS STANDI</i> JEDNOTLIVCE	171
4. 1. Otázka přistoupení ES/EU k Úmluvě	173
4. 2. Posudek č. 2/13 a jeho dopady	174
4.2.1. Důvody neslučitelnosti	175
4.2.2. Názory na posudek	176
4.2.3. Dopady posudku do sféry jednotlivce.....	178
4. 3. Vztahy mezi ESLP a SD EU po vynesení posudku, vnější kontrola ze strany ESLP	179
4.3.1. Doktrína ekvivalentní ochrany	181
4.3.2. Rozsudek ESLP ve věci <i>Avotiņš proti Lotyšsku</i>	183
4.3.3. Reakce ze strany SD EU	188
4. 4. Dílčí shrnutí ke kapitole čtvrté.....	192
5. ZÁVĚRY A NÁVRHY <i>DE LEGE FERENDA</i>	195
6. PREZENTACE PŮVODNÍCH VÝSLEDKŮ PRÁCE	203
7. BIBLIOGRAFIE	205
7. 1. Monografie	205
7. 2. Časopisy, sborníky, příspěvky	207
7. 3. Právní předpisy.....	210
7.3.1. Mezinárodní smlouvy	210
7.3.2. Právní předpisy EU	211
7. 4. Internetové zdroje.....	212
7.4.1. Odborné články a komentáře z internetových zdrojů	212
7.4.2. Další internetové zdroje	214
7. 5. Judikatura	215
7.5.1. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.....	215
7.5.2. Judikatura Soudního dvora EU	222
7.5.3. Jiné	227
7. 6. Vědecké konference a odborná setkání	227
8. ANOTACE/ABSTRACT	229
8.1. Anotace	229
8.2. Abstract.....	231
9. KLÍČOVÁ SLOVA.....	233

1. ÚVODEM

1. 1. Vymezení zkoumané problematiky a pojmů, teoretická východiska

Za objekt zájmu této disertační práce autorka zvolila otázku možností přístupu jednotlivce ke dvěma mezinárodním soudům působícím v regionálním evropském měřítku, a to Evropskému soudu pro lidská práva a Soudnímu dvoru Evropské unie.

Zaměření práce je motivováno praktickým působením autorky aktuálně jako soudkyně obecného soudu České republiky, která se takto denně při svém profesním působení setkává s tématem *locus standi* účastníků řízení, jakož i s aplikací rozhodnutí obou zmiňovaných soudů. V minulosti autorka rovněž jako stážistka u obou těchto soudů působila.

Práce se takto věnuje zejména praktické realizaci přístupu jednotlivce k daným soudům a poskytuje, místy i kritický, pohled na to, jak může jednatelce deklarované *locus standi* uplatnit.

Pojem *locus standi* v běžném právním systému může být definován jako „pozice či postavení, ze které dotčený může oprávněně uplatňovat právní nárok nebo usilovat o vynucení práva nebo povinnosti“¹. Znamená právo být slyšen před soudem². Tento institut je vlastní všem kontinentálním právním systémům, jakož i soudům mezinárodním, které jsou předmětem zkoumání této práce. Jeho existence pak plní účel jednak filtrace neopodstatněných podání, jednak zabezpečuje efektivní výkon spravedlnosti. Podmínky *locus standi*, či „stupně zájmu“, resp. „individuálního postavení,“ které musí jednatelce/stěžovatel/žalobce prokázat, pokud se obrací na soudní instanci, se samozřejmě liší dle příslušných procesních předpisů ovládajících řízení před dotčenými soudy.

V tradičním mezinárodním právu byly dlouhodobě za adresáty jeho norem, tedy za nositele práv a povinností, považovány toliko státy. Byly to ony, které mezinárodní právo tvořily, a disponovaly proto mezinárodněprávní subjektivitou. Výlučný mezistátní charakter mezinárodního práva byl postupem času zmírňován a

¹ GARNER, Bryan. A. *Dictionary of Modern Legal Usage Garner*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 1987. 515 s.

² FOULKES, David. *Administrative Law*. 7. vydání. London: Butterworths, 1990. 342 s.

korigován. Do hledáčku aktivních aktérů mezinárodního práva se dostávaly i jiné subjekty, kromě mezinárodních organizací a nadnárodních korporací také jednotlivci³.

Mezinárodní právo však samo své subjekty nikterak nedefinuje, toto přísluší doktríně. Předmětné definice potom mohou být poplatné stavu mezinárodního společenství a jeho činitelů⁴. Právní subjektivita je pak vymezena v obecné právní teorii a bývá tradičně chápána jako způsobilost být subjektem práv a povinností; u mezinárodněprávní subjektivity je to způsobilost být subjektem práv a povinností z mezinárodního práva.⁵

Jednotlivec nejprve pronikal do mezinárodního práva prostřednictvím tzv. diplomatické ochrany. Domovský stát na sebe takto přebíral nároky či závazky, které daná osoba nárokovala osoba vůči jinému státu. Uvedený postup byl nicméně pouze právem, nikoliv povinností suverénního státu. Převzetím závazků jednatelce stát vstoupil do daného právního vztahu a charakter sporu se změnil na mezistátní.

Z teoretického hlediska nicméně nic nebránilo tomu, aby byl jednotlivec coby subjekt práva vnitrostátního považován i za subjekt práva mezinárodního⁶.

Již Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti ve svém posudku z 3. března 1928 ve věci kompetencí soudu v Gdaňsku⁷ uvedl, že „podle ustáleného principu mezinárodního práva nemůže mezinárodní smlouva jako taková vytvářet práva a povinnosti přímo pro jednotlivce. Není ovšem sporu, že samotným předmětem mezinárodní smlouvy může v souladu se záměrem smluvních stran být přijetí určitých norem, které vytvářejí práva a povinnosti pro jednotlivce a jsou způsobilé k použití vnitrostátními soudy“.

Jinými slovy, původně bylo zcela na vůli států, jakožto subjektů mezinárodního práva, zda poskytnou jednotlivcům práva a povinnosti dle mezinárodního práva a zda se jednotlivci budou moci takových práv před soudem domáhat.

³ Srovnej DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 131-132.

⁴ Například Mezinárodní soudní dvůr se ve svém poradním stanovisku ve věci „Náhrady škod utrpěných ve službách OSN“ (*Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I. C. J. Reports, 1949, strana 174*) vyjadřuje mj. tak, že „subjekty práv v kterémkoliv právním systému nemusí být nutně totožné co do své povahy nebo rozsahu práv; a jejich povaha závisí na potřebách společenství“.

⁵ Srovnej DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné ...* s. 132.

⁶ Srovnej SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno. Masarykova univerzita Brno, 1997, s. 58.

⁷ Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti, posudek ze dne 3. března 1928, P.C.I.J., série B, č. 15, str. 17.

Aby ovšem norma byla vhodná k přímé aplikaci a jednotlivec se jí takto mohl domoci, musí splňovat určité požadavky, musí se jednat o tzv. normu *self-executing*. Norma tak musí vykazovat znaky individualizace, musí být po obsahové i formální stránce vhodná k přímé aplikovatelnosti, musí obsahovat dostatečně konkrétní formulaci práv a povinností, jejichž adresátem je jednotlivec⁸. Jedná se o mezinárodní smlouvy, které jsou použitelné bez toho, aby byly doplněny zákonným ustanovením⁹.

Povaha *self-executing* normy byla definována i v judikatuře českých soudů. Za všechny je možné jako příklad zmínit rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 28. února 2007, č. j. 3 Ads 88/2006-72, dle něhož „mezinárodní smlouva, případně její jednotlivé smluvní ustanovení, je *self-executing* povahy, pokud je určena přímo jednotlivcům pod jurisdikcí veřejné moci státu a tito z ní mohou přímo, bezpodmínečně, jasně a určitě odvodit svá práva. Pokud je však z (...) textu mezinárodní smlouvy zřejmé, že primárně zavazuje smluvní státy k přijetí právní úpravy a přizpůsobení vnitrostátního zákonodárství požadavkům mezinárodní smlouvy, pak *self-executing* povahu nemá a nemá proto ani aplikační přednost.¹⁰

Typickými příklady smluv, které vykazují povahu *self-executing* norem, jsou pak smlouvy lidsko-právní.

Aby jednotlivec byl aktivním subjektem mezinárodního právního řádu, je ve skutečnosti třeba, aby byl nejen adresátem práv a povinností vytvořených mezinárodním právem, ale aby mu byla přiznána taktéž způsobilost k mezinárodně-právním úkonům. Mezinárodní projev mezinárodněprávní subjektivity vyvstane až tehdy, pokud je jednotlivci smluvně, na základě dohod států, dána také vlastní (mezinárodní) procesní způsobilost¹¹. Stává se tedy z původního objektu mezinárodního práva destinátářem, resp. beneficentem některých norem mezinárodního práva. V minulosti mu nebyl status subjektu mezinárodního práva přiznáván s tím argumentem, že nedisponuje vlastnostmi státu, jako je například ta tvořit mezinárodní smlouvy. Uvedený argument je však poněkud scestný. I v

⁸ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo ...*, s. 153.

⁹ MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. a kol.: *Ústava České republiky – Komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 181.

¹⁰ V dané věci byla obecnými soudy potvrzena přímá použitelnost například ve vztahu k článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, odmítnuta naopak například k Aarhuské úmluvě či Evropské chartě místní samosprávy.

¹¹ SUDRE, Frédéric, *Mezinárodní a evropské...* s. 53

národním právu se přeci nepodílejí všichni jednotlivci na legislativním procesu, a přesto nepřestávají být subjekty práv.¹²

Reálné mezinárodní ochrany lidských práv je tak možné dosáhnout toliko prostřednictvím konsolidace mezinárodní právní subjektivity jednotlivce. V procesní rovině je takový ideál zhmotněn v právu individuální stížnosti/žaloby. Právo na individuální stížnost je proto úhelným kamenem mezinárodních lidsko-právních smluv.¹³

Bez práva na individuální stížnost a z něj vyplývajícího práva na přístup k soudu na mezinárodní úrovni, by byla práva ukotvená v lidsko-právních smlouvách toliko prázdnou schránkou. Na bázi práva individuální stížnosti dochází k určité emancipaci jednotlivce na jeho vlastním státě.

Dlužno dodat, že různý rozsah práv a povinností u jednotlivých subjektů mezinárodního práva následně určuje i různé projevy mezinárodněprávní subjektivity; mezi základní projevy patří způsobilost podílet se na tvorbě mezinárodního práva, tedy *ius tractati*, způsobilost navazovat a udržovat diplomatické vztahy, *ius legationis*, a způsobilost nést odpovědnost za protiprávní chování, resp. způsobilost dožadovat se práv soudní cestou, tedy *ius standi*¹⁴.

A právě jeden z konkrétních projevů zmiňovaného *ius standi* - konkrétně *locus standi* jednotlivce, tedy jeho právo vystupovat a být slyšen před soudem, v této práci pak před Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva, je předmětem zkoumání této práce.

Obecné mezinárodní právo nabízí jednotlivcům pouze velmi omezené možnosti vystupovat a jednat před soudními orgány. Případy, kdy se předpokládá účast jednotlivce na skutečném soudním řízení, zůstávají výjimkami.¹⁵

Z historické perspektivy je možno zmínit Washingtonskou úmluvu z 20. prosince 1907, kterou uzavřely republiky Kostarika, Guatemala, Honduras, Nikaragua a Salvador za účelem zřízení Středoamerického soudního dvora¹⁶, který

¹² K tomu srovnej TRINDADE, Antonio. L'émancipation de l'individu par rapport á son propre Etat: le rétablissement historique de la personne humaine comme sujet du droit des nations, *Le droit international pour la personne humaine*. 2011, s. 149 – 167.

¹³ Srovnej disentní stanovisko soudce Jihoamerického soudu pro lidská práva Trinidad ve věci *Castillo Petruzzi a další proti Peru*, rozsudek ze dne 4. září 1998.

¹⁴ Srovnej DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné ...*s. 132.

¹⁵ NGUYEN, Quoc Dinh a kol., *Droit International Public*, LGDJ, 1987, s. 574.

¹⁶ SUDRE, Frédéric, *Mezinárodní a evropské...* s. 59.

za dobu svého krátkého působení v rozmezí let 1907 až 1918 projednával celkem čtyři individuální stížnosti. Jednotlivci měli k soudu přístup za podmínky vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy a nesplnění této podmínky vedlo k odmítnutí všech čtyř individuálních stížností, které soud za dobu své existence projednával.

V kontextu evropského regionu se setkáváme zejména se dvěma aktéry podílejícími se na soudní ochraně lidských práv, před nimiž jednotlivec může uplatnit své *locus standi*: jedná se o Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr Evropské unie.

Práce zkoumá samotnou možnost takového přístupu, jeho podmínky a praktické konsekvence, a to důsledně v historické perspektivě. Přitom pochopitelně reflektuje postupný vývoj mezinárodního a evropského práva, ve kterém hrají zmiňované relevantní soudní instituce podstatnou roli.

Práce se zaměřuje zejména na to, jak jsou jednotlivými soudy aplikována a vykládána procesní kritéria přístupu jednotlivce k soudům, zda se jedná o interpretaci sourodou či zda vykazuje určité odchylky, zda se názor soudů postupem času vyvíjí a dochází tak k *revirement de jurisprudence* či *turnaround in jurisprudence*, tedy ke změně ustálené rozhodovací praxe.

V práci též bude upozorněno na skutečnost, že v evropském regionu se mohou faktické kompetence obou soudů i překrývat, což původně nebylo záměrem jejich tvůrců, a na konsekvence z tohoto překrývání plynoucí.

1. 2. Terminologická poznámka

Aktuální Soudní dvůr Evropské unie a jeho složky bude dále v textu pro zjednodušení terminologicky označován jako „Soudní dvůr“ či „Soudní dvůr EU“ nebo také „SD EU“ či „lucemburský soud“, příp. pouze dle příslušné kapitoly jen „Soudu“, přičemž je takto uvažována judikatorní činnost jak Soudního dvora a dřívějšího Evropského soudního dvora, tak Tribunálu, resp. Tribunálu první instance, jejichž terminologické označení dostalo změn spolu se vstupem v platnost Lisabonské smlouvy. Rovněž se může v textu objevit označení respektující označení dobové, je-li o soudní instituci hovořeno v historickém kontextu.

Evropskému soudu pro lidská práva je v textu vyhrazeno označení „ESLP“ či dle svého sídla soud „štrasburský“, resp. pro zjednodušení a dle příslušné kapitoly

toliko „Soud“. V historického kontextu se mohou objevit i rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva, tedy „EKLP“.

Co se pak týká pojmu „základní lidská práva“, je možno vysledovat, že Evropská unie používá na místo pojmu „lidská práva“ pojem „základní práva“, a to jak v judikatuře, tak v legislativních textech. Lze zobecnit, že pojem „lidská práva“ je vlastní spíše oblasti mezinárodního práva veřejného a ústavnímu právu jednotlivých členských států, přičemž bývá chápán jako pojem širší, zastřešující. Výraz „základní práva“ byl rozvinut zejména judikaturou lucemburského soudu, a v návaznosti na tuto „justiční normotvorbu“ byl následně převzat do primárního práva¹⁷. Z obecného hlediska je však možnost oba termíny označit za synonymní, jde spíše o otázku použití těchto pojmů zkoumanými institucemi a právními systémy.

1. 3. Cíl a struktura práce, výzkumné otázky a hypotézy, výzkumná metoda

Jak vyplývá ze samotného titulu práce, jejím cílem je především provedené srovnání *locus standi* jednotlivce před předmětnými soudními stolicemi, resp. srovnání přístupů obou soudů k tomuto tématu, a to včetně vzájemného ovlivňování.

Metoda komparace vyžaduje nejprve definování konkrétních prvků, které budou srovnávány, jakož i přístupových hledisek komparace.

S ohledem na šíři tématu a možný reálný rozsah práce, jakož i v úvodním slovu naznačené praktické zaměření autorky, byl v práci akcentován praktický pohled na zkoumanou problematiku.

Jako styčný bod tématu *locus standi* jednotlivce před oběma soudy, tedy prvky, které budou předmětem komparace, autorka vymezila **procesní podmínky individuálních podání k předmětným Soudům, respektive jejich interpretaci** předkládanou vždy příslušným Soudem. Detailnímu zkoumání tak bude podroben

¹⁷ Zde srovnej zejména ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008, následně pak např. ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha. 2009, s. 70 a násl.

výklad procesních podmínek přijatelnosti individuální stížnosti k ESLP a žaloby na neplatnost k SD EU.

Jedná se o předpoklady, bez nichž nemůže proběhnout řízení a Soud nemůže ve věci vydat konečné rozhodnutí. V práci proto budou zkoumány procesní podmínky, které musí naplnit individuální podání jednotlivce (ať již žaloba či stížnost), aby bylo shledáno přijatelným, projednatelným, nebylo odmítnuto, a jednotlivce tak mohl před soudem realizovat své *locus standi*, jeho podání bylo posouzeno meritorně a soud mohl vynést v konkrétním případě konečné rozhodnutí.

Podmínky přijatelnosti jsou oběma dotčenými soudy zkoumány v každém jednotlivém případě *ex officio* před meritorním posuzováním podání. Od výsledku zkoumání procesních podmínek pak odvisí další postup v řízení. Pokud podmínky nejsou dány či splněny, případně za určitých podmínek není nedostatek podmínek ani dodatečně odstraněn, bude podání odmítnuto, resp. zamítnuto, a soud se individuálním podáním nebude věcně zabývat.

Procesní podmínky pak z teoretického pohledu vykazují různou povahu. Rozlišujeme podmínky subjektivní či objektivní, podmínky tkvící na straně soudu nebo na straně účastníků, či podmínky týkající se věci. Podmínky přijatelnosti jsou pak specifikovány v normách procesního charakteru ovládajících řízení před soudem.

Autorka se ve snaze nalézt ke komparaci vhodné styčné body mezi procesními podmínkami individuálních podání k jednotlivým Soudům, tj. stížnosti a žaloby na neplatnost, zaměřila zejména na zkoumání podmínek *ratione personae* a *ratione materiae* těchto individuálních procesních institutů, neboť má za to, že zejména, nikoliv však výlučně, jejich výkladem oba Soudy ponejvíce *locus standi* jednotlivce formují a ovlivňují.

Práce tedy sleduje výklad procesních podmínek individuálních podání ve vztahu k osobě stěžovatele, resp. žalobce, odpovídající tak na otázku: „**Kdo může podání podat a co musí splňovat?**“, jakož i interpretaci s tímto úzce spojených podmínek *ratione materiae*, vymezující samotný obsah podání, předmět řízení, resp. napadnutelný akt, odpovídající na otázku: „**Co stěžovatel/žalobce žádá, čeho se podáním domáhá, co může napadat?**“ Práce se samozřejmě dotýká i dalších podmínek přijatelnosti, a to vždy v konkrétních souvislostech.

Co se pak týče *přístupových hledisek komparace*, opět vedena snahou o praktické vyznění práce, autorka zvolila, jak konstatováno výše, analýzu výkladu, tedy **praktické aplikace zkoumaných procesních institutů jednotlivými Soudy**.

Práce takto zkoumá, jak Soudy při výkladu podmínek přijatelnosti postupují, zda jsou procesní podmínky ovládající přípustnost a projednatelnost konkrétního podání jednotlivce vykládány extenzivně či restriktivně, ve prospěch či neprospěch jednotlivce, zda je možno výkladovou praxi a judikaturu Soudů z tohoto úhlu pohledu považovat za konstantní či kolísavou. Autorka si v návaznosti na toto vymezení klade i otázku, čím může být aktuální výklad procesních podmínek ovlivněn a zda v něm lze identifikovat určité tendence.

Práce takto analyzuje judikaturu Soudů, a to jak judikaturu historickou, tak zcela aktuální. **Cílem práce je zhodnotit, zda je přístup jednotlivce k evropským Soudům zajištěn efektivním způsobem, případně definovat problémy, které takovému přístupu jednotlivce k evropským Soudům brání, a navrhnout řešení k realizaci skutečně efektivního *locus standi* jednotlivce před evropskými Soudy.**

Práce je s ohledem na komparativní přístup k tématu rozčleněna do tří stěžejních bloků, z čehož první dva (kapitola druhá a třetí) se zaměřují vždy na konkrétní Soud a jeho práci s podmínkami přijatelnosti; příslušná kapitola poukazuje na aktuální tendence výkladu a nastiňuje možná řešení generovaných nedostatků z pohledu *de lege ferenda*; třetí blok (kapitola čtvrtá) se synteticky zaměřuje na prolínání činností obou Soudů ve vazbě na přístup jednotlivce k nim.

S takto vymezeným cílem práce korespondují následující tři okruhy výzkumných otázek:

1. (ESLP) Jak jsou Soudem vykládány a aplikovány podmínky přijatelnosti individuální stížnosti a vyhodnocována jeho kompetence *ratione personae* a *ratione materiae* ve vztahu k individuálním podáním? Je možno vysledovat vývoj výkladu a aplikace podmínek přijatelnosti v čase? Je výklad podmínek přijatelnosti Soudem ovlivněn přetížeností Soudu? Jaké jsou praktické vnější projevy realizace práva jednotlivce na přístup k ESLP? Jaká je role národních soudů v rámci realizace přístupu jednotlivce k Soudu?
2. (SD EU) Je v evropském právu účinně garantován přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru Evropské unie? Je žaloba na neplatnost pro jednotlivce

efektivním procesním nástrojem vymahatelnosti práv před SD EU? Jak Soud vykládá podmínky přijatelnosti žaloby na neplatnost, a to z pohledu své kompetence *ratione personae* danou žalobu přezkoumat a okruhu aktů, které může žaloba napadat? Je možno periodizovat vývoj vnějších projevů *locus standi*, výkladu a aplikace podmínek přijatelnosti v čase? Jaká je role národních soudů v rámci realizace přístupu jednotlivce k Soudu?

3. (ESLP a SD EU) Je zde patrná interference mezi ESLP a SD EU? Jaký je aktuální vztah mezi SD EU a ESLP v důsledku nerealizovaného přistoupení EU k Úmluvě? Jaké mohou být dopady myšlenky přistoupení EU k Úmluvě na *locus standi* jednotlivce? Je vnější kontrola EU ze strany ESLP pro jednotlivce přínosná?

Hledání odpovědí na vymezené výzkumné otázky se bude odvíjet od následujících hypotéz:

- Efektivní a praktický přístup jednotlivce k soudu je ovlivněn podmínkami přijatelnosti individuálního podání, na jejichž základě jednatel uplatňuje své právo před soudem (hypotéza platí pro oba dotčené Soudy).
- ESLP ve snaze po zvýšení své efektivity a regulace nápadu vytváří nové koncepty ovlivňující výklad procesních podmínek, které se stávají překážkou účinného uplatnění *locus standi* jednotlivce (hypotéza platí pro ESLP).
- Žaloba na neplatnost, jakožto přímá žaloba, se jeví jako klíčový prostředek pro využití přímého *locus standi* jednotlivce před SD EU, byť lze tendenci výkladu procesních podmínek žaloby na neplatnost ze strany SD EU označit za restriktivní; v souladu se zásadou judiciální subsidiarity se proto pro efektivní realizaci *locus standi* jednotlivce jeví, s určitými limity, decentralizovaný model přístupu k evropskému soudci, tedy využití soudní ochrany prostřednictvím národních soudů, případně jiných, nepřímých, institutů (hypotéza platí pro SD EU).
- Vnější kontrola dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, může být považována z hlediska efektivní realizace *locus standi* jednotlivce za vhodný koncept.

Výzkumným cílem disertační práce je podat kritickou analýzu praktických projevů výkladu procesních podmínek ovládajících přijatelnost individuálního podání,

promyslet, jaké implikace pro účinnou realizaci *locus standi* má výklad procesních podmínek ze strany dotčených Soudů.

Východiskem práce je široce deklarovaná ochrana lidských/základních práv jednotlivce hmotně-právními katalogy, včetně práva na spravedlivý proces a účinný prostředek nápravy, oproti praktické možnosti zaručená práva před soudem uplatnit. Výstupem je kritický náhled na vytváření takřka „judikatorních překážek“ pro realizaci *locus standi* jednotlivce oběma soudy, a z něj vyvozený nástin možností, jak tyto překážky na cestě ke spravedlnosti překlenout.

Při tvorbě předkládané disertační práce autorka vycházela z klasických metodologických postupů užívaných v právní vědě. Jako základní metoda je použita komparace, jakož i analýza judikatury soudů, aby byly následně závěry syntetizovány. Nezbytnou součástí bylo použití historické metody, neboť předmětem analýzy byl nutně i vývoj judikatury obou Soudů v čase. Dále autorka využila metodu deskripce a kritické analýzy.

Základ disertace spočívá v práci s judikaturou, tedy konkrétními rozhodnutími ESLP a SD EU, případně i soudů národních, která je podrobena rozboru z hlediska obsahového. Analýza rozsudků je doprovázená deskripcí skutkových i právních okolností daných případů. Autorka dále přistoupila i ke kritické evaluaci. Judikatura formující otázku *locus standi* jednotlivce, jakož i ta na danou otázku navazující, byla podrobena věcnému hodnocení a následné teoretické dedukci. Judikatura je v předkládané práci podrobena kritice a na jejím základě předkládá autorka syntetické závěry.

Normativní cíl disertační práce, tedy naznačení možných řešení, jak naložit s aktuálním přístupem jednotlivých Soudů k procesním podmínkám ovládajícím řízení před nimi za účelem zaručení efektivní realizace *locus standi*, se neobejde bez převážně právně-empirického výzkumu s poukazem na desítky judikátů soudů vztahujících se k tématu této disertační práce.

1. 4. Zdroje a dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře

Kromě pojednání judikatury Soudů, jakožto hlavního předmětu zkoumání, se výzkum zaměřil také na doktrinální zahraniční i české práce.

V práci je rovněž zúročena praktická zkušenost autorky z odborných stáží u SD EU, jakož i ESLP, v rámci kterých měla autorka možnost se podílet na praktickém chodu těchto institucí.

Co se pak týče pramenů, z nichž bylo čerpáno, jedná se zejména o originální rozhodnutí SD EU a jeho jednotlivých složek, jak jsou tato zveřejněna v databázi Evropské unie, v systému EUR-lex, který umožňuje nahlédnout do Úředního věstníku Evropské unie. Autorka rovněž čerpala při svých prvotních rešerších z interního systému SD EU, a to v rámci praxe na Ředitelství „Výzkum a dokumentace“ SD EU. Jako pramen je rovněž využita sbírka judikatury vytvořená Ředitelstvím „Výzkumu a dokumentace“ SD EU soudů členských států v oblasti práva EU. Tato obsahuje analýzu nejdůležitějších rozhodnutí na základě selektivní excerptce z právních časopisů a přímých kontaktů s četnými vnitrostátními soudy a je zpřístupněna prostřednictvím databáze Sdružení státních rad a nejvyšších správních soudů Evropské unie s názvem „DEC.NAT - Vnitrostátní rozhodnutí“¹⁸. Co se týče rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, zde práce vychází zejména z jejich originálních znění ve francouzském a anglickém jazyce, jak jsou tato dostupná v databázi HUDOC.

Důležitým zdrojem informací pak byla osobní účast autorky na konferencích¹⁹ dotýkajících se zkoumaného tématu.

Rešerše byly s ohledem na vymezení tématu práce logicky vedeny dvěma směry, tedy po tzv. linii štrasburské a lucemburské. První zahrnuje zejména odbornou literaturu v oblasti mezinárodního práva veřejného, druhá pak oblast práva evropského.

Literatura v dané oblasti je v obecné rovině velice bohatá jak na úrovni české a slovenské, tak i zahraniční. Procesně-právní tematika, jakož i její komparace ve výše naznačeném smyslu, charakter a rozsah rešeršní oblasti podstatně zúžila.

Téma Evropského soudu pro lidská práva zahrnující i oblast individuální stížnosti je zpracováno v obecné rovině v monografiích věnovaných mezinárodnímu právu veřejnému, z nichž za všechny je možno odkázat na Mezinárodní právo

¹⁸ Blíže srov. *charakteristiku* dostupnou na webových stránkách SD EU. [online]. Soudní dvůr Evropské unie. [cit. 1. září 2016]. Dostupné na <http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7008/>.

¹⁹ Za všechny například Kulatý stůl s tématem „Postoj Soudního dvora Evropské unie k přistoupení Unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, Nejvyšší soud ČR, konaný dne 18. února 2015 či Konference organizovaná Jean Monnet Centre of Excellence v oboru evropského práva při Univerzitě Palackého a Českou Asociací pro evropská studia ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky s názvem „The EU in time of multicrisis and its greatest challenges: up-to-date solutions, future visions and prospects“ ve dnech 22. – 23. května 2017 v Praze.

veřejné s kazuistikou²⁰ či Mezinárodní právo veřejné věnující se mimo jiné mezinárodní ochraně lidských práv²¹. Detailně pak jsou mezinárodní i evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv popsány ve Šturmově monografii²².

Zahraniční odborná literatura²³ se tématu ESLP věnuje intenzivně, a to i z pohledu vazeb a vztahů mezi ESLP a vnitrostátními systémy ze systémového hlediska.

Většina české literatury se v souvislosti s ESLP zaměřuje především na komentáře a analýzu jednotlivých rozsudků, případně na interpretaci práv zaručených Úmluvou.²⁴ Tematika ESLP pak není, až na výjimky,²⁵ příliš zpracována v širších komparativních souvislostech. Zajímavý, místy až kontroverzní, pohled na činnost ESLP je poskytován francouzským akademikem Nicolasem Hervieu, o němž někdejší předseda ESLP Dean Spielmann prohlásil, že se „jedná o jednoho z nejzručnějších pozorovatelů judikatury štrasburského soudu.“²⁶ Cenným zdrojem poznání jsou rovněž práce Evy Hubákové²⁷, které nahlíží na problematiku řízení před štrasburským soudem z praktické perspektivy s ohledem na dlouholeté působení autorky v kanceláři ESLP. Nelze opomenout práce Jana Čapka poskytující komplexní pojednání Úmluvy a jejich protokolů včetně práva individuální stížnosti²⁸.

²⁰ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 448 s.

²¹ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 896 s.

²² ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 184 s.

²³ Zde zejména BLACKBURN, Robert; POLAKIEWICZ, Jörg. *Fundamental Rights in Europe: the ECHR and its Member States 1950 – 2000*. Oxford: Oxford University Press, 2001, STONE SWEET, Alec; KELLER, Helen. *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008; a DRZEMCZEWSKI, Andrew, *European Human Rights Convention in Domestic Law. A Comparative Study*. Oxford: Clarendon Press, 1983.

²⁴ Zejm. REPIK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010; KMEC, Jiří, KOSAR, David, BOBEK, Michal, KRATOCHVÍL, Jan. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.

²⁵ Zejména BOBEK, Michal, KMEC, Jiří, KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan. *Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku*. Praha: C.H. Beck, 2013; speciální číslo časopisu *Jurisprudence* věnované dvacetiletému výročí Úmluvy v českém právním řádu (*Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8).

²⁶ Autorský překlad termínu: „*L'un des observateurs le plus avisés de la jurisprudence européenne*“ citováno v lednu 2014 v Úvodním slovu Semináře u příležitosti zahájení soudního roku 2014, s. 5, dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2014_FRA.pdf, konzultováno 29. prosince 2017.

²⁷ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde, 2003. 744 s.; HUBÁLKOVÁ, Eva. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.; HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury - Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 160 s.

²⁸ ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. Praha: Linde, 1995. 642 s.; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část – Úmluva*. Praha:

Co se týče procesního práva Evropské unie a unijního soudnictví a částečně i soudní ochrany poskytované unijními soudy, těmto se v české odborné literatuře věnuje klasická publikace Právo Evropské unie Michala Tomáška, Vladimíra Týče a kolektivu autorů²⁹ či učebnice Luboše Tichého a kolektivu autorů³⁰. Praktický pohled do problematiky včetně judikатурních citací je obsažen v Praktiku práva Evropské unie³¹ či Základech práva Evropské unie pro ekonomy³².

Inovativně, z pohledu ochrany základních lidských práv, se tématem zabývá monografie docentky Šiškové Dimenze ochrany lidských práv v EU³³. Z pohledu lisabonského vývoje pak monografie stejné autorky Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států³⁴, zejména ve své kapitole věnované dopadům Lisabonské smlouvy do sféry lidských práv.

Komparací nejen Charty a Úmluvy se věnuje disertační práce Dagmar Černé publikovaná pod názvem Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie³⁵.

Ze zahraničních autorů nelze opomenout monografii Fréderica Sudreho v překladu profesora Malenovského Mezinárodní a evropské právo lidských práv³⁶, jakož i aktualizovaná vydání publikace autorem a jeho další díla či například obsáhlou práci generálního advokáta Francise Jacobse³⁷ k Úmluvě.

S ohledem na komparativní a nadnárodní charakter tématu práce bylo nutné čerpat především ze zahraniční literatury, sborníků, časopiseckých článků a

Linde, 2010. 896 s.; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010. 192 s.

²⁹ TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges, 2017, 496 s.

³⁰ TICHÝ, Luboš, ARNOLD, Rainer, ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 953 s.

³¹ HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie, Ústavní základy a soudnictví*. 2. Upravené a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, 224 s.

³² TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy – 7. Přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2017, 352 s.

³³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 256 s. Od stejné autorky pak rovněž *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2008.

³⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva a její dopady evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, 288 s.

³⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 213 s.

³⁶ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno. 1997, 364 s.

³⁷ JACOBS, Francis G., WHITE, Robin, OVEY, Clare. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010. 644 s.

databází. Časopisecká literatura je zastoupena zejména zahraničními zdroji, s nimiž se autorka měla možnost seznámit v knihovně SD EU a ESLP, za všechny jmenuje například *Revue universelle des droits de l'homme*, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, *Human Rights Law Journal*, *European Law Review* či některá z *Mélanges*.

Jako fundament pro výzkum lze ze zahraničních děl z pohledu soudu štrasburského brát publikace frankofonních akademiků, zejména shora zmiňovaného Frédéric Sudreho³⁸, a to v procesních částech jeho děl. Zajímavé z praktického pohledu je rovněž útlé, ale nebývalé hutné dílo profesora Wachsmanna působícího mj. na Institut des hautes études européennes ve Štrasburku³⁹.

Zahraniční literaturu v oblasti evropského práva pak představují především Anthony Arnall⁴⁰ a dvojice Craig – Búrca⁴¹ či například belgický akademik Olivier de Shutter⁴².

V práci je také citováno z časopisecké či internetové literatury, která je blíže uvedena vždy v příslušné pasáži textu.

³⁸ Za všechny například SUDRE, Frédéric. *Droit européen et international des droits de l'homme*. 13. vydání. Paris: PUF. 2016. 2006 s.

³⁹ WACHSMANN, Patrick. *Les droits de l'homme*. 4. Vydání. Paris: Dalloz. 2002. 175 p.

⁴⁰ ARNULL, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2006. 699 s.

⁴¹ CRAIG, Paul, BÚRCA, Gráinne de. *EU law: Text, cases and materials*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008. 1148 s.

⁴² Za všechny například DE SHUTTER, Oliver. *Une Constitution pour l'Europe. Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*. Bruxelles: Larcier, 2004, 405 s.

2. *LOCUS STANDI* JEDNOTLIVCE PŘED ESLP

Mezinárodní ochrana lidských práv nemůže být řádně a efektivně realizována bez doprovodu příslušných soudních či kontrolních mechanismů.

Z obecného úhlu pohledu je k efektivní realizaci úplného *ius standi* jednotlivce před jakoukoliv soudní instancí nezbytné, aby jednotlivci jednak bylo umožněno konat a vystupovat před tímto soudem přímo, za pomoci jasných procesních institutů ovládajících řízení před daným orgánem (*locus standi*), a jednak, aby existoval účinný prostředek pro výkon soudního rozhodnutí vydaného v daném řízení.

Mezi odborníky panuje shoda na tom⁴³, že toliko dva regionální systémy ochrany lidských práv, konkrétně evropský a americký⁴⁴, této podmínce vyhovují. Konkrétně lze konstatovat, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv⁴⁵ (dále v textu pro zjednodušení toliko „Úmluva“) poskytuje z pohledu jednotlivce efektivní a propracovaný mechanismus ochrany jeho proklamovaných práv.

V regionálním evropském kontextu, jenž je geograficky vymezován syžetem práce, se takto jedná o specifický koncept. V části práce věnované *locus standi* jednotlivce před Soudním dvorem Evropské unie (viz kapitola třetí) totiž bude poukázáno na určitý „procedurální deficit“ ochrany základních práv v rámci Evropské unie. Uvedená nedokonalost, jak bude detailně rozebráno v příslušné kapitole, dle autorky práce tkví zejména v evropském právu absentujících speciálních procesních institutech, kterých by jednotlivec domáhající se ochrany proti tvrzenému zásahu do svých základních práv mohl využít.

⁴³ Srovnej například SUDRE, Frédéric. *Droit européen et international des droits de l'homme*. 7. vydání. Paris: PUF, 2005, s. 14 či TRINDADE, Antonio. *Le droit international pour la personne humaine*, Paris, Pedone, 2011.

⁴⁴ Je považován za následovníka štrasburského mechanismu. Jeho právním základem je Americká úmluva o lidských právech z roku 1969. Kontrolní mechanismus z institucionálního hlediska tvoří Interamerická komise pro lidská práva a Interamerický soud pro lidská práva.

⁴⁵ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, zkráceně Evropská úmluva o lidských právech, je nejdůležitější lidskoprávní úmlouvou sjednanou v rámci Rady Evropy. Byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950. Československo bylo roku 1992 vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy (úmluva byla ratifikována 18. března 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.)

2. 1. Charakter štrasburského mechanismu ochrany lidských práv

Štrasburský mechanismus v sobě kloubí z obecného úhlu pohledu a s posléze popsanými výhradami základní atributy efektivní soudní ochrany garantovaných práv, tedy zejména existenci soudního orgánu s výhradní kompetencí v oblasti tvrzeného porušení Úmluvou garantovaných práv, garanci práva individuální stížnosti k danému soudnímu orgánu, včetně aktivní legitimace jednotlivce, jakož i orgán dohlížející nad výkonem vydaných rozhodnutí, jak je ztělesňován Výborem ministrů Rady Evropy.

Úmluva je považována za nejdůležitější normativní akt Rady Evropy. Po svém vstupu v platnost po uložení deseti ratifikačních listin k 3. září 1953 byla posléze doplňována dalšími ustanoveními ve formě dodatkových protokolů, a to jak povahy hmotně-právní, tak procesně-právní.

Úhelným kamenem štrasburského mechanismu ochrany lidských práv je bezesporu institut individuální stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva.

Není od věci zmínit se o tom, že Úmluva ve svém samotném textu obsahuje drahně procesních ustanovení regulujících jak zřízení Soudu, jeho složení, způsoby rozhodování a pravomoci Soudu (články 19 až 32 Úmluvy), tak zejména samotné právo individuální stížnosti a podmínky přijatelnosti v článcích 34 a 35 Úmluvy. Uvedenou koncepci je nutno vyzdvihnout zejména z hlediska právní jistoty jednotlivce a možnosti realizace jeho *locus standi*. Jak totiž bude následně poukázáno, například Listina základních práv Evropské unie (v textu posléze označovaná jako „Charta“) totiž neobsahuje žádná procesní ustanovení týkající se mechanismu kontroly dodržování garantovaných práce, což může jednotlivce stavět do nelehké role volby adekvátního postupu či procesního institutu pro případ, že se v rámci unijního rámce hodlá domáhat práv vyplývajících z Charty, resp. namítat porušení práv z Charty plynoucích.

Procesní charakter Úmluvy vykazují Protokoly č. 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11 a 14, přičemž z pohledu individuálního stěžovatele jsou za aktuální situace podstatné zejména protokoly č. 11 a 14. Pozměňující protokoly č. 15 a 16 doposud nebyly ratifikovány a jejich možný dopad do právní sféry jednotlivce bude blíže rozveden v kapitolách 2.5.1 a 2.5.2 práce.

2.1.1. Pozměňující protokol č. 11 k Úmluvě

Pozměňující protokol č. 11 k Úmluvě sloučil původní Evropskou komisi pro lidská práva, Evropský soud pro lidská práva a Výbor ministrů za současného ustanovení jediné, stálé a obligatorní soudní instance ztělesňované nově Evropským soudem pro lidská práva sídlícím ve Štrasburku.

Důvodem reformy bylo zejména umožnit jednotlivci přímý přístup ke spravedlnosti, jakož i snaha o komplexní jednotný systém či zkrácení délky řízení. Dosavadní systém byl považován obecně za pomalý a nepružný⁴⁶. Evropská komise pro lidská práva měla kompetenci projednávat toliko příslušnost stížností zaslaných jednotlivci, zjišťovala skutečnosti a případně se pokusila o smírné řešení sporu. Jednalo se o jakýsi předběžný filtr individuálních stížností, jejím úkolem bylo předběžné prošetřování a eventuálně řešení stížností, přičemž soud následně projednával pouze ty případy, které mu předložila Komise nebo některý ze smluvních států. V roce 1998 byla však její činnost ukončena. Od 1. listopadu 1998 tak funguje jediný orgán, tedy stálý soud s obligatorní jurisdikcí v oblasti Úmluvy.

Protokol č. 11 přeměnil dosavadní dvoustupňové řízení v řízení jednostupňové. Důsledek pro stěžovatele byl jednoznačně pozitivní. Tomuto bylo nadále umožněno obrátit se za splnění dalších podmínek se svou stížností přímo na soudní orgán, což zvyšovalo jeho procesní garance.

Počet stížností na porušování lidských práv garantovaných Úmluvou se však v důsledku dopadů reforem zaváděných Protokolem č. 11 mnohonásobně zvýšil, a to i ve vazbě na stálé zvyšování počtu smluvních stran Úmluvy. Nevyhnutelným důsledkem pak bylo postupné přetížení soudu, jemuž štrasburský soud čelí dosud. Často bývá hovořeno o tom, že se štrasburský soud stal obětí vlastního úspěchu⁴⁷.

Byla to značná velkorysost protokolu č. 11, jenž umožnil každé fyzické osobě, nevládní organizaci nebo skupině jednotlivců splňujících podmínky článku 34 a 35 Úmluvy podat stížnost, která zapříčinila téměř kolaps činnosti Soudu. Takto vyvstala nutnost uskutečnění další reformy kontrolního mechanismu Úmluvy. Enormní nárůst

⁴⁶ Detailně k reformám přinášeným jedenáctým protokolem k Úmluvě blíže například ABRAHAM, Ronny. La réforme du mécanisme de contrôle de la Convention européenne des droits de l'homme: Le protocole n° 11 à la Convention. *Annuaire français du droit international*, XL. 1994, s. 619-631.

⁴⁷ Zde srovnej za četné zdroje například oficiální stránky ESLP, *La CEDH en 50 questions*, dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/50Questions_FRA.pdf, konzultováno dne 6. ledna 2018 či například DZEHTSIAROU, Kanstantsin, GREENE, Alan. Legitimacy and the Future of the European Court of Human Rights: Critical Perspectives from Academia and Practitioners. *German Law Journal*. 2011, vol. 12, no. 10, s. 1708.

stížností, a tím i prodloužení celkové délky štrasburské procedury, podnítily úvahy o tzv. reformě reformy⁴⁸, ztělesňované Protokolem č. 14 k Úmluvě.

2.1.2. Pozměňující Protokol č. 14 k Úmluvě

Přijetí pozměňujícího Protokolu č. 14 dne 13. května 2004, jenž vstoupil v platnost k 1. červnu 2010, mělo napomoci zefektivnit ochranu lidských práv v rámci Úmluvy. Na úrovni štrasburského mechanismu se jedná zejména o zvýšení účinnosti filtrovacího stádia a zrychlení vykonatelnosti rozsudku.

Protokol č. 14 novelizoval v tomto ohledu článek 35 odst. 3 Úmluvy vztahující se k podmínkám přijatelnosti individuální stížnosti (viz dále kapitola 2.3.3 práce). Zavedl další kritérium (ne)přijatelnosti stížnosti, a to hledisko obsažené v bodě b), tedy podmínku podstatné újmy utrpěné stěžovatelem. Tato byla předmětem značných kritik již před samotným přijetím protokolu z důvodu oslabení samotného principu individuální stížnosti.

Protokol č. 14 cílil i na změnu soudcovských formací a rozhodovací praxe soudu a vtělil do Úmluvy institut samosoudce. Samosoudce na základě článku 7 Protokolu č. 14 získal pravomoci, jež dříve náležely výboru tří soudců. Má takto kompetenci rozhodovat o nepřijatelnosti stížnosti či jejím vyškrtnutí ze seznamu případů, pokud takové rozhodnutí lze učinit bez dalšího šetření.

Protokol č. 14 se vyznačoval i vůči tzv. repetitivním stížnostem. Zakotvil takto proceduru umožňující výboru spojit projednání otázky přijatelnosti s meritem věci i v rámci rozhodování o individuálních stížnostech. Takový postup přichází v úvahu, pokud vznášená otázka v projednávaném konkrétním případě týkající se výkladu či aplikace Úmluvy a jejích protokolů se již stala součástí ustálené judikatury soudu.

Doktrína se v dané souvislosti⁴⁹ vyjádřila tak, že důvodem daného bodu reformy byla zejména snaha o personální a časovou úsporu, jelikož opakující se stížnosti nevyžadují zvláště náročné projednávání. Časová a personální úspora je značná s ohledem na skutečnost, že cca 60% rozsudků patří právě k repetitivním stížnostem.

⁴⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Modifikace kontrolního mechanismu Úmluvy lidských práv na základě 14. protokolu: dokonalosti příliš vzdálená reforma. *Jurisprudence*, roč. 17, č. 3, 2008, s. 36-41.

⁴⁹ MALENOVSKÝ, Jiří. Nové demokratické státy Evropy a 14. protokol: klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu, *Právník*, 2006, č. 6, s. 637 či ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Modifikace kontrolního....s. 39

Z hlediska tématu zpracovávaného v této práci je podstatná i ta část reformy kontrolního mechanismu Úmluvy týkajícího se rychlého a náležitého výkonu rozsudku, zejména posílení *quasi-soudních* pravomocí Výboru ministrů v rámci dohledu nad nimi.

Článek 46 Úmluvy přináší Výboru ministrů dvě nové kompetence. Jednak možnost požádat soud o výklad v případě, že má za to, že výkonu jeho rozsudku brání interpretační nejasnosti. Úmluva v reformovaném znění pak zmocňuje Výbor ministrů obrátit se s žalobou pro porušení povinnosti na soud, který následně může autoritativně určit, že strana porušila smluvní povinnost vyhovět konečnému rozsudku. Podmínkou je, že vysoká smluvní strana odmítá uznat pravomocný rozsudek v případě, jehož se účastnila, a doručení formálního upozornění dané smluvní straně. V tomto smyslu Protokol č. 14 vtaňuje ESLP formálně do fáze výkonu rozsudku. V této souvislosti je vyslovována obava, že v daném ohledu Protokol přesahuje rámec „kooperace“ a plní cíle „integrace“.⁵⁰ Není od věci zdůraznit, že Výbor ministrů do doby vstupu v platnost Protokolu č. 14 nedisponoval konkrétními procesními nástroji k realizaci výkonu rozhodnutí ESLP. V rámci své činnosti dohledu nad výkonem rozsudku uplatňoval spíše diplomatické či jiné prostředky, jejichž efektivita nebyla ve všech případech ideální⁵¹.

Reforma přijatá v 14. protokolu k Úmluvě dokázala nepochybně zrychlit proces vyřizování stížností. Opatření však zjevně nebyla dostačující na to, aby nárůst nedodělků zastavila a vytvořila rovnovážný stav mezi počtem přijatých stížností a rozhodnutých případů.

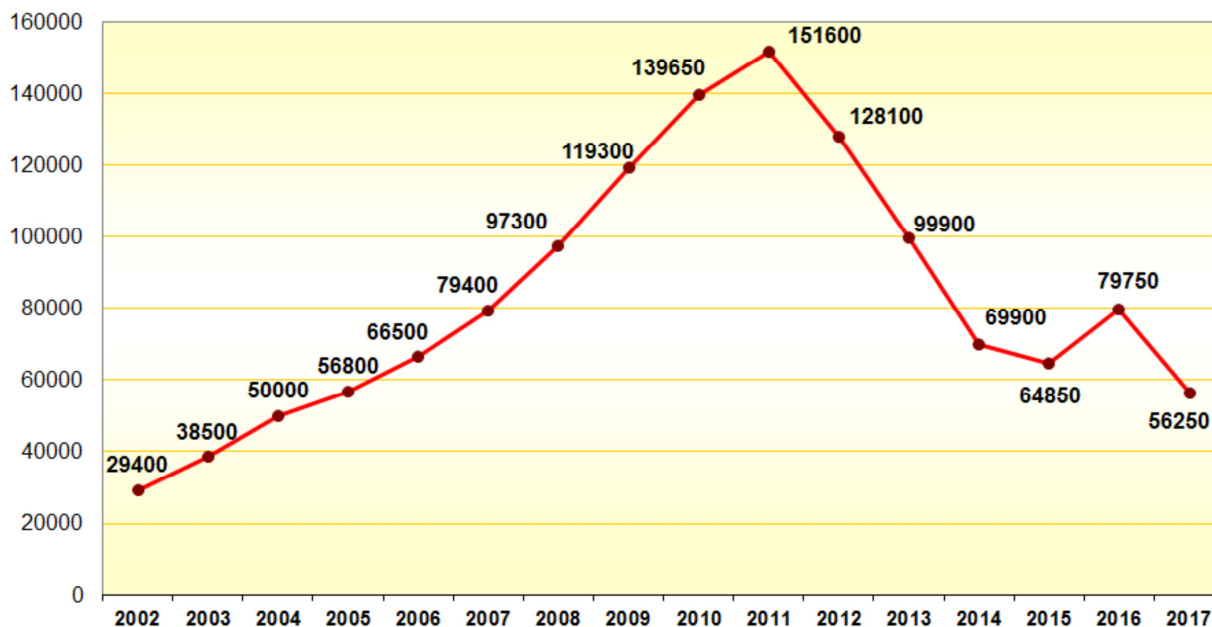
Proto Soud přistoupil k dalším opatřením, jak čelit přetížení. Pro jednoduchou analýzu autorka poukazuje tabulku nedodělků, jak byla zveřejněna v analýze soudní činnosti za rok 2017⁵².

⁵⁰ COHEN-JONATHAN, Gérard. *Droit et justice*, Nemesis, Brusel, 2005, s. 39.

⁵¹ Podrobněji viz ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, Aspi Publishing, Praha, 2003, s. 131-133.

⁵² Srovnej *Analyse statistique 2017* [online]. ESLP, leden 2018, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer>.

Vývoj počtu nevyřízených stížností před ESLP dle analýzy Soudu z ledna 2018 :

Z přehledného grafického znázornění vývoje počtu nevyřízených stížností před ESLP v čase je možno jednoduchou analýzou konstatovat, že počet nevyřízených stížností kulminoval v roce 2011, pročež od té doby počet nedodělků klesá, a to dle názoru autorky právě primárně v důsledku reforem nastartovaných Protokolem č. 14, jenž vstoupil v platnost v roce 2010, jakož i v důsledku dalších následně zaváděných „mechanismů a nástrojů“, jak budou popsány níže v kapitole 2.4 práce.

Nárůst nedodělků, jak bylo naznačeno shora, je nutno přičíst jednak reformám přinášeným Protokolem č. 11, který od roku 1998 jednotlivci otevřel pomyslné dveře štrasburského soudu dokořán, jakož i postupným rozšiřováním počtů členů Rady Evropy, a tak i potencionálních stěžovatelů.

Od roku 2011 tak Soud přijímá četná opatření, aby čelil přetížení a vymanil se z teze, že se stal obětí vlastního úspěchu. Obranné mechanismy Soudu proti přetlaku přitom nicméně nelze vždy hodnotit pozitivně z hlediska dopadů do právní sféry jednotlivce, k ochraně jehož Úmluvou garantovaných práv je Soud povolán.

V následujících kapitolách budou tyto metody obrany proti „neodbytnému jednotlivci“ spíše kriticky rozebrány (kapitola 2.5 práce).

K zajištění konzistentnosti a přehlednosti výkladu nicméně autorka považuje za vhodné alespoň v hrubých rysech poukázat na historický přístup Soudu k individuálním podáním, a to nejprve na pozadí interpretačních metod štrasburského soudu, které jsou pro pochopení výkladu procesních podmínek individuálních stížností nezbytné (kapitola 2.2.), jakož i na pozadí zobecňujícího pohledu na právo individuální stížnosti a podmínky přijatelnosti individuální stížnosti doprovázené judikaturou (kapitola 2.3.).

2. 2. Výkladové metody štrasburského Soudu

Než přistoupíme k pojednání o individuální stížnosti a procesních podmínkách, které musejí být naplněny, aby Soud individuální stížnost shledal přijatelnou, jeví se jako vhodné z hlediska komplexního porozumění těmto institutům pojednat stručně o tzv. výkladových metodách štrasburského Soudu. ESLP si postupem času vytvořil vlastní interpretační postupy, které v určitých rysech korespondují se standardními metodami právního výkladu, nicméně reflektují i specifika štrasburského mechanismu ochrany lidských práv.

Obecné výkladové metody slouží k objasnění smyslu nalézaného textu a teorie práva je detailně vymezuje. Štrasburský soud nicméně za dobu své existence vyvinul specifické výkladové metody, které se staly obligatorními pro výklad Úmluvy. Soud sám vytváří autoritativní výklad Úmluvy a jejích protokolů, přičemž státy i jednotlivci jsou povinni daný výklad akceptovat. Kromě standardních metod výkladu, jímž může být například výklad logický, teleologický či gramatický, štrasburský soud vytváří své vlastní interpretační schéma, své vlastní termíny. Sám je pak označuje za principy či metody.

K metodám interpretace se vyjádřil zejména Paul Mahoney, soudce ESLP za Velkou Británii v období let 2012 až 2016. Vycházejí ze zásady subsidiarity štrasburského systému ochrany lidských práv k systémům národním, Úmluvu nepovažuje za čistě mezinárodní smlouvu, ale za most mezi mezinárodním a národním právem⁵³, na základě čehož formuluje elementární principy, na nichž

⁵³ „EÚLP vytváří mezi mezinárodním a národním právem most o dvou cestách. Jedním směrem proudí mezinárodní povinnost uložená smluvním státům upravit své národní právní řády tak, aby odpovídaly určeným společným standardům; druhým směrem pak přichází to, co tyto společné standardy inspiruje a co představuje jejich neochabující zdroj – principy již uznávané ve vnitrostátních právních rádech všech demokratických zemí.“ (v překladu Martina Palouše) in PALOUŠ, Martin.

spočívá interpretační činnost ESLP. Za tyto označuje zejména doktrínu autonomních pojmů, evolutivní interpretaci a míru uvážení⁵⁴. K těmto metodám lze přiřadit i doktrínu pozitivní povinnosti či obecných zásad v judikatuře.

V dalším textu práce bude opakovaně poukazováno na princip subsidiarity, jakožto základní filozofii Úmluvy, a jeho důsledné prosazování na poli ochrany lidských/základních práv v Evropě. Není zcela od věci zmínit i jeho zařazení do preambule doposud neratifikovaného pozměňujícího Protokolu č. 15 k Úmluvě.

K interpretačním kritériím Úmluvy se vyjádřil⁵⁵ i Guido Raimondi, italský soudce ESLP a zároveň jeho aktuální předseda. Uvedl, že „tato kritéria jsou klíčovou otázkou při úvahách o judikatuře ESLP, neboť právě prostřednictvím daných kritérií Soud vytvořil svou bohatou judikaturu, jež ovlivnila četné oblasti sociálního života občanské společnosti, jakož i politickou oblast evropské společnosti“. Citoval v chronologickém pořadí čtyři judikáty, které předurčily základní fáze štrasburské judikatury.

V rozhodnutí *Golder*⁵⁶ z roku 1975 Soud dovedl, že výkladové principy ovládající mezinárodní smlouvy vyplývajícího z obecného mezinárodního práva veřejného musí být použity i při výkladu Úmluvy. Ve věci *Özotürk*⁵⁷ z roku 1984 položil základy doktríny autonomních pojmů, jak bude rozvedena níže. Rozsudek ve věci *Tyrer*⁵⁸ z roku 1978 zavádí princip evolutivní interpretace. Korekce výkladových metod ve prospěch některých národních přístupů a řešení je pak vyjádřena v doktríně prostoru pro uvážení vyjádřené v judikátu *Handyside*⁵⁹ z roku 1976.

Při výkladu Úmluvy je nutno předně vycházet z principu subsidiarity, jak byl zmiňován shora. Úmluva vytváří toliko minimální standard ochrany lidských práv, a to společně s ochranou procesní, stěžejní ochrana lidských práv náleží nicméně orgánům národním. Soud není kompetentní k přezkumu zákonodárství členských

Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reports/CTS-07-01.pdf>. >

⁵⁴ Srovnej MAHONEY, Paul. *The Comparative Method in Judgements of the European Court of Human Rights: Reference Back to National Law*, In: Guy Canivet, Mads Andenas, Duncan Fairgrieve (Eds.), *Comparative Law Before the Courts*, British Institute for International and Comparative Law, London, 2004, s. 133-150.

⁵⁵ Srovnej seminář Mezinárodní unie advokátů v italské Bologni pořádaný ve dnech 19. až 20. června 2015 na téma ESLP a SD EU, komplementarita či konkurence při ochraně základních práv, příspěvek byl označen „*Ochrana základních práv ESLP ve světle Úmluvy a jejich protokolů Právní rámec a praktické aspekty systému*“.

⁵⁶ Rozsudek ve věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975.

⁵⁷ Rozsudek velkého senátu ve věci *Özotürk proti Německu*, č. 8544/79, 21. února 1984.

⁵⁸ Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72, 25. dubna 1978.

⁵⁹ Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

států či ústavnosti napadených aktů, rovněž mu nepřísluší vnitrostátní akty rušit či je vracet, zabývá se toliko konformitou napadeného rozhodnutí či jednání státních orgánů s Úmluvou.

Soud rozhoduje o tom, zda došlo k porušení některého z článků Úmluvy či jejich protokolů, resp. zda státu vzniká nedodržením smluvního ustanovení Úmluvy mezinárodní odpovědnost, a to vše až po vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

2.2.1. Doktrína autonomních pojmů

S ohledem na rozšíření základny smluvních stran od roku 1950 z původních 10 členů na aktuálních 47 členů nabyla na svém významu specifická interpretační metoda, tzv. doktrína autonomních pojmů.

Dle citované doktríny je na Soudu, aby Úmluvy vykládal autonomně, nezávisle, bez ohledu na to, jak jsou jednotlivé pojmy vykládány v národním právu a judikatuře.

Nelze odhlédnout od skutečnosti, že tato výkladová metoda je úzce propojená se zmiňovanou zásadou subsidiarity. Soud totiž přistoupí k posouzení stížnosti až po vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy⁶⁰ tak, aby mu byla známa právní kvalifikace a byla dodržena zásada subsidiarity. S ohledem na dikci článku 1 Úmluvy, ve smyslu něhož povinnost respektovat lidská práva dopadá primárně na vysoké smluvní strany, které přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v hlavě I Úmluvy. Soud nebude nicméně přezkoumávat ústavnost takového národního rozhodnutí, ale na danou věc aplikuje za použití komparativního přístupu autonomní právní pojmy Úmluvy. Komparace je zde důležitá rovněž proto to, že Úmluva, jakožto mezinárodní smlouva, používá některé neurčité a konkrétní pojmy, a je pak na Soudu, aby dané právní pojmy objasnil, resp. vzniklé mezery vyplnil. Zde se Soud inspiruje národními právy evropských zemí či demokratických států obecně či případně dalšími univerzálními mezinárodněprávními instrumenty. Soud pak v konkrétním případě v rámci Úmluvy nalézá společný minimální evropský

⁶⁰ PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reports/CTS-07-01.pdf>>

standard, který se smluvní státy zavázaly dodržovat a jehož porušením vzniká viníkovi mezinárodní odpovědnost v rámci evropské supervize.⁶¹

Uvedená metoda se ponejvíce uplatňuje na poli článku 8 Úmluvy garantující právo na respektování soukromého a rodinného života. Mezi typické případy autonomních pojmů lze zařadit například rozhodnutí ve věci *Soering proti Spojenému království*⁶², v němž Soud judikoval, že samotný fakt vystavení člověka odsouzeného k trestu smrti „syndromu cely smrti“, tedy dlouhodobému pobytu ve vězeňském zařízení v pozici čekatele na popravu, lze kvalifikovat jako „nelidské či ponižující zacházení anebo trest“ v souladu s článkem 3 Úmluvy formulujícím zákaz mučení.

Zcela nad rámec posuzovaného tématu je možno uvést, že příklad výkladu autonomního právního pojmu lze nalézt i v českém právu. Zde Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 1. října 2010, ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/09, vyložil pojem „trestní obvinění“ dle článku 6 odst. 1 Úmluvy. V konkrétním případě bylo předmětem řízení posouzení otázky, zda kárné řízení soudce lze považovat za řízení o trestním obvinění. Ústavní soud si při interpretaci dané otázky vypomohl judikaturu ESLP, konkrétně případem *Engel a další proti Nizozemí*⁶³, v němž ESLP formuloval tzv. Engelův test, podle něhož se při hodnocení toho, zda jde o trestní obvinění, přihlíží ke třem kumulativním kritériím, a to, zda je určitý trestný čin upraven trestním právem, analýza samotné povahy trestného činu, jakož i povaha a závažnosti hrozící sankce⁶⁴.

Autonomní interpretace takto umožní překonat národní rozdíly a zajistí náležitou a efektivní ochranu zaručenému právu. Evropský soudce takto vykládá pojmy „materiálně“ nikoliv formálně, což mu umožní⁶⁵ překonat běžný význam interpretovaného pojmu dle práva národního a dodá danému pojmu či konceptu extenzivního významu.

Doktrína autonomních pojmů takto rozšiřuje pole působnosti Úmluvy na situace, které nejsou výslovně citovány Úmluv. Takto zamezí, pokud to ovšem Soud shledá za vhodné (sic!), závěrům o neslučitelnosti stížnosti *ratione materiae*.

⁶¹ Srovnej PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-07-01.pdf>>, s.1.

⁶² Rozsudek ve věci *Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88, 7. července 1989.

⁶³ Rozsudek ve věci *Engel a další proti Nizozemí*, č. 5100/71 5101/71 5102/71 5354/72 5370/72, 23. listopadu 1976.

⁶⁴ Ústavní soud v dané věci za aplikace tzv. Engelova testu dospěl k závěru, že kárné řízení se soudci není řízením o trestním obvinění v souladu s článkem 6 Úmluvy.

⁶⁵ Srovnej bod 89 rozsudku ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

Zejména takto judikatorně došlo k redukci neaplikovatelnosti Úmluvy na oblast článku 6, který se aplikuje jak na rozhodnutí civilně-právní, tak trestněprávní. V důsledku shora citovaného rozsudkem ve věci *Engel* lze aplikaci článku 6 vztáhnout i na vojenské a vězeňské disciplinární sankce, což lze ilustrovat například na rozhodnutí ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království*⁶⁶.

Pojem občanských práv a závazků dle článku 6 Úmluvy rovněž bývá vykládán autonomně, přičemž v rozhodnutí *König proti Německu*⁶⁷ bylo dovozeno, že tento termín zahrnuje jakékoliv řízení, jehož výstup ovlivní soukromá práva a povinnosti. Nezáleží tedy na tom, jaká jurisdikce v národním právu rozhodne (civilní, obchodně-právní či správní), důležitý je dopad do soukromoprávní sféry jednotlivce. Takto jsou článkem 6 Úmluvy tzv. kryta řízení o sociálních dávkách, disciplinární řízení, předběžná otázka posouzení ústavnosti.

Z pole aplikace článku 6 Úmluvy nicméně nadále zůstává vyloučena správní řízení týkající se veřejné funkce či některá daňová řízení, jak bylo judikováno například ve věcech *Ferrazzini proti Itálii*⁶⁸ z 12. července 2001 či *Schouten a Meldrum proti Nizozemí*⁶⁹ z 9. prosince 1994.

Doktrínu autonomních pojmů lze shrnout následující větou: za aplikace zásady subsidiarity ESLP nejprve „vyčká“, jak bude určitý pojem vyložen dotčeným národním právem, aby následně metodou srovnávací právní vědy pojem konfrontoval s analogickými právními úpravami dalších členských zemí, a následně se povznesl na nadnárodní úroveň do „prostoru Úmluvy“ a pojem vyložil ve světle Úmluvy.

2.2.2. Doktrína evolutivní interpretace

Teorie evolutivní interpretace jde ruku v ruce s interpretací teleologickou. Teleologická metoda se primárně orientuje na cíl a předmět Úmluvy, tak jak je vyjádřen v její Preambuli. Při formulování autonomních právních pojmů v daném konkrétním případě nicméně aplikace teleologické metody ne vždy může zohlednit měnící se podmínky ve společnosti, která se dynamicky vyvíjí. Je to právě dynamický

⁶⁶ Rozsudek ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 7878/77, 28. června 1984.

⁶⁷ Rozsudek ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

⁶⁸ Rozsudek ve věci *Ferrazzini proti Itálii*, č. 44759/98, 12. července 2001.

⁶⁹ Rozsudek ve věci *Schouten a Meldrum proti Nizozemí*, č. 19005/91 19006/91, z 9. prosince 1994.

vývoj aplikace Úmluvy v evropském kontextu, jenž vedl k vytvoření doktríny evolutivní interpretace.

Její vznik spadá do sedmdesátých let, přičemž byla poprvé použita ve věci *Tyrer proti Velké Británii*⁷⁰ zabývající se otázkou, zda užívání tělesných trestů bičování březovými větvíčkami mladistvých dosud používané na ostrově Man, je či není porušením článku 3 Úmluvy. V rozsudku bylo rozvedeno, že se jedná o praxi velice ojedinělou přežívající toliko díky specifickému právnímu postavení daného ostrova⁷¹ ještě prohlubující jeho přirozenou inzulární izolaci. V daném rozhodnutí Soud poprvé užil formulace, která znamenala kvalitativní změnu v rámci jeho jurisprudence: „Úmluva je živým instrumentem, který je nutno interpretovat ve světle přítomných okolností.“

Uvedený pohled Soud potvrdil obratem po vynesení rozsudku ve věci *Tyrer* o rok později v rozsudku *Marckx proti Belgii*⁷² meritorně se zabývající nerovným postavením dětí manželských a nemanželských v dědickém řízení dle zásady *ab intestat* v belgickém právním řádu. Zde soud dovodil porušení právo na soukromí a rodinný život dle článku 8 ve spojení se zákazem diskriminace dle článku 14. Bylo připomenuto, že „Úmluva musí být vykládána ve světle dnešních podmínek.“

Soud takto *implicitě* mění obsah práv a svobod garantovaných Úmluvou při vědomí si skutečnosti jejího vzniku „ve světle přítomných okolností“ roku 1950.

2.2.3. Doktrína volného uvážení či míry uvážení

Marge d'appréciation či *margin of appreciation* představuje výkladový princip, který bývá naproti shora prezentovaným interpretačním metodám extenzivně rozvádějícím pole působnosti Úmluvy a jednotlivci tak rozšiřujícím možnosti podání individuální stížnosti, kritizován.

Rozhodnutí ESLP, která meritorně neshledají porušení Úmluvy, bývají totiž často odůvodněna konstatováním, že nebyla překročena domácí míra uvážení. Kriticky proto zaznívá, že se jedná o „*odepření spravedlnosti jednotlivci a porážka věci lidských práv*.“⁷³

⁷⁰ Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72, 25. dubna 1978.

⁷¹ Ostrov Man není součástí Spojeného království, ale závislým územím Britské koruny s vlastní vládou, vlastním ústavodárným shromážděním i soudy.

⁷² Rozsudek ve věci *Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, 13. června 1979.

⁷³ Například MAHONEY, Paul. Marvellous Richness or Invidious Cultural Relativism, *Human Rights Law Journal*, Vol. 19, No. 1, 1998, s. 1-6.

Uvedená doktrína je jakýmsi „sebeomezením“ ESLP, který dobrovolně připustil, že existují oblasti, v nichž jsou členské státy lépe postaveny k tomu, aby věc rozhodly, a proto nebude v dané věci vykonávat evropskou supervizi.

Protokol č. 15, schválený v červnu roku 2015, který je aktuálně otevřen podpisům členských států Rady Evropy, zakotvuje danou doktrínu dokonce do preambule Úmluvy.

První zmínka o konceptu prostoru pro uvážení se objevuje v rozhodnutí bývalé EKLP⁷⁴ z roku 1958, přičemž je vázána na aplikaci článku 15 Úmluvy, tedy možnosti odstoupení od závazků v naléhavé situaci.

Doktrínu EKLP použila i ve věci *Lawless proti Irsku*⁷⁵, která později vyústila ve vůbec první historické rozhodnutí Soudu⁷⁶.

V oblasti mimo derogaci podle článku 15 se počátek doktríny o míře uvážení pojí zejména s případem *Handyside proti Spojenému království*⁷⁷, který se zabýval otázkou porušení článku 10 Úmluvy, tedy práva na svobodu projevu, a to konfiskací tzv. malé červené učebnice zabývající se výkladem sexuální problematiky pro dospívající.

Jsou to právě tzv. relativní práva, tedy práva, u nichž je možno uvažovat o jejich omezení, konkretizovaná v člancích 8 až 11 Úmluvy, u nichž byla aplikace dané doktríny předpokládána.

Z odůvodnění rozhodnutí se podává, že „vnitrostátní orgány jsou díky svému přímému a neustálému kontaktu s živoucími silami svých zemí v lepší pozici než mezinárodní soudce k vyjádření svého názoru na to, jaký je přesný obsah morálních požadavků, jak „nutné“ je omezení, případně „trest“, aby těmto požadavkům bylo vyhověno.“ ESLP konstatoval, že z vnitrostátního práva členských států nelze vyvodit jednotné pojetí morálky, přičemž tento se v čase i místě mění, „a to zvláště v naší době, kterou charakterizuje, pokud jde o názory na danou věc, rychlý vývoj s dalekosáhlými důsledky.“

Doktrína následně pronikla i do dalších ustanovení Úmluvy, nejen tedy do omezujících klauzulí článků 8-11 Úmluvy, ale i do práv absolutních či

⁷⁴ Rozhodnutí EKLP ve věci *Řecko proti Spojenému království* z 26. září 1958 a v další tzv. kyperské případy. Zde Komise uvedla, že vláda žalované strany by v dané oblasti měla požívat „jisté míry diskrece“ (*certain measure of discretion, une certaine marge d'appréciation*).

⁷⁵ Rozsudek ve věci *Lawless proti Irsku* (č. 3), č. 332/57, 1. července 1961.

⁷⁶ Srovnej blíže KOPA, Martin. *Doktrína prostoru pro uvážení (margin of appreciation)*, Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Olomouc, 2013

⁷⁷ Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

negerogovatelných, jak soud konstatoval ve věci *Pretty proti Spojenému království*⁷⁸, kde nejprve rozšířil pojem práva na život i do oblasti práva na smrt, aby následně dovodil, že členské státy v oblasti euthanasie disponují prostorem pro uvážení, protože jsou blíže postaveny vlastnímu společenskému kontextu a jednotlivým situacím.

Pojem doktríny prostoru pro uvážení se v čase vyvíjí, mezi klasické případy spadají například věc *Sunday Times proti Spojenému království*⁷⁹ v oblasti svobody projevu, v oblasti ochrany majetku lze citovat například judikaturu ve věci *Sporrong a Lönnroth proti Švédsku*⁸⁰, co se pak týče aktuálnější judikatury v doméně svobody náboženství, je možno odkázat na věc *Lautsi proti Itálii*⁸¹ v oblasti svobody náboženství.

Doktrína prostou pro uvážení vždy souvisí s konkrétními okolnostmi případu a evropským konsensem panujícím v právě posuzované oblasti. Z hlediska jednotlivce domáhajícího se ochrany před ESLP se může jevit kontroverzní, neboť ponechává smluvním státům prostor pro vyjádření zájmů a priorit důležitých pro jejich suverenitu, zejména pak v politicky či společensky citlivých oblastech, a představuje pro ESLP určitá „zadní vrátka“⁸².

2. 3. Právo individuální stížnosti v Úmluvě, příslušnost Soudu, podmínky přijatelnosti a jejich judikatorní pojetí do přijetí Protokolu č. 14 k Úmluvě

Po stručném pojednání o výkladových metodách ovládajících judikatorní činnost Soudu se práce zaměří na právo individuální stížnosti, podmínky příslušnosti Soudu, jakož i na podmínky přijatelnosti, a to z hlediska jejich judikatorního vývoje do přijetí Protokolu č. 14.

Autorka se rozhodla *locus standi* jednotlivce před ESLP podrobit zkoumání i z pohledu časového, proto v kapitole práce věnující se ESLP sleduje linii „před a po Protokolu č. 14“, protože autorka práce považuje období let 2010/2011 za určitý zlom

⁷⁸ Rozsudek ve věci *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, 29. dubna 2002.

⁷⁹ Rozsudek ve věci *Sunday Times proti Spojenému království*, č. 6538/74, 26. dubna 1979.

⁸⁰ Rozsudek ve věci *Sporrong a Lönnroth proti Švédsku*, č. 7151/75 7152/75, 23. září 1982.

⁸¹ Rozsudek velkého senátu ve věci *Lautsi proti Itálii*, č. 30814/06, 18. března 2011.

⁸² Srovnej PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reports/CTS-07-01.pdf>>

v přístupu ESLP k právu individuální stížnosti jednotlivce a jeho *locus standi*. Od vstupu v platnost Protokolu č. 14 Soud, jistě veden určitým pudem sebezáchovy, zavádí nové koncepce přístupu k řešení individuálních stížností, které mají dopad na *locus standi* jednotlivce.

Níže se nad těmito koncepty blíže zamyslí kapitola 2.4 práce; předtím bude nicméně pojednáno o historické judikatuře Soudu vázané k právu individuální stížnosti a její přijatelnosti vytvořené do vstupu v platnost citovaného protokolu.

2.3.1. Právo individuální stížnosti

Právo individuální stížnosti a z ní vyplývající právo přímo se obrátit svým podáním na mezinárodní kontrolní orgán soudního typu disponující plnou jurisdikcí, a realizovat tak plně *locus standi* před ESLP, jak je garantováno v článku 34 Úmluvy, představuje „esenciální“ ustanovení vedoucí k efektivitě systému Úmluvy. Uvedené bylo mimo jiné konstatováno například v rozhodnutí ESLP ve věci *Loizidou proti Turecku*⁸³.

V rozhodnutí *Mamatkulov a Abdurasulovic proti Turecku*⁸⁴ Soud právo individuální stížnosti označil za „úhelný kámen mechanismu ochrany práv“ garantovaných Úmluvou. Soud rovněž upřesnil, že procesní ustanovení Úmluvy (články 25 až 46) by měly být vykládány evolutivně⁸⁵.

Právo individuální stížnosti je Úmluvou přiznáno každé fyzické osobě, nevládní organizaci nebo skupině osob považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a jejími protokoly jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.

Okruh potenciálních stěžovatelů je tudíž široký: Vedle cca osmi set milionů obyvatel tzv. rozšířené Evropy a občanů třetích zemí, kteří zde žijí nebo tudy projíždějí, právo dopadá na nespočet sdružení, nadací, politických stran, společností a dalších právnických osob. Úmluva se rovněž vztahuje na osoby, které v důsledku

⁸³ Rozsudek velkého senátu *Loizidou proti Turecku* (předběžné námitky), č. 15318/89, 23. března 1995, bod 70 rozsudku.

⁸⁴ Rozsudek ve věci *Mamatkulov Abdurasulovic proti Turecku*, č. 46827/99, 46951/99, 6. února 2003, bod 106.

⁸⁵ Srovnej bod 71 rozsudku ve věci *Loizidou*, jak je citován *supra*.

exteritoriálního jednání smluvních států Úmluvy realizovaných mimo jejich území spadají pod jurisdikci Úmluvy⁸⁶.

Při výkladu o právu individuální stížnosti nelze opomenout první, a dle názoru autorky stěžejní podmínku přijatelnosti stížnosti, podmínku *ratione personae*, z pohledu osob oprávněných podat individuální stížnost.

Co se týče fyzické osoby, této náleží právo individuální stížnosti bez ohledu na národnost, místo bydliště, osobní stav, postavení či právní způsobilost.

Jinými slovy stížnost může být podána proti vysoké smluvní straně Úmluvy nikoliv osobami majícími národnost daného státu, ale státními příslušníky jiné vysoké smluvní strany, jakož i státními příslušníky třetího, nečlenského, státu Úmluvy, uprchlíky, apatridy, za předpokladu, že porušení dopadá pod jurisdikci signatáře Úmluvy⁸⁷. Uvedené vychází z atributů lidských práv a reflektuje jejich povahu a původ.

Dále je možno zmínit se o skutečnosti, že osoby, které jsou dle práva státu, jimiž jsou státními příslušníky, považovány za osoby s omezenou svéprávností či například nezletilci, mohou realizovat své stížnostní právo k Soudu, aniž by byly zastoupeny opatrovníkem či zákonným zástupcem.

Takto byla například shledána přijatelnou stížnost podaná matkou zbavenou rodičovských práv⁸⁸, stížnost nezletilého či stížnost osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, resp. omezené ve svéprávnosti, jednající bez souhlasu svého opatrovníka⁸⁹. Uvedené platí i o osobách odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobod, a to pro jakýkoliv trestný čin⁹⁰ bez ohledu na jeho závažnost či společenský dopad spáchané trestné činnosti.

Lze takto zhodnotit, že podmínky pro podání individuální stížnosti, které se vážou k osobě stěžovatele, ne vždy korespondují s národními kritérii *locus standi*. I osoba, která v intencích národního práva nemůže právně jednat či zastupovat jinou osobu, může za určitých podmínek jednat jménem této osoby před ESLP, jak to bylo

⁸⁶ Zde srovnej výklad citovaný v „*Praktické příručky k podmínkám přijatelnosti*“ [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf> , s. 7.

⁸⁷ Například v období od roku 1981 do konce roku 1992 bylo 37% stížností podaných proti Francii podáno cizinci.

⁸⁸ Například rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. 39221/98 a 41963/98, 13. července 2000.

⁸⁹ Například rozsudek ve věci *Zehentner proti Rakousku*, č. 20082/02, 16. července 2009, bod 65.

⁹⁰ Například rozsudek ve věci *Ilse Kochová proti Spolkové republice Německo*, 8. března 1962, tzv. dozorkyně smrti z Buchenwaldu.

například u matky zbavené rodičovské odpovědnosti, u níž bylo ESLP dovozeno, že je oprávněna v zájmu svých biologických dětí podat stížnost k ESLP za účelem ochrany práv nezletilých dětí⁹¹.

Zde se patří poukázat na skutečnost, že rovněž skupina jednotlivců, za níž je považováno i neformální sdružení, povětšinou dočasného charakteru, dvou nebo více osob majících společný identický zájem a zároveň se považují za oběť porušení Úmluvy, je dle ustálené judikatury oprávněna podat stížnost k ESLP⁹².

Právo individuální stížnosti v souladu s článkem 34 je garantováno rovněž kterékoliv právnické osobě, ať již založené za účelem dosažení zisku či nikoliv. Rovněž tak dané právo náleží nevládním organizacím v širším slova smyslu, s výjimkou organizací vykonávajících státní moc.

Stížnostní právo je tak v intencích judikatury Soudu k článku 34 Úmluvy zaručeno obchodním společností⁹³, odborovým organizacím⁹⁴, náboženským organizacím, neziskovým či charitativním organizacím⁹⁵.

Identický postoj je zaujímán i ve vztahu k veřejnoprávním osobám, které nevykonávají státní moc⁹⁶, či dokonce i právnickým osobám vykonávajícím veřejnoprávní poslání za předpokladu, že nevykonávají státní moc⁹⁷, pokud jde o subjekty právně a finančně nezávislé na státu. *A contrario* obce nebo městské části, které se podílejí na výkonu veřejné moci⁹⁸, naopak nejsou oprávněny podat stížnost na základě článku 34 Úmluvy.

O právu individuální stížnosti Evropské unie bude jakožto o samostatném fenoménu pojednáno v samostatné kapitole 4.3 práce týkající se vztahů mezi ESLP a SD EU.

⁹¹ Viz rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, jak byl citován shora.

⁹² Rozsudek ve věci tzv. *Belgického jazykového případu*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63, 2126/64, 23. července 1968, zabývající se případem dětí, jejichž rodným jazykem byl jazyk francouzský, nicméně spolu s rodiči měly pobyt v holandsky mluvícím regionu a nebyla jim umožněna ve škole výuka v jejich rodném jazyce.

⁹³ Rozsudek ve věci *Autronic proti Švýcarsku*, č. 12726/87, 22. května 1990, bod 47. Stížnostní právo zde bylo přiznáno obchodní společnosti získávající přeshraniční informace pro čistě ekonomické účely.

⁹⁴ Viz například rozsudek ve věci *Young, James a Webster proti Spojenému království*, č. 7601/76, 7806/77, 13. srpna 1981 či ve věci *Schmidt a Dahlström proti Švédsku*, č. 5589/72, 6. února 1976.

⁹⁵ Viz například rozsudek ve věci *Plattform „Arzte für das Leben“ proti Rakousku*, č. 10126/82, 21. června 1988.

⁹⁶ Viz. například rozsudek ve věci *Les Saints Monastères proti Řecku*, č. 13092/87 13984/88, 9. prosince 1994.

⁹⁷ Viz například rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Radio France a další proti Francii*, č. 53984/00, 23. září 2003.

⁹⁸ Viz například rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Section de commune d'Antilly proti Francii*, č. 45129/98 23. listopadu 1999.

Judikatura Soudu k právu individuální stížnosti zcela v souladu se shora popsanou judikatorní doktrínou autonomních pojmů pak generuje i specifické koncepty jako je pojem oběť, nepřímá a potencionální oběť, jimž se věnuje následující část práce.

2.3.1.1. Pojem oběť

Aby stížnost jednotlivce byla přijatelná, musí individuální stěžovatel prokázat, že se stal obětí porušení práv plynoucích z Úmluvy, resp. jejích protokolů. Oproti mezistátní stížnosti dle článku 33 Úmluvy musí individuální stěžovatel prokázat osobní dotčení k tomu, aby mohl vykonat právo individuální stížnosti. Článek 34 tak neumožňuje podat tzv. *actio popularis*, resp. neumožňuje jednotlivci adresovat Soudu stížnost *in abstracto*⁹⁹.

Právo individuální stížnosti a povinnost prokázat osobní dotčení je nicméně vykládáno velice extenzivně, ve prospěch individuálního stěžovatele. Uplatní se zde specifické výkladové metody rozvinuté v bohaté štrasburské judikatuře, o nichž bylo pojednáno shora v kapitole 2.2, a to zejména doktrína autonomních pojmů a evolutivní interpretace. Výklad pojmu „oběť“ se vyvíjí ve světle podmínek současné společnosti a musí být k danému termínu přistupováno bez přílišného formalismu.

Pojem „oběť“ je proto vykládán samostatně a bez ohledu na pravidla vnitrostátního práva, která se týkají například zájmu či způsobilosti zahájit soudní řízení, což lze ilustrovat například na rozhodnutí ve věci *Gorraiz Lizarraga a další proti Španělsku*¹⁰⁰.

Případ se týkal budování přehrad, která měla zaplavit obec, kde stěžovatelé žili, přičemž Soud při výkladu pojmu oběti kladl důraz na výklad daného pojmu ve světle podmínek současné společnosti, tedy výklad evolutivní. V daném konkrétním případě tak byl přiznán status oběti ve smyslu článku 34 kolektivní organizaci bránící zájmy svých členů s odůvodněním, že při kontaktu se správními orgány a rozhodnutími se obyvatelé obce obraceli na kolektivní organizace bránící jejich zájmy a práva, což byl často jediný účinný prostředek k dosažení jimi sledovaných cílů. Soud konstatoval, že nelze ignorovat daný trend, který se v současné době vyskytuje

⁹⁹ Viz například rozsudek ve věci *De Wilde, Ooms a Versyp* (tzv. „Vagabondage“), č. 2832/66, 2835/66, 2899/66, 19. června 1971.

¹⁰⁰ Viz například rozsudek ve věci *Gorraiz Lizarraga a další proti Španělsku*, č. 62543/00, 27. dubna 2004.

v legislativě většiny evropských zemí. Upřesnil, že „jakýkoliv jiný, přísně formalistický výklad, by změnil práva garantovaná Úmluvou na neefektivní a iluzorní“¹⁰¹ Pro postavení oběti postačí i úkon s dočasnými právními účinky, jak soud dovodil například v rozsudku ve věci *Monnat proti Švýcarsku*¹⁰² (bod 33).

2.3.1.2. Pojem potencionální oběti

Soud postupem času dospěl ve své rozhodovací praxi k bližšímu vymezení či diferenciaci pojmu oběti. Judikatorně tak vytvořil pojem „potencionální oběti“ (*victime potentielle* či *éventuelle*). Soud například připustil, že obětí může být každá osoba, na níž se vztahuje aplikace zákona, o němž je stížností tvrzeno, že je v rozporu s ustanoveními Úmluvy.

Klasickým se tak stal případ *Klass a další proti Německu*¹⁰³ týkající se německého zákona prolamujícího ochranu tajemství doručovaných zpráv v případech, kdy bylo vysloveno podezření ze spáchání trestné činnosti. Možnou kontrolu zpráv umožňoval zákon nařídít orgánům exekutivy bez kontroly soudní moci. Jednotlivec se takto mohl cítit dotčen ustanoveními zákona, jehož případnou potencionální aplikací by mohlo být zasaženo do jeho práv¹⁰⁴.

Soud použil termín potencionální oběti rovněž pro účely ochrany cizinců, přičemž shledal, že obětí ve smyslu tehdejšího článku 25, aktuálního článku 34 Úmluvy, je cizinec, který podstupuje „reálné riziko“ porušení některého ze svých Úmluvou garantovaných práv v případě, že by bylo vykonáno opatření nařizující mu odcestování z území příslušného státu¹⁰⁵.

Rozšiřující výklad pojmu oběti potencionální nicméně může stírat i hranici mezi individuální stížností a *actio popularis*. Zde je možno citovat známou kauzu týkající se opatření omezujícího šíření informací o potratu mezi ženami v plodném věku ve

¹⁰¹ Citováno z rozsudku ESLP ve věci *Gorraiz Lizarraga a ostatní proti Španělsku* (*supra* poznámka pod čarou č. 100), bod 38 rozsudku, autorský překlad: „Any other, excessively formalistic, interpretation of that concept would make protection of the rights guaranteed by the Convention ineffectual and illusory.”

¹⁰² Rozsudek ve věci *Monnat proti Švýcarsku*, č. 73604/01, 21. září 2006.

¹⁰³ Rozsudek ve věci *Klass a další proti Německu*, č. 5029/71, 6. září 1978.

¹⁰⁴ Zde rovněž srovnej rozsudek ve věci *Marckx proti Belgii*, jak byl uveden shora, poznámka pod čarou č. 72, či rozsudek ve věci *Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, 22. října 1981.

¹⁰⁵ Viz například rozsudek ve věci *Soering proti Spojenému království*, jak byl uveden shora, poznámka pod čarou č. 62.

věci *Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku*¹⁰⁶. Potencionální obětí tak byla shledána jakákoliv žena ve fertilním věku.

Samotné podezření či domněnka nicméně ke vzniku postavení oběti nepostačí. Stěžovatel se totiž nemůže dovolávat svého postavení oběti v případě, že je částečně odpovědný za tvrzené porušení.

2.3.1.3. Pojem nepřímé oběti

Pojem „nepřímé oběti“ (*victime indirecte*) definovaný posléze uvedenou judikaturou umožnil následně Soudu považovat za přijatelné stížnosti osob, které se cítí být poškozeny na svých právech porušením práv třetích osob nebo které mají osobní zájem na ukončení tvrzeného porušování. Individuální stížnost tak může být podána za splnění dvou podmínek: musí zde existovat přímá či potencionální oběť tvrzeného porušení a zároveň úzká osobní vazba mezi přímou obětí a obětí nepřímou.

Příkladem lze uvést například matku, manželku či vdovu přímé oběti v důsledku ztráty dítěte, resp. manžela¹⁰⁷.

Takto byla shledána přijatelnou stížnost podaná na základě článku 2 Úmluvy podaná manželkou ve věci *McCann a ostatní proti Spojenému království*¹⁰⁸ nebo neteří zesnulého muže ve věci *Yaşa proti Turecku*¹⁰⁹ (bod 66).

Hranice mezi nepřímou a přímou obětí přitom není zcela jasná, protože Soud ve věci *Kurt proti Turecku*¹¹⁰ připustil za určitých podmínek, že rodič zmizelého může sám být přímou obětí porušení Úmluvy.

Na poli článku 6 Úmluvy je možno dále zmínit stížnost podanou manželkou zemřelého manžela za účelem obhajoby pověsti zemřelého manžela ve věci *Brudnicka a ostatní proti Polsku*¹¹¹.

I právnická osoba tvrdící, že byla ze strany státu zbavena svého práva na pokojném užívání majetku v rozporu se zákonem, příp. v souladu se zákonem, ale

¹⁰⁶ Rozsudek pléna ve spojených věcech *Open Door Counselling a Dublin Well Woman proti Irsku*, 14234/88, 14235/88, 29. října 1992

¹⁰⁷ Viz například rozsudek ve věci *Burghartz proti Švýcarsku*, č. 16213/90, 22. února 1994.

¹⁰⁸ Rozsudek velkého senátu ve věci *McCann a ostatní proti Spojenému království*, č. 18984/91, 27. září 1995.

¹⁰⁹ Rozsudek ve věci *Yaşa proti Turecku*, č. 22495/93, 2. září 1998.

¹¹⁰ Rozsudek ve věci *Kurt a další proti Turecku*, č. 24276/94, 25. května 1998.

¹¹¹ Rozsudek ve věci *Brudnicka a další proti Polsku*, č. 54723/00, 3. března 2005.

bez náležité kompenzace, naplňuje podmínky pro závěr o statutu oběti a může se obrátit na Soud se svou individuální stížností.

Aktivně legitimován v dané věci je nicméně zákonný zástupce dané právnické osoby. Pouze výjimečně daným právem disponují fyzické a právnické osoby, které tvoří toliko její „osobní substrát“ a podílejí se svými vklady na majetku dotčené společnosti. Vlastníci podílů v obchodní společnosti, resp. likvidátoři společnosti, tak nemohou s úspěchem tvrdit, že jsou obětmi porušení práv společnosti zaručených článkem 1 Protokolu č. 1, jak soud dovodil ve věci *Agrotexim a ostatní proti Řecku*¹¹².

Soud v dané věci upřesnil, že „proniknutí korporacním závojem, tedy vymanění se z právní subjektivity společnosti, je přípustné toliko ve výjimečných případech a za předpokladu, že bude prokázáno, že společnost nemohla sama podat stížnost prostřednictvím svých statutárních orgánů, či v případě likvidace, likvidátorů. V daném případě nicméně společnost ani přes probíhající likvidaci svou způsobilost jednat neztratila¹¹³.

2.3.1.4. Úmrtí oběti

Na závěr pojednání o postavení oběti nelze nezmínit následky úmrtí oběti, jakož i ztráty postavení oběti. Judikatura totiž dovodila, že stížnost může být podána jen žijící osobou nebo jejím jménem. Zemřelý tak učinit nemůže, a to ani prostřednictvím zástupce¹¹⁴.

Úmrtí oběti nicméně nevede vždy k vyškrtnutí věci ze seznamu případů. Ve věci řízení o stížnosti je možno pokračovat za předpokladu, že bude prokázán dostatečný zájem na pokračování v řízení.

K případům dědiců nebo blízkých příbuzných, jako jsou vdova či děti se Soud vyjádřil ve věci *Raimondo proti Itálii*¹¹⁵, k případu univerzálního dědice, který není

¹¹² Rozsudek ve věci *Agrotexim a další proti Řecku*, č. 14807/89, 24. října 1995.

¹¹³ Srovnej bod 66 rozsudku ve věci *Agrotexim a další proti Řecku*, jak byl uveden v poznámce pod čarou č. 113, autorský překlad: „*The piercing of the "corporate veil" or the disregarding of a company's legal personality will be justified only in exceptional circumstances, in particular where it is clearly established that it is impossible for the company to apply to the Convention institutions through the organs set up under its articles of incorporation or – in the event of liquidation – through its liquidators.*”

¹¹⁴ Srovnej například rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kaya a další proti Turecku*, č. 33420/96, 36206/97, 2. září 2003.

¹¹⁵ Rozsudek ve věci *Raimondo proti Itálii*, č. 12954/87, 22. února 1994

příbuzným zemřelého ve věci *Thévenon proti Francii*¹¹⁶, z českých vod pak i věc *Malhous proti České republice*¹¹⁷¹¹⁸.

S ohledem na skutečnost, že posláním ESLP není pouze poskytovat ochranu individuálním právům, ale rovněž po vzoru soudu s charakterem ústavním definovat v obecném zájmu principiální otázky za účelem „vyjasnění, zachování a rozvoje ustanovení Úmluvy“¹¹⁹, Soud dovedl, že podmínka postavení oběti, jíž je podmíněna kompetence *rationae persone*, nesmí být vykládána rigidně, mechanicky a nepružně. Takto tedy pokračuje například v projednání věci po úmrtí stěžovatele a za absence dědiců za předpokladu, že je projednávána věc obecného zájmu, jak dovedl například ve věci *Kärner proti Rakousku*¹²⁰ v případě převodu nájmu po úmrtí nájemce na jeho homosexuálního partnera (body 25 až 27).

2.3.1.5. Ztráta postavení oběti

Dlužno dodat, že stěžovatel musí být schopen odůvodnit své postavení oběti po celou dobu řízení, což Soud dovedl například ve věci *Burdov proti Rusku*¹²¹.

Posouzení je vždy odvislé od veškerých okolností daného případu, se zvláštním zřetelem k povaze projednávaného porušení Úmluvy.

2.3.1.6. Dílčí shrnutí k právu individuální stížnosti

Právo individuální stížnosti úzce souvisí s pravomocí Soudu *ratione personae*. Shora bylo specifikováno, že to jsou zejména fyzické osoby, které se mohou dovolávat svých práv, které je jim plně zaručeno právem individuální stížnosti dle článku 34 Úmluvy.

Na konkrétních případech, o nichž bylo pojednáno shora, bylo naznačeno, že štrasburský soud svou judikaturou právo individuální stížnosti co do výkladu osoby oprávněných k jejímu podání vyložil velice extenzivně. Okruh osob oprávněných k podání individuální stížnosti je neoddiskutovatelně široký.

¹¹⁶ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Thévenon proti Francii*, č. 2476/02, 28. února 2006.

¹¹⁷ Rozsudek velkého senátu ve věci *Malhous proti České republice*, č. 33071/96, 12. července 2001.

¹¹⁸ Zde srovnej výklad citovaný v „*Praktické příručky k podmínkám přijatelnosti*“ [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf>, s. 13.

¹¹⁹ Srovnej rozsudek ve věci *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, 18. ledna 1978, bod 158.

¹²⁰ Rozsudek ve věci *Kärner proti Rakousku*, č. 40016/98, 24. července 2003.

¹²¹ Rozsudek ve věci *Burdov proti Rusku*, č. 59498/00, 7. května 2002.

Slučitelnost stížnosti *ratione personae* s Úmluvou, která je zkoumána Soudem z úřední povinnosti, dále vyžaduje, aby se údajného porušení Úmluvy dopustil smluvní stát nebo mu toto porušení bylo nějakým způsobem přičitatelné.

Praktickou konsekvencí široce pojatého práva individuální stížnosti nicméně logicky je i široký nápad těchto stížností k ESLP a z něho pramenící přetížení Soudu, jemuž Soud čelí způsoby sobě vlastními.

2.3.2. Příslušnost Soudu *ratione temporis, ratione loci a ratione materiae*

Shora naznačené právo individuální stížnosti garantované článkem 34 není absolutní. Aby stížnost stěžovatele byla shledána přijatelnou, je zapotřebí, aby byla slučitelná s Úmluvou *ratione loci, temporis i materiae*, a dále, aby vyhovovala podmínkám přijatelnosti specifikovaným v článku 35 Úmluvy.

Soud musí zkoumat svoji pravomoc, resp. příslušnost z úřední povinnosti a v každé fázi řízení.

Individuální stěžovatel proto při podání stížnosti musí náležitě uvážit, zda výkon jeho práva individuální stížnosti koresponduje s pravomocemi Soudu, tedy zda Soud je v daném konkrétním případě příslušný k rozhodnutí o jeho individuální stížnosti.

2.3.2.1. Příslušnost *ratione temporis a ratione loci*

Soud svou příslušnost *ratione temporis i ratione loci* podobuje přezkumu *ex officio* a v každé fázi řízení. V této souvislosti se uplatní obecná zásada mezinárodního práva, konkrétně zásada zákazu zpětné působnosti smluv. Úmluva nezavazuje vysokou smluvní stranu ve vztahu k jakémukoliv jednání nebo skutečnosti, ke kterým došlo, nebo k situaci, která skončila před datem nabytí platnosti Úmluvy vůči této smluvní straně. Pro Českou republiku je takto klíčové datum 18. března 1992, kdy Československo ratifikovalo jako vůbec první stát střední a východní Evropy Úmluvu.

Uvedené pravidlo bývá nicméně širokým výkladem prolomeno v několika případech, zejména pak ve věcech trvajících či pokračujících porušení či zásahu. Soud takto může přihlídnout ke skutečnostem, ke kterým došlo přede dnem ratifikace Úmluvy vysokou smluvní stranou, bude-li dovozeno, že „skutečnosti, které

založily stav trvající po tomto dni nebo mohou být relevantní pro pochopení skutečností, k nimž došlo po tomto dni“ (blíže srovnej rozhodnutí velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*¹²², v němž Soud poukázal na trvající nemožnost získat zpět držbu svého majetku a vybírat odpovídající nájemné z pronájmu svého domu, jež pramení z právních předpisů, které byly v platnosti před ratifikací Protokolu č. 1 Polskem a po ní). Uvedené lze spatřit i v rozhodnutí *Papamichalopoulos a ostatní proti Řecku*¹²³ (bod 40) definujícím trvající protiprávní využívání pozemku stěžovateli námořnictvem bez poskytnutí náhrady ve věci.

V českém kontextu bylo téma řešeno zejména ve vazbě na četné restituční kauzy.

Na druhou stranu ESLP nerozšiřuje svou časovou působnost neomezeně. Dovojuje, že „pouhé zbavení jednotlivce obydlí nebo jiného majetku je v zásadě jednorázovým úkonem, který nezakládá trvající situaci zbavení jeho práv. V tomto kontextu srovnej například rozhodnutí *Blečić proti Chorvatsku*¹²⁴.

Slučitelnost stížnosti *ratione loci* s Úmluvou vyžaduje, aby k údajnému porušení Úmluvy došlo v jurisdikci žalovaného státu nebo na území, které je pod jeho účinnou kontrolou.

Kritérium je Soudem rovněž vykládáno extenzivně, což ukazuje například rozhodnutí ve věci *Drozd a Janousek proti Francii a Španělsku*¹²⁵, v němž bylo dovozeno, že vysoká smluvní strana může být odpovědná i za jednání svých orgánů, které se projevilo mimo území členského státu.

Bez snahy po předložení komplexního výkladu k tomuto pojmu, nelze v dané souvislosti opomenout rozhodnutí o předběžných námitkách ve věci *Loizidou proti Turecku*¹²⁶ evokující jednání, které se uskutečnilo mimo území smluvního státu; námitka byla přezkoumána podle článku 1 Úmluvy, tedy z pohledu samotné definice jurisdikce Soudu. K rozsahu pojmu „jurisdikce“ podle tohoto článku se soud vyjádřil i ve známé kauze *Banković a ostatní proti Belgii a 16 dalším smluvním státům*¹²⁷ týkající se jednání na palubách letadel a lodí zapsaných nebo létajících či plujících

¹²² Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

¹²³ Rozsudek ve věci *Papamichalopoulos a ostatní proti Řecku*, č. 14556/89, 24. června 1993.

¹²⁴ Rozsudek velkého senátu ve věci *Blečić proti Chorvatsku*, č. 59532/00, 8. března 2006

¹²⁵ Rozsudek ve věci *Drozd a Janousek proti Francii a Španělsku*, č. 12747/87, 26. června 1992

¹²⁶ Rozsudek velkého senátu ve věci *Loizidou proti Turecku* (předběžné námitky), č. 15318/89, 23. března 1995.

¹²⁷ Rozhodnutí o přijatelnosti velkého senátu ve věci *Banković a ostatní proti Belgii a 16 dalším smluvním státům*, č. 52207/99, 12. prosince 2001.

pod vlajkou toho státu. V dané věci soud odmítl tvrzení stěžovatelů, že bombardováním Bělehradu v roce 1996 byla založena jurisdikce členských států NATO na území bývalé Jugoslávie, která nebyla smluvní stranou Úmluvy. ESLP konstatoval, že Úmluva představuje regionální instrument, který nebyl určen k aplikaci po celém světě¹²⁸. Námitky stěžovatelů založených na exteritoriálním působení Úmluvy tak nebyly Soudem akceptovány.

2.3.2.2. Příslušnost *ratione materiae*

Pokud jde slučitelnost stížnosti nebo námitky s Úmluvou *ratione materiae*, tato odvisí od pravomoci Soudu. K tomu, aby byla námitka slučitelná s Úmluvou *ratione materiae*, musí být stěžovatelem dovolávané se právo chráněno Úmluvou či jejími protokoly.

Je to právě na poli slučitelnosti *ratione materiae*, kde je judikaturu Soudu nepřeborná a osciluje v nepravidelných intervalech od výkladu extenzivního, patrného zejména na poli článku 8 Úmluvy garantujícího právo na soukromý život, až po výklad restriktivní. A je to rovněž v kontextu slučitelnosti *ratione materiae*, kde Soud dává průchod své okřídlené zásadě, že Úmluva je živým nástrojem ochrany práv a základních svobod a je takto Soudem aplikována a vykládána.

Významným z pohledu stěžovatele je fakt, že Soud není vázán stížností stěžovatele co do subsumpce děje pod konkrétní ustanovení Úmluvy. Předmět stížnosti tak může posoudit z pohledu jiného ustanovení. Příkladem lze uvést například široký výklad článku 3 a 8 Úmluvy ve věci, v níž stěžovatelova stížnost dovolávající se práva vstupu na území cizího státu a práva nebýt vyhoštěn, která Úmluvou garantována nejsou, Soud vyložil z pohledu článku 8 Úmluvy, tedy práva na soukromý a rodinný život¹²⁹, tzn. z pohledu ustanovení, jejichž porušení stěžovatel nenamítal.

Zajímavým je i rozsudek ve věci *López Ostra a další proti Španělsku*¹³⁰, v němž Soud stanovil, že působnost článku 8 Úmluvy se vztahuje i na ochranu obydlí před imisemi z nedalekého průmyslového závodu.

¹²⁸ DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2011, s. 265.

¹²⁹ Srovnej například rozsudek ve věci *Moustaquim proti Belgii*, č. 12313/86, 18. února 1991.

¹³⁰ Rozsudek ve věci *López Ostra proti Španělsku*, č. 16798/90, 9. prosince 1994.

Za kratší zastavení nepochybně z pohledu podložení skutečnosti, že Úmluva je vyvíjejícím se živým nástrojem, stojí vývoj judikatorního postoje Soudu ve věci práv transsexuálů, v níž ponejvíce dochází k *revirement de jurisprudence*, tedy změně ustálené judikatury, a to na poli článku 8 Úmluvy garantujícího právo na soukromý život.

Jedním z prvních případů, v nichž se Soud zabýval právy transsexuálů, byla věc *Rees proti Spojenému království*¹³¹, jejímž předmětem bylo nevyhovění žádosti ženě transformované na muže ze strany britských úřadů na změnu původní ženské identity na identitu mužskou v oficiálních dokumentech, včetně rodného listu či pasu. Poukazováno bylo na nesnáze spojené s uvedeným postojem v běžném životě. Soud v daném případě neshledal porušení článku 8 Úmluvy s poukazem na neexistenci pozitivní povinnosti ze strany státu v posuzované oblasti. Podobnými úvahami pak byl Soud veden ve skutkově obdobném případě *Cosey proti Spojenému království*¹³² s odůvodněním, že zachování potřebné rovnováhy mezi zájmy společnosti a zájmem jednotlivce nelze na základě interpretace článku 8 Úmluvy založit pozitivní povinnost státu garantovat zákonné uznání nového statusu¹³³.

Z hlediska shora popsané doktríny evolutivního přístupu je však zajímavé zejména disentní stanovisko soudce Martense, jenž spatřoval v nerozpoznání nové identity stěžovatele zásah do jeho práva na soukromí, přičemž upozornil na to, že Soud jako poslední ochránce utlačovaných individualit by měl v takovém případě svým rozhodnutím pozitivně zasáhnout a určit povinnost státu, aby pozměnil svůj systém záznamů v registru.

Průlomem pak zcela jistě zůstávají známá rozhodnutí ve věci *Goodwin proti Spojenému království*¹³⁴. V případě *Christine Goodwin* byla stěžovatelka propuštěna ze zaměstnání právě z důvodu své transsexuality. Soud shledal stížnost jako důvodnou s poukazem na konflikt mezi společenskou realitou a právem, které transsexuální osobu staví do abnormální situace, jež v ní vzbuzuje pocity viny, ponížení a úzkosti. Z pohledu článku 12 Úmluvy, tedy práva na rodinný život pak Soud uzavřel, že pokud článek 12 Úmluvy výslovně mluví o právu muže a ženy

¹³¹ Rozsudek ve věci *Rees proti Spojenému království*, č. 9532/81, 17. října 1986.

¹³² Rozsudek ve věci *Cosey proti Spojenému království*, č. 21830/93, 22. dubna 1997.

¹³³ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky „translidí“* [online]. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, Vol 3, No 1 (2013), [cit. 22. Ledna 2018]. Dostupné na <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/viewFile/44/50>>.

¹³⁴ Rozsudek velkého senátu ve věci *Goodwin proti Spojenému království*, č. 28957/95, 11. července 2002.

uzavřít manželství, není nutné připouštět, že tato slova implikují nutnost určit pohlaví podle čistě biologických kritérií.

Z aktuálních rozhodnutí je pak možno citovat například věc *H. proti Finsku*¹³⁵, v němž v případě stěžovatelky nedošlo ke změně identifikačního čísla, z něhož bylo patrné, že se jedná o muže. Zároveň bylo stěžovatelkou napadáno, že plné úřední uznání nového pohlaví je podmiňováno transformací jeho manželství v registrované partnerství. Vláda uznala v dané věci pochybení. Co se týče článku 12 Úmluvy, Soud zde neshledal jeho porušení, pročež konstatoval, že „ačkoliv je pravda, že některé signatářské státy rozšířily pojem manželství i na partnery stejného pohlaví, tato skutečnost pouze poukazuje na jejich vlastní vizi, jakou roli má mít manželství ve společnosti a nevyplývá ze základního práva ukotveného v Úmluvě.“

Na poli ostatních článků Úmluvy však lze vysledovat i výklad restriktivní. Stížnosti jsou například shledávány nepřijatelnými v oblasti práva na vydání řidičského průkazu či práva sebeurčení s konstatováním, že tato práva nejsou jako taková zařazena mezi práva a svobody zaručené Úmluvou.

Pokud shrneme stručné pojednání o slučitelnosti stížnosti s Úmluvou *ratione materiae*, lze ze shora citovaných judikatorních přístupů Soudu vyčíst veskrze rozšiřující výklad podávaný Soudem. Soud sleduje aktuální vývoj společnosti a je s to přizpůsobit svůj výklad jednotlivých garantovaných práv společenským tendencím i za cenu *revirement de jurisprudence*.

2.3.3. Podmínky přijatelnosti dle článku 35 Úmluvy

Shora byly vymezeny podmínky přijatelnosti související s kompetencí Soudu, níže budou představeny (s různou mírou detailnosti) podmínky, resp. jejich výklad, které musí individuální stížnost naplnit pro to, aby mohla být Soudem přezkoumána meritorně.

Ve smyslu článku 35 Úmluvy platí následující:

(1) Soud může posuzovat věc až po vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné vnitrostátní rozhodnutí.

¹³⁵ Rozsudek ve věci *H. proti Finsku*, č. 37359/09, 13. listopadu 2012.

(2) Soud nebude posuzovat žádnou individuální stížnost předloženou podle článku 34, která je

a. anonymní nebo

b. v podstatě stejná jako stížnost již předtím Soudem projednávaná anebo již předložená jiné mezinárodní vyšetřovací nebo smírní instanci a pokud neobsahuje žádné nové důležité informace.

(3) Soud prohlásí za nepřijatelnou každou individuální stížnost předloženou podle článku 34, pokud se domnívá, že:

a. je neslučitelná s ustanoveními Úmluvy nebo jejích Protokolů, zjevně neopodstatněná nebo zneužívající právo na stížnost; nebo

b. stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, ledaže dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžaduje přezkoumání stížnosti, přičemž z tohoto důvodu nemůže být odmítnut žádný případ, který nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem.

(4) Soud odmítne každou stížnost, kterou považuje za nepřijatelnou podle tohoto článku. Může tak učinit v jakékoli fázi řízení.

Podmínky přijatelnosti dle shora citovaného ustanovení lze takto shrnout do následujících bodů: 1. vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, 2. lhůta pro podání stížnosti, 3. neanonymní stížnost, 4. neduplicitní stížnost, 5. nepředložení stížnosti jiné mezinárodní instanci, 6. zneužití práva stížnosti, 7. utrpění podstatné újmy.

S ohledem na rozsah této práce, i v první kapitole naznačené komparativní kritéria, nelze se detailně zabývat všemi podmínkami přijatelnosti a jejich judikatorním pojetím. V následující části práce bude proto pouze stručně poukázáno na klíčová historická rozhodnutí štrasburského soudu, která konkrétní aplikaci podmínek přijatelnosti definovala, a to opět veskrze širokým výkladem, aby následující kapitola (2.4 a 2.5) pojednala o důsledcích a aktuálních dopadech dopadům na *locus standi* jednotlivce původně široce pojatého výkladu podmínek přijatelnosti.

2.3.3.1. Vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

Podmínka vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy není v mezinárodním právu lidských práv ničím ojedinělým. Lze říci, že je součástí obyčejového mezinárodního práva. Úzce souvisí se zásadou subsidiarity (například rozhodnutí ve věci *Kudła proti Polsku*¹³⁶), kterou je systém evropské ochrany lidských práv ovládán. Soud má totiž hrát toliko podpůrnou roli k vnitrostátním systémům ochrany lidských práv, které jsou v „trvalém kontaktu se životem ve svých zemích“, jak Soud konstatoval například ve věci (*Burden proti Spojenému království*¹³⁷).

Zásadu vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy je možno charakterizovat pojmy „pružnost, existence, vhodnost a dostupnost“. Judikatura dovodila, že tyto vlastnosti musí splňovat vnitrostátní prostředek nápravy k tomu, aby jej bylo možno považovat za vhodný prostředek nápravy a aby bylo možno po jednotlivci spravedlivě požadovat jeho využití předtím, než se se svým podáním obrátí na ESLP.

Pravidlo vyčerpání prostředků nápravy ovšem nesmí být vykládáno automaticky, absolutně či formalisticky, jak Soud dokládá výstupy své rozhodovací činnosti.

V kontextu českých případů je možno citovat například rozhodnutí ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*¹³⁸ (velký senát), v němž Soud považoval za přehnaně formalistické požadovat po stěžovatelích, aby využili prostředek nápravy, jehož vyčerpání po nich nevyžadovala ani nejvyšší vnitrostátní soudní instance. Soud bude ve světle konkrétních okolností případu přezkoumávat, že stěžovatel učinil vše, co od něho bylo možno rozumně očekávat pro vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

Pokud se obrátíme, opět v českém kontextu, do nedávné minulosti, nelze odhlédnout od ságy případů, kdy Soud rozhodoval o splnění podmínky vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků v době, kdy český ústavní soud, zjednodušeně řečeno, odmítal ústavní stížnosti pro opožděnost, pokud předtím Nejvyšší soud České republiky odmítl dovolání stěžovatele z důvodu nenaplnění podmínek tehdejšího ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský

¹³⁶ Rozsudek velkého senátu ve věci *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26. října 2010.

¹³⁷ Rozsudek velkého senátu ve věci *Burden proti Spojenému království*, č. 13378/05, 29. dubna 2008.

¹³⁸ Rozsudek velkého senátu ve věci *D. H. proti České republice*, č. 57325/00, 13. listopadu 2007.

soudní řád, účinného do 31. prosince 2012¹³⁹, tedy v případě že soud neshledal, že dovolání vykazuje po právní stránce zásadního významu. V případě, kdy rozhodnutí o přijatelnosti dovolání odviselo toliko na diskreci Nejvyššího soudu, Ústavní soud judikoval, že ústavní stížnost měla být podávána již po rozhodnutí soudu odvolacího, a ústavní stížnosti odmítal pro opožděnost. Daný postup byl ze strany ESLP kritizován například v rozhodnutích *Běleš a Zvolští*¹⁴⁰, v nichž shledával porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž dovodil, že se Ústavní soudu dopustil odepření práva stěžovatelům na přístup k soudu.

Soud konstatoval, že *„zvláště přísným výkladem předmětného procesního pravidla uplatňování pravidel upravujících lhůty pro podání procesních prostředků nesmí navrhovatelům bránit v použití dostupného prostředku nápravy. V daném případě se uvedená otázka dotýká zásady právní jistoty; nejedná se o pouhý problém výkladu hmotněprávních pravidel, nýbrž o výklad procesního požadavku, který stěžovatelům znemožnil, aby byla projednána meritorní stránka jejich návrhu v rozporu s právem na účinnou soudní ochranu.“*

Na citované rozsudky ESLP zareagoval Ústavní soud České republiky vydáním sdělení č. 32/2003 Sb.¹⁴¹, což vedlo ke sjednocení procesního přístupu Ústavního soudu k posuzování vztahu mezi ústavní stížností a mimořádnými opravnými prostředky. Následovala novelizace zákona o Ústavním soudu provedená zákonem č. 83/2004 Sb., účinná k 1. dubnu 2004¹⁴². Z aktuálního legislativního vývoje pak nelze opomenout zákon č. 404/2012 Sb., účinný k 1. lednu 2013, jímž bylo do dnešní podoby upraveno dovolací řízení v občanském soudním řádu.

¹³⁹ Citované ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. znělo takto: *„Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.“*

¹⁴⁰ Rozsudek ve věci *Běleš a ostatní proti České republice*, stížnost č. 47273/99, 12. listopadu 2002 a ve věci *Zvolský a Zvolská proti České republice*, stížnost č. 46129/99, 12. listopadu 2002.

¹⁴¹ Ve sdělení Ústavní soud uvedl: *„1. V případě podání mimořádného opravného prostředku bude ústavní stížnost považována za přípustnou až po rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku s výjimkou rozhodnutí o obnově řízení. 2. Šedesátidenní lhůta k podání ústavní stížnosti počne běžet dnem doručení rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku s výjimkou obnovy řízení bez ohledu na způsob rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku. Lhůta bude považována za zachovanou i ve vztahu k předchozímu pravomocnému rozhodnutí.“*

¹⁴² V tomto novelizovaném znění *„byl-li mimořádný opravný prostředek orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení, lze podat ústavní stížnost proti předchozímu rozhodnutí o procesním prostředku k ochraně práva, které bylo mimořádným opravným prostředkem napadeno, ve lhůtě 60 dnů od doručení takového rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku“*. Novelou zákona o Ústavním soudu provedenou zákonem č. 404/2012 Sb. byla tato lhůta změněna na lhůtu dvou měsíců.

Aktuálně tedy podmínky přípustnosti dovolání § 237 o.s.ř. vymezuje tak, že dovolání je přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Je takto opuštěna dosavadní koncepce přípustnosti dovolání podle občanského soudního řádu, která byla založena na diformitě, skryté diformitě a konformitě rozhodnutí soudu prvního a druhého stupně. Podle aktuální právní úpravy tak stěžovatel před podáním ústavní stížnosti musí vyčerpat všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje, a to včetně mimořádného opravného prostředku, dovolání. Pokud tak neučiní, bude ústavní stížnost bez dalšího nepřipustná. Dle docenta Šimíčka¹⁴³, soudce ústavního soudu je tak zřejmé, že současná podoba občanského soudního řádu od sebe odlišuje přípustnost a důvody dovolání. Přípustnost je (zjednodušeně řečeno) dána zájmem na sjednocení judikatury, případně na vyřešení otázky judikaturou ještě neprozkoumané, důvodnost pak nesprávným právním posouzením věci¹⁴⁴. Otázkou pak samozřejmě bude, jak Nejvyšší soud přistoupí ke konkrétním specifikacím předmětné právní otázky a rozhodovací praxe v jednotlivých podáních. Ústavní soud proto v souladu se svou dosavadní judikaturou považuje i dovolání přípustné podle § 237 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., za mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů záviselých na jeho uvážení.

V kontextu České republiky bývá tak za poslední prostředek nápravy považována ústavní stížnost, neboť Ústavní soud České republiky je mj. povolán

¹⁴³ ŠIMÍČEK, Vojtěch, *Vztah dovolání a ústavní stížnosti včera a dnes a zítra?* [online]. Bulletin advokacie, 22.zář.2016 [cit. 2. února 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/vztah-dovolani-a-ustavni-stiznosti-vcera-dnes-a-zitra?browser=full>>.

¹⁴⁴ Samotný Nejvyšší soud v publikovaném a často citovaném usnesení uvedl, že „*má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla řešena, musí být z obsahu dovolání patrné, kterou otázkou hmotného nebo procesního práva má dovolatel za dosud nevyřešenou dovolacím soudem. Má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, musí být z obsahu dovolání patrné, o kterou otázku hmotného nebo procesního práva jde a od které ‚ustálené rozhodovací praxe‘ se řešení této právní otázky odvolacím soudem odchyluje.*“

rozhodovat o individuální stížnosti na porušení práv a svobod chráněných ústavním pořádkem.

2.3.3.2. *Lhůta pro podání stížnosti*

Účel šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti k Soudu a jejího zachování z hlediska právní jistoty je jednoznačný. Na jedné straně je jím zajištění projednání námitek porušení Úmluvy v přiměřené lhůtě, na straně druhé rovněž i ochrana orgánů a jiných dotčených osob, proti nimž stížnost směřuje, před dlouhotrvající nejistotou.

Pravidlo dle judikatury Soudu rovněž slouží k tomu, aby měl stěžovatel dostatek prostoru pro zvážení, zda stížnost podá, jakož i na její přípravu. Započnutí běhu lhůty a její uplynutí bylo rovněž drahně řešeno judikaturou Soudu, z níž vyplývá snaha po výkladu bez přílišného formalismu¹⁴⁵.

Dodržení šestiměsíční lhůty se přitom, v souladu s doktrínou autonomních pojmů, řídí použitím specifických kritérií Úmluvy, nikoliv vnitrostátními právními předpisy každého žalovaného státu *Benet Praha, spol. s r.o., proti České republice*.¹⁴⁶

Doposud neratifikovaný pozměňující Protokol č. 16, jak bude dále popsáno v kapitole 2.5.2., pak zavedenou, letitou, lhůtu pro podání stížnosti zkracuje na dobu měsíců čtyř, což odůvodňuje, alespoň dle důvodové zprávy k protokolu, novými trendy v komunikaci. Je pak otázka, zda zkrácení dané lhůty bude ku prospěchu stěžovatele či nikoliv.

2.3.3.3. *Další podmínky pro podání stížnosti, zjevná neopodstatněnost*

Mezi další podmínky stížnosti lze v souladu s článkem 35 Úmluvy zařadit podmínku neanonymní stížnosti, zákaz stížnost předložit jiné instanci a tzv. neduplicita stížnosti. Uvedená kritéria přijatelnosti nicméně nevyvolávají tak stěžejní závažné otázky a z hlediska tématu práce i jejího rozsahu proto nebudou v práci blíže rozváděna.

¹⁴⁵ Blíže srovnej výklad citovaný v „*Praktické příručce k podmínkám přijatelnosti*“ [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf> , s. 21-22.

¹⁴⁶ Rozsudek ve věci *Benet Praha, spol. s r.o., proti České republice*, č. 33908/04 7937/05 25249/05 29402/05 33571/06, 24. února 2011.

Uvedené nicméně neplatí o podmínce zjevné neopodstatněnosti. I v případě, kdy je stížnost slučitelná s Úmluvou a všechny formální podmínky přijatelnosti jsou splněny, může ji Soud prohlásit za nepřijatelnou z důvodů, které souvisejí s posouzením odůvodněnosti¹⁴⁷.

Zjevná neopodstatněnost bývá nejčastějším důvodem pro odmítnutí stížnosti, přičemž většina zjevně neopodstatněných stížností je prohlašována za nepřijatelné *de plano* samosoudcem nebo výborem tří soudců (články 27 a 28 Úmluvy).

Pojem zjevné neopodstatněnosti totiž úzce souvisí s opakovaně zmiňovanou zásadou subsidiarity, jíž je regionální systém ochrany lidských práv představovaný ESLP ovládán. Je na orgánech smluvního státu, které jsou k tomu z důvodu svého přímého a trvalého kontaktu se společnostmi svých zemí v nejlepším postavení, aby skutkové okolnosti případu byly zjištěny a přezkoumány na vnitrostátní úrovni, a napravili případná porušení Úmluvy, jak Soud uvedl například v rozsudku ve věci *Varnava a ostatní proti Turecku*¹⁴⁸ (bod 164), a aby teprve až tam, kde vnitrostátní orgány selžou při plnění této povinnosti, nastoupila ochrana systémem Úmluvy.

Zjevně neopodstatněné námitky bývají rozdělovány do čtyř kategorií, z nichž nejčastější jsou námitky dovolávající se tzv. „přezkumu ve čtvrté instanci“, dále pak námitky, z nichž jasně nebo zjevně vyplývá, že nedošlo k porušení, rovněž námitky nepodložené a konečně námitky zmatené nebo smyšlené.

Co se týče stížností čtvrté instance, tyto vyplývají ze samotného poslání Soudu, jímž není zabývat se nesprávným skutkovým nebo právním posouzením vnitrostátním soudem. Uvedené je zkoumáno pouze v případě, že by takové nesprávné posouzení mohlo porušit práva a svobody chráněné Úmluvou. Soud sám nemůže přezkoumávat, proč národní soud vydal určité rozhodnutí, jinak by se pasoval do role tzv. třetí nebo čtvrté instance, který by nerespektoval autonomii vnitrostátních soudů, jakož i omezení své činnosti, což bylo mj. dovozeno v rozhodnutí velkého senátu ve věci *García Ruiz proti Španělsku*¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Zde srovnej výklad citovaný v „*Praktické příručce k podmínkám přijatelnosti*“ [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf> , s. 62-63.

¹⁴⁸ Rozsudek velkého senátu ve věci *Varnava a další proti Turecku*, č. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90, 16073/90, 18. září 2009.

¹⁴⁹ Rozsudek velkého senátu ve věci *García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, 21. ledna 1999.

2.3.3.4. Shrnutí k podmínkám přijatelnosti, podmínka podstatné újmy

Shora byly v rozdílné míře podrobnosti představeny procesní podmínky přijatelnosti, které musí individuální stížnost jednotlivce naplnit pro účely své projednatelnosti. Bylo poukázáno na rozšiřující výklad podmínek štrasburským Soudem, jehož Soud docílil i díky některým ze svých specifických interpretačních metod.

Vstupem Protokolu č. 14 v platnost k 1. červnu 2010 započala platit nová podmínka přijatelnosti, a to podmínka utrpění podstatné újmy stěžovatelem.

Nově takto stěžovatel, který využívá svého stížnostního práva a hodlá uplatnit své *locus standi* před ESLP, musí prokázat, že v důsledku komisivního či omisivního jednání přičitatelného vysoké smluvní straně, utrpěl podstatnou újmu na svých právech.

S ohledem na skutečnost, že podmínka podstatné újmy zaváděná protokolem č. 14 je (nejen) autorkou práce považována za jeden z „nástrojů v boji proti nedodělkům“, bude pojednání o tomto fenoménu zařazeno do kapitoly 2.4.2. disertační práce.

2. 4. Praktická realizace přístupu jednotlivce k ESLP po přijetí pozměňujícího Protokolu č. 14 k Úmluvě

Disertační práce v bloku věnujícímu se štrasburskému Soudu sleduje linii „před a po Protokolu č. 14“. Výklad doposud představených podmínek přijatelnosti byl již shora hodnocen jako extenzivní, jdoucí v ústrety individuálnímu stěžovateli.

Již shora bylo poukázáno na nárůst nápadu individuálních stížností, přičemž na počet nevyřešených stížností bylo reagováno mj. přijetím Protokolu č. 14 s cílem zefektivnit fungování Soudu a vyřizování stížností. Na jednoduché tabulce (viz kapitola 2.1.2) bylo rovněž ukázáno, že od roku 2011, kdy došlo ke kulminaci počet nevyřízených stížností, jejich počet klesá.

Soud totiž, jistě veden určitým pudem sebezáchovy, postupně zavádí nové koncepce přístupu k řešení individuálních stížností, které mají dopad na *locus standi* jednotlivce. Níže se nad těmito koncepty blíže zamyslí.

Ruku v ruce k judikatorní snahou o snížení počtu nevyřízených stížností jdou i snahy vedené na úrovni politické. Od roku 2010 Rady Evropy zorganizovala pět konferencí na vysoké úrovni o budoucnosti Soudu s cílem identifikovat způsoby, jak zajistit efektivní pokračování a fungování systému Úmluvy. Soubor reforem je označován za tzv. Interlakenský proces, dle místa první konference konané za švýcarského předsednictví Rady Evropy v roce 2010. Daný proces vytyčil rámec reforem směřujících ke změně štrasburského mechanismu ochrany lidských práv. Proces má zajistit efektivní fungování Soudu, a to nad rámec reforem zavedených Protokolem č. 14.

Do Interlakenského rámce spadá série konferencí Rady Evropy na vysoké úrovni o budoucnosti Rady Evropy a ESLP pořádaných, chronologicky, v tureckém Izmiru v roce 2011, v britském Brightonu v roce 2012 a v norském v Oslu v roce 2013, které cílily na dlouhodobou efektivitu systému. Zatím poslední konference se konala v belgickém Bruselu v roce 2015, přičemž byla zaměřena na posílení implementací soudních rozhodnutí členskými státy.

Linie vytyčené na zmiňovaných konferencích, zejména ve formě tzv. akčních plánů, následně vedly mj. v přijetí Protokolů č. 15 a 16 k Úmluvě, jakož i k jiným změnám v rozhodovací praxi Soudu. Stěžejní výstupy z konferencí jsou pak postupně zmiňovány v následujících pasážích práce v kontextu konceptů „zefektivnění“ fungování Soudu.

Předtím, než práce blíže představí autorkou identifikovaná opatření proti nedodělkům, ať je jejich cíl Soudem přiznaný či nikoliv, považuje autorka za vhodné alespoň stručně pojednat o procesním postupu štrasburského soudu při přezkumu individuální stížnosti.

2.4.1. Změny procesních aspektů vyřizování stížností

Řízení před Soudem se rozpadá do dvou hlavních etap; jedná se o řízení do rozhodnutí Soudu o přijatelnosti stížnosti a o řízení po takovém rozhodnutí, zahrnující meritorní přezkum stížnosti, vydání rozsudku či potvrzení smírného urovnání sporu.

Již shora bylo konstatováno, Protokol č. 14 infiltroval do Úmluvy možnost, aby o nepřijatelnosti stížnosti rozhodoval samosoudce¹⁵⁰. Dle aktuálního článku 27 odst. 1 Úmluvy ve znění pozměňujícího Protokolu č. 14 je samosoudce oprávněn prohlásit za nepřijatelnou nebo vyškrtnout ze seznamu případů Soudu stížnost podanou podle článku 34, pokud takové rozhodnutí lze učinit bez dalšího přezkoumání. Odstavec druhý pak upřesňuje, že takové rozhodnutí samosoudce je konečné. Není od věci poukázat na podstatný vliv zaměstnanců soudní kanceláře, tedy greffe, na rozhodovací praxi Soudu.

Do vstupu v platnost Protokolu č. 14 o nepřijatelnosti stížnosti rozhodoval výbor tří soudců, a to jednomyslně za předpokladu, že z textu stížnosti nebylo zjevně patrné porušení práva, stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní právní prostředky nápravy či nepředložil svou stížnost ve lhůtě šesti měsíců od rozhodnutí o posledním vnitrostátním právním prostředku nápravy. Výbor rozhodoval o nepřijatelnosti stížnosti i tehdy, pokud ke skutečnostem vztahujícím se ke stěžovatelově námitce porušení daného ustanovení Úmluvy došlo před ratifikací Úmluvy dotčeným státem, (nedostatek kompetence *ratione temporis*) nebo na území, které nespadá pod jeho jurisdikci (kompetence *ratione loci*), a konečně tehdy, jestliže stěžovatel není osobou poškozenou (*ratione personae*). Výbor rovněž mohl vyškrtnout stížnost ze seznamu stížností¹⁵¹. Nedospěl-li výbor k závěru pro nepřijatelnost, byla věc předložena senátu soudu dle soudce zpravodaje, který předkládal zprávu o stížnosti. Rozhodnutí výboru bylo konečné.

V roce 2002 pak bylo řízení před tříčlenným výborem zjednodušeno, stížnost mohla být nadále jednomyslně odmítána, nicméně o tomto nebylo vydáváno formální rozhodnutí. O jednání výboru byl sepisován toliko protokol a stěžovatel byl písemně informován dopisem o tom, že jeho stížnost byla projednána výborem tří soudců, která ji odmítl svým jednomyslným rozhodnutím. Dopis kancléř přitom obsahoval velice stručné odůvodnění, pro které byla stížnost shledávána nepřijatelnou.

Nelze z hlediska dopadů do právní sféry stěžovatele nepoukázat na dopady takového přístupu. Stěžovatel se z takového povětšinou jednostránkového stručného dopisu v případě, že jeho stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost, což

¹⁵⁰ Srovnej článek 7 Protokolu č. 14, resp. aktuální článek 27 Úmluvy.

¹⁵¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a česká republika*. Praha: Linde, 2003, s. 41-42.

byla většina případů, nedověděl, v čem konkrétně tříčlenný výbor onu zjevnou neopodstatněnost spatřoval¹⁵².

Před zavedením změny v roce 2002, tedy před uvedením v platnost změny řízení před tříčlenným výborem, bylo stěžovateli, příp. jeho právnímu zástupci zasíláno kanceláří soudu, tzv. *greffe*, resp. právníky kanceláře, písemná informace o možných důvodech odmítnutí stížnosti, včetně judikatury, která na daný případ dopadá. Stěžovatel následně mohl na dopis kanceláře reagovat a případně doplnit skutečnosti týkající se jeho stížnosti. Změnou řízení byl této možnosti zbaven.

Uvážíme-li, že stížností stěžovatel například napadal délku řízení před národními soudy či jiné porušení práva na spravedlivý proces, jak je garantováno článkem 6 Úmluvy, nelze než dopad do sféry jednotlivce považovat za přinejmenším frustrující.

Níže bude nicméně poukázáno, že Protokol č. 14 a zavedení institutu samosoudce, to vše ve vazbě na reformu Jednacího řádu Soudu a jeho článku 47 (jak bude osvětlena v kapitole 2.4.3.) uvedenou frustraci mohlo toliko umocnit.

2.4.2. Podmínka podstatné újmy

Podmínku do Úmluvy zavádí pozměňující Protokol č. 14. Umožňuje na základě diskrečního oprávnění Soudu v souladu se zásadou *de minimis non curat praetor* zamítnout případy, které dle svého názoru považuje za méně významné až banální.

Co do samotné koncepce článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy zavádějící toto kritérium je vhodné zmínit, že nová podmínka přijatelnosti je korigována dvěma ochrannými složkami, pročež Soud nemůže prohlásit za nepřijatelnou takovou stížnost, v níž dodržování lidských práv vyžaduje přezkoumání stížnosti ve věci samé či takovou, u níž dovodí, že věc nebyla řádně posouzena v řízení před vnitrostátním soudem.

Závěr o naplnění této podmínky přijatelnosti v jednotlivých posuzovaných případech je plně odvislý od úvahy Soudu. Aktuální tendence výkladu lze nicméně oproti v předchozí kapitole opakovaně zmiňovanému extenzivnímu výkladu ostatních procesních kritérií, a to ve prospěch rozšíření práva přístupu k Soudu, hodnotit spíše restriktivně.

¹⁵² *Tamtéž* s. 42.

Výklad pojmu podstatná újma tak dává Soudu jistou pružnost nad rámec stávajících podmínek přijatelnosti¹⁵³. Nová podmínka je založena na myšlence, že porušení práva, nehledě na jeho existenci z čistě právního hlediska, musí dosáhnout minimální úrovně závažnosti, aby odůvodnilo posouzení mezinárodním soudem. Takto se soud vyjádřil například v rozhodnutích *Kiousi proti Řecku*¹⁵⁴ či *Šumbera proti České republice*¹⁵⁵.

Co se týče výkladu pojmu podstatná újma z procesního hlediska, Soud zkoumá toto kritérium *ex officio*, což upřesnil v rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Ionescu proti Rumunsku*¹⁵⁶.

Soud rovněž může naplnění této podmínky přijatelnosti přezkoumat před ostatními podmínkami, jak to učinil ve věci *Burov proti Moldávii*¹⁵⁷, či naopak poté, co dovedl naplnění ostatních podmínek přijatelnosti, což učinil ve věci *Holub proti České republice*¹⁵⁸ či ve věci *Bratři Zátkové, a.s. proti České republice*¹⁵⁹.

2.4.2.1. Změna v zavedené judikatorní praxi v důsledku nového kritéria podstatné újmy

Poslední dva citované judikáty jsou pak zajímavé i z pohledu změny ustálené judikatury štrasburského Soudu, tedy tzv. *revirement de jurisprudence*. Věc se týkala zásady kontradiktornosti řízení, jednoho z elementů spravedlivého procesu,¹⁶⁰ jak Soud dlouhodobě judikoval, a například ve věci *Krčmář proti České republice*¹⁶¹ uzavřel, že účastníci musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit.“ V případě porušení tohoto pravidla shledával porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Obdobně ESLP rozhodl i ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*,¹⁶² v níž český Ústavní soud České republiky rozhodl bez jednání, aniž měli stěžovatelé

¹⁵³ K tomu srovnej i Důvodovou zprávu k Protokolu č. 14, body 78 a 80.

¹⁵⁴ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kiousi proti Řecku*, č. 52036/09, 20. září 2011. Obdobně pak rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Korolev proti Rusku*, č. 25551/05, 1. července 2010.

¹⁵⁵ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Šumbera proti České republice*, č. 48228/08, 21. února 2012.

¹⁵⁶ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Ionescu proti Rumunsku*, č. 36659/04, 1. června 2010

¹⁵⁷ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Burov proti Moldávii*, č. 38875/03, 14. června 2011.

¹⁵⁸ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Holub proti České republice*, č. 24880/05, 14. prosince 2010.

¹⁵⁹ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bratři Zátkové, a.s. proti České republice*, č. 20862/06, 14. prosince 2010.

¹⁶⁰ Rozsudek ve věci *Mantovanelli proti Francii*, č. 21497/93, 18. března 1997, bod 33.

¹⁶¹ Rozsudek ve věci *Krčmář proti České republice*, č. 35376/97, 3. března 2000, bod 40.

¹⁶² Rozsudek ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*, č. 61811/00, 21. června 2005.

možnost vyslovit se k vyjádření krajského soudu a pozemkového úřadu, které si vyžádal. Porušení zásady kontradiktornosti obdobným pochybením ze strany Ústavního soudu pak bylo konstatováno například ve věcech *Vokoun proti České republice*¹⁶³ či *Palšovič proti České republice*¹⁶⁴.

Ve věci *Holub*¹⁶⁵, jak byla citována shora, v níž Soud rozhodoval nedlouho po vstupu v platnost Protokolu č. 14, zavádějící do Úmluvy koncept podstatné újmy, Soud své dosavadní ustálené stanovisko přehodnocuje. Byť se meritorně jednalo o podobný případ neposkytnutí prostoru pro vyjádření ostatním účastníků v řízení před Ústavním soudem, stížnost byla Soudem shledána nepřijatelnou, a to z důvodu aplikace kritéria podstatné újmy. Soud konstatoval, že postupem Ústavního soudu stěžovateli nemohla vzniknout podstatná újma.

V podobných intencích se ubíraly úvahy Soudu i v případě *Bratři Zátkové, a. s. proti České republice*, jak byl zmíněn shora. Soud zde dospěl jednomyslně k závěru, že stížnost na porušení práva na spravedlivý proces v aspektu kontradiktornosti řízení před Ústavním soudem je namíste prohlásit za nepřijatelnou na základě nového kritéria přijatelnosti, které vychází ze zásady zmiňované shora, tedy *de minimis non curat praetor*. Namítáno bylo opětovně porušení práva na spravedlivý proces, konkrétně zásady kontradiktornosti řízení.

Proti stěžovateli byl veden obchodněprávní spor před Krajským soudem v Českých Budějovicích, který pokračoval před Vrchním soudem v Praze a Nejvyšším soudem a následně i soudem ústavním. Na výzvu Ústavního soudu, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti, se vrchní soud odvolal na důvody svého rozhodnutí a ústavní stížnost označil za nedůvodnou. Ústavní soud toto vyjádření stěžovateli nezaslal a odmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost s tím, že vrchní soud na námitky stěžovatelky reagoval a jeho závěry nebyly ani svévolné, ani v příkrém rozporu se zjištěným skutkovým stavem.¹⁶⁶

Soud stížnost shledal nepřijatelnou s odůvodněním, že stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu ve smyslu zkrácení na svých právech, přičemž vrchní soud jen odkázal na svoji argumentaci, tudíž nesdělil nic, co by stěžovateli již nebylo známo. Dle Soudu stížnost dále nevyžadovala meritorní posouzení. Ten se totiž podobnými

¹⁶³ Rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice*, č. 20728/05, 3. července 2008.

¹⁶⁴ Rozsudek ve věci, *Palšovič proti České republice*, č. 39278/04, 3. února 2011.

¹⁶⁵ Rozhodnutí o přijatelnosti viz shora poznámka pod čarou 158.

¹⁶⁶ Srovnej překlad rozhodnutí Ministerstvem spravedlnosti publikované v anotaci k rozhodnutí v databázi HUDOC.

stížnostmi již v minulosti zabýval (viz výše zmíněný rozsudek *Milatová a ostatní*) a Ústavní soud v reakci na to poněkud upravil svoji praxi (interní doporučení pléna zasílat stěžovatelům vyjádření účastníků na vědomí s přiměřenou lhůtou k případné replice, obsahují-li nějaké nové skutečnosti, tvrzení nebo argumentaci, a to i v případech pochybností o tom, zda je skutečně obsahují). Soud uzavřel, že věc stěžovatele byla meritorně posouzena soudem prvního a druhého stupně. Podle Soudu toto zjištění postačuje ke splnění podmínky řádného posouzení vnitrostátním soudem; nepoužitelnost nového kritéria přijatelnosti na námitky směřující proti rozhodnutí poslední vnitrostátní instance by nebyla slučitelná s předmětem a cílem ustanovení článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy, které ve znění Protokolu č. 14 nové kritérium přijatelnosti stanoví.

Shodně Soud postupoval následně i ve věcech *Matoušek proti České republice*¹⁶⁷ a *Čavajda proti České republice*¹⁶⁸. Stížnost týkající se zejména porušení práva na spravedlivý proces v aspektu kontradiktornosti řízení před Ústavním soudem byla prohlášena Soudem jednomyslně za nepřijatelnou, neboť stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu podle článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy, ve zbytku pak byla stížnost odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

Opatření regulující přetíženost Soudu tak dle názoru autorky práce zvítězilo nad „jedním z elementů spravedlivého procesu“.

Výklad Soudu lze ve vztahu k tomuto kritériu přijatelnosti hodnotit za „rizikově pružný“. Soud v důsledku svého výkladu může zavést určitou hierarchii mezi jednotlivými podmínkami přijatelnosti tím, že splnění některé bude považovat za přednější než splnění jiné. Z pohledu individuálního stěžovatele nelze než vytknout Soudu absenci jednoznačnosti a ustálenosti v této pružnosti.

2.4.2.2. Charakter podstatné újmy

Podstatná újma ovšem neznamena, že jde o tabulkově vyčíslené finanční výše utrpěné škody.

Co se týče povahy škody, resp. újmy, i zde je možno výklad Soudu považovat za zcela pružný, ne-li kolísavý. Může se jednat o finanční újmu i nefinanční.

¹⁶⁷ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Matoušek proti České republice*, č. 9965/08, 29. března 2011.

¹⁶⁸ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Čavajda proti České republice*, č. 17696/07, 29. března 2011.

Co se týče výše škody, judikatura již dovodila, že mezi ukazatele, které by měly být posouzeny, patří i finanční dopad na stěžovatele, byť ne výhradně, uvedené lze vysledovat například ve věci *Bock proti Německu*¹⁶⁹.

Soud takto shledal například ve věci *Fernandez proti Francii*¹⁷⁰, v níž francouzská stěžovatelka měla zaplatit pokutu za dopravní přestupek ve výši 135 EUR a ztratila jeden bod z tzv. karty řidiče, že neutrpěla podstatnou újmu ve smyslu článku 35 odst. 3 Úmluvy. V této věci soud zkoumal podstatný charakter újmy z hlediska finanční situace stěžovatelky a dovodil, že s ohledem na své povolání (funkce soudkyně ve správním soudnictví) si stěžovatelka mohla dovolit pokutu zaplatit.

Jako nedávný příklad stížnosti prohlášené za nepřijatelnou pro nevýznamnost sporné částky lze citovat rozhodnutí ve věci *Ionescu proti Rumunsku*¹⁷¹. Soud shledal, že finanční újma stěžovatele ve výši 90 EUR nebyla podstatná, neboť nic nenasvědčovalo tomu, že by ztráta této částky měla významné dopady pro osobní život stěžovatele.

Ve věci *Korolev proti Rusku*¹⁷² pak stěžovatel namítal, že žalovaný orgán nezaplatil částku, jež byla stěžovateli přiznána vnitrostátním soudem a která odpovídala částce menší než jedno euro.

Rozhodnutí pak byla reflektována i českým Ústavním soudem. V této souvislosti lze zmínit i usnesení Ústavního soudu České republiky, sp. zn. IV. ÚS 3522/11 ze dne 6. prosince 2011, jímž byla za aplikace judikatury *Korolev a Ionescu* odmítnuta ústavní stížnost s poukazem na judikaturu a jím zavedenou povinnost splnit tři podmínky nového kritéria, tedy stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu (1), ledaže dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžaduje přezkoumání stížnosti (2), přičemž z tohoto důvodu nemůže být odmítnut žádný případ, který nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem (3).

Újma ovšem nemusí mít finanční charakter. Může se jednat například o povinnost odstranit zeď v důsledku porušení stavebního zákona, kterážto povinnost,

¹⁶⁹ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bock proti Německu*, č. 22051/07, 19. ledna 2010.

¹⁷⁰ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Fernandez proti Francii*, č. 65421/10, 17. ledna 2012.

¹⁷¹ Viz poznámka pod čarou č. 156.

¹⁷² Viz poznámka pod čarou č. 154.

resp. újma, byla soudem rovněž shledána za nepodstatnou a Soud stížnost odmítl jako nepřijatelnou ve věci *Jancev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*¹⁷³.

2.4.2.3. Pojistky nenaplnění kritéria podstatné újmy

Soud naopak může věc přezkoumat i v případě velice skromné újmy, pokud to vyžaduje ochrana lidských práv. Tato pojistka článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy umožňuje projednat i exemplární případ, pokud Soud shledá, že vnitrostátní systém vykazuje strukturální nedostatky.

Například ve věci *Finger proti Bulharsku*¹⁷⁴, Soud deklaroval přijatelnou stížnost s poukazem na skutečnost, že bulharský justiční systém trpí pomalostí, a není tak zaručeno právo na účinný soudní prostředek nápravy.

Druhou pojistkou, kromě výše uvedeného zájmu nad dodržováním lidských práv, je pak, bohužel již jen dočasně (!)¹⁷⁵, možnost článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy přezkoumat stížnost v případě, že věc nebyla řádně posouzena vnitrostátním soudem.

Cílem této podmínky je ochrana před nedostatkem spravedlnosti na národní úrovni, myšlenka, aby každé porušení, jakkoliv podstatné, bylo přezkoumáno ať již soudem národním či štrasburských. Příkladem lze uvést pouhé tvrzení stěžovatele o tom, jeho věc nebyla řádně projednána vnitrostátními soudy, jako tomu bylo v případě *Flisar proti Slovinsku*¹⁷⁶, v němž Soud konstatoval porušení článků 6 a 13 Úmluvy z důvodu nemožnosti podat odvolání proti rozhodnutí prvostupňového orgánu z důvodu nízké závažnosti uloženého trestu, v daném případě peněžitý trest ve výši 652 EUR.

Jednoduchou analýzou shora uvedeného dovodíme, že tato podmínka přijatelnosti a její aplikace v konkrétních případech je zcela v diskreci štrasburského soudu. ESLP tako dle svého uvážení může filtrovat stížnosti zcela nepředvídatelným výkladem daného ustanovení. Soud může užít toto kritérium jako filtr, jak o regulaci nápadu, a to na základě vlastního uvážení.

¹⁷³ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Jancev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 18716/09, 4. října 2011.

¹⁷⁴ Rozhodnutí o předběžných námitkách ve věci *Finger proti Bulharsku*, č. 37346/05, 10. května 2011.

¹⁷⁵ Viz blíže změny zaváděné pozměňujícím protokolem č. 15 k Úmluvě.

¹⁷⁶ Rozsudek ve věci *Flisar proti Slovinsku*, č. 3127/09, 29. září 2011.

Aplikace či výklad právě zkoumané problematiky se může vychýlit i v neprospěch stěžovatele bez ohledu na právní základ sporu, a to toliko na základě úvahy Soudu a dle aktuální potřeby, což vede k právní nejistotě stěžovatele.

Pojistka je nicméně z Úmluvy odstraňována Protokolem č. 15 k Úmluvě čekajícím na sovu ratifikaci.

2.4.2.4 Kritérium podstatné újmy ve světle reforem pozměňujícího Protokolu č. 15 k Úmluvě

Shora bylo poukázáno na existenci dvou tzv. pojistek kritéria podstatné újmy. Uvedené kritérium se neuplatnilo za předpokladu, že dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžadovalo přezkoumání stížnosti a v případě, že věc nebyla řádně posouzena vnitrostátním soudem. Existence uvedených pojistek je nicméně v ohrožení.

Na Konferenci v Brightonu konané v dubnu 2012 v průběhu britského předsednictví Rady Evropy vláda Spojeného království navrhla dokonce modifikaci článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy v tom smyslu, že by stížnost byla automaticky považována za nepřijatelnou za předpokladu, že by věc byla přezkoumána národním soudem. Tento striktní návrh nebyl nicméně konferencí akceptován.

Významný dopad na existenci pojistek k procesní podmínce podstatné újmy však bude mít Protokol č. 15 k Úmluvě přijatý 16. května 2013 a otevřen k podpisu 24. června 2013. 15. Protokol k Úmluvě vstoupí v platnost po podpisu a ratifikaci všemi vysokými smluvními stranami.

Protokol č. 15 odstraňuje z Úmluvy pojistku k podmínce přijatelnosti „podstatná újma“, konkrétně vypouští z článku písm. b) článku 35 Úmluvy, pojistku „řádného posouzení vnitrostátním soudem“.

Reforma podle Důvodové zprávy k Protokolu cílí na posílení podmínky přijatelnosti podstatné újmy a má takto umocnit efekt zásady *de minimis no curat praetor*¹⁷⁷ jinými slovy se Soud nebude zabývat nevýznamnými věcmi. Opětovně je

¹⁷⁷ Srovnej Důvodová zpráva k Protokolu č. 15 k Úmluvě, *Rapport explicatif, Série des traités du Conseil de l'Europe - n° 213* [online]. Rada Evropy. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_FRA.pdf>.

takto kladen důraz na zásadu subsidiarity, která se projevuje i v preambuli daného Protokolu.

2.4.3. Reforma článku 47 Jednacího řádu

Málo zmiňovanou, ale z hlediska přístupu jednotlivce k soudní ochraně poskytované ESLP až „zákeřnou“, se jeví novela článku 47 Jednacího řádu ESLP, jež nabyla účinnosti k 1. lednu 2014. Jednací řád nově vyžaduje, aby stížnost byla podávána na speciálním formuláři a doplněna o v Jednacím řádu specifikované podklady. Jednací řád rovněž nově spojuje s nesplněním v daném článku vyjmenovaných formálních požadavků na obsah stížnosti zásadní důsledky.

Podle nového znění článku 47 odst. 5.1 Jednacího řádu nesplnění formálních náležitostí stížnosti vede k tomu, že Soud se nebude stížností zabývat, pokud stěžovatel pro nesplnění podmínek nepodá dostatečné důvody. Co to znamená pro stěžovatele z praktického hlediska?

Jeho stížnost nevyhovující z formálních hledisek příslušným ustanovením nebude napříště vůbec předložena soudci k posouzení a bude odmítnuta administrativně, a to pracovníkem Soudu. Zde je potřeba vyzdvihnout tu skutečnost, že většina formálních vad stížnosti je sice zhojitelná, avšak otázkou je, zda přetížený ESLP bude stěžovatele nadále zvláště vyzývat k nápravě těchto nedostatků.

Stěžovatel se tedy po několika letech strávených před soudními institucemi na národní úrovni, může také setkat s takovým výsledkem ve své věci, že mu bude pouhým dopisem oznámeno, že jeho stížnost je neprojednatelná.

V této souvislosti pak je potřeba zmínit další podstatný procesní změnu dopad novelizovaného článku 47 do právní sféry individuálního stěžovatele. Novelizované ustanovení ve svém důsledku zapřičiňuje to, že neúplná stížnost již nestaví šestiměsíční lhůtu pro podávání stížností. Podle nového znění článku 47 odst. 6 Jednacího řádu je za datum podání stížnosti považováno datum, kdy byla ESLP zaslána stížnost splňující *všechny* požadavky článku 47 Jednacího řádu. Zde tedy již nebude dán prostor pro doposud standardě aplikovaný postup ve formě tzv. prvního či úvodního dopisu obsahující stručnou formulaci stížných bodů s možností následného doplnění ve lhůtě poskytnuté Soudem. Podle nové úpravy je zaslání

takového dopisu bezpředmětné, když je stejně vyžadováno ve lhůtě šesti měsíců zaslání plně vyplněného formuláře se všemi náležitostmi¹⁷⁸.

Prakticky uvedené pro jednotlivce, kteří stížnost podají těsně před uplynutím šestiměsíční lhůty od posledního národního rozhodnutí, znamená, že tato stížnost je považovaná za neúplnou ve smyslu článku 47 jednacího řádu Soudu, o čemž jsou informováni prostým dopisem; rovněž znamená, že nemohou znovu podat svou stížnost, ani stížnostní formulář doplnit, neboť v mezidobí marně proběhne šestiměsíční lhůtě pro podání stížnosti.

Uvedené je zřejmé i z judikatury, například v roce 2014 Soud ve věci *Malysh et Ivanin proti Ukrajině*¹⁷⁹ odmítl dvě věci z důvodu nedodržení lhůty pro podání stížnosti. Z odůvodnění rozhodnutí se podává, že stěžovatelé nepodali stížnost řádně, respektive řádně nevyplnili příslušný formulář, v šestiměsíční lhůtě. Judikaturou takto bylo zafixováno, že datum podání je datum odeslání kompletně vyplněného formuláře stížnosti, přičemž nebude přihlíženo k žádnému dříve podanému nekompletnímu dokumentu.

Zde je nutno poukázat na četné kritiky uvedeného postupu vyjadřující obavu, aby štrasburský soud na úkor produktivity neztratil na legitimitě¹⁸⁰, podle nichž by štrasburský soud měl proceduru přijatelnosti „zlidštit a zpřehlednit, neboť stěžovatelé mají potřebu být slyšeni“.

Někdejší soudce Ústavního soudu České republiky Stanislav Balík v rozhovoru pro Reflex v únoru 2016 uvedl, že se nejvíce obává nových technologií a toho, jak se vše řeší „formulářovým způsobem“. Ani od právníků se dle emeritního ústavního soudce neočekává, aby uměli mluvit, obhajovat chytrou argumentaci, ale aby vyplnili formulář. „Vždyť i ESLP má formulář, a když ho nějaký zoufalec nevyplní dobře, tak se Soud jeho věcí nezabývá“.¹⁸¹

Sám Soud připouští určitou kritiku reformy podané článkem 47 jednacího řádu ve Zprávě o aplikaci novelizovaného jednacího řádu ve vztahu k podávání nových

¹⁷⁸ Například KRATOCHVÍL, Jan. *Jak napsat kvalitní stížnost k ESLP* [online]. Bulletin advokacie, 24. února 2014 [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/jak-napsat-kvalitni-stiznost-k-eslp>>.

¹⁷⁹ Rozsudek ve věci *Malysh a Ivanin proti Ukrajině*, č. 40139/14 a 41418/14, 9. září 2014.

¹⁸⁰ Zejména HARVIEU Nicolas. Cour européenne des droits de l'homme : De l'art de la résilience juridictionnelle, in *Revue des droits de l'homme*, 16. února 2015, s. 26, rovněž SPINOSI, Patrice, L'approche d'un praticien français face à la procédure d'examen de la recevabilité des requêtes », in *Quel filtrage des requêtes par la Cour européenne des droits de l'homme?*, Pascal Dourneau-Josette et Elisabeth Lambert Abdelgawad (Dir.), Strasbourg, Ed. du Conseil de l'Europe, 2011, s. 253.

¹⁸¹ BENDOVIÁ, Jana. Stát fandí udavačům, *Reflex*, 18. února 2016, č. 7, s. 20-25.

stížností z února 2015¹⁸². Zpráva jednoznačně uvádí, že důvodem pro novelizaci příslušného článku jednacího řádu bylo zjednodušení filtračního mechanismu individuálních stížností jednoznačnou definicí toho, co má stížnost obsahovat, tak aby soudci a právníci soudní kanceláře získali čas pro řešení úkolů s větší prioritou. Uvedené je podloženo statistickými daty, podle nichž v roce 2014 bylo přijato 52785 stížností, přičemž 23 % z nich (tedy 12191) nebylo konformních s novelizovaným ustanovením Jednacího řádu a nebyly takto považovány za stížnost, neboť by kancelář Soudu musela věnovat příliš času nekompletním dokumentům. Soud takto mohl zmírnit počet svých nedodělků.

Je až s hrůzou číst, že důsledky, které jsou z pohledu autorky této práce pro stěžovatele fatální, jsou ve Zprávě podávány jednoznačně pozitivně: (...) „zaměstnanci takto vypravili méně dopisů“, „podání, která filtrací prošla, jsou kvalitnější“, „řádně vyplněný formulář usnadňuje analýzu stížnosti, což vede kancelář k časovým úsporám“ (sic!).

Soud sám připouští jistou „rozladěnost“ stěžovatelů či jejich advokátů z daného postupu, jemuž hodlá čelit tím, že vytvoří nový dokument označený jako „Nejčastější chyby při podávání stížnosti“ a „Jak vyplnit stížnostní formulář“ (sic!).

Dean Spielmann, soudce za Lucembursko a předseda Soudu v letech 2012 až 2015, naopak nesdílí názor, že zpřísnění formálních podmínek odradí stěžovatele od podání stížností, naopak je názoru, že článek 47 Jednacího řádu přenáší odpovědnost na aktéry (rozuměj individuální stěžovatele) zvýšenou přísností, která povede ke zlepšení práce Soudu¹⁸³.

Je nesporné, že se vstupem v platnost článku 47 jednacího řádu se změnil dosavadní pořádek, dosavadní rituály.

Určitá míra přesnosti a jasnosti u jednotlivých podání samozřejmě vždy byla namíste, nicméně ve vazbě na článek 47 Jednacího řádu v novelizovaném znění zůstává již jen smutnou minulostí pojednání Evy Hubálkové, dlouholeté právníčky kanceláře Soudu, podle něhož „nemusí být prvotně podaná stížnost Soudu podávána na zvláštním formuláři, může být naprosto neformální, v podobě dopisu

¹⁸² *Rapport sur la mise en oeuvre de l'article du règlement modifié concernant l'introduction de nouvelles requêtes* [online]. ESLP. 15. února 2015, [cit. 26. ledna 2018]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_FRA.pdf>.

¹⁸³ Srovnej jeho Úvodní slovo k Výroční zprávě o činnosti Soudu za rok 2014, s. 5. *Rapport annuel 2014* [online]. ESLP, leden 2015, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_FRA.pdf>.

shrnujícího tvrzené porušení Úmluvy. Nemusí specifikovat, která ustanovení Úmluvy nebo jejich Protokolů byla porušena“.¹⁸⁴

Sama autorka práce v době svého působení v kanceláři Soudu v roce 2006 na pozici stážistky zažila stížnosti podávané, bez extrapolace, například na pivních táccích či papírových kapesníčkích, s nimiž Soud naložil jako se standardními stížnostmi a jejich obsah bez ohledu na formu podání posuzoval.

Je pak nutno zamyslet se i nad tím, zda důraz kladený na formální stránku individuální stížnosti neznamena omezení práva na přístup k soudu, a to zejména na straně nemajetných stěžovatelů, kteří si nemohou dovolit právní zastoupení práva znalým advokátem. Zde se, dle názoru autorky, štrasburský Soud částečně odklání od svého původnímu poslání a myšlenky.

Štrasburský soud se pak na svých webových stránkách snaží osvětlovat novinky zavedené touto reformou. Je však nesporné, že by si Soud měl sám zachovat určitou ostražitost ve světle nástupu a nárůstu administrativního způsobu vyřizování individuálních podání na úkor soudního přezkumu.

2.4.3.1 Procesní dopady reformy článku 47 Jednacího řádu

V souvislosti s reformou článku 47 Jednacího řádu četná podání mohou být vyřízena (rozuměj „Soud se jich zbaví“) členy *greffe*, tedy Soudní kanceláře, aniž by je vůbec „zhlédl“ soudce. Stejní členové kanceláře přitom rozhodnou, zda stížnost bude předložena soudci či soudní formaci, či zda stížnost bude vyřešena lapidárním typizovaným dopisem.

Zde nelze učinit paralelu k návrhu projednávanému dne 1.prosince 2009 na konferenci v Interlaken, kde byla prezentována i posléze nerealizovaná myšlenka, aby soudní kanceláři byly přiznány „určité judiciální kompetence“¹⁸⁵, a to při úvahách o budoucím směřování Soudu. Incidentně nicméně Soud v důsledku reformy Jednacího řádu k tomuto trendu tenduje, byť toto oficiálně přiznat odmítá.

¹⁸⁴ Srov. HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*, Praha, Linde, 2003, s. 36.

¹⁸⁵ Zde srovnej komentář například Zejména HARVIEU Nicolas. Cour européenne des droits de l'homme : De l'art de la résilience juridictionnelle, *Revue des droits de l'homme*, 16. února 2015, s. 25, či *Deklaraci z Interlaken* [online]. ESLP. [cit. 12. prosince 2017]. Dostupné na <<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts/reform&c=fr>>.

Práci soudní kanceláře před předložením věci jakékoliv soudní formaci lze přitom dle názoru autorky této práce označit za kruciální. Jedná se obrazně řečeno o špičku pomyslného štrasburského ledovce, o práci, kterou není vidět. Velká většina podaných individuálních stížností bývá vyřízena, tedy ukončena, administrativně, případně samosoudcem, a to za předpokladu, že nevyhovuje požadavkům specifikovaným v článku 47 a tyto nedostatky nelze napravit v šestiměsíční lhůtě. Ukončení je pak stěžovateli, jak bylo uvedeno výše, oznamováno pouhých typizovaným dopisem, který není zveřejňován a neobsahuje odůvodnění, resp. odůvodnění bývá předtištěno a je aplikováno na všechna podání shodně. Uvedené samozřejmě může vést i k chybnému administrativnímu postupu, přehlédnutí omylu, lidskému pochybení, v jehož důsledku bude stěžovateli odepřen jakýkoliv přezkum jeho podání!

Pouze pro dokreslení je nutno zmínit, že administrativně, z důvodu nesplnění formálních podmínek, bylo v roce 2017 odmítnuto 22.650 stížností, přičemž 61 % z nich pro nesplnění podmínek článku 47 Jednacího řádu.¹⁸⁶

2.4.3.2. *Snaha po zmírnění formalistického formulářového přístupu*

Štrasburský Soud si uvedený nedostatek uvědomuje. Ve snaze nadále nepodryvat důvěru jednotlivců ve štrasburskou soudní stolicí a po dlouholetém odmítání odůvodňovat samosoudcovská rozhodnutí o odmítnutí stížností, Dean Spielmann, někdejší lucemburský předseda Soudu, v rozhovoru z 11. února 2015 na 1219. setkání zástupců ministrů uvedl, že je uvažováno, poté, co bude vyřešen problém „backlogu“, tedy přetížení Soudu, zavedení institutu stručného rozhodnutí o odmítnutí stížností samosoudcem tak, aby požadavku legitimního očekávání stěžovatelů bylo učiněno zadost, což bude mít i pedagogický dopad a odradí podávání zcela bezpředmětných stížností.

K odůvodňování rozhodnutí vyzval i Akční plán Bruselské konference, jak byl formulován v březnu 2015 s tím, že stanovil jako rozhodné datum leden 2016.

Od 1. června 2017 začal Evropský soud pro lidská práva poskytovat krátká odůvodnění k rozhodnutím o nepřípustnosti vydávaných samosoudcem.

¹⁸⁶ Srovnej Výroční zpráva 2014, *Rapport annuel 2014* [online]. ESLP, leden 2015, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_FRA.pdf> či <http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_ENG.pdf>

Z pohledu statistického bylo rovněž zavedeno přísnější statistické zpracování dat předsoudního řízení, resp. řízení před soudní kanceláří. Soud takto zvýrazní podíl soudního působení na fázi administrativního posouzení stížností, což zcela jistě vede ke zvýšení právní jistoty stěžovatele.¹⁸⁷

Nelze opominout, že Jednací řád ve svém článku 47, bodu 5. 1. písm. a)¹⁸⁸ připouští navrácení lhůty či prominutí jejího zmeškání v případě, že stěžovatel sdělí podstatný důvod, proč lhůtu nemohl dodržet, což může být například u osob omezených na osobě svobodě, kteří neměli přístup k určitým dokumentům. Rovněž za předpokladu, že stížnost vznáší důležitou otázku výkladu Úmluvy či judikatury Soudu a která svým významem přesahuje zájem stěžovatele, mohou být důvodem pro uplatnění výjimky. Nelze samozřejmě nedodat, že uvedený postup zcela závisí na diskreci Soudu.

2.4.3.3. Aktuální tendence formulářového podání

Co se týče aktuálních tendencí, pouze k doplnění je možno uvést, že k 1. lednu 2016 byl změněn samotný formulář stížnosti, přičemž přinesl podstatnou změnu z hlediska právnických osob podávajících stížnost.

Mění se tak pravidla, která byla nastavena od 1. ledna 2014. Právnická osoba včetně spolků, sdružení či nevládních organizací, takto musí řádně ve formuláři označit osobu oprávněnou za právnickou osobu jednat, resp. tuto zastupovat.

K formuláři je nově nutno přiložit dokumenty prokazující, že statutární zástupce má oprávnění k zastupování organizace podle vnitrostátního práva, a to například výpisem z obchodního či jiných rejstříků apod.

V případě právního zastoupení stěžovatele advokátem či zmocněncem, je zapotřebí nově identifikovat danou osobu již ve formuláři stížnosti, přičemž jak stěžovatel, tak i jeho zástupce musí nově podepsat část označenou jako „Plná moc“ na formuláři stížnosti. Samostatná plná moc nebude akceptována bez dostatečného

¹⁸⁷ *Rapport sur la mise en oeuvre de l'article du règlement modifié concernant l'introduction de nouvelles requêtes* [online]. ESLP. 15. února 2015, [cit. 26. ledna 2018].

<http://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_FRA.pdf. >

¹⁸⁸ Dle článku 47 odst. 5 se stížnost se zpravidla považuje za podanou, pro účely článku 35 odst. 1 Úmluvy, ke dni, kdy se stěžovatel poprvé na Soud obrátil se stručným vylíčením předmětu své stížnosti, pod podmínkou, že řádně vyplněný formulář předloží ve lhůtě určené Soudem. Soud však může, považuje-li to za odůvodněné, rozhodnout, že se tak stalo jiného dne.

vysvětlení, proč nebylo možné poskytnout informace a podpisy na formuláři stížnosti při jejím podání.

Nelze tak neuvážit o přibývání formalizaci štrasburského řízení, a to v jejím samotném počátku. Závěry ohledně dopadů do právní sféry jednotlivce vyjádřené v úvodu této části práci spočívající v tom, že vadně podaný formulář stížnosti nestaví běh lhůty pro podání stížnosti, a to ve vazbě na očekávané zkrácení lhůty pro podání stížnosti z dosavadních šesti měsíců na měsíce čtyři, lze toliko zopakovat.

2.4.4. Institut tzv. pilotních rozsudků

S ohledem na vysoký nápad stížností Soud judikatorně zavedl institut tzv. pilotních rozsudků. Procedura pilotních rozsudků reaguje na existenci tzv. opakujících se případů (*affaires répétitives, repetitive cases*).¹⁸⁹ Za opakující se věc je možno označit takové podání, které poukazuje na identický strukturální, systémový problém a rozšířenou praxi porušování Úmluvy.

Soud ve věci následně vybere jeden nebo více takových případů, které podrobí prioritnímu přezkumu v rámci praxe pilotních rozsudků, přičemž v dané věci nad rámec běžného posouzení konkrétního případu z pohledu porušení Úmluvy identifikuje, lze říci, systémový nedostatek příslušné vnitrostátní právní a učiní závěr o tom, že je potřebné daný nedostatek napravit nezbytnými obecnými opatřeními, například změnou legislativy. Současně Soud navrhne i podobu takového opatření, resp. v rozhodnutí vymezí základní linie či pokyny pro chybující stát.

Co se týče procesního postupu, Soud následně přeruší řízení o ostatních stížnostech namítajících shodné pochybení státu.

První pilotní rozsudek byl přijat ve věci *Broniowski*¹⁹⁰ týkající se odsunu desítek tisíc polských občanů v důsledku změny státních hranic po druhé světové válce za současné absence kompenzace za opuštěné nemovitosti. ESLP v dané věci konstatoval porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě a vyzval Polsko k přijetí vhodných legislativních a administrativních opatření vedoucích k odškodnění. V návaznosti na posléze realizované legislativní změny v polském právním řádu

¹⁸⁹ Podle Markuse Fyrnyse představují opakující se případy dvě třetiny všech přijatelných stížností. Srov. FYRNYS, Markus. Expanding Competences by Judicial Lawmaking: The Pilot Judgment Procedure of the European Court of Human Rights. *German Law Journal*. 2011, roč. 12, č. 5, s. 1232.

¹⁹⁰ Rozsudek velkého senátu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 22. června 2004.

ESLP vyškrtl ze seznamu projednávaných věcí více než 200 stížností namítajících identický problém¹⁹¹.

Dalším často citovaným pilotním případem je rozsudek ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku* týkající se regulace nájemného.¹⁹² Tento je významný i v kontextu české legislativy, protože v jeho důsledcích byl přijat zákon č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu.

V oblasti odůvodnění odsuzujícího trestního rozsudku odsouzených lze rovněž poukázat na rozsudek ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*¹⁹³.

Z teoretického hlediska bývá nicméně procedura pilotních rozsudků kritizována. Štrasburský soud totiž procedurou pilotních rozsudků opouští své původního poslání, tj. deklarovat porušení Úmluvy v jednotlivém konkrétním případě, a tenduje takřka až abstraktní kontrole dodržování Úmluvy. Kritizován bývá rovněž fakt, že danou proceduru může přes limit své kompetence a v rozporu se zásadou subsidiarity rozšířit své působení až k pomyslnému soudnímu přezkumu národních právních předpisů¹⁹⁴, bývá hovořeno i o konstitucionalizaci štrasburské procedury.

Je nicméně bezesporé, že mezi jurisprudenčními technikami zaujímá metoda pilotního rozsudku pozici jedné nejpropracovanějších.

Z pohledu právní jistoty jednotlivce a realizace jeho plné aktivní legitimace před Soudem lze dané proceduře vytknout zejména její judikurní původ.

Uvedené bylo kritizováno mezi lidskoprávními odborníky a akademiky¹⁹⁵, dle nichž fenomén pilotního řízení dlouho postrádal jasný právní základ, byť byl u něj dán silný politický „background“ ze strany Výboru ministrů. Navíc nebylo vždy jasné, zda ESLP daného pilotního řízení užije či nikoliv¹⁹⁶.

¹⁹¹ Rozsudek o vyškrtnutí ze seznamu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 28. září 2005.

¹⁹² Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

¹⁹³ Rozsudek velkého senátu ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06 22. března 2012.

¹⁹⁴ SADURSKI, Wojciech. Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Rights, the Accession of Central and East European States to the Council of Europe, and the Idea of Pilot Judgments. *Human Rights Law Review*. 2009, vol. 9, no. 3, s. 397 a násl.

¹⁹⁵ VIMA, Nomiko. The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Challenges, *The Greek Law Journal*, Vol. 57, 2009, s.1890-1902.

¹⁹⁶ K tomu například ředitel Institutu lidských práv University v Utrechtu BRUYSE, Antoine, Pilot Judgment Procedure Included in Rules of Court, [online], 24. března 2011, [cit. 19. ledna 2018]. Dostupné na <<http://echrblog.blogspot.cz/2011/03/pilot-judgment-procedure-included-in.html>>.

Z tohoto úhlu pohledu lze zmínit například výstup z konference v Interlakenu ve formě Akčního plánu¹⁹⁷, kde bylo zejména podtrženo, aby Soud zavedl jasné a předvídatelné standardy pro proces pilotního rozsudku (viz bod 7.b Akčního plánu).

2.4.4.1. Článek 61 Jednacího řádu

Požadavku na předvídatelnost procedury pilotních rozsudků by měl odpovídat nový článek 61 Jednacího řádu Soudu, který vstoupil v platnost k 1. dubnu 2011, upravující právě pilotní řízení. Ve svém odstavci prvním objasňuje podmínky, za nichž může štrasburský soud dát podnět k pilotnímu řízení a pilotní rozsudek vydat. Jedná se o případ, kdy okolnosti stížnosti poukazují na existenci strukturálního nebo systémového problému či jiné podobné dysfunkce ve v členském státě, která je nebo může být předmětem podobných stížností.

Článek 61 Jednacího řádu nicméně nadále ponechává Soudu diskreční oprávnění ve vztahu k rozhodnutí o tom, zda přistoupí či nikoliv k pilotnímu řízení.

Problémem totiž nadále zůstává znění článku 61 odstavce 1 Jednacího řádu, ve smyslu něhož Soud „může“ dát podnět k pilotnímu řízení, či znění článku 2. písmene b), ve smyslu něhož Soud může dát podnět k pilotnímu řízení i na základě vlastního rozhodnutí. I odstavec třetí dává Soudu možnost v pilotním rozsudku určit jak povahu strukturálního nebo systémového problému nebo jiné dysfunkce, tak i druh nápravných opatření, která dotčená smluvní strana má přijmout na vnitrostátní úrovni.

Odstavec 4 komentovaného ustanovení Jednacího řádu pak diskreční oprávnění soudu umocňuje tím, že „Soud může ve výroku pilotního rozsudku nařídit, že nápravná opatření zmíněná v odstavci třetím mají být přijata v určité době vzhledem na jejich povahu a rychlost, s jakou může být zjištěný problém na vnitrostátní úrovni napraven“.

Dle názoru autorky práce tak nejednoznačná aplikace a nejistota panující okolo pilotního řízení zůstává aktuální i po novelizaci článku 61 Jednacího řádu, byť mu nelze upřít určitou flexibilitu, tedy možnost Soudu pružně reagovat na

¹⁹⁷ Srovnej *Interlaken Declaration ze dne 19. února 2010* [online], [cit. 14. ledna 2018]. Dostupná z <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/europa/euroc.Par.0133.File.tmp/final_en.pdf>.

aktuální projevy, což posiluje postavení stěžovatelů pilotního řízení, jakož i stěžovatelů v řízení v návaznosti na pilotní řízení přerušovaných. V odstavci šestém, písmenu b) Jednací řád garantuje, že budou řádným způsobem uvědomováni o dalším vývoji ve věci svých. Odstavec šestý, písmeno c) Jednacího řádu rovněž Soud umožňuje kdykoliv přistoupit k projednání věci, která byla přerušena, pokud to vyžaduje zájem na řádném výkonu spravedlnosti.

Klíčoví hráči řízení o pilotním rozsudku, tedy dle odstavce devátého Výbor ministrů, Parlamentní shromáždění Rady Evropy, Generální tajemník Rady Evropy a Komisař pro lidská práva Rady Evropy, jsou také informováni o vynesení pilotního rozsudku, jakož i o dalších rozsudcích, ve kterých Soud upozorní na existenci strukturálního nebo systémového problému ve smluvním státě. Uvedené jistě umožní posílit supervizi nad systémovou implementací dotčených problémů oblastí.

V souladu s odstavcem desátým Jednacího řádu Soud informuje prostřednictvím svých webových stránek o zahájení pilotního řízení, jakož i o vynesení pilotního rozsudku, ale i o jeho výkonu a ukončení pilotního řízení.

Institut pilotních rozsudků ve světle reformy článku 61 jednacího řádu jistě není ideálním, ale je krokem kupředu. Nejdůležitějším aspekt nového článku 61 Jednacího řádu takto tkví ve formulaci určité povinnosti Soudu. Soud je nově dle odstavce 2 a) Jednacího řádu zavázán předtím, než dá podnět k pilotnímu řízení, nejprve vyžádat názor účastníků řízení o tom, zda projednávaná stížnost poukazuje na existenci takového problému nebo dysfunkce v dotčené smluvní straně, jakož i o tom, zda je vhodné ji projednat v pilotním řízení.

Dle názoru autorky by z hlediska individuálního stěžovatele měl být podstatný zejména důraz na výkon pilotních rozsudků. Uvedené je ovšem, jak vyplývá ze zcela aktuální judikatorní praxe Soudu, v praxi přinejmenším diskutabilní (viz dále kapitola 2.5.5.).

2.4.5. „Přenesení“ hledání prostředků nápravy na národní soudy, princip subsidiarity

Přetlaku nápadu Soud čelí i dalšími prostředky. Mimo oblast vlastní judičiální aktivity se zaměřuje postupně i na soudy národní, a to při aplikaci zásady subsidiarity soudního přezkumu štrasburským soudem.

Brightonská deklarace z roku 2012 navrhla zakomponovat odkaz na princip subsidiarity do preambule Úmluvy, jako prostředek proti přílišnému aktivismu Soudu a ve prospěch aplikace doktríny prostoru pro uvážení. Uvedené bylo realizováno a Protokolem č. 15, který aktuálně čeká na svou ratifikaci.

Je bezesporé, že k zajištění účinné soudní ochrany jednotlivce je nutno apelovat na důslednou aplikaci zásady soudní subsidiarity, tedy cílit ochranu základních/lidských práv primárně na soudy národní, kteréžto jsou k realizaci soudní ochrany lépe postavené. Nacházejí se blíže jednotlivci, je zde dána absence jazykové bariéry, z pohledu nákladů řízení a své samotné existence jsou levnější, jednotlivci jsou národní soudy logicky přístupnější, přehlednější, z pohledu statistik se jeví i rychlejší. Státy jsou primárně zodpovědné za ochranu lidských práv! Myšlenka dělené odpovědnosti, která se stala mottem bruselské konference, není myšlenkou ojedinelou či novou. Prolíná se teorií i praxi mezinárodního práva obecně.

Jak uvedl soudce ESLP za Českou republiku JUDr. Aleš Pejchal¹⁹⁸, „*musí jít skutečně o závažné porušení Úmluvy, aby se soud tou věcí zabýval*“. JUDr. Pejchal považuje za jednu z nejdůležitějších záležitostí Soudu do budoucna „*důslednou implementaci judikatury ESLP do národních právních systémů*“, přičemž Rada Evropy i ESLP uvědomují, že přílišná centralizace škodí. Aktuální trend Soudu je poznamenán určitou decentralizací, kdy „je odpovědnost za kontrolu dodržování Úmluvy kladena především na národní státy. Jde nejen o národní soudnictví, ale i o národní parlamenty. Aby vytvářely legislativu, která bude v souladu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.“

Národní aktéři nicméně často evokují víceúrovňovou ochranu lidských práv, aniž by se soustředili na řádné dodržování Úmluvy v členských státech. Ve světle aktuálně kladeného důrazu na princip subsidiarity, nejen po bruselské konferenci, ale zejména s ohledem na preambuli Úmluvy, je možno aktuálně hovořit o věku subsidiarity¹⁹⁹.

Zásada judiciální subsidiarity je nasnadě. Poskytnutím náležité ochrany národní soudy odlehčí stížnostmi zaplavenému ESLP. Musí se takto ujistit, aby jejich

¹⁹⁸ Rozhovor se soudcem ESLP za Českou republiku JUDr. Alešem Pejchalem, PEJCHAL, Aleš. „*Aby stěžovatel mohl „vítězný“ rozsudek ESLP řádně uchopit, musí mít možnost dosáhnout toho, že jeho pře bude znovu a kvalitněji rozhodnuta.*“ [online]. 18. října 2012 [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/aktualne/ales-pejchal-aby-stezovatel-mohl-vitezny-rozsudek-eslp-radne-uchopit-musi-mit-moznost-dosahnout-toho-ze-jeho-pre-bude-znovu-a-kvalitneji-rozhodnuta-86405.html>>.

¹⁹⁹ Srovnej SPANO, Robert. University or diversity of Human rights? Strasbourg in the age of subsidiarity, *Human Rights Law Review*, 2014, vol. 14, č. 3, str. 487-502.

zákony a administrativní postupy, včetně judikatury, byly konformní s principy a judikaturou Úmluvy²⁰⁰.

Judiciální subsidiarita se pak uplatňuje ve dvojí rovině. Jednak v rovině prevence a shora naznačeného náležitého dbaní na dodržování Úmluvy při samotném projednávání a rozhodování věci, tak i následně, pokud jsou rozhodnutí Soudu přijata a jde o to, je v praxi akceptovat, respektovat a realizovat.

Státy by takto měly sledovat a prognosticky vyhodnocovat judikaturu²⁰¹ Soudu a anticipovat strukturální reformy navržené Soudem. Takto ostatně Soud judikoval v rozsudku *Fabris proti Francii*²⁰², v němž dovedil, že je na státech, aby samy bezprostředně a bez váhání respektovaly judikaturu Soudu. Podle Soudu má stát povinnost důsledně předcházet novým porušením Úmluvy podobným těm, které byly konstatovány rozsudky Soudu a které jsou přičitatelné státu, což národnímu soudci ukládá povinnost zajistit plnou a efektivní aplikaci Úmluvy, jak byla vyložena Soudem.

Mottem zatím poslední, bruselské konference, se stalo konstatování, že Soud se soustředil v doposud přijatých opatřeních (rozuměj v rámci Interlakenského procesu) na sebe samotného, přišel tedy čas upřít pozornost na konání či nekonání vysokých smluvních stran. Konference uskutečněná ve dnech 26.-27. března 2015 byla označena jako „Uskutečňování Úmluvy, naše společná odpovědnost“.

Konference vyzdvihla zejména důležitost a závaznost článku 46 Úmluvy²⁰³ týkajícího se závaznosti konečných rozsudků Soudu, ve vazbě na princip subsidiarity.

Dle Akčního plánu zpracovaného na Bruselské konferenci má být podporován dialog mezi Výborem ministrů, Soudem a členskými státy ve vazbě na repetitivní

²⁰⁰ Zde srovnej příspěvek Soudu na Konferenci v Bruselu dne 25. ledna 2015, bod 5.

²⁰¹ Srovnej MARCHAND, Jennifer. Prévention et dissuasion dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, *Revue française du droit administratif*, č. 6, 2014, str. 1149-1157.

²⁰² Rozsudek velkého senátu ve věci *Fabris proti Francii*, č. 16574/08, 7. února 2013, bod 75.

²⁰³ Článek 46 Úmluvy upravuje závaznost a výkon rozsudků takto: 1. Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve všech sporech, jichž jsou stranami. 2. Konečný rozsudek Soudu se doručuje Výboru ministrů, který dohlíží na jeho výkon. 3. Jestliže se Výbor ministrů domnívá, že dohledu nad výkonem konečného rozsudku brání problém týkající se výkladu tohoto rozsudku, může se obrátit na Soud, aby rozhodl o této výkladové otázce. Rozhodnutí obrátit se na Soud musí být přijato dvoutřetinovou většinou zástupců oprávněných zasedat ve Výboru. 4. Jestliže se Výbor ministrů domnívá, že se některá Vysoká smluvní strana odmítá řídit konečným rozsudkem vydaným ve sporu, jehož je stranou, může se po formální výzvě adresované této straně rozhodnutím přijatým dvoutřetinovou většinou zástupců oprávněných zasedat ve Výboru obrátit na Soud v otázce, zda tato strana plní své povinnosti podle odstavce 1. 5. Jestliže Soud shledá porušení odstavce 1, postoupí věc Výboru ministrů ke zvážení opatření, jež mají být přijata. Jestliže Soud neshledá porušení odstavce 1, postoupí věc Výboru ministrů, který ukončí svůj dohled.

stížnosti a nevyřešené případy. Vyzdvížena byla zejména potřeba důrazné kontroly dodržování konečných rozhodnutí ze strany členských států, a to i ve vazbě na pilotní rozsudky tak, aby měl Soud dodatečný prostor pro vyřizování přijatelných stížností.

Silně zdůrazněn byl princip judiciální subsidiarity s tím, že národní soudy především mají dohlížet nad ochranou lidských práv a za tím účelem byly národní státy zavázány k činění osvěty o Úmluvy a mechanismu ochrany. Ve vztahu k Výboru ministrů, který bdí nad dodržování konečných rozsudků, bylo doporučeno využívání arzenálů všech prostředků, které mu systém Úmluvy skýtá, k plnění této funkce, a to zejména prostředky dle článku 46 Úmluvy.

Původně se hovořilo i o dalších reformách, z nichž dle názoru autorky této práce ne všechny měly potenciál efektivity. Příznačná z tohoto pohledu je například úvaha o změně způsobu rozhodování tak, aby Soud rozhodoval napříště kvalifikovanou většinou v případech, že rozsudek může zpochybnit národní rozhodnutí vydané nejvyšším soudem nebo národní legislativu zohledňující konsensus ohledně důležité společenské otázky. Uvedené by mohlo nicméně vést k určité hierarchizaci mezi rozsudky, potažmo k tomu, že by na určité rozhodnutí bylo nahlíženo jako na rozhodnutí s větší legitimitou či dopadem, což by mohlo oslabit autoritu Soudu a jeho judikatury.

Na příkladu nekonečné ságy případů ve věcech volebního práva odsouzených osob omezených na osobní svobodě ve Spojeném království lze demonstrovat důležitost řádného výkonu soudních rozhodnutí na národní úrovni. Ve věci *McHugh a další proti Spojenému království*²⁰⁴ z 10. února 2015 Soud opětovně, zjednodušeně řečeno po x-té, odsoudil Spojené království, za porušení Úmluvy z pohledu práva volit osob omezených na osobní svobodě, pročež národní legislativa na toto nikterak nereagovala. Soud nicméně nepřiznal stěžovatelům přiměřené zadostiučinění, a takto nedodal váhy svému rozhodnutí, které britská vláda ignorovala.

Na příkladu lze poukázat na skutečnost, že odmítnutí výkonu rozhodnutí vysokými smluvními stranami odhaluje nedostatky dohledového mechanismu nad výkonem rozhodnutí a potřebu posílení účinnosti výkonu rozhodnutí.

Soud tedy opouští tuto palčivou otázku, která je nicméně pro jeho řádné fungování zcela kruciólní, a snaží se ji přenést na vysoké smluvní strany. Sám Soud

²⁰⁴ Rozsudek ve věci *McHugh a další proti Spojenému království*, č. 51987/08, 49043/09, 49065/09 a 1012 dalších, z 10. února 2015.

tak pokračuje v zajetých kolejích a tvrdí, že jeho rozhodnutí jsou *self-executing* ve vnitrostátních právních řádech. Takto nadále pokračuje v zavedené metodě pilotních rozhodnutí tvrdíc, že v rozsudcích dává směr ve smyslu článku 46 Úmluvy, aby podpořila národní autority k přijetí potřebných opatření pro výkon rozsudků.

Soud takto při bruselské konferenci dokonce vznesl myšlenku, že by i v některých typech nalézacího řízení před Soudem strany měly být vyzvány k vyjádření ohledně účinnosti specifických prostředků nápravy a výkonu rozsudků Soudu v národním systému. V těchto výjimečných případech by se dokonce mohlo jednat o samostatnou část řízení odlišnou od řízení před Soudem, která by následovala po vynesení rozsudku meritorního, a to podle podmínek srovnatelných s aktuálním postupem dle článku 41 Úmluvy zakotvujícího spravedlivé zadostiučinění. Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její Protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.

Soud by takto získal určitý dohled nad výkonem rozhodnutí, byť mimo literární výklad Úmluvy, ale v souladu s duchem Úmluvy

Myšlenkou je rovněž na Bruselské konferenci vznesená myšlenka obnovy řízení před národními soudy poté, co Soud uzavřel, že původní řízení bylo v rozporu s Úmluvou.

Zde nelze jako paralelu na shora naznačenou myšlenku nezmínit ustanovení § 119 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, podle kterého rozhodoval-li Ústavní soud České republiky ve věci, v níž mezinárodní soud shledal, že zásahem orgánu veřejné moci bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou porušeno lidské právo nebo základní svoboda, lze proti takovému rozhodnutí ústavního soudu podat návrh na obnovu řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

Doposud štrasburský soud podmínku obnovy řízení nepovažovali za *conditio sine qua non* řádného výkonu rozsudku, a to ani v trestních věcech. Například ve věci *Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) proti Švýcarsku*²⁰⁵ Soud konstatoval, že obnova řízení, v němž došlo k porušení práva garantovaného Úmluvou, není jediným možným cílem, je pouze prostředkem, jistě výsadním, vedoucím k dosažení cíle ve formě korektního a plného výkonu rozsudků Soudu.

²⁰⁵ Rozsudek velkého senátu (č. 2) ve věci *Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) proti Švýcarsku*, č. 32772/02, 20. června 2009.

V podobném duchu vyznívá i rozhodnutí Soudu o nepřijatelnosti ve věci *Hulki Güneş proti Turecku*²⁰⁶, v němž Soud podtrhl, že národní prostředky umožňující přezkum věci ve světle konstatování porušení článku 6 Úmluvy mohou být považovány za důležitý aspekt výkonu rozhodnutí Soudu a jejich existence ukazuje závazek respektovat Úmluvu a judikaturu Soudu.

Soud takto podporuje vysoké smluvní strany, aby přizpůsobily své právní řády, což lze poukázat na recentním rozsudku ve věci *Bochan proti Ukrajině*²⁰⁷, v němž Soud dokonce kontroluje, jak proběhlo řízení o obnově řízení na národní úrovni.

Úhelným kamenem štrasburského mechanismu ochrany by dle názoru autorky práce měla být prevence porušení Úmluvy na národní úrovni. Národní protagonisté ochrany lidských práv by takto měli náležitě dbát na respektování Úmluvy při svém působení.

2. 5. Aktuální tendence *locus standi* jednotlivce před ESLP

Aktuální tendence štrasburského mechanismu ochrany lidských práv jsou politicky vytyčovány Interlakenským procesem a doposud neratifikovanými pozměňujícími Protokoly č. 15 a 16 k Úmluvě, které jsou plodem konferencí konaných právě v rámci Interlakenského procesu. Níže budou reformy Protokolů stručně představeny s poukazem na jejich stěžejní dopady do právní sféry individuálního stěžovatele.

Na semináři konaném dnem 2. listopadu 2017 na půdě Nejvyššího správního soudu, Vít A. Schorm, vládní zmocněnec pro zastupování České republiky před ESLP, hodnotil aktuální situaci štrasburského mechanismu ochrany lidských práv, přičemž konstatoval, že i přes značný numerický pokles je zde nadále dán stále velký objem nedodělků (k 31. prosinci 2017 jich Soud eviduje asi kolem 56.200). Rovněž usoudil, že počet i skladba stížností se v čase proměňuje, výkyvy mohou být značné, ale skoky lze spíše očekávat směrem dolů (určitá tekutost statistik). Důvodem je zejména nepřijatelnost stížností a zastavení řízení či reklasifikace stížností.

²⁰⁶ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Hulki Güneş proti Turecku*, č. 17210/09, 2. července 2013, bod 54.

²⁰⁷ Rozsudek velkého senátu ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. 22241/08, 5. února 2015.

Dle Statistické analýzy Soudu zveřejněné v lednu 2018 se rok 2017 nesl ve znamení značné fluktuace ve výkonu i nápadu Soudu, přičemž Soud zaznamenal velice vysoký nápad v první polovině roku a ukončil velký počet věci ve druhé polovině roku. Na začátku roku 2017 počet nedodělků činil 79.750, v červnu vystoupal na 93.200, aby na konci roku činil 56.250 běžících věcí²⁰⁸.

Dle Soudu je rozdíl mezi počtem nedodělků na začátku a konci kalendářního roku způsoben zejména "repatriací" stížností na národní úroveň, ať již je důvod tohoto "navrácení" jakýkoliv (nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, vyškrtnutí ze seznamu věcí z důvodu pilotního řízení). Soud takto dle svého vyjádření může pokračovat v započaté výzvě redukce počtu nedodělků senátních věcí nerepetitivního charakteru či věcí prioritních. Soud sám uvádí, že za tímto účelem byly zavedeny Soudem a jeho *greffe* "nové metody práce" s cílem urychlit vyřizování stížností.

V této části práce věnující se aktuálním tendencím Soudu budou po stručném výkladu o Protokolech č. 15 a 16 (kapitola 2.5.1., a 2.5.2.), podrobena soudu nová, či staronová opatření proti nedodělkům, jimiž jsou již stávající staré známé formalismy přinášené článkem 47 Jednacího řádu ve svém aktualizovaném znění, jakož i shora naznačené pilotní řízení a důraz kladený na vnitrostátní prostředky nápravy (kapitola 2.5.5. a 2.5.6.). I přes naznačený úbytek nedodělků Soud pokračuje v zavedených konceptech „redukce“ počtu nedodělků a autorka si tak klade otázku, jaké bude další směřování Soudu ve vazbě na efektivní *locus standi* jednotlivce? Aktuální tendence Soudu autorka rozčlenila mj. na otázky kvantitativní a kvalitativní (kapitola 2.5.3. a 2.5.4.).

2.5.1. Hodnocení reformy zaváděné pozměňujícím protokolem č. 15 k Úmluvě

Rada Evropy, resp. Parlamentní shromáždění schválilo na svém zasedání dne 26. dubna 2013 návrh 15. Protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Po odsouhlasení Parlamentním shromážděním byl text dne 16. května 2013 schválen Výborem ministrů a předložen tímto smluvním státům k podpisu, a to dne 24. června 2013. Protokol č. 15 je tvořen devíti články a zároveň obsahuje ustanovení, které doplňuje preambuli Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

²⁰⁸ Srovnej *Analyse statistique 2017* [online]. ESLP, leden 2017, [cit. 26. ledna 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer>.

svobod. Úmluva je měněna převážně ve smyslu institucionálním či procesním²⁰⁹. Protokol č. 15 přináší pět stěžejních modifikací, o nichž se práce již shora vždy v příslušném kontextu zmiňovala. Je výsledkem závěrů přijatých na konferencích v Interlaken, Izmiru a Brightonu. Protokol sestává z devíti článků a zároveň obsahuje ustanovení, které doplňuje preambuli Úmluvy.

Co se předně týká Preambule Úmluvy, Protokol č. 15 do ní vkládá výslovný odkaz na *princip subsidiarity* ochrany lidských práv a s tím související doktrínu volného uvážení státu při aplikaci Úmluvy, tedy tzv. *doktrínu „margin of appreciation“*. Již shora byly rozvedeny možné dopady daného principu na účinný *locus standi* jednotlivce.

Stěžejní jsou nicméně dle názoru autorky práce změny přinášené na poli podmínek přijatelnosti, definovaných v článku 35 Úmluvy.

Nově dochází ke zkrácení lhůty pro podání stížnosti z původních šesti měsíců na měsíce čtyři ode dne, kdy bylo přijato konečné vnitrostátní rozhodnutí, resp. po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. Tato změna je odůvodněna současným vývojem rychlejších komunikačních technologií a podobnými délkami lhůt platných v členských státech²¹⁰.

Zde nelze poukázat na shora vznášené kritiky k reformě Jednacího řádu a jeho článku 47 (blíže viz kapitola 2.4.3.), podle které nekompletní stížnost nesplňující formální náležitosti dle daného článku nestaví běh lhůty k podání stížnosti. Ve lhůtě šesti měsíců tak bylo ještě reálným případně nedostatky napravit, pročez ve lhůtě měsíců čtyř možná kompletace či úprava stížnostního formuláře vyznívá téměř nemožně!

Další změnou týkající se podmínek přijatelnosti stížnosti je změna článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy, ve smyslu něhož Soud nesmí odmítnout žádný případ, kdy stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, pokud případ nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem. Toto pravidlo, určitou pojistku, Protokol č. 15 ruší zavedením inovovaného pravidla, podle něhož se ESLP bude věnovat pouze případům, které znamenají podstatný zásah do práv stěžovatelů. Změna pak reflektuje římskoprávní

²⁰⁹ ŠROLEROVÁ, Markéta. *Další protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. Česká advokátní komora, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11721>>.

²¹⁰ Srovnej *Důvodová zpráva k Protokolu č. 15 k Úmluvě, Rapport explicatif, Série des traités du Conseil de l'Europe - n° 213* [online]. Rada Evropy. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_FRA.pdf>.

zásadu *de minimis non curat praetor*, tedy vylučuje přezkum bagatelních věcí soudy. Kritika pak byla blíže vyslovena v kapitole 2.4.2.

Další změny z pohledu jednotlivce nepovažuje autorka za tak podstatné, jsou zmiňovaný pouze z důvodu úplnosti přehledu. Protokol zavádí do Úmluvy podmínku maximálního věku kandidáta na funkci soudce ESLP, a to hranicí 65 let (srovnej článek 2 Protokolu). Protokol č. 15 dále ruší v článku 23 Úmluvy jeho odstavec 2 obsahující ustanovení, podle něhož funkční období soudce skončí dosažením věku 70 let. Z článku 30 Úmluvy byla odstraněna možnost stran řízení vyloučit postoupení případu Velkému senátu. Smyslem tohoto kroku je dle Důvodové zprávy sjednotit judikaturu, zrychlit řízení před soudem v případech, které vyvolávají závažnou otázku týkající se výkladu Úmluvy nebo jejích protokolů a poskytnutí kvalifikovanějšího názoru na složitější právní otázky.

Zaváděné reformy jsou tedy podstatného charakteru, nicméně například princip subsidiarity a pravidlo *marge d'appréciation* jsou Soudem již aplikovány. Vzhledem k tomu, že navrhovaný Protokol novelizuje přímo text Úmluvy, je k jeho vstupu v platnost vyžadována ratifikace všech smluvních států Úmluvy.

Drobná paralela se proto nabízí k již realizované a shora citelně kritizované reformě článku 47 Jednacího řádu. Dopady co do formalizace procesu před Soudem z pohledu jednotlivce byly citelné, někdy i fatální, a detailně popsány shora. Reforma byla nicméně provedena toliko změnou Jednacího řádu, tedy bez nutnosti ratifikace vysokými smluvními strany!

2.5.2. Hodnocení reformy zaváděné pozměňujícím Protokolem č. 16 k Úmluvě

Protokol č. 16, který byl otevřen k podpisu v roce 2013 a vstoupí v platnost po ratifikaci deseti smluvními stranami, má tendenci rozšířit pravomoci Soudu v oblasti poradních stanovisek.

Z pohledu mezinárodního práva by *prima facie* neměla mít uvedená reforma žádný vliv na fungování Soud z pohledu *locus standi* jednotlivce. Je však potřeba na danou otázku nahlédnout komplexně. Obecně poradní stanoviska v mezinárodním právu slouží k získání autoritativní interpretace zákona, která má následně předejít možným konfrontacím, nevyhnutelným ve sporném řízení. Poradní stanoviska nicméně nejsou závazná.

Aktuálně podle článku 47 odst. 1 Úmluvy Soud může na žádost Výboru ministrů vydávat poradní stanoviska o právních otázkách týkajících se výkladu Úmluvy a jejich Protokolů. Podle odstavce druhého daného ustanovení se posudky nemohou zabývat otázkami, které se týkají obsahu nebo rozsahu práv a svobod stanovených v Hlavě I Úmluvy a v Protokolech, ani jinými otázkami, které by mohly Soud nebo Výbor ministrů posuzovat v důsledku jakýchkoli řízení, jež mohou být zahájena podle této Úmluvy. 3

Jeho kompetence je takto značně omezena jednak obsahem poradního stanoviska, tedy jak bylo shora uvedeno, poradní stanovisko se nesmí týkat garantovaných práv Úmluvou, jakož i podmínek přijatelnosti, a zadruhé, poradní stanovisko může být podáno pouze na žádost Výboru ministrů. Není tak překvapením, že od zavedení institutu poradního stanoviska druhým pozměňujícím Protokolem k Úmluvě v sedmdesátých letech byla žádost o poradní stanovisko vznesena pouze třikrát, přičemž Soud vynesl dva poradní posudky.

Reforma aktuální podoby poradních stanovisek byla nadnesena zejména na Brightonské konferenci v roce 2012, pročež idea byla zhmotněna v Brightonské deklaraci vyzývající k rozšíření možnosti Soudu vydávat poradní stanoviska na žádost vysokých smluvních stran ohledně otázek týkajících se výkladu Úmluvy v kontextu probíhajícího řízení na národní úrovni.

Protokol č. 16 umožňuje nejvyššímu národnímu soudnímu orgánu požádat Soud o interpretaci Úmluvy a jejich jednotlivých ustanovení. Myšlenka jistě není špatnou, je však potřeba nahlížet na danou reformu v širším kontextu a zejména ve světle stále opakovaného přetížení Soudu.

Jak bylo opakovaně poukazováno shora, Soud se neustále snaží zvyšovat svou efektivitu (a to i za cenu případné legitimacy svých rozhodnutí!) a počet nedodělků snižovat, což se mu, alespoň dle statistických dat daří.

Protokol č. 16 nicméně dle autorky práce aspiruje na to, aby již tak přetíženému Soudu nápad naopak navýšil. Příslušnost k vynesení poradního stanoviska totiž přináležejí velkému senátu složenému ze 17 soudců, přičemž nelze opomenout komplexnost řízení před velkým senátem Soudu, který ročně vynese jen asi 20 rozsudků v průměru.

I v případě, že by žádost o poradní stanovisko byla odmítnuta, Protokol č. 16 předpokládá, že odmítnutí musí být realizováno pětičlenným senátem a musí být odůvodněno.

Zastánci protokolu hovoří o tom, že řízení o poradním stanovisku nebude časově náročné, rovněž přidávají argument o vyšší legitimitě řízení, v němž strany mají možnost získat poradní stanovisko. Dle Důvodové zprávy Soudu k Protokolu²¹¹ pak dále bude mít řízení o poradním stanovisku přednostní povahu.

Co se týče procesního postupu, žádost o poradní stanovisko musí být vznesena nejvyšším soudem vysoké smluvní strany v probíhajícím řízení. Následně bude jednotlivec čekat na vynesení poradního stanoviska Soudu. Je pak otázkou, jak uvedené ovlivní délku řízení před národním soudem, *nota bene* bude-li vznášena v řízení, kde jednotlivec evokuje porušení článku 6 Úmluvy právě z důvodu délky řízení.²¹²

Důsledkem pro jednotlivce rovněž může být, že se jeho věc k Soudu dostane dvakrát. Poprvé v souvislosti s žádostí o poradní stanovisko, podruhé pak na základě jeho stížnosti, pokud nebude spokojen s tím, jak nejvyšší národní soud s poradním stanoviskem naložil. Tato dvojitá adjudikace jistě nevyřeší problém nedodělků Soudu. Naopak, dle názoru autorky práce, délku jeho řízení nesporně prodlouží, a to k tíži individuálního stěžovatele hledajícího spravedlnost.

Opakovaně bylo shora poukázáno na to, že stěžejní problém Soudu tkví v nedodělcích týkajících se repetitivních meritorních případů či nepřijatelných stížností. Reforma Protokolu č. 16 nicméně k vyřešení tohoto problému nikterak nepřispěje. V těchto věcech totiž národní soudy budou pravděpodobně toliko implementovat již ustálenou judikaturu Soudu dopadající na opakovaný případ. Poradní stanovisko může být účelné pro stanovení nových pravidel či standardů v otázkách, jimiž se Soud doposud nezabýval, nicméně jejich zkoumání by se Soud mohl věnovat právě v oddáleném meritorním přezkumu individuální stížnosti.

Důvodem pro zavedení reformy Protokolem č. 16 bylo rovněž posílení soudcovského dialogu.

Zde si autorka dovolí nabídnout zajímavý a dle jejího názoru ne zcela nereálný scénář. Představme si, že Soud odmítne žádost o poradní stanovisko vznesenou národním soudem. Národní soud proto v probíhajícím řízení po uplynutí určitého, nekrátkého času od podání žádosti do odmítavého rozhodnutí Soudu o poradním

²¹¹ Srovnej *Důvodová zpráva k Protokolu č. 15 k Úmluvě*, [online]. Rada Evropy. [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_FRA.pdf>.

²¹² DZEHTSIAROU, Kanstantsin. *Advisory Opinions: More Cases for the Already Overburdened Strasbourg Court*, [online]. VerfBlog, 31. května 2013, [cit. 12. prosince 2015]. Dostupné na <<http://verfassungsblog.de/advisory-opinions-more-cases-for-the-already-overburdened-strasbourg-court/>>.

stanovisku, rozhodne ve věci sám na základě vlastní úvahy. Za předpokladu, že účastník řízení nebude spokojen s rozhodnutím, může podat stížnost k ESLP a nic nebrání Soudu, aby shledal v dané věci porušení Úmluvy. Aby předešel tomuto vyústění, Soud buď bude přijímat většinu žádostí o poradní stanoviska, což nepochybně zvýší počet jeho nedodělků, nebo bude shovívavější k národním rozhodnutím přijatým po odmítnutí vydání poradního stanoviska, což je strategií minimálně pochybnou. Důsledky zamýšlené kooperace mezi ESLP a národními soudy jsou pak rovněž diskutabilní.²¹³ Vydaný posudek přitom nebude závazný.

Co se týče paralely k předběžné otázce k SD EU, která se z povahy nabízí, autorka činí toliko jednu poznámku, a to takovou, že Protokol č. 16 nestanoví povinnost žádného z vnitrostátních soudů poradní posudek ve Štrasburku žádat.

Smysluplnost a odhadovanou efektivitu tohoto nového institutu takto prozatím nechme stranou.

Z praktického dopadu pak již jen drobná poznámka k českému kontextu. Dle komentovaného protokolu smluvní státy budou moci samy určit, které jejich soudy budou moci do Štrasburku obrátit. Dle Důvodové zprávy k Protokolu č. 16 nejvyššími soudy nemusí být jen ústavní soudy a nejvyšší soudy členských států. Může podle ní jít i o soudy nižší, pokud jsou *de facto* nejvyššími soudy pro určitou kategorii věcí (viz odstavec 8 Důvodové zprávy). Důvodová zpráva následně varuje před možným nadměrným užíváním žádostí o poradní posudek a vyzývá k volbě „vhodné úrovně“, na které by mohl být veden náležitý justiční dialog. V České republice se takto nabízí Ústavní soud, jakožto soud vhodný pro kladení poradních stanovisek²¹⁴. Nabízí se pak nicméně i otázka pravomocí Nejvyššího a Nejvyššího správního soudu. Oba soudy již kladou otázky předběžné a s tvrzeným dialogem mezi soudci takto zkušenost mají.

²¹³ DZEHTSIAROU, Kanstantsin. *Interaction between the European Court of Human Rights and member States: European consensus, advisory opinions and the question of legitimacy*, in S. Flogaitis, T. Zwart and J. Fraser (eds.) *The European Court Of Human Rights And Its Discontents: Turning Criticism into Strength*, Elgar, 2014.

²¹⁴ KOPA, Martin. *Protokol č. 16 k Úmluvě – které české soudy by měly mít pravomoc požádat o poradní posudek ze Štrasburku?* [online]. *Jiné právo*, 17. Května 2014, [cit. 10. ledna 2016]. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.fr/2014/05/martin-kopa-protokol-c-16-k-umluve.html>>.

2.5.3. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu kvantitativního

Co se předně týče kvantitativních otázek, tyto bezesporu souvisejí s přetížením Soudu. Kritického bodu dosáhl Soud v roce 2012, kdy čelil doposud historicky nejvyššímu počtu nedodělků, a to v počtu 151.600 nevyřízených stížností. Za rok 2012 se počet nevyřízených stížností snížil z daného počtu až na aktuálních cca 56.000.

Aktuální tendence mohou být vyjádřeny pojmy autosatisfakce či sebechvála. Ze statistik posledních let vyplývá téměř až triumfální úspěch. Pro aktuální náhled nelze opomenout, že v letech 2000 až 2010 počet nedodělků stoupl z cca 16.000 v roce 2000 na neuvěřitelných 140.000, což nicméně souviselo s tím, že počet individuálních stížností stoupl z cca 10.000 na cca 65.000 v roce 2011. Od roku 2012 nicméně počet stížností klesá. Například v roce 2012 bylo podáno 128.000 individuálních stížností a v roce 2013 jejich počet klesl pod symbolickou hranici 100.000.

Shora bylo naznačeno, že snižování počtu nedodělků je vysvětlitelné reformami Protokolu č. 14, jehož „úspěch“ je nepopiratelný.

Nicméně souvisí i se shora veskrze kritizovaným mechanismem filtrace stížností zavedeným v roce 2012 ve formě institutu samosoudce či „racionalizace“ pracovních metod Soudu reformou článku 47 Jednacího řádu.

Nelze totiž odhlédnout od navýšení počtu stížností ukončených administrativně, tedy předtím, než jsou předloženy soudcovské formaci. V roce 2013 bylo takto vyřízeno 13.560 stížností, v roce 2014 25.100 stížností. Za rok 2017 do 30.09.2017 to bylo 17.800 stížností. O takové číslo pak byl logicky ponížen počet stížností předložených jakékoliv soudcovské formaci.

Pokud tedy stěžovatel nedodrží formální podmínky specifikované v článku 47 Jednacího řádu, či stížnost není doplněna o avizované dokumenty, nedojde k přerušení běhu šestiměsíční lhůty, což způsobí nezvratnou nepříjemnost pro nedodržení podmínek článku 35 Úmluvy. Tak tomu bylo jen v roce 2014 u 23% stížností!

V souvislosti s rozhodnutím ve věci *Burmych proti Ukrajině*²¹⁵, jak bude popsáno níže v kapitole 2.5.5., pak bylo „vyřízeno“ více než 12.000 stížností.

Statistická data tedy dle názoru autorky vyznívají pozitivně navenek, nicméně mohou vést k druhé otázce, tedy k otázce kvality rozhodnutí ESLP.

Je však pravdou, že za předpokladu, že Soud odvalí břemeno přetížení, bude schopen se věnovat prioritním otázkám vznášeným individuálními stížnostmi.

Soud by se tak měl dle autorky práce držet pravidla deklarovaného na konferenci v Brightonu v roce 2012, označovaného jako „*jeden rok – dva roky*“, slovně vyjádřeného tak, že Soud bude komunikovat věc vládě ve lhůtě jednoho roku od podání stížnosti, aby následně do dvou let od komunikace vynesl meritorní rozsudkem ve věci rozsudek, a to bez ohledu na nápad či nedodělky. Pouze tak dle názoru autorky může naplnit svou roli ochrance práv garantovaných Úmluvou.

Již shora bylo naznačeno, že produktivita Soudu může jít na úkor legitimacy jeho rozhodnutí. Hovořilo se o přiznání určité rozhodovací pravomoci, resp. výkon určitých soudních pravomocí kanceláři soudu, což oficiálně bylo na konferenci Interlakenu zamítnuto, ale děje se to *implicite*, téměř „tajně“, prostřednictvím stále fungujícího administrativního vyřizování stížností. Pozitivní autorka nicméně shledává novotu spočívající v odůvodňování, a to alespoň stručném, dopisů zavedenou od června 2017.

Aspekty kvantitativní tedy úzce souvisejí s aspekty kvalitativními, pročež je nelze posuzovat izolovaně.

2.5.4. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu kvantitativního

Soud si neustále jako svou prioritu vytyčuje soustředění se na závažná porušení evokovaná ve stížnostech, což souvisí na straně jedné a tzv. prioritizací stížností, na straně druhé se stížnostmi repetitivními.

Co se předně týče politiky prioritizace, její počátky spadají do roku 2009. Účelem má být, jak jinak než urychlení vyřizování stížností. Soud si takto vymezil sedm kategorií, do nichž jsou nově přichozí stížnosti rozčleňovány, a to od urgentních věcí podaných tzv. zranitelnými stěžovateli (kategorie I) až po stížnosti zjevně nepřijatelné vyřizované samosoudcem zařazené do kategorie VII.

²¹⁵ Rozsudek velkého senátu ve věci *Burmych proti Ukrajině*, č. 46852/13, 47786/13, 54125/13, 56605/13, 3653/14, 12. října 2017.

Aktuální podoba kategorií priorit Soudu²¹⁶ se pak stala účinnou k 22. květnu 2017. Soud má takto přednostně vyřizovat stížnosti osob zbavených osobní svobody, spadajících do první kategorie, tedy kategorie urgentních případů, v nichž je evokováno ohrožení na životě či zdraví stěžovatele, ochrana osobní svobody v důsledku tvrzeného porušení práv garantovaných Úmluvou.

Kategorie II. pak zahrnuje stížnosti, které mohou ovlivnit účinnost mechanismu Úmluvy; jedná se zejména o ty vztahující se ke strukturálním problémům, tedy již zmiňované řízení o pilotních rozsudcích, či naopak situacím endemickým, tj. takovým, o nichž Soud doposud nerozhodoval, či o stížnosti poukazující na důležitou otázku obecného zájmu, tedy otázku, která může mít závažný dopad na národní justiční systémy.

Kategorie III. zahrnuje stížnosti, ať již repetitivní či nikoliv, které namítají porušení tzv. *core rights*, tedy práv garantovaných v člancích 2, 3, 4 nebo 5 odst. Úmluvy.; kategorie IV. pak opodstatněné stížnosti na poli dalších článků Úmluvy.

Do páté kategorie byly zařazeny stížnosti vztahující se k problematice již řešené v pilotním rozsudku či stížnosti spadající do tzv. kategorie WECL, tedy již ustálené judikatorní práce.

Kategorie šestá je vyhrazena stížnostem, které vznášejí problém přijatelnosti, kategorie sedmá stížnostem zjevně nepřijatelným.

Byť lze vysledovat v uvedené prioritizaci určitá pozitiva, zejména pak ve vazbě na první kategorii stížností, nelze nepoukázat, že rozdělení stížností do daných kategorií podléhá diskreci Soudu a nelze tak jakkoliv ovlivnit, do jaké kategorie bude jednotlivá stížnost zařazena.

Rovněž je dle názoru autorky práce přeceňována procedura pilotních rozsudků, a to zejména ve vazbě na dopady daného postupu v návaznosti na kauzu *Burmych*, jak bude detailně rozebráno níže.

V nepolepší řadě lze vyjádřit tuto k realizované hierarchizaci stížností, vedoucí v selektivním rozhodování o tom, jaká stížnost bude rozhodována prioritně. Ve statistikách lze ročně vysledovat cca 20.000 stížností, které by bylo možno označit za „normální senátní či výborové věci“, tedy věci neprioritní, které jsou nicméně přijatelné. Měly by být řešeny ve standardních, normálních lhůtách, tak aby stěžovatel neztratil víru vkládanou do institutu individuální stížnosti.

²¹⁶ Srovnej *Analyse statistique 2017* [online], str 5. ESLP, leden 2018, [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer>.

To je největší výzva, s níž by se Soud měl vypořádat, aby byla jeho kredibilita a prestiž zachována!

2.5.5. Tendence v oblasti pilotních rozsudků

Shodně se zmocněncem vlády České republiky před ESLP JUDr. Vítem A. Schormem lze konstatovat, že aktuální tendence Soudu spočívá ve vyvozování až radikálních důsledků z pilotních rozhodnutí²¹⁷.

Zcela aktuální judikatorní postoj k institutu pilotních rozsudků totiž Soud zaujal v rozhodnutí *Burmych proti Ukrajině z 12. října 2017*²¹⁸.

V citovaném rozhodnutí *Burmych* tak Soud dovádí proceduru pilotních rozsudků do krajnosti.

Velký senát ve svém rozsudku ve věci *Burmych* proti Ukrajině týkající se nevykonávání, resp. pozdního výkonu, pravomocných a závazných rozhodnutí ukrajinských soudů ve spojení s absencí účinným vnitrostátním prostředkem nápravy, konstatoval, že věc vznáší shodné systémové otázky jako již řešený pilotní rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*²¹⁹ z 15. října 2009 (dále jen „*Ivanov*“). Pět spojených projednávaných stížností ve věci *Burmych* tak spadá podle Soudu do skupiny 12.143 doposud nevyřešených shodných stížností čekajících na vyřízení.

Velký senát se proto ve věci *Burmych* rozhodl spojit těchto pět projednávaných věcí s uváděnými 12.143 doposud nerozhodnutými stížnostmi a deklaroval, že se stížnostmi má být naloženo v souladu s povinnostmi a závazky vyplývajícími z pilotního rozsudku ve věci *Ivanov*. Velký senát takto rozhodl vyškrtnout všechny tyto stížnosti ze seznamu v souladu s článkem 37 odst. 1 písm.) Úmluvy²²⁰ a tyto předat Výboru ministrů Rady Evropy za účelem postupu v souladu s postupy ovládajícími výkon pilotního rozsudku.

²¹⁷ *Seminář pro správní soudce: aktuální judikatura ESLP*, Nejvyšší správní soud a Justiční akademie, Brno, 2. listopadu 2017.

²¹⁸ Viz poznámka pod čarou č. 215.

²¹⁹ Rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, 15. října 2009.

²²⁰ Ve smyslu tohoto ustanovení Úmluvy Soud může v kterékoli fázi řízení rozhodnout o vyškrtnutí stížností ze seznamu případů, jestliže okolnosti dovolují dospět k závěru, že pro jakýkoliv jiný Soudem zjištěný důvod není dále opodstatněné pokračovat v jejím projednávání. Soud však pokračuje v projednávání stížnosti, vyžaduje-li to dodržování lidských práv stanovených Úmluvou a jejími protokoly.

Soud shledal, že zájem aktuálních či potencialních obětí, resp. poškozených, daného systémového problému bude lépe bráněn v rámci výkonu rozhodnutí a cílů Úmluvy bude dosaženo lépe, bude-li postupováno v souladu s pilotním rozsudkem ve věci *Ivanov*.

Velký senát takto uzavřel, že není namístě pokračovat v projednávání stížností.

S ohledem na aktuálnost této věci a zejména enormní počet dotčených stěžovatelů²²¹ je vhodné alespoň v hrubých rysech připomenout skutkové a právní okolnosti pilotního rozsudku ve věci *Ivanov*, na který v komentovaném rozhodnutí ve věci *Burmych* Soud odkazuje.

Ve věci *Ivanov* stěžovatel v prvním pilotním případě vedeném proti Ukrajině evokoval nemožnost výkonu soudního rozhodnutí, podle něhož byla povinná vojenská jednotka zavázána stěžovateli uhradit odstupné v souvislosti s jeho vystoupením z armády. Z důvodu dlouhodobé absence vykonání daného rozhodnutí zahájil stěžovatel v roce 2002 řízení u ukrajinského soudu, v němž namítal existenci průtahů ve vykonávacím řízení. Vnitrostátní soud rozhodl v jeho prospěch a nařídil tzv. zmrazit účty vojenské správy za účelem splacení pravomocně přiznané pohledávky. Ani tomuto rozsudku nicméně nebylo vyhověno a stěžovatel se výkonu svého exekučního titulu nedomohl. Zahájil proto nové řízení, v němž se domáhal morální i materiální újmy, v řízení rovněž neuspěl. V roce 2004 byl pan Ivanov informován o tom, že povinný, v jeho případě vojenská jednotka, nedisponuje dostatkem finančních prostředků, přičemž nucený prodej jejího majetku zákon neumožňuje zákonem, exekuční titul z roku 2001 je proto nevykonatelným.

ESLP v rozsudku *Ivanov* identifikoval dva opakující se problémy, konkrétně průtahy ve vykonávacím řízení a nedostatek efektivních vnitrostátních prostředků nápravy na jejich vyřešení a dospěl k závěru o porušení článku 6 odst. Úmluvy, tedy práva na spravedlivý proces, jakož i článku 1 dodatkového Protokolu č. 1 k Úmluvě, zaručující ochranu majetku. Konstatoval, že absence vykonávacího řízení, resp. jeho nepřiměřená délka, jsou zapříčiněny kombinací více faktorů, mj. nedostatkem rozpočtových prostředků, nedostatkem vykonavatelů, jakož i nedostatky legislativními²²². Soud dovedl, že tyto faktory spadají do sféry působnosti národních

²²¹ Připomeňme, že pilotní věc *Broniowski* se dotýkala cca 500 stěžovatelů, zde se jedná o více než 12.000 nevyřízených stížností!

²²² Viz body 83 a 84 rozsudku ve věci *Ivanov*.

ukrajinských orgánů, a stát byl takto shledán plně zodpovědným za nevykonání daných pravomocných rozhodnutí.

Bylo očekáváno, že Ukrajina přijme efektivní legislativní opatření vedoucí k nápravě uvedeného strukturálního problému.

Realita ovšem byla jiná. Soud obdržel cca 29.000 podobných stížností, například od roku 2016 jich Soud obdržel více než 200 za měsíc.

S ohledem na fenomén repetitivních stížností a zásadu subsidiarity, Soud ve věci *Burmych* zaujal následující přístup:

Co se týče doposud podaných stížností, Soud se ohledem na identický systémový problém, které stížnosti vznášejí, rozhodl ve věci *Burmych* spojit tyto stížnosti v souladu s článkem 42 odst. 1 Jednacího řádu²²³ ve spojení s článkem 71 Jednacího řádu²²⁴. Soud následně ze stejného důvodu v souladu s článkem 37 odst. 1 písm. c) Jednacího řádu dané stížnosti vyškrtl ze seznamu projednávaných stížností.

Ve vztahu k identickým stížnostem podaným v budoucnu, tj. po vynesení rozsudku velkého senátu ve věci *Burmych* a které budou opodstatněné a typově podobné věci *Ivanov*, Soud konstatovat, že je možno tyto rovnou vyškrtnout ze seznamu stížností a přímo je předložit Výboru ministrů, s výjimkou nepřijatelných stížností dle článku 35 Úmluvy.

Nad rámec Soud deklaroval, že tyto závěry nic nemění na možnosti uplatnit článek 37 odst. 2 Úmluvy, ve smyslu něhož Soud může rozhodnout o vrácení stížnosti do seznamu případů, jestliže se domnívá, že okolnosti odůvodňují takový krok.

Závěr Soudu o spojení pěti stížností projednávaných ve věci *Burmych* s dalšími doposud neprojednanými 12.143 stížnostmi a projednání věci v souladu s pilotním rozhodnutím ve věci *Ivanov*, byl přijat třinácti hlasy ku čtyřem. Poměrem deseti hlasů ku sedmi pak Soud dospěl k závěru o vyškrtnutí stížností ze seznamu projednávaných stížností.

Ve věci nelze necitovat společné disentní stanovisko²²⁵ vyjadřující důraznou kritiku k přijatému řešení. Disentující soudci se pozastavili nad paradoxem

²²³ Senát může na žádost stran nebo z vlastní iniciativy nařídít spojení dvou nebo několika stížností.

²²⁴ Ustanovení, podle nichž se postupuje v řízení před senáty, se přiměřeně použijí na řízení před velkým senátem.

²²⁵ Disentní stanovisko soudců Yudkuvska, Sajó, Bianku, Karakas, De Gaetano, Laffranque a Motoc ve věci *Burmych*.

spočívajícím v tom, že byť majorita odkazuje a úspěch pilotních rozsudků ve věci *Broniowski* či *Hutten-Czapska*, sama připouští selhání pilotního rozsudku ve věci *Ivanov*, aby nicméně vedla aktuální stížnosti (v počtu 5 + 12.143) k proceduře výkonu rozhodnutí pilotního rozsudku, která již 16 let ztroskotává.

Disent poukázal na skutečnost, že více než 12.000 stěžovatelům se v důsledku rozhodnutí Soudu na národní úrovni nedostane řádného výkonu rozhodnutí předpokládaného vnitrostátními předpisy, jejich pravomocné exekuční tituly jsou prakticky nevykonatelné. Stěžovatelé, jejichž stížnost je takto vyškrtuta ze seznamu, se dostanou na úroveň dalších 120.000 oprávněných, kteří disponují pravomocným národním exekučním titulem, který nebyl na Ukrajině vykonán, a kteří nepodali stížnost k ESLP. Dle s majoritou nesouhlasících soudců: „Soud v této věci zamítl sám sebe“.

Disentující soudci rovněž uvedli, že stěžovatelé jsou v dané věci bráni jako „zátěž pro Soud“, jehož úkolem je rozhodovat právě o individuálních stížnostech stěžovatelů! Z praktického pohledu se jeví nereálným efektivní vyřešení problému na národní úrovni v součinnosti s Výborem ministrů, pokud strukturální problém nebyl vyřešen za uplynulých 16 let. Přenesení problému na národní ukrajinské orgány za účelem odlehčení soudnímu nápadu se děje na úkor a na náklady 12.143 stěžovatelů, kteří se obrátili na Soud proto, aby byla zaručena ochrana jejich porušených práv.

S jistým politováním a opět zcela v souladu se závěry disentančního stanoviska lze uzavřít, že byť se budou v důsledku daného rozsudku statistická data Soudu jevit v lepším světle, nebude to znamenat, že se úroveň ochrany lidských práv v Evropě zlepšila. Právě naopak. Dle názoru autorky nelze odhlédnout od cíle, pro který byl Soud zřízen. ESLP je soudním orgánem ochrany porušení lidských práv v Evropě a tímto cílem by se měl řídit. Neměl by se soustředit na administrativní vyznění své vlastní aktivity a statistická data. Jeho soudní úkol je rozhodovat o individuálních stížnostech. Disentanční stanovisko postup zaujatý Soudem ve věci *Burmych* označuje jako střelbu do vlastních řad, považuje ji za porušení zásady *rule of law*, za „soudní provizorní pohodlnost“. Komentovaný rozsudek nemá právní základ v Úmluvě, uvrhá tisíce zoufalých stěžovatelů do situace právní nejistoty a oslabuje ochranu základních práv.

Zde si autorka práce neodpustí závěrečnou poznámku: Soud nepřipouští podání stížnosti *in abstracto*, aby ale následně sám *in abstracto* rozhodoval!

2.5.6. Tendence štrasburského mechanismu ochrany základních práv z pohledu z pohledu zásady subsidiarity a důrazu na výkon rozhodnutí ESLP na národní úrovni

Přetlaku nápadu Soud čelí, jak bylo poukázáno shora (kapitola 2.4.5.) i přenosem hledání prostředků nápravy na národní soudy. Uvedené souvisí s opakovaně zmiňovanou zásadu subsidiarity soudního přezkumu. Nezbytnost a nutnost plného výkonu rozsudků a podmínka kredibility štrasburské ochrany lidských práv je právě řádný výkon rozhodnutí ESLP. Po Bruselské konferenci se jedná o jednu z hlavních identifikovaných výzev a tendencí mechanismu ochrany lidských práv v gesci národních soudů.

Uvedený postup je Soudem následován, ovšem, dle názoru autorky, i za předpokladu, že efektivita národních prostředků vyznívá, eufemisticky řešeno, nejednoznačně.

Aktuální přístup Soudu lze demonstrovat například na zcela aktuálním rozhodnutí ve věci *Köksal proti Turecku*²²⁶ týkající se státních úředníků odvolaných z funkce po pokusu o státní převrat v Turecku.

Co se týče skutkového stavu věci, stěžovatel, učitel základní školy, byl odvolán z funkce opatřeními přijatými za vyhlášeného výjimečného stavu společně s dalšími více než 50.000 ostatními státními zaměstnanci, kteří byli považováni za propojené či spojené se státem znepřátelenými organizacemi.

V řízení před Soudem bylo dovozeno, že odvolané osoby musejí nezákonnost svého odvolání napadnout nejprve u národního orgánu, konkrétně komise zřízené podle tureckého zákona č. 685, a proto věc Soud jednomyslně stížnost označil za nepřijatelnou z důvodu nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

Dle názoru Soudu stěžovatel nevyčerpal národní prostředky nápravy tím, že nevyužil prostředky nápravy v souladu s citovaným zákonem č. 685, který předpokládá zřízení komise rozhodující o podáních týkajících se opatření přijatých za trvání výjimečného stavu, včetně rozhodnutí o odvolání stěžovatele. Rozhodnutí vydaná komisí pak mohou být napadena žalobou na neplatnost před národními správními soudy, jejichž rozhodnutí mohou být individuální stížností rozporována před tureckým Ústavním soudem. Bude pak na národních orgánech, aby prokázaly,

²²⁶ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Köksal proti Turecku*, č. 70478/16, 6. června 2017.

že citované prostředky nápravy předpokládané národním právem jsou dostatečně účinnými.

Soud ve věci konstatoval, že opravný prostředek, který zavedl zákon č. 658, představuje *a priori* dostupný opravný prostředek a Soud nedisponuje žádnými poznatky o tom, že by nemohl přinést stěžovateli posouzení jeho opravného prostředku proti odvolání z funkce.

Zůstává nicméně otázkou, zda v rozhodnutí zmiňovaná národní komise splňuje požadavky článku 6 Úmluvy, zejména z hlediska její nestrannosti, nezávislosti a extrémního počtu řešených stížností. Je obecně známou skutečností, že otázka systematického nedostatku účinných prostředků nápravy v Turecku je po pokusu o státní převrat z 15. července 2016.

I přes shora uvedené Soud považoval národní prostředky nápravy za dostupné v individuálních věcech (například ve věci *Mercan proti Turecku*²²⁷ či ve věci *Zihni proti Turecku*²²⁸ a konečně ve věci *Çatal proti Turecku*²²⁹).

V citovaných případech Soud opakovaně poukazoval na zásadu subsidiarity soudního přezkumu dovolávaje se principu, že štrasburský mechanismus ochrany je pouze subsidiárním k národní ochraně lidských práv.

Ve věci *Köksal* štrasburský soud zhodnotil, že dekret č. 685 ukončil nejasnost či do dostupnosti soudního přezkumu opatření přijatých za výjimečného stavu ve formě propuštění veřejných funkcionářů.

Snad jen pro doplnění kontextu případu, v návaznosti na události v Turecku z léta 2016 bylo propuštěno více než 100.000 osob vykonávajících státní funkce, včetně 4.400 soudců a státních zástupců. Dekrety, na základě kterých byla propuštění realizována, nicméně neuváděla jasná kritéria propuštění a nevyžadovala individuální odůvodnění jednotlivých případů²³⁰.

ESLP v dané věci nicméně nepřezkoumal meritum stížnosti, nýbrž zaujal zúžený přístup k přezkumu individuálních stížností, což může být odůvodněno i obavami před dalším nárůstem přetížení z možných četných individuálních stížností. Zavřel takto oči nad situací propuštěných veřejných funkcionářů v Turecku.

²²⁷ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Mercan proti Turecku*, č. 56511/16, 8. listopadu 2016.

²²⁸ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Zihni proti Turecku*, č. 59061/16, 29. listopadu 2016.

²²⁹ Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Çatal proti Turecku*, č. 2873/17, ze 7. března 2017.

²³⁰ TURKUT, Emre. *The Köksal case before the Strasbourg Court: a pattern of violations or a mere aberration?* [online]. Strasbourg Observers, 2. srpna 2017, [cit. 18. ledna 2018]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2017/08/02/the-koksal-case-before-the-strasbourg-court-a-pattern-of-violations-or-a-mere-aberration>>.

Na závěr snad jen poznámku spočívající v tom, že článek 13 Úmluvy garantující právo na účinný prostředek nápravy je vitálním článkem z pohledu mechanismu ochrany lidských práv, jehož důležitost by neměla být opomíjena, a to zejména ve vazbě na podmínku přijatelnosti specifikovanou v článku 35 Úmluvy předepisující vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy před samotným podáním stížnosti k ESLP. Je to centrální bod komunikace mezi národními soudy a štrasburským soudem, a to zejména ve vazbě na aktuální vývoj výkladu a aplikace zásady *margin of appreciation*, která v poslední pětiletce po Brightonské deklaraci stoupá na významu a je zakomponována i do preambule 15. pozměňujícího protokolu. Samozřejmě nelze odhlédnout od notoriety spočívající v tom, že účinný prostředek nápravy pro individuálního stěžovatele vyžaduje řádné fungování celkového národního justičního systému, jemuž občané důvěřují a jehož rozhodnutí respektují.

2. 6. Dílčí shrnutí ke kapitole druhé

Štrasburský soud býval vždy pojímán jako opravdový strážce garantovaných práv jednotlivce, neboť jednotlivci umožňoval, jak bylo již konstatováno shora, uplatnění úplného *ius standi*. Časem se nicméně stal obětí svého vlastního úspěchu a započal neúnosnému počtu nedodělků čelit různými způsoby.

Počínaje vstupem v platnost pozměňujícího Protokolu č. 14 k Úmluvě Soud zavádí rozličné mechanismy cílící na snížení počtu nedodělků a zefektivnění své rozhodovací činnosti.

Shora bylo prokázáno, že Soud nadále pokračuje v Protokolem č. 14 započatém trendu snižování počtu nedodělků za účelem „sebeodbrevení“ a deklaruje, že pouze takto se bude moci „náležitě“ věnovat „podstatným“ kauzám.

Soud takto mj. novelizuje přístupový článek 35 Úmluvy a zavádí nové kritérium přijatelnosti ve formě „podstatné újmy“, které následně judikatorně dotváří, zcela formalizuje řízení o individuální stížnosti v souvislosti s modifikací článku 47 Jednacího řádu a v neposlední řadě se soustředí na proceduru tzv. pilotních rozsudků.

Ruku v ruce s těmito tendencemi jde i zásada soudní subsidiarity, jejíž aplikace je propagována jak na úrovni politické v souvislosti s výstupy z Bruselské

konference o budoucnosti ESLP, tak i cestou normativního charakteru v souvislosti s pozměňujícím Protokolem č. 15 k Úmluvě, v rámci jehož preambule je citovaná zásada zhmotňována.

Autorka se se zásadou aplikace zásady subsidiarity primárně ztotožňuje. Národní soudy jsou opravdu blíže postaveny jednotlivci a primárně by to měly být právě národní jurisdikce, které by měly Úmluvu při své rozhodovací činnosti prosazovat. Shora bylo nicméně poukázáno na „drastické dopady“ přehnaného důrazu kladeného na prosazování judiciální subsidiarity, a to ve zcela recentní rozhodovací praxi Soudu ve věcech *Burmych a Kóksal*.

Dle představených tendencí Soud přenáší ochranu lidských práv, k níž je povolán, na národní soudy i za situace, kdy jsou národní prostředky ochrany diskutabilní. Dle názoru autorky práce se tak Soud do určité míry rozchází s původní ideou své existence a svého poslání.

Locus standi jednotlivce před ESLP a jeho efektivní prosazování takto nadále zůstává nanejvýš aktuální otázkou.

3. LOCUS STANDI JEDNOTLIVCE PŘED SD EU

Zásada efektivní soudní ochrany a „bezbariérového“ přístupu jednotlivce k soudu je stěžejní otázkou této práce. Je zároveň nezbytným atributem právního státu, pročež jednotlivci zaručuje skutečnou možnost uplatnit svá práva před nezávislým soudem. Možnost obrátit se na soud musí být reálná a nesmí být redukována na pouhou teoretickou deklaraci, jak judikoval ESLP ve svém rozhodnutí *Bellet proti Francii*²³¹. Tento princip vyplývá i ze společných ústavních tradic členských států Evropské unie a je zhmotněn v Úmluvě o ochraně základních práv a svobod, jakož i v Listině základních práv Evropské unie, zkráceně v textu označované jako „Charta“.

Soudní dvůr Evropské unie přiznal jednotlivci postupně široku paletu základních práv, jak bude blíže rozvedeno zdola. Na druhou stranu Soud dle názoru autorky již opomenul zcela „liberalizovat“ procesní podmínky žaloby na neplatnost týkající se individuálního žalobce, tedy za aktuálního stavu jediného přímého procesního nástroje umožňujícímu nepriviligovanému žalobci domáhat se svých práv u Soudu. Hovoří se o „procesním deficitu“²³² žaloby na neplatnost ve vztahu k jednotlivcům.

Kapitola se zaměřuje na otázku, zda je v evropském právu účinně garantován přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru Evropské unie. Podrobně zkoumá institut žaloby na neplatnost a v historické perspektivě „před a po“ přijetí Lisabonské smlouvy. S ohledem na v úvodu vymezený komparační charakter práce budou zkoumání podrobeny procesní podmínky žaloby na neplatnost, které musí být splněny, aby žaloba na neplatnost podaná jednotlivcem byla Soudem projednaná meritorně, a jejich výklad poskytovaný Soudem. Rovněž bylo shora naznačeno, že co do konkrétních podmínek přijatelnosti práce cílí zejména na výklad podmínek týkajících se osoby, která může žalobu podat, resp. vlastností, které musí žalobce vykazovat, aby jeho žaloba byla přípustná (*ratione personae* podmínka řízení), jakož i v případě žaloby na neplatnost na výklad typů unijních aktů, které jednatel může žalobou na neplatnost napadat. Práce poukazuje na aktuální tendence ve výkladu článku 263 odst. 4 SFEU a nastíní možná řešení generovaných nedostatků. Práce se

²³¹ Rozsudek ESLP ve věci *Bellet proti Francii*, č. 23805/94, 4. prosince 1995, bod 38.

²³² Srovnej SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno. Masarykova univerzita Brno, 1997, s. 58.

zamýšlí nad rolí národních soudů v rámci realizace efektivního přístupu jednotlivce k SD EU, a to ve světle zásady judiciální subsidiarity a decentralizace evropského soudnictví. Zohlední rovněž jiné instituty, které jednotlivec může využít pro realizaci svého práva být slyšen před SD EU.

Základní myšlenkou pak je předpoklad sice různě kolísavé a intenzitou proměnlivé, přesto určité tendence připustit a dále rozšiřovat přístup jednotlivce k SD EU, která gradovala v textuálním provedení Lisabonské smlouvy, nicméně která následně tendovala k restriktivnímu výkladu práva na přímý přístup jednotlivce k SD EU. Zhodnocena bude aktuální situace individuálního žalobce z pohledu efektivní realizace jeho *locus standi*, a to na četných judikatorních příkladech.

Práce si takto položí otázku, zda lze činnost Soudního dvora v oblasti výkladu procesních podmínek přístupu jednotlivce k soudu shledat za stejně průkopnickou, jakou byla role Soudního dvora v oblasti výkladu základních práv jednotlivce na poli unijního práva? Práce vychází z myšlenky, že jednotlivci v EU byl přiznán velice široký hmotně-právní katalog základních práv ztělesněný Chartou nicméně za absence kontrolního mechanismu k vynucení takto garantovaných práv. V práci je proto na pozadí konkrétních judikaturních příkladů zkoumáno, zda je i přes absenci specifického kontrolního mechanismu v aktuálním soudním systému Evropské unie jednotlivci zajištěn efektivní přístup k Soudnímu dvoru, tedy účinná ochrana jeho práv.

Autorka se zaměří na aktuální tendenci v rozhodovací činnosti Soudního dvora, přičemž se vymezení vůči tomu, zda lze spatřit v rozhodovací činnosti Soudního dvora snahu po teleologickém výkladu a vstřícném přístupu k rozvolnění podmínek přijatelnost, a tedy rozšíření aktivní legitimace jednotlivce? Není zde ze strany Soudního dvora dána tendence přenést povinnost ochrany základních práv na jiné subjekty?

Tato část poukáže i na alternativní řešení možného restriktivního výkladu prvků aktivní legitimace nepriviligovaného žalobce a nad vývojem této problematiky *de lege ferenda*.

3. 1. Charakter práva EU

Evropská unie je nadstátní organizací požívající právní subjektivity, která realizuje pravomoci jí svěřené členskými státy za účelem podpory míru, základních evropských hodnot a blahobytu svých obyvatel (článek 2 odst. 3 SEU). Jedná se o organizaci s vlastní právní subjektivitou, prostřednictvím které členské státy realizují cíle ekonomické i politické povahy, jež je ve většině oblastí realizována metodou supranacionální, doplněnou ve vymezených oblastech o metodu mezivládní²³³.

Evropská unie je fenoménem, který posouvá tradiční chápání spolupráce a postavení mezinárodních organizací²³⁴. Spojuje v sobě určité prvky federace, ať už se jedná například o systém dělby moci, dvojí zákonodárství, přímý účinem unijního práva způsobilý regulovat chování subjektů práva vnitrostátního, i konfederace, ztělesňované zejména zachováním mezinárodněprávní subjektivity členských států. Hovoří se takto o subjektu práva *sui generis*.

V Lucemburku sídlící Soudní dvůr, jakožto jeden z orgánů Evropské unie, původně měl, zjednodušeně řečeno, dohlížet na proces ekonomické integrace členských států. Přímé dotčení práv jednotlivce a s tím související možnost dovolat se přímé ochrany takových práv jednotlivce nebylo uvažováno. Zabývat se otázkou základních práv nebylo původně v intencích Evropských společenství a Evropské unie. Je přitom téměř paradoxem, že první rozsudek lucemburského soudu byl vynesena již v roce 1954, zatímco ESLP, založený v roce 1959, a Evropská komise pro lidská práva, založená již v roce 1954, čekali na vydání svého prvního rozsudku až do roku 1960.

Postupný přesun kompetencí z národní úrovně ve prospěch Společenství, resp. Unie, zaručil určitou imunitu dříve komunitárním, následně unijním, aktům z hlediska dodržování základních lidských práv a svobod. Kontrola ústavnosti jednotlivých opatření přijatých v rámci komunitárního práva již nebyla zajišťována ani prostřednictvím národního ústavního soudnictví, a za předpokladu, že nemělo dojít k narušení demokratické legitimacy Společenství, ani z aspektu vnějšího prostřednictvím ESLP²³⁵, neboť štrasburský soud nebyl/není dostatečně legitimován

²³³ Jedná se o oblast zahraniční a bezpečnostní politiky.

²³⁴ HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie, Ústavní základy a soudnictví*. 2. Upravené a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, s. 9.

²³⁵ BENOIT-ROHMER, Françoise. *Union européenne, valeurs et droits fondamentaux*. Notes de cours pour le master des droits de l'homme. URS, IHEE. 2005, str. 2

k přezkumu aktů přijatých komunitárními orgány v rámci jejich pravomocí (pro bližší popis vztahů mezi EU a ESLP viz dále kapitulu čtvrtou práce).

Čistě ekonomický aspekt původních Evropských společenství sledující jako svůj jediný cíl ustanovení zóny volného obchodu, která by vedla k racionalizaci výroby a zvýšení všeobecného blaha po druhé světové válce, je nepochybnou příčinou toho, že zakládající smlouvy ES téměř neobsahují přímý odkaz na problematiku ochrany lidských práv²³⁶.

Původně kategoricky odmítavý postoj ke kontrole slučitelnosti komunitárních aktů se základními lidskými právy garantovanými ústavami členských států vyjádřený v počátečních rozhodnutích, byl lucemburskou jurisdikcí postupem času přehodnocován. Nebylo možno zpochybnit, že akty ES/EU, resp. unijní akty, primárně ekonomického charakteru mohou sekundárně zasahovat do lidských práv jednotlivce zaručených Úmluvou. Byla nicméně zpochybňována aplikační přednost s ohledem na lidská práva.

S přesunem pravomocí na úroveň EU rostlo i nebezpečí, že bude Unie potencionálně zasahovat do základních lidských práv, a to bez odpovídajícím způsobem institucionálně zakotvené ochrany těchto práv. Je nasnadě, že i opatření čistě ekonomického charakteru mohou mít dopad do sféry základních lidských práv jednotlivce.

3.1.1. Role SD EU při tvorbě principů unijního práva

Původní myšlenka zakládajících členských států spočívala v tom, že lucemburský soud bude povolán k výkladu a dodržování zakládajících smluv, přičemž tento výklad bude veden přísně a doslovně dle znění aplikovaného ustanovení zakládající Smlouvy, to vše za použití koncepce národní suverenity pro případ pochybností.

Jak bylo již zmíněno shora, zakládající smlouvy jsou klasickými mezinárodně-právními smlouvami. Aplikace evropského práva byla vedena klasicky v souladu se zásadami mezinárodního práva veřejného v kompetenci státních orgánů členských států a soudu za plného respektování národních ústavních práv a tradic. SD EU svým výkladem zakládajících smluv a téměř až ústavodárnou interpretací práva

²³⁶ Výjimky tvoří pouze články 48 až 58 Římské smlouvy zaručující svobodu pohybu pracovníků v rámci Společenství, zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti upravený v jejím článku 7, jakož i zákaz diskriminace v oblasti výše odměňování z důvodu pohlaví obsažený v článku 119.

přispěl postupně k vytvoření vlastního právního řádu a mezinárodní organizace *sui generis*.

Ze zakládajících Smluv nebylo původně patrné, že SD EU bude zastávat tak silnou roli při dotváření práva EU. Původní vymezení jeho poslání, tedy dbát nad interpretací a aplikací Smluv a dodržováním práva EU, nedostalo zásadních změn při pozdějších novelizacích práva EU a změně zakládajících smluv. Prostřednictvím výkladu však SD EU vytvořil aplikační principy přímého účinku a nadřazenosti práva EU, posílil roli Evropského parlamentu, zahrnul ochranu lidských práv do unijního právního rámce, založil právo na náhradu škody při porušení práva EU členskými státy a posílil práva nehospodářských subjektů v EU. Prostřednictvím institutu předběžné otázky pak Soudní dvůr EU zajišťuje jednotný výklad práva EU ve všech členských státech.

Rozhodování SD EU však nebylo v čase lineární. Lze říci, že oscilovalo od výslovného aktivismu až po otažitost, a to rovněž dle právě posuzovaných oblastí. Nicméně hluboký dopad působení SD EU na vývoj v klíčových oblastech práva EU je nezpochybnitelný. Zde nelze nezmínit například rozhodnutí ve věci *Francovich*²³⁷ stanovující základní pravidla pro dovození odpovědnosti členského státu za porušení práva EU, prostřednictvím kterého došlo k rozšíření pole působnosti práva EU do nových oblastí, v nichž nebylo doposud právo EU aplikováno. Ve známém rozhodnutí *Les Verts*²³⁸, SD EU slavnostně prohlásil, že „Evropské hospodářské (Unie) společenství je právním společenstvím v tom, že ani jeho členské státy, ani jeho orgány nejsou vyňaty z přezkumu souladu svých aktů se základní ústavní listinou, kterou je Smlouva.

V citovaném rozsudku Soud využil interpretační pravomoci a významně dotvořil právo EU. Rozšířil totiž možnost napadnout akt Evropského parlamentu, přičemž podle původního znění Smlouvy o založení ES byla opatření Parlamentu vyloučena ze soudního přezkoumání. SD EU však dovodil, že tento stav odporuje duchu Smluv a dotvořil takto legislativu EU ve vztahu k Evropskému Parlamentu.

Vliv judikatorní činnosti Soudu na další směřování Unie je takto nezpochybnitelný. Jeho judikatura ovlivňuje i evropské zákonodárce. SD EU je často

²³⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995 ve věci *Andrea Francovich a Danila Bonifaci v Itálii*, C-6 & 9 /90.

²³⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. února 1998 ve věci *Parti écologiste „Les Verts“ v Evropský parlament*, 190/84.

konfrontován ve své rozhodovací činnosti s možností interpretační volby, která může mít nedozírné strategické dopady²³⁹.

3.1.2. Doktrína obecných zásad právních a společných ústavních tradic

Prostřednictvím soudní doktríny obecných zásad právních a společných ústavních tradic²⁴⁰ se dostala tematika základních práv v EU do jejího primárního práva²⁴¹. Tato doktrína vypracovaná SD EU byla zakotvena do textu Smlouvy o Evropské Unii, jež vstoupila v platnost v roce 1993. Ustanovení článku 6 odst. 2 této smlouvy pak výslovně stanoví, že Unie „*ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství*“.

Citovaná doktrína se přitom projevila i nepřímo v podobě kooperace národních jurisdikcí s lucemburskou, a to jak na národní úrovni, tak i v primárním právu EU²⁴².

Lucemburský soud přitom vykonává nad sekundárním právem, resp. unijními akty, kontrolu *a posteriori*, a to samozřejmě pouze za předpokladu, že je podána příslušná žaloba. Přítomnost lidsko-právního prvku a ochrany základních práv již v momentě samotného vzniku sekundárního komunitárního práva se tak pro komunitární instituce ukázala být nezbytnou²⁴³.

²³⁹ Zde srov. BOERGER-DE-SMEDT. Negotiating the Foundations of European Law, 1950-57: The Legal History of the Treaties of Paris and Rome. *Contemporary European History, suppl.*, 2012, 21, s. 339-356.

²⁴⁰ Srov. rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Stauder v Ulm* (tzv. *kupónové máslo*), 29/69, lidská práva jsou součástí obecných zásad právních či ve věci *Internationale Handelsgesellschaft GmbH. v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 11/70, právo ES, včetně sekundární legislativy, je nadřazeno i národnímu ústavnímu právu

²⁴¹ Srov. články 6 a 7 SEU (Maastricht, 1993) obsahující výslovný odkaz na ochranu lidských práv jako obecných zásad právních

²⁴² Za důležitý předěl v oblasti ochrany lidských práv na půdě ES/EU lze označit Maastrichtskou smlouvu. Konsoliduje judikaturu ESD zakotvením nového článku F odst. 2, podle kterého Unie respektuje základní práva tak, jak jsou zakotvena Úmluvě, a která vyplývají ze společných ústavních tradic členských států jakožto obecných zásad právních komunitárního práva. Amsterodamská smlouva pak poskytla stěžejní ustanovení týkající se ochrany lidských práv. K článku 6 přibyl odstavec první, jenž zdůraznil, že „ (...) Unie je založena na principech svobody, demokracie, respektování lidských práv a základních svobod, jakož i právního státu, což jsou principy společné všem členským státům“. Vyústěním je Listina základních práv Evropské unie (někdy též *Charta základních práv*), tedy dokument zakotvující základní práva při uskutečňování norem evropského práva. Původně měla být součástí Smlouvy o Ústavě pro Evropu, která však nevstoupila v platnost. Prostřednictvím Lisabonské smlouvy získala Charta právní závaznost s identickou právní silou jako zakládající smlouvy a tvoří součást primárního práva Evropské unie.

²⁴³ Historicky prvním počinem na poli zakotvení lidských práv do komunitárního práva stojí společné prohlášení Evropského parlamentu, Rady a Komise z 5. dubna 1977, v němž instituce označily za svůj společný cíl respektovat při výkonu svých kompetencí základní práva vyplývající z ústav členských

3.1.3. Role SD EU při ochraně základních práv, Charta

Klíčovým momentem ve vztahu EU k základním právům je přijetí Charty, tedy prvního uceleného katalogu základních občanských, politických, ekonomickým, sociálních a dalších práv v EU. SD EU se tak postupem času vyvinul v Soud, který se musí zabývat právy jednotlivce.

Co se týče Charty, je potřeba upřesnit, že se nejprve jednalo o právně nezávazný dokument přijatý ve formě politické deklarace Evropského parlamentu, Rady a Komise na Mezivládní konferenci v Nice v prosinci 2000. Právní závaznosti následně Charta nabývá v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy k 1. prosinci 2009. Prostřednictvím Lisabonské smlouvy se tak právně nezávazná politická deklarace stala součástí primárního práva EU. Chartou došlo k zakotvení principů obsažených již v judikatuře SD EU.

Rozsah a charakter této práce nedovolí blíže se zabývat Chartou a jejím obsahem. Chartě nicméně nelze upřít tu skutečnost, že se jedná o zatím nejrozsáhlejší katalog lidských práv na mezinárodní úrovni, přičemž v sobě zahrnuje nejen práva tzv. třetí generace, potažmo generace čtvrté, ale i práva doposud v jiném katalogu nezakotvená (například právo starších osob na důstojnost a nezávislost a na účast na sociálním a kulturním životě, viz článek 25 Charty).

Jednoduchou komparací hmotně-právního rozsahu Charty a Úmluvy dospějeme ke zjištění, že Charta co do šíře a počtu garantovaných práv mnohonásobně přesahuje Úmluvu. Charta je moderním katalogem, který zaručuje jak práva explicitně zakotvená v Úmluvě, tak i práva judikatorně dovozená, a zejména i práva nová²⁴⁴, resp. jejich nové aspekty, to vše ve světle moderních lidsko-právních trendů.

Jak již ale bylo zdůrazňováno, ruku v ruce s efektivní ochranou práv jde zejména možnost garantovaných práv se dovolat.

Byť Charta ve svém článku 47 stanoví, že každý člověk, jehož práva a svobody zaručené právním řádem Unie byly porušeny, má právo na účinné odvolání k soudu, je nutno jí důrazně vytknout absenci garance přístupu jednotlivce ke

států a z EÚLP. Došlo tak k určitému „oficiálnímu“ přijetí doktríny ESD, podle které je v komunitárním pávu zaručena ochrana základním právům prostřednictvím nepsaných pravidel inspirovaných právě ústavami členských států a Úmluvy.

²⁴⁴ Srov. například zákaz eugenických praktik nebo právo starších osob na důstojnost a nezávislost a účast na sociálním a kulturním životě.

kontrolnímu mechanismu. Samotná Charta v sobě otázku vlastního účinného kontrolního mechanismu pro její prosazování v rámci EU nepředvídá.

Lisabonská smlouva uskutečnila na lidskoprávním poli řadu podstatných změn, z pohledu jednotlivce a faktických dopadů na jeho postavení lze nicméně hovořit o zklamání²⁴⁵. Lisabonská smlouva totiž nezajistila vytvoření vlastního kontrolního mechanismu ve vztahu k Chartě. Namísto toho se soustředila na zdokonalení stávajících druhů řízení, ve kterých jednatel disponuje oprávněním žalobu podat²⁴⁶.

Velice omezený přístup jednotlivce k SD EU je často kritizován z pohledu omezení jeho přístupu k soudní ochraně, a to i v případech porušení jeho základních práv²⁴⁷.

Je nasnadě, že strážcem právního řádu EU je SD EU, který se s ohledem na skutečnost, že nebyl zvolen štrasburský koncept přístupu jednotlivce k soudu, nabízí v roli orgánu, který má Chartu aplikovat a vykládat. Jak tedy může jednatel garantovaná práva uplatňovat, resp. domoci se ochrany při tvrzeném porušení garantovaných práv?

3. 2. Procesní nástroje jednotlivce pro realizaci *locus standi* v unijním právu

Jak již bylo výše v textu konstatováno, původně nestál jednatel ve středu zájmu SD EU. Přímý přístup jednotlivce k soudu nebyl při konstituování SD EU uvažován. Vývoj v oblasti hmotně-právního ukotvení základních práv, jak byl předeštěn shora, se však nutně projevil i v oblasti procesně-právní.

²⁴⁵ Blíže srov. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva a její dopady evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, s. 22-47.

²⁴⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva ...* s. 46-47

²⁴⁷ Za všechny lze citovat například ARNULL, Anthony. Private applicants and the action for annulment under Article 173 of the EC Treaty. *Common Market Law Review*, 1995, s. 7, a Private applicants and the action for annulment since Cordoniu, *Common Market Law Review*, 2001, s. 7 či VANDERSANDEN, Georges. Pour un élargissement du droit des particuliers d'agir en annulation contre des actes autres que les décisions qui leur sont adressées, *Cahiers*, 1995, s. 535 či WAELBROECK, Denis. La Convention et l'accès des particuliers à la justice communautaire — Encore une occasion manquée, *La Grande Europe*, Éd. U.L.B., 2003, s. 223 či WAELBROECK, Denis. Le droit au recours juridictionnel effectif des particuliers: trois pas en avant, deux pas en arrière, *Cahiers*, 2002, s. 3.

Z hlediska hmotně-právního bylo v minulosti hovořeno o „lidsko-právním deficitu“ evropského práva spočívajícím v tom, že zakládající smlouvy původně téměř neobsahovaly zmínku o základních lidských právech a nezakotvovaly odpovídající judiciální ochranu. Tento nedostatek byl postupně překlenován průkopnickou rolí lucemburského soudu, jeho judikaturou a následným zakotvením „*acquis*“ judikatury do primárního práva ES/EU.

Judiciální ochrana základních práv na úrovni EU zůstává nicméně částečně limitována dodnes. Lze konstatovat, že současný evropský systém ochrany základních lidských práv, resp. přístupu jednotlivce k Soudu za účelem využití soudní ochrany práv, generuje několik omezení. V odborných pracích²⁴⁸ se hovoří povětšinou o tom, že ona omezení lze vysledovat zejména na unijní úrovni²⁴⁹.

Evropské právo totiž neobsahuje specifický procesní nástroj k tomu, aby jednotlivec mohl před Soudem přímo uplatnit svá základní práva.

V minulosti, zejména v průběhu procesu tvorby Charty, byla uvažována posléze popsaná řešení této situace (kapitola 3.2.1. až 3.2.3.). Debaty týkající se možných řešení byly již v minulosti tématem diskuzí Konventu a jeho II. pracovní skupiny týkající se začlenění Charty a přistoupení k Úmluvě.²⁵⁰

V této souvislosti je charakteristické, že Evropský Parlament ve zprávě 2002/2139(INI), bodu 6, k dopadu Charty a jejího budoucího postavení ze dne 23. října 2002, navrhol, aby Konvent, v úzké spolupráci se Soudem, vypracoval podmínky pro lepší přímý přístup k Soudu (...), aby byla posílena právní ochrana jednotlivce. Rovněž doporučil, aby národní soudy v členských státech i kandidátských zemích byly obeznámeny s jejich povinností aplikovat Chartu ve vztahu ke svým občanům²⁵¹.

Z pohledu autorky této práce a ve světle aktuální judikaturní činnosti Soudního dvora EU je nicméně debata o tom, jak zajistit účinný *locus standi* jednotlivce

²⁴⁸ Za všechny například ARNULL, Anthony. Private applicants and the action for annulment since Cordoniu. *Common Market Law Review*, 2001, s. 52 či BIERNAT, Ewa. *The Locus Standi of private Applicants under article 230 (4) EC and the Principle of judicial Protection in the European Community*. NYU School of Law, New York, 2003.248 či Stanovisko generálního advokáta Francise Jacobse k věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada*, C-50/00.

²⁴⁹ V české odborné literatuře srov. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda, *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, 2. vydání, Linde, Praha, 2008 či BOBEK, Michal. Individuální žalobci před Evropským soudním dvorem; několik zamyšlení nad aktuálním vývojem, *PR - příloha Evropské právo* 6/2003, s. 1-8

²⁵⁰ K tomu blíže srov. BIERNAT, Ewa. *The locus standi...*

²⁵¹ Srov. *Report of the European Parliament on the impact of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and its future status*, (2002/2139(INI)) [online]. Evropský parlament. 8. října 2002 [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2002-0332+0+DOC+XML+V0//EN&language=hr>>.

v souvislosti s přijetím Charty, resp. s jejím uznáním za součást primárního práva, stále tématem aktuálním a nevyčerpaným.

Uvažované koncepce přístupu k možné reformě procesních ustanovení týkající se aktivní legitimace jednotlivce lze pro účely pojednání v rámci této práce rozdělit do tří stěžejních skupin.

3.2.1. Koncepce evropské ústavní stížnosti

První úvahy směřovaly do národních právních řádů a navrhovaly zřízení zvláštního opravného prostředku v případě tvrzeného porušení základních práv, jakousi obdobu „ústavní stížnosti“ či „*recurso de amparo*“ či „*Verfassungsbeschwerde*“. Jednalo by se o soudní opravný prostředek, iniciovaný podáním ze strany orgánů veřejné moci, bez možnosti přímého přístupu jednotlivce k soudu či se zvážením tohoto práva i pro jednotlivce, a to dle komparace s národními systémy.

Bylo hovořeno o speciální žalobě na porušení základních práv po vzoru národních ústavních stížností, a to ve znění garantujícím každé fyzické či právnické osobě možnost napadnout unijní právní akt (*legal act*) s tvrzením, že tímto došlo k porušení jeho práva garantovaného Chartou, pokud není jiný právní prostředek nápravy tvrzeného porušení základního práva.

Zastánci horující pro toto řešení deficitu v oblasti *locus standi* tvrdili, že se daný institut nedotkne žaloby na neplatnost, její koncept zůstane zachován, zaměří se na individuální akty administrativního charakteru. Takto by došlo k doplnění specifického prostředek nápravy ústavního charakteru, který zde chybí²⁵².

Daný způsob byl kritizován například soudcem Soudního dvora Skourisem, přičemž shledával největší riziko v absenci vymezení jasně linie mezi žalobou týkající se ochrany základních práva a žalobou podanou na základě jiných kritérií týkající se unijních aktů. Je těžké identifikovat žalobní institut bez předchozího posouzení jejich konkrétního obsahu. Uvedené by mohlo vést k podávání žalob jednotlivci na základě tvrzeného porušení základních práv za účelem obcházení tvrdších procesních pravidel u tzv. obecných žalob. Otázkou by rovněž byla věcná příslušnost soudu. Kdo by byl kompetentní rozhodovat tyto žaloby v oblasti základních práv? Takto by

²⁵² K tomu blíže srov. *Fundamental Complaint*, Discussion Circle, CERCLE I Working Document 03, příspěvek prof. Dr. Jürgen Meyer [online]. Konvent. [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://european-convention.europa.eu/docs/wdcir1/8607.pdf>>.

mohl vznikat nový „*conflict od jurisdiction*“, nová „válka soudů“. Nelze rovněž přehlédnout komplikace ve formě nepřehlednosti řízení a jeho jistým prodloužením.

K navrhovanému institutu se vyjádřil i Soudní dvůr EU, přičemž rovněž neshledal potřebu vytvořit takovýto nový opravný prostředek. Podle někdejšího předsedy Soudního dvora Igesiase je vhodnějším chránit základní práva v rámci existujících prostředků nápravy.

Generální advokát Jacobs rovněž nepovažoval zavedení nového speciálního prostředku nápravy za nezbytné, neboť otázky týkající se základních práv vyvstávají již při aplikaci stávajících prostředků. Takto by s nimi mělo být nakládáno i nadále, v rámci zavedeného právního rámce, byť tento není vždy adekvátní, jak již vyjádřil ve svém stanovisku k věci *Union de Pequeños Agricultores*²⁵³ (dále též v textu i „UPA“), jak bude rozebráno dále.

K tomuto navrhovanému řešení je dle názoru autorky nutno se vymezit kriticky, a to zejména z důvodu hrozícího kompetenčního konfliktu a nepřehlednosti právní úpravy. Ve vztahu k této době evropské ústavní stížnosti je nutné vyzdvihnout zejména argument týkající se přehlednosti zavedení možného specifického prostředku nápravy ve stávajícím systému procesních institutů. Zazněl sice argument možného kompetenčního konfliktu mezi Soudním dvorem EU a případným evropským ústavním soudem. Vyvstává ovšem i otázka řešení konfliktů mezi evropským ústavním soudem a ESLP.

Nelze dále odhlédnout od zcela jisté nepřehlednosti pro nápravy se dovolávajícího jednotlivce, jakož i ani od logického dalšího prodloužení soudního řízení, *nota bene* v případě kompetenčních konfliktů mezi dotčenými soudy. Evropský jednatel, v jehož prospěch by měl být tento institut zaveden, by se ve změti k jeho prospěchu zaváděných konceptů zcela ztratil a cestu k unijní ochraně svých základních práv by zcela jistě nenašel, a pokud ano, tak jistě ne rychle.

²⁵³ Stanovisko generálního advokáta Jacobse z 21. března 2002 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Radě Evropské unie*, Věc C-50/00 P.

3.2.2. Rozšíření *locus standi* jednotlivců před národními soudy

Další možnou hypotézou bylo rozšíření povinností členských států poskytnout právní prostředky nápravy před národními soudy. Pro tuto variantu „lobboval“ v minulosti mj. tehdejší evropský ombudsman Jakob Söderman²⁵⁴.

Nejednalo by se o rozšíření práva na přístup jednotlivce k unijním soudům, ale daná povinnost by měla zdůraznit povinnosti členských států a umožnit, za plného respektu k zásadě procesní autonomie, reformy národních procesních systémů v případě potřeby.

Zastánci této alternativy věří, že kombinace liberálního výkladu tehdejšího článku 263 odst. 4 SFEU a vývoje v národních procesních systémech by postupem času mohly napomoci překonat existující nedostatky v soudní ochraně proti unijním aktům. Navrhované řešení je navíc výrazem principu subsidiarity.

Není od věci připomenout, že uvedené řešení koresponduje se závěry Tribunálu ve věci *UPA*, jak bude blíže představeno v kapitole 3.4.2. práce.

Dle kritiků by však do stávajícího systému prostředků nápravy a dělby práce mezi Unii a národní soudy nemělo být zasahováno reformou tehdejšího článku 230 odst. 4 SES.²⁵⁵

Argument posílení práva na přímý přístup jednotlivce k unijním soudům z pohledu národního soudnictví bude rozveden v samostatné kapitole této práce, jakožto řešení efektivní soudní ochrany jednotlivce (viz kapitola 3.6.2.).

3.2.3. Reforma procesního ustanovení Smlouvy

Zakotvení Charty do primárního práva EU vedlo k debatám nad reformou tehdejšího článku 230 SES zakotvujícího žalobu na neplatnost, následně pak ve znění článku 263 SFEU po své následné novelizaci Lisabonskou smlouvou.

Jedná se o ustanovení zakotvující právo na podání žaloby na neplatnost, které se autorce práce, s posléze důkladně popsanými limity, jeví stěžejním v oblasti

²⁵⁴ Srov. *Proposals for Treaty changes*, Document CONV 221/02, příspěvek evropského ombudsmana Jacoba Södermana [online]. Konvent, 26. července 2007 [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/00221en2.pdf>>.

²⁵⁵ Srov. *Access to the Court of Justice for individuals – possible amendments to Article 230, paragraph 4, of the EC Treaty*, CERCLE I Working Document I [online]. Konvent, 26. února 2003 [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://european-convention.eu.int/docs/wdcir1/8563.pdf>>.

přístupu jednotlivce k Soudnímu dvoru EU a k uplatnění jeho práva na soudní přezkum tvrzeného porušení garantovaných práv v oblasti práva EU.

Konvent nabízel reformu tehdejšího článku 230 odst. 4 SES. K nutnosti novelizovat uvedené ustanovení se vyjádřil i tehdejší předseda Soudu, soudce Iglesias. Prohlásil, že „dle Soudu je stávající systém, který je založený na principu subsidiarity, v jehož smyslu jsou to zejména národní soudy, které jsou odpovědné za ochranu individuálních práv, plně dostačující pro efektivní soudní ochranu těchto práv, včetně práv základních“²⁵⁶.

Ve svém stanovisku ve věci *UPA*, jak bylo citováno shora, generální advokát Jacobs rovněž nepovažoval za potřebné novelizovat Smlouvu, nicméně navrhol, aby Soud vyložil tehdejší článek 230 odst. 4 tak, že jednotlivec je osobně dotčen aktem Společenství v případě, kdy zasahuje nebo je způsobilý zasáhnout do jeho zájmů. Soud nicméně neakceptoval jeho právní závěr a podtrhl, že je na „členských státech, aby vytvořily systém právních prostředků nápravy a procesů, které zajišťují dodržování práva na efektivní soudní ochranu“.

Evolutivní výklad aktuálního článku 234 odst. 4 SFEU prostřednictvím judikatorní činnosti lucemburského soudu se nicméně za stávající situace jeví téměř nereálným. Nabízí se proto cesta změnou zřizovacích smluv.

3.2.4. Další procesní nástroje

Bez snahy o komplexní výklad je možno ke shora naznačeným úvahám Konventu přiřadit i další, již existující procesní instituty, jichž jednotlivec může využívat v případě, že se hodlá obracet na Soudní dvůr EU. Otázka platnosti unijního aktu může být zkoumána i v rámci jiných řízení než je zmiňované řízení o žalobě na neplatnost.

Jedná se zejména o řízení o předběžné otázce, kterou lze označit na nepřímý přístup jednotlivce k soudní ochraně. O tomto institutu bude pojednáno detailněji v kapitole 3.6.1. práce.

Je nutno podtrhnout obecně známá teoretická východiska tohoto právního institutu, zejména tu okolnost, že není v moci jednotlivce samostatně danou otázkou

²⁵⁶ Srov. Document CONV 572/03, ústní prezentace Gil Carlos Rodríguez Iglesias, předsedy Soudu z 17. února 2003, *Proposals for Treaty changes*, [online]. [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/002221en2.pdf>>.

soudu předložit. Vždy tedy bude záležet na národním soudu, zda využije možnost iniciovat řízení o předběžné otázce před unijními soudy. Jednotlivec může aktivně na národní soud působit a položení předběžné otázky navrhnout, konečné rozhodnutí je nicméně na daném národním soudu. Nelze rovněž nezmínit časovou náročnost využití tohoto institutu. Průměrná délka řízení o předběžné otázce činí dle soudních statistik²⁵⁷ bezmála dva roky, proto není tak překvapivé, že od doby přistoupení České republiky k EU v květnu roku 2004 bylo předloženo cca padesát²⁵⁸ předběžných otázek ze strany českých soudů.

Nabízí se rovněž podání **žaloby na nečinnost** institucí umožňující přezkum legality nečinnosti orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie ve smyslu článku 265 SFEU²⁵⁹. Může být však podána teprve poté, co byl dotyčný orgán vyzván, aby jednal. Za předpokladu, že je dovozena protiprávnost opomenutí, dotčený orgán je zavázán ustát v nečinnosti vhodnými opatřeními. Ve smyslu pododstavce 3 tohoto článku může každá fyzická nebo právnická osoba za podmínek uvedených v předchozích pododstavcích podat stížnost k Soudnímu dvoru Evropské unie na některý orgán, instituci nebo jiný subjekt Unie proto, že nevydal akt jí určený jiný než doporučení nebo stanovisko. Z pohledu tématu této práce však tento typ žaloby není pro jednotlivce natolik zajímavým.

Není od věci zmínit, že ve smyslu článku 277 SFEU²⁶⁰ může být případná **neaplikovatelnost** (ne však neplatnost) unijního práva namítána v rámci jiného probíhajícího řízení, tedy v rámci tzv. incidenčního řízení (článek 277 SFEU).

²⁵⁷ Viz blíže statistiky Soudního dvora EU dostupné na <http://curia.europa.eu/>.

²⁵⁸ Viz například *Předběžné otázky Nejvyššího soudu podané k Soudnímu dvoru Evropské unie a předběžné otázky ostatních českých soudů* [online]. Nejvyšší soud České republiky, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na

<http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskepredbezneotazky~Predbezne_otazky_ostatnich_ceskych_soudu~?openDocument&lng=CZ> a

<http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskepredbezneotazky~Predbezne_otazky_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&lng=CZ>.

²⁵⁹ Poruší-li Evropský parlament, Evropská rada, Rada, Komise nebo Evropská centrální banka Smlouvy tím, že nepřijme rozhodnutí, mohou členské státy a ostatní orgány Unie předložit věc Soudnímu dvoru Evropské unie, aby určil, že došlo k takovému porušení Smluv. Tento článek se za stejných podmínek použije na nečinnost institucí a jiných subjektů Unie. Tato žaloba je přípustná pouze tehdy, byl-li příslušný orgán, instituce nebo jiný subjekt předem vyzván, aby jednal. Jestliže se orgán, instituce nebo jiný subjekt ve lhůtě dvou měsíců od této výzvy nevyjádří, může být žaloba podána v další lhůtě dvou měsíců. Každá fyzická nebo právnická osoba může za podmínek uvedených v předchozích pododstavcích podat stížnost k Soudnímu dvoru Evropské unie na některý orgán, instituci nebo jiný subjekt Unie proto, že nevydal akt jí určený jiný než doporučení nebo stanovisko.

²⁶⁰ Dotýká-li se spor aktu s obecnou působností přijatého orgánem, institucí nebo jiným subjektem Unie, může se každá strana, i když lhůta stanovená v čl. 263 šestém pododstavci uplynula, domáhat z důvodů stanovených v čl. 263 druhém pododstavci před Soudním dvorem Evropské unie nepoužitelnosti tohoto aktu.

K tomuto je oprávněna každá strana, a to i když lhůta stanovená v šestém pododstavci článku 263 uplynula. Tato tzv. incidentní kontrola bude rovněž blíže rozvedena v příslušné kapitole práce (3.6.1.).

Bez aspirace na uzavřený výčet nelze opomenout **právo na stížnost jednotlivce k evropskému ombudsmanovi** v souladu s článkem 228 SFEU. Tento je oprávněn přijímat stížnosti od kteréhokoliv občana Unie nebo od kterékoliv fyzické osoby s bydlištěm nebo právnické osoby se statutárním sídlem v členském státě, které se týkají případů nesprávného úředního postupu orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie, s výjimkou Soudního dvora Evropské unie při výkonu jeho soudních pravomocí. Stížnosti přezkoumává a podává o nich zprávu. Aniž by byla zlehčována vážnost tohoto institutu, který ze své váhy může zejména pak v politické rovině ovlivnit vybrané případy, není jeho role z hlediska zkoumaného tématu této práce relevantní. Šetření jsou prováděná toliko za předpokladu, že tvrzené skutečnosti nejsou nebo nebyly předmětem soudního řízení.

3.2.5. Shrnutí k procesním nástrojům realizace *locus standi* jednotlivce před SD EU

Následný vývoj na poli EU ukázal, že bylo přistoupeno k částečnému řešení možných variant konkrétních procesních nástrojů generujících přístup jednotlivce k Soudu, a to ve formě novelizace článku 230 odst. 4. SES. K této přistoupil nikoliv Soud, ale byla učiněna prostřednictvím evropského zákonodárce Lisabonskou smlouvou.

Otázkou vyvstává, zda hypotéza dosažení efektivní ochrany prostřednicím novelizace článku 230 odst. 4 do podoby článku 263 odst. 4 SFEU je řešením dostačujícím a zda Soudní dvůr z hlediska svých kompetencí s touto reformou naložil ve prospěch jednotlivce?

Za aktuálního stavu nicméně institut žaloby na neplatnost dle článku 263 odst. 4 SFEU představuje nástroj, jehož jedinec hodlající uplatnit své *locus standi* před Soudním dvorem EU využívá.

V následující kapitole bude daný institut detailně rozebrán z pohledu jeho výkladu Soudem, a to důsledně v historické perspektivě.

3. 3. Žaloba na neplatnost

Možnost jednotlivce přistoupit k Soudu a touto cestou se domoci přezkumu procesní i materiální legality jednotlivých ustanovení právního řádu je v podmínkách EU představována z pohledu jednotlivce zejména možnostmi iniciovat řízení o žalobě na neplatnost právního aktu EU.

SD EU a jeho Soudní dvůr a Tribunál první instance jsou nezávislými orgány, protože byli Smlouvami povoláni k dohledu nad dodržováním určitých aspektů „*rule of law*“ v rámci EU. Jedná se o systém soudní kontroly nad vymezenými akty. Z důvodu *sui generis* povahy právního řádu EU pravomoc SD EU pokrývá jak legislativní, tak administrativní akty evropských institucí.

3.3.1. Charakter žaloby na neplatnost

Žaloba na neplatnost umožňuje žalobci „nechat odstranit“ z právního řádu nezákonné normy, a stýká takto jednotlivci ochranu proti zneužití těchto norem.

Níže budou zkoumány otázky pravomoci, příslušnosti a dalších náležitostí dané žaloby, vše ve světle *locus standi* jednotlivce v rámci tohoto žalobního institutu, zejména pak z pohledu případných limitů tohoto institutu a judikatorního vývoje z hlediska polisabonských legislativních změn.

Aktuální znění článku 263 SFEU je důsledkem reformy přinášené Lisabonskou smlouvou, přičemž tato byla představována jako ta, která měla reagovat na četné výtky a měla soudní ochranu učinit efektivnější.

Ve smyslu článku 263 SFEU takto platí následující:

1. *Soudní dvůr Evropské unie přezkoumává legalitu legislativních aktů, aktů Rady, Komise a Evropské centrální banky, s výjimkou doporučení a stanovisek, a rovněž aktů Evropského parlamentu a Evropské rady, které mají právní účinky vůči třetím osobám. Rovněž přezkoumává legalitu aktů institucí a jiných subjektů Unie, které mají právní účinky vůči třetím osobám.*
2. *Za tím účelem má pravomoc rozhodovat o žalobách podaných členskými státy, Evropským parlamentem, Radou nebo Komisí pro nedostatek příslušnosti, pro porušení podstatných formálních náležitostí, pro porušení Smluv nebo jakéhokoli právního předpisu týkajícího se jejich provádění anebo pro zneužití pravomoci.*

3. *Soudní dvůr Evropské unie má za stejných podmínek pravomoc rozhodovat o žalobách podaných Účetním dvorem, Evropskou centrální bankou a Výborem regionů k ochraně jejich práv.*
4. *Každá fyzická nebo právnická osoba může za podmínek uvedených v prvním a druhém pododstavci podat žalobu proti aktům, které jsou jí určeny nebo které se jí bezprostředně a osobně dotýkají, jakož i proti právním aktům s obecnou působností, které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření. Akty zřizující instituce a jiné subjekty Unie mohou stanovit zvláštní podmínky a úpravy týkající se žalob podávaných fyzickými nebo právnickými osobami proti aktům těchto institucí a jiných subjektů, které vůči nim mají právní účinky.*
5. *Žaloby uvedené v tomto článku musí být podány ve lhůtě dvou měsíců, a to podle okolností ode dne vyhlášení příslušného aktu, ode dne jeho oznámení návrhovateli nebo ode dne, kdy se o něm návrhovatel dozvěděl.*

Původní znění článku 230 odst. 4 SES přitom stanovilo, že „každá fyzická nebo právnická osoba může za stejných podmínek podat žalobu proti rozhodnutím, která jsou jí určena, jakož i proti rozhodnutím, která, byť vydána ve formě nařízení nebo rozhodnutí určeného jiné osobě, se jí bezprostředně a osobně dotýkají“.

Žalobou na neplatnost se žalobce domáhá zrušení aktu orgánu, instituce nebo jiného subjektu Unie (zejména nařízení, směrnice, rozhodnutí).

Co se týče funkční příslušnosti Soudu, Soudnímu dvoru jsou vyhrazeny žaloby podané členským státem proti Evropskému parlamentu nebo Radě (s výjimkou aktů Rady týkajících se státních podpor, dumpingu a prováděcích pravomocí) nebo podané některým orgánem Unie proti jinému orgánu; Tribunál je pak příslušný rozhodovat v prvním stupni o všech ostatních žalobách tohoto druhu a zejména o žalobách podaných jednotlivci²⁶¹.

Žaloba na neplatnost představuje tzv. přímou žalobu. Soud v daném řízení může rozhodovat, při splnění podmínek přijatelnosti, o meritů věci. Lze ji rovněž označit za žalobu nejčastěji používanou.

Žaloba na neplatnost může být vznesena jak vůči konkrétnímu rozhodnutí s jediným adresátem, tak vůči normám obecné povahy, jakými jsou nařízení nebo

²⁶¹ K tomu blíže i oficiální prezentace Soudu dostupná online na https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7000/cs/.

směrnice. V tomto směru nečiní rozdílu mezi sekundárními akty administrativní a legislativní povahy.

S jistou mírou zjednodušení lze tedy říci, že v sobě kombinuje z pohledu českého právního řádu prvky správního i ústavního soudnictví. Jedná se o institut unijního práva zajišťující soudní kontrolu vůči organizačně nepodřízeným subjektům. Podle povahy sporného aktu pak může vystupovat v roli ústavního či správního soudu, jako (kvazi) „ústavní“ soud odstraňuje z *acquis communautaire* normy odporující „ústavnímu pořádku“ EU, stráží cíle a hodnoty unijního práva. Coby „správní“ soud kontroluje legalitu jednání a „dobrou správu“ institucí EU²⁶².

První tři pododstavce článku 263 SFEU vymezují okruh právních norem, proti kterým může být žaloba na neplatnost použita, přičemž se jedná o právní akty Rady, Komise, Evropského parlamentu a Evropské ústřední banky.

Důvody, pro které může Soudní dvůr napadený akt zrušit, pak taxativně vyjmenovává druhý pododstavec nynějšího článku 263 SFEU. Obecně řečeno se přijímané akty nesmí dostat do rozporu s primárním právem EU; orgány EU, které akty přijímají, musí respektovat procedurální a formální podmínky a nepřekročit ani nezneužít svou pravomoc, a okruh plně privilegovaných či polo-privilegovaných navrhovatelů.

K tzv. privilegovaným navrhovatelům patří členské státy, Evropská komise, Rada a Evropský parlament, který se do této skupiny dostal oproti ostatním až Nicejskou smlouvou. Privilegovaní žalobci disponují možností podat žalobu proti jakékoliv normě spadající pod článek 263 odst. 1 SFEU bez dalšího, přičemž jejich právní zájem na takovém řízení, jakožto „strážců hodnot“ unijního práva je presumován.

Účetní dvůr, Evropská centrální banka a Výbor regionů (do této skupiny zařazen až v důsledku Lisabonské smlouvy) jsou některými autory označováni jako tzv. semi-privilegované subjekty, a to z toho důvodu, že předmětné řízení mohou zahájit jen za předpokladu, že dotčený právní akt porušuje práva nutná pro výkon jejich prerogativ.

Pátý odstavec článku 263 SFEU se pak zabývá dvouměsíční lhůtu pro zahájení řízení a stanoví pravidla běhu lhůt.

²⁶² ŠLOSARČÍK, Ivo. *Evropský soudní dvůr a soudy členských států Evropské unie*. Justiční akademie ČR, 2005, s. 45.

S ohledem na skutečnost, že předmětem práce je jednotlivce, zaměříme se na procesní podmínky ve vztahu k fyzickým a právnickým osobám. Unijními předpisy je individuální stěžovatel považován za tzv. neprivilegovaného žalobce, jehož aktivní legitimace k podání žaloby na neplatnost k SD EU je omezená a vychází z článku 263 odst. 4 SFEU. Rozsah *locus standi* neprivilegovaných žalobců ovlivňuje efektivní soudní ochranu jednotlivců, která se zvyšuje s extenzivním výkladem jejich aktivní žalobní legitimace. Bude tedy zkoumán *locus standi* neprivilegovaných žalobců: fyzických nebo právnické osoby, bez významu jejich státní příslušnosti, resp. sídla.

Na tomto místě je z hlediska funkční příslušnosti Soudu nutno poukázat na skutečnost, že neprivilegovaní navrhovatelé své žaloby zahajují v prvním stupni před Tribunálem, Soudní dvůr je pak orgánem odvolacím. Problémem může být i divergence mezi rozhodovací praxí, což naznačené komplikované otázce přístupu jednotlivce nepomáhá. Na nepřehledné situaci se rovněž podílí specifický institut evropského práva, jímž bezpochyby je generální advokát, který je svými stanovisky ke konkrétním kauzám s to mocně ovlivnit veřejnou debatu. Ke stanoviskům se následně vymezuje i Soudní dvůr EU ve svých rozhodnutích.

S ohledem na tematické vymezení práce a skutečnost, že meritorní rozhodnutí následuje logicky až po formálním přezkumu splnění procesních podmínek přijatelnosti, je stěžejní výklad Soudu činěný ve vztahu k článku 263 odst. 4 SFEU.

Obecně bývá interpretace podmínek přijatelnosti předkládaná Soudem označovaná ve vztahu k jednotlivci za restriktivní, za což byl SD EU nescetněkrát kritizován, jak ze strany odborné veřejnosti²⁶³, tak generálních advokátů²⁶⁴, jakož i ze svých řad²⁶⁵. Hlavní argument kritiků je skutečnost, že omezení přístupu jednotlivce je v rozporu se zásadou efektivní soudní ochrany a může vést v některých případech až v odpírání spravedlnosti.

Výklad Soudu článku 263 SFEU (dříve 230 SES) se nicméně v čase vyvíjel a vyvíjí.

²⁶³ Například BIERNAT, Ewa. *The Locus Standi of private Applicants under article 230 (4) EC and the Principle of judicial Protection in the European Community*. NYU School of Law, New York, 2003.

V české odborné literatuře srov. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, 2. vydání, Linde, Praha, 2008.

²⁶⁴ Stanovisko generálního advokáta Francise Jacobse k věci *UPA*, citováno v poznámce pod čarou č. 251.

²⁶⁵ *Rapport de la Cour de Justice des Communautés européennes, Luxembourg*, bod 20 [online]. CVCE, květen 1995 [cit. 26. července 2016]. Dostupné na <<http://www.cvce.eu>>.

Judikatorně byl první pododstavec vykládán poměrně extenzivně, na rozdíl od pododstavce 4 týkajícího se individuálního stěžovatele. Za všechny případy lze uvést velice známé rozhodnutí ve věci *Les Verts*²⁶⁶. V daném případě byla žaloba shledána přípustnou proti aktu Evropského parlamentu, který v té době nebyl výslovně uveden v tehdejší článek 230 SES jako akt, který je možno žalobou na neplatnost napadnout, a byl by takto argumentem *a contrario* vyloučen z přezkumu.

Případ je charakteristickým příkladem judikatorní normotvorby SD EU při dotváření evropského zákonodárství. SD EU v tomto rozhodnutí dovodil, že stav, kdy jsou z přezkumu vyloučeny akty Evropského parlamentu, odporuje duchu Smlouvy, vyjádřenému v článku 19 Smlouvy o Evropské unii, jakož i jejímu schématu, majícímu za účel umožnit žalobu proti všem opatřením přijatým orgány EU, která mají či mohou mít právní účinky. V důsledku tohoto rozhodnutí došlo následně k novelizaci Smlouvy tak, aby bylo učiněno zadost závěrům Soudu.

Naopak ve vztahu k pododstavci 4 upravujícímu *locus standi* jednotlivce v řízení o žalobě na neplatnost SD EU vypracoval poměrně složitý seznam podmínek, které musí být splněny pro realizaci přímého přístupu neprivilegovaného žalobce k soudní ochraně. Vágnost formulace čtvrtého pododstavce dává široký prostor Soudnímu dvoru EU pro konkrétní vymezení podmínek přijatelnosti.

3.3.2. Problematika výkladu článku 263 odst. 4 SFEU

S jistým zjednodušením lze totiž překážky na cestě k přímé soudní ochraně jednotlivce vysledovat zejména ve výkladu pojmu bezprostředního a individuálního dotčení, jakož i v limitaci a definici okruhů aktů, proti nimž lze žalobu podat.

Při posuzování aktivní legitimace neprivilegovaných subjektů se Soud především drahně zabývá výkladem neurčitého pojmu „přímé a osobní či individuální dotčení“.

Judikatura se zaměřuje též na přesné vymezení okruhu evropských právních norem, vůči kterým může být žaloba použita, což nabylo na intenzitě po lisabonské smlouvě a novelizaci článku 230 odst. 4 SES o tzv. *regulatory act*, tedy „akt s obecnou působností“ (nevyžadují přijetí prováděcích opatření).

V následující části práce proto bude pojednáno o tom, jak Soud naložil s právními pojmy ustanovení článku 263 odst. 4 SFEU a zda je předkládaný výklad

²⁶⁶ Viz citace v poznámce 238 shora.

neurčitého smluvního ustanovení způsobilý zabezpečit jednotlivci efektivní soudní ochranu.

V úvodním vymezení práce autorka naznačila určitou periodizaci ve vývoji výkladu procesních podmínek Soudem. Z tohoto pohledu pak autorka vytyčila jako přelomový bod vstup v platnost Lisabonské smlouvy (k 1. prosinci 2009) reformující ustanovení smlouvy regulující aktivní procesní legitimaci jednotlivce. Následující výklad proto bude rozčleněn z hlediska časového do doby „před a po Lisabonu“.

3. 4. „Předlisabonský“ výklad procesních podmínek žaloby na neplatnost ve vztahu k neprivilegovaným žalobcům

Soudní dvůr EU dospěl ve své judikatuře k článku 230 odst. 4 SES a 263 odst. 4 SFEU k tomu, že *locus standi* jednotlivce je podmíněn prokázáním jeho právního zájmu, tedy velice kvalifikovaným vztahem mezi jednotlivcem a právním aktem. Soudní dvůr rovněž dovodil, že *locus standi* je omezen okruhem aktů vyjmenovaných v dotčeném smluvním ustanovení.

Uvedený postoj Soudu může vést k tomu, že jednotlivci bude v určitých případech přímá cesta k unijním soudům uzavřena. Jak bylo naznačeno shora, stav je dlouhodobě podrobován analýze.

Na pozadí historického vývoje judikatury bude nyní naznačena strastiplná cesta jednotlivce k unijnímu soudu.

3.4.1. Podmínka přímého dotčení a charakter napadnutelného aktu

Co se týče podmínky přímého dotčení, Soud dovodil, že o bezprostřední dotčení individuálního žalobce jde v případě, když „napadené akty (...) představují úplnou právní úpravu, která je sama o sobě dostatečná a nevyžaduje žádný prováděcí předpis, protože výpočet části prostředků připadající na každé z dotčených politických uskupení je automatický a nenechává žádný prostor pro volné uvážení“²⁶⁷. V zásadě tato podmínka vyžaduje existenci přímého kauzálního propojení mezi akty Unie (Společenství) a právním postavením žalobce.

²⁶⁷ Viz bod 31 rozsudku.

Asi nejvíce rozruchu stále vyvolává podmínka *locus standi* ve formě tzv. testu individuálního dotčení. K určení přípustnosti žaloby na neplatnost podané fyzickou nebo právnickou osobou, resp. k posouzení naplnění podmínky osobního dotčení je užíván tzv. *Plaumannův test* vycházející z odůvodnění rozsudku Soudního dvora ze dne 15. července 1963 ve věci *Plaumann & Co. v Komise Evropského hospodářského společenství*²⁶⁸, konkrétně pak z bodu 95 citovaného rozsudku.

Skutkově se jednalo o žalobu společnosti *Plaumann*, která dovážela mandarinky-klementinky do Německa. Žalobou se domáhala zrušení rozhodnutí Komise adresované Německu, ve kterém Komise odmítla částečné pozastavení dovozního cla na čerstvé klementinky požadované Německem. Argument žalobce spočíval zejména v tvrzení, že byť je rozhodnutí adresované členskému státu, Německu, je tato jako dovozce daným aktem přímo a osobně dotčena.

Soudní dvůr ve věci konstatoval a uzavřel po detailním rozboru této podmínky přijatelnosti, že do postavení dovozce se mohl dostat jakýkoliv obchodník, který by se pro daný typ podnikání v Německu rozhodl, společnosti *Plaumann* se tedy netýkalo rozhodnutí pro jeho neměnitelné vlastnosti osobně. Pro naplnění takového znaku by se musel právní akt dotýkat navrhovatele z důvodu určitých vlastností, jež jsou jim vlastní, nebo pro okolnosti, jež je odlišují od všech ostatních osob.

V této souvislosti je rovněž potřeba poukázat na stanovisko generálního advokáta Roemera k této věci, v němž doporučuje žalobu na neplatnost odmítnout jako nepřijatelnou, neboť osobní dotčení zde nevychází z individuálních vlastností konkrétních osob, ale ze členství v abstraktně definované skupině všech těch, kteří si přáli dovážet klementinky během dané doby.²⁶⁹

Níže bude prokázáno, že s víceméně chabými snahami po jeho prolomení je tzv. *Plaumannův test* individuálního dotčení aplikován dodnes. Konkrétně se Soud v rozsudku vyslovil v tom směru, že „jiné osoby, než kterým je rozhodnutí určeno, mohou tvrdit, že se jich osobně dotýká pouze tehdy, pokud jsou dotýčným rozhodnutím zasaženy z důvodu určitých vlastností, které jsou pro ně zvláštní, nebo faktické situace, která je vymezuje vzhledem ke všem ostatním osobám, a tím je

²⁶⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1963 ve věci *Plaumann & Co. v Komise Evropského hospodářského společenství*, C 25/62.

²⁶⁹ Stanovisko generálního advokáta Roemera ze dne 28. května 1963 k této věci, C 25/62.

individualizuje způsobem obdobným tomu, jakým by byl individualizován adresát rozhodnutí“.

Tzv. *Plaumannův test* bývá rovněž označován za tzv. test uzavřené skupiny²⁷⁰. Aby bylo shledáno jeho individuální dotčení, musí žalobce prokázat příslušnost k určité skupině, a to navíc v době, kdy napadený akt vstoupil v platnost.

Z tohoto přístupu Soudního dvora lze dovodit, že se o uzavřenou skupinu bude jednat pouze v tom případě, kdy do ní nemůže nikdo další potenciálně vstoupit. Jedná se o velice formalistický výklad, s nímž by bylo možno, zejména v oblasti volného trhu regulovaného nabídkou a poptávkou, polemizovat.

Chronologicky navazující tzv. *Calpak test*²⁷¹, někdy též označován jako test abstraktní terminologie, měl být dle Soudu zaveden zejména ve prospěch jednotlivce. Byl původně vnímán jako ochrana proti jakési imunitě zákonodárce, proti tomu, aby zvolená forma aktu nemohla být na úkor jednotlivce. *Calpak test* cílil zejména na to, aby byl posuzován obsah aktu, nikoliv jeho forma.

Soud nicméně zaujal k dané otázce relativně formalistický přístup. Dle jeho právního závěru byla posuzovaná norma „skutečným“ nařízením, a ne pouze shlukem individuálních rozhodnutí, pokud se aplikovala na „situaci určenou objektivním způsobem a zakládá právní důsledky pro kategorie osob vymezených zobecňujícím a abstraktním způsobem“. Takto použitá interpretace byla kritizována, neboť umožnila unijním institucím i nadále přijímat nařízení v obdobném duchu tak, aby se vymanily z možnosti individuálního přezkumu na základě žaloby na neplatnost podané jednotlivcem.²⁷²

Z uvedeného lze dovodit, že za další problematickou oblast pro neprivilegované žalobce může být označena snaha napadnout žalobou na neplatnost nařízení. Jednotlivec zde musí prokázat, že nařízení ve své podstatě vlastně není nařízením, ale spíše rozhodnutím s individuálním dotčením přijatým ve formě nařízení. Právní účinek rozhodnutí je definován právním rámcem, v němž bylo rozhodnutí přijato, a nikoliv formou napadeného rozhodnutí²⁷³. Rozporem mezi povahou a obsahem aktu s jeho názvem se přitom Soud zabýval již ve své dřívější

²⁷⁰ Tzv. *closed class test*, srov. blíže PARFOURU DE, Anatole Abasquene. Locus standi of private Applicant under the Article 230 EC Action for Annulment: Any Lessons to be Learnt from France? *Maastricht journal of European and Comparative Law*, 14 (4), 2007, s. 361-402.

²⁷¹ Srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 17. června 1980 ve věci *Calpak a Società emiliana lavorazione frutta v Komise*, 789/79 a 790/79.

²⁷² CRAIG, Paul. Standing, Rights, and the Structure of Legal Arguments, *European Public Law*, 2003, 9(4), s. 493-508.

²⁷³ Srov. bod 7 rozsudku ve věci *Caplak*.

judikurní činnosti. Za všechny lze citovat například rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes*, v němž se přiklonil k závěru, že povahu aktu je nutno vyložit dle jeho obsahu²⁷⁴.

V tomto kontextu a z hlediska časového posloupnosti judikurní činnosti Soudu není od věci připomenout i neméně známý a judikurně významný případ *International Fruit Company* z roku 1971²⁷⁵.

V řízení o žalobě na neplatnost se žalobci domáhali vyslovení neplatnosti nařízení Komise, které odmítalo jejich žádosti o vydání dovozních licencí ve vztahu k produktům ze třetích zemí, zde konkrétně ve věci dovozu jablek. Soudní dvůr k závěru, že se v dané věci fakticky jedná o soubor individuálních rozhodnutí, byť formálně vystupuje jako rozhodnutí²⁷⁶. V dané věci Soudní dovedil, že nařízení se vztahovalo pouze na ty dovozce, kteří před přijetím sporného nařízení již individuálně požádali o udělení dovozní licence, a tedy byli uzavřenou skupinou vzhledem k tomu, že nikdo další žádost podat nemohl.

Rozhodnutí lze považovat za průlomové z toho důvodu, že žaloba byla shledána přípustnou s tím, že jsou žalobci osobně a bezprostředně dotčeni (stejně tak konstatoval i generální advokát ve svém stanovisku²⁷⁷). Po meritorním posouzení věci však byla zamítnuta jako nedůvodná.

Lze říci, že shora označený tzv. *Calpak test* byl do jisté míry liberalizován rozhodnutím ve věci *Codorniu v Radě*²⁷⁸.

Soud v této věci umožnil přezkum tzv. opravdového nařízení, neboť žalobce prokázal osobní dotčení tímto aktem. Konkrétně se jednalo o španělského výrobce šumivého vína, který označoval své výrobky „*crémant*“. Žalobou napadal platnost nařízení Rady, které vyhrazovalo tento název pouze pro vína pocházející z Francie a Lucemburska. Soudní dvůr v této věci relativně překvapivě dovedil, že je možno označit více či méně přesný počet nebo dokonce identitu osob, jichž se nařízení dotýká, což nezpochybňuje obecnou povahu sporného nařízení (bod 18), a uznal

²⁷⁴ Usnesení Soudního dvora ze dne 24. října 1962 ve věci *Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes, Fédération nationale des producteurs de fruits, Fédération nationale des producteurs de légumes proti Radě Evropského hospodářského společenství*, spojené věci 16/62 a 17/62.

²⁷⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 1971 ve věci *International Fruit Company a další proti Komisi Evropských společenství*, spojené věci C- 41-44/70.

²⁷⁶ Viz bod 21 daného rozsudku.

²⁷⁷ Stanovisko generálního advokáta Roemera ze dne 1. dubna 1971, C- 41-44/70.

²⁷⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. května 1994 ve věci *Codorniu SA v Rada EU*, C-309/89.

takto obecnou povahu nařízení. Soud dále judikoval, že pojem „osobní dotčení“ je u žalobce splněno tím, že si ve Španělsku (v roce 1924) zaregistroval značku „*Gran Crémant de Codorniu*“ a sporné nařízení mu v užívání značky brání (bod 21). Žaloba byla tedy přípustná (bod 22) a po přezkumu ve věci samé i úspěšná.

Význam citovaného rozhodnutí spočívá zejména v tom, že Soudní dvůr při úvahách o naplnění podmínek *locus standi* jednotlivce zvažoval nikoliv formu napadeného aktu, ale jeho dopad do právní sféry žalobce.

V následné rozhodovací činnosti nicméně Soudní dvůr stanovil přesné limity tomuto výkladu. Kromě naznačeného rozlišování mezi rozhodnutím a opravdovým nařízením, bude muset jednatel i nadále prokázat osobní dotčení, jak bylo definováno *Plaumannovým* testem.

3.4.2. Snahy po rozvolnění, aneb od *Plaumanna* zpět k *Plaumannovi*

Locus standi jednotlivce, jak byl vyložen Soudním dvorem, nebyl kritizován toliko odbornou i laickou veřejností, ale i z řad členů Soudního dvora EU.

Notoricky známý je reformní přístup generálního advokáta Jacobse ve věci odvolání proti rozsudku *UPA*, jak byl citován shora ve věci *Jégó-Quére*²⁷⁹ navrhuující nový rozšiřující způsob řešení aktivní legitimace jednotlivců.

Své stanovisko ve věci *UPA* generální advokát započal kritikou současného systému, aby se pozastavil nad přístupností a efektivitou soudní ochrany jednotlivce z pohledu jeho *locus standi* dle tehdejšího článku 230 odst. 4 SES.

Stanovisko s odkazem na články akademiků i členů Soudního dvora řeší otázku, zda by jednotlivci neměli mít aktivní legitimaci tam, kde by jim jinak byla odňata efektivní soudní kontrola vzhledem k náročnosti zpochybnit nařízení nepřímo přes národní soudy či zda by měl být jejich *locus standi* určen nezávisle na možnosti takového nepřímého zpochybnění, přičemž generální advokát horoval pro druhou možnost (bod 33).

Generální advokát Jacobs dovodil, že jednatel je individuálně dotčen i v tom případě, že když opatření má nebo je způsobilé mít podstatný nepříznivý účinek na jeho zájmy. V daném případě se navíc žalobce nemohl dovolávat ochrany před žádným z vnitrostátních soudů.

²⁷⁹ Stanovisko generálního advokáta Jacobse z 10. července 2003 ve věci *Komise Evropských společenství v Jégó-Quére & Cie SA*, C-263/02 P.

Stanovisko generálního advokáta nebylo Soudním dvorem následováno. Ve věci rozhodl rozsudkem ze dne 25. července 2002²⁸⁰, o kasačním opravném prostředku navrhovatelky, jejímž předmětem byl kasační opravný prostředek podaný proti usnesení Soudu prvního stupně Evropských společenství (třetího senátu) ze dne 23. listopadu 1999²⁸¹ směřující ke zrušení tohoto usnesení.

Z rozsudku je nutno z hlediska pojednávaného tématu poukázat zejména na bod 36, v němž Soudní dvůr připouští, že „obecně závazný akt, jako je nařízení, se nicméně může za určitých okolností osobně dotýkat některých fyzických nebo právnických osob, takže vůči nim má povahu rozhodnutí“. V této souvislosti odkazuje na svou předchozí rozhodovací praxi, zejména na rozhodnutí ve věci *Codorníu*²⁸². Soudní dvůr dovozuje, že o takovouto situaci jde v případě, že „dotčený akt zasahuje fyzickou nebo právnickou osobu z důvodu určitých vlastností, které jsou pro ni zvláštní, nebo faktické situace, která ji vymezuje ve vztahu ke všem ostatním osobám, a tím ji individualizuje způsobem obdobným tomu, jakým by byl individualizován adresát“, což opět dokládá svou ustálenou rozhodovací praxi²⁸³.

Soud neopomene připomenout, že „Evropské společenství je společenstvím práva, v jehož rámci jeho orgány podléhají přezkumu, zda jsou jejich akty v souladu se Smlouvou a s obecnými právními zásadami, jejichž součástí jsou základní práva“ a připustí, že „jednotlivci tudíž musí mít nárok na účinnou soudní ochranu práv, která jim přiznává právní řád Společenství. Uvedené je podpořeno odkazem na obecné zásady právní a ústavní tradice společné členským státům, jakož i na články 6 a 13 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod, což opět podpoří svými předchozími rozhodnutími. Za všechny odkazuje na známé rozhodnutí věci *Komise v Rakousko*²⁸⁴.

Soud v rozhodnutí rovněž připomněl, že Smlouva²⁸⁵ „zavedla ucelený systém procesních prostředků a řízení určený k zajištění přezkumu legality aktů orgánů a svěčila tento přezkum soudu Společenství“. V tomto duchu cituje rozsudek *Les Verts*. Opět odkazem na svou předchozí judikaturu, konkrétně ve věci *Foto-*

²⁸⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. července 2002 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, C-50/00 P.

²⁸¹ Usnesení Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 23. listopadu 1999 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, T-173/98.

²⁸² Viz poznámka pod čarou č. 276.

²⁸³ Zejména rozsudky ve věci *Plaumann* a ze dne 22. listopadu 2001 ve věci *Nederlandse Antillen v Rada*, C-452/98, bod 60.

²⁸⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. listopadu 2001, *Komise v Rakousko*, C-424/99.

²⁸⁵ Ve svých člancích 173 a 184 (nyní článek 241 ES), v článku 177.

*Frost*²⁸⁶. Soud připustil, že fyzické a právnické osoby nemohou v tomto systému z důvodu podmínek přípustnosti uvedených v článku 173 čtvrtém pododstavci Smlouvy přímo napadnout obecně závazné akty Společenství, nicméně usoudil, že tyto osoby mají (v závislosti na okolnostech případu) možnost uplatnit neplatnost takových aktů buď u soudu Společenství prostřednictvím procesní námítky na základě článku 184 Smlouvy, nebo u vnitrostátních soudů a přimět tyto vnitrostátní soudy, které samy nemají pravomoc prohlásit uvedené akty za neplatné, aby v tomto ohledu Soudnímu dvoru položily předběžnou otázku.

Řešení situace tedy Soud nespátroval v reformě systému soudního přezkumu na unijní, tedy komunitární úrovni, ale tuto navrhl ponechat v rukou členských států, neboť těmto přísluší, aby „stanovily systém procesních prostředků a řízení zajišťující dodržování práva na účinnou soudní ochranu“ (srov. bod 41 rozsudku ve věci *UPA*). Dle názoru Soudu mají a jsou povinny vnitrostátní soudy v co největším možném rozsahu „vykládat a uplatňovat vnitrostátní procesní předpisy, kterými se řídí podání procesního prostředku, způsobem, který umožní fyzickým a právnickým osobám zpochybnit před soudem legalitu jakéhokoliv rozhodnutí nebo jiného vnitrostátního opatření týkajícího se použití obecně závazného aktu Společenství ve vztahu k nim tím, že budou namítat jeho neplatnost“ (srov. bod 41 rozsudku). Uvedené odůvodňuje Soud zásadou loajální spolupráce.

Dle názoru Soudu by v případě, kdy by byla přímá žaloba na neplatnost před Soudem přípustná v rozsahu, v němž by mohlo být v návaznosti na konkrétní přezkum vnitrostátních procesních předpisů tímto soudem prokázáno, že uvedené předpisy nedovolují jednotlivci podat procesní prostředek, který by mu umožnil zpochybnit platnost napadeného aktu Společenství, docházelo vlastně k zásahu do vnitrostátního procesního práva a jeho výkladu, a takto by byla překročena pravomoc Soudu při přezkumu legality aktů Společenství.

Co se týče podmínek osobního a bezprostředního dotčení Soud uzavřel, že podmínka osobního dotčení fyzické nebo právnické osoby podle systému přezkumu legality „sice musí být vykládána ve světle zásady účinné soudní ochrany s přihlédnutím k rozličným okolnostem, které mohou žalobce individualizovat“, jak již bylo judikováno například v rozsudcích *Van der Kooy proti Komisi* či *Extramet*

²⁸⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987 ve věci *Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost.*, 314/85, bod 20.

*Industrie proti Radě a Codorníu*²⁸⁷, nicméně „nemůže takový výklad vést k neuplatnění dotčené podmínky, která je výslovně stanovena Smlouvou, aniž by byly překročeny pravomoci soudů Společenství, které jim Smlouva přiznává“²⁸⁸.

Soud v tomto rozhodnutí kasační prostředek zamítl, neboť uzavřel, že v případě zamítnutí žaloby soudem prvního stupně nedošlo k pochybení, nicméně připustil, že je možné uvažovat o jiném systému přezkumu legality obecně závazných aktů Společenství, než je systém zavedený původní Smlouvou, který nebyl nikdy v hlavních zásadách pozměněn.

Iniciativu k reformě nicméně ponechává na členských státech, neboť je na nich, aby v souladu s článkem 48 SEU stávající systém reformovaly.

3.4.3. Případ *Jégo-Quéré*

Další jiskra naděje pro jednotlivce ve vztahu k rozvolnění výkladu podmínek *locus standi* v řízení o neplatnost byla shledávána v řízení ve věci *Jégo-Quéré*²⁸⁹, rybářskou společností sídlící ve Francii, která při svém podnikání používala síť rozporné s nařízením Komise č. 1162/2001. *Jégo-Quéré* se domáhala u Soudu prvního stupně zrušení dvou z ustanovení daného nařízení. Žalovaná Komise přitom logicky namítla nedostatek aktivní legitimace společnosti k podání žaloby, tudíž nepřípustnost žaloby.

Ve věci nejprve rozhodoval tehdejší Tribunál, přičemž vyšel ze shora prezentovaného názoru generálního advokáta ve věci *UPA*.

Z pohledu jednotlivce se jevil prvostupňový rozsudek v případě *Jégo-Quéré* až převratným. Bylo v něm uznáno, že přístup k soudu je základním elementem Společenství, které je založeno na právním státě a na tom, že Smlouva stanoví kompletní systém právní nápravy. Usoudil, že ve světle článků 6 a 13 Úmluvy a článku 47 Charty, články 234, 235 a 288 odst. 2 SES nemohou být nahlíženy jako články, které garantují jednotlivcům právo na efektivní právní nápravu! Tribunál

²⁸⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988 ve věci *Van der Kooy v Komise*, 67/85, 68/85 a 70/85, bod 14, a ze dne 11. června 1992 ve věci *Extramet Industrie v Radě*, C-358/89, bod 13, a *Codorníu v Radě*, bod 19.

²⁸⁸ Srov. bod 44 rozsudku ve věci *UPA*.

²⁸⁹ Nejprve v prvním stupni rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 3. května 2002, ve věci *Komise Evropských společenství v Jégo-Quéré & Cie SA*, T-177/01, následně rozsudek Soudního dvora v této věci ze dne 1. dubna 2002, C-263/02 P.

uzavřel, že „dosavadní úzký výklad pojmu individuálně dotčené osoby ve smyslu článku 230 odst. 4 SES je již překonaný“.

Tribunál taktéž podal novou definici „osobního dotčení“ a navrhl nový test přípustnosti žaloby: „Fyzická nebo právnická osoba bude považována za osobně dotčenou aktem EU s obecnou působností, který se jí týká bezprostředně, tehdy, kdy akt ovlivňuje její právní pozici, a to pozici jednoznačnou a okamžitou. Počet a pozice ostatních osob, které jsou aktem obdobně ovlivněny, nehraje žádnou roli.“

K odvolání Komise bohužel Soudní dvůr odmítl nový test zavedený rozsudkem prvostupňovým. Soudní dvůr se přidržel své dosavadní judikatury ohledně individuálního a bezprostředního dotčení a žalobu prohlásil za nepřípustnou. Zopakoval, že SES založila úplný systém právních prostředků nápravy, které jsou určeny k zaručení účinné ochrany práv občanů v rámci komunitárního právního pořádku. Podle Soudu však fyzické a právnické osoby, které sice z důvodu nesplnění podmínek pro aktivní legitimaci k podání žaloby nemohou napadnout obecně aplikovatelný komunitární akt přímo, mají v závislosti na konkrétním případě buď možnost nepřímo tvrdit neplatnost takových aktů v řízení před Soudy v řízení dle tehdejšího článku 241 SES, nebo tak učinit v řízení před národními soudy a požádat takový soud o položení předběžné otázky k ESD dle tehdejšího článku 234 SES ohledně platnosti takového komunitárního aktu.

Soud zhodnotil, že každý členský stát je povinen zřídit takový systém právních náprav a procesních pravidel, který zajistí respektování práva jednotlivců na účinnou soudní ochranu, a tedy zrušil rozsudek Soudu prvního stupně a prohlásil žalobu *Jégo-Quéré* na zrušení dotčeného nařízení za nepřípustnou.

Dotčený akt, prováděcí nařízení Komise v oblasti rybolovu, nepovažoval za akt, který může způsobit v konkrétní věci osobní a individuální dotčení práv žalobce.

Za této situace ani odkaz na Chartu v rozsudku (srov. bod 47) nic nezměnilo na skutečnosti, že jednotlivci není fakticky garantován přímý přístup k Soudu. Tento je mu zachován toliko na nepřímé úrovni a prostřednictvím řízení před vnitrostátními soudy, v rámci kterých může iniciovat zahájení řízení o předběžné otázce.

Uvedené bylo ostatně naznačeno i v rozsudku *UPA*. Zde nelze opominout varování generálního advokáta Jacobse v jeho opakovaně zmiňovaném stanovisku ohledně paradoxu spočívajícího v tom, že jednotlivci nezbude než porušit právní normu na národní úrovni a v následném, v návaznosti na takové porušení probíhajícím řízení před národními soudy žádat o podání předběžné otázky.

Podle názoru Soudu vyjádřeného v tomto rozhodnutí je totiž případná změna ustanovení Smlouvy týkající se *locus standi* jednotlivce možná pouze na základě tehdejšího článku 48 SEU, který stanoví právo členského státu, Komise nebo Rady předkládat návrhy na změnu smluv. Takový scénář by jistě byl právně zcela čistý, avšak s ohledem na mechanismus změny primárního práva dosti složitý.

Novelizace, jak bude ukázáno níže, nicméně v souvislosti s Lisabonskou smlouvou přišla a není od věci připomenout, že po novelizaci článku 263 odst. 4 by dnes byl předmět žaloby ve věci *Jégo-Quéré*, konkrétně prováděcí nařízení Komise v oblasti rybolovu, považován za nařizovací akt, který nevyžaduje přijetí prováděcích opatření. Oproti tomu žaloba na neplatnost ve věci *UPA* by pravděpodobně vzhledem k nutnosti přijetí řádným legislativním postupem nebyla podle článku 263 pododstavec 4, část věty za čárkou, přijatelná ani dnes.

Z hlediska zkoumané aktivní legitimace jednotlivce a jeho přístupu jednotlivce k SD EU je nutno spíše kriticky hodnotit postoj SD EU. Ten v případech, kdy se mu naskytla reálná možnost judikaturou rozšířit možnost přímého přístupu jednotlivce k Soudu, zaujal názory až překvapivě zpátečnické.

3.4.4. Aktivní legitimace nevládních organizací

V této souvislosti nelze alespoň okrajově pojednat o situaci nevládních organizací a tzv. třetích stran „sporů“, co se týče otázky aktivní legitimace k podání žaloby na neplatnost unijního aktu.

Danou problematikou se zabývalo známé rozhodnutí *Greenpeace*²⁹⁰. V něm organizace Greenpeace a skupina místních farmářů, rybářů a obyvatel Kanárských ostrovů brojili proti rozhodnutí Komise umožňující spolufinancování výstavby dvou elektráren na jednom z tamních ostrovů. Argumentem byl rozpor tohoto rozhodnutí s nařízením 85/337/EEC v důsledku chybějícího posouzení o dopadech na životní prostředí. Žalobci zdůrazňovali svůj speciální zájem ochraně životního prostředí a dovozovali, že tento je dostatečný k naplnění podmínek přijatelnosti.

Soud prvního stupně uzavřel, že pro aktivní legitimaci musí splnit stejné podmínky stanovené ustálenou judikaturou Soudního dvora jako jednotlivci a žalobu

²⁹⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 1998 ve věci *Stichting Greenpeace Council (Greenpeace International) a další proti Komisi Evropských společenství*, C-321/95 P.

neshledal přípustnou s tím, že se akt navrhovatelů nedotýká osobně, nýbrž stejným způsobem jako mnoha dalších obyvatel.

Je zajímavé, že tento závěr shodně sdílel i generální advokát, přičemž argumentoval možným obcházením zákona ze strany jednotlivců v případě, že by byl ekologickým organizacím přiznán *locus standi*. Stejný výklad zaujal i Soudní dvůr.

Důsledek této judikatury je zajímavý svým projevem v legislativní činnosti unijních orgánů. Vzhledem k tomu, že byl výklad přístupu nevládních organizací k soudu v rámci práva životního prostředí kritizován z důvodu vytváření právního vakua, neboť oblast životního prostředí je ze své povahy obecná a sdílená a nemůže nikdy splnit kritéria osobního dotčení. Nelze rovněž odhlédnout od závazků vyplývajících z Aarhuské úmluvy, konkrétně jejího článku 10 až 12. Evropský parlament s Radou proto přistoupili v září 2006 k přijetí tzv. Aarhuského nařízení [nařízení (ES) č. 1367/2006], o použití ustanovení Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí na orgány a subjekty.

3.4.5. Shrnutí k „předlisabonské éře“

Před vstupem v platnost Lisabonské smlouvy k 1. prosinci 2009 Soud vytvořil konstantní judikaturu²⁹¹, v jejímž souladu zásada účinné soudní ochrany představuje obecnou zásadu práva Společenství, která vyplývá z ústavních tradic společných členským státům, která byla zakotvena v člancích 6 a 13 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a která byla rovněž znovu stvrzena v článku 47 Charty. Tento princip byl rovněž akceptován generálními advokáty²⁹². Takto zakotvená účinná soudní ochrana spočívá v zajištění možnosti jednotlivcům, aby se mohli dovolávat práv, která pro ně vyplývají z práva Unie.

Soudy EU nicméně upřesnily i to, že základní práva nejsou absolutní, avšak mohou obsahovat omezení za podmínky, že tato omezení skutečně odpovídají cílům

²⁹¹ Například rozsudek Soudního dvora ze dne 15. května 1986 ve věci *Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84, body 18 a 19, rozsudek Soudního dvora ze dne 3. prosince 1992 ve věci *Oleificio Borelli v Komisi*, C-97/91, body 13 až 15 či rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci *Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd v Justitiekanslern*, C-432/05, bod 37 či rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2008 ve věci *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství*, C-402/05 P a C-415/05, bod 335.

²⁹² Srovnej stanovisko generálního advokáta Mengozziho ze dne 2. září 2010 ve věci C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandelsund Beratungsgesellschaft GmbH v SRN*, body 42 a 43.

obecného zájmu sledovaným dotčeným opatřením a nejsou vzhledem ke sledovanému cíli nepřiměřeným a neúnosným zásahem, jímž je ohrožena samotná podstata takto zaručených práv.²⁹³

V této souvislosti není od věci ve shodě s Arnullem připomenout, původně Evropská společenství představovala komunitu vytvořenou elitami s tím, aby byla implementována elitami²⁹⁴. Stěžejní role byla svěřena Komisi a Radě a jednotlivci neměli mít právo napadat směrnice či nařízení. Zcela v rozporu s tímto konceptem přichází rozhodnutí ve věci *Van Gend en Loos* a jednoznačně deklaruje, že příslušníci členských států jsou rovněž subjekty nového právního řádu, v důsledku čehož jim musejí národní státy práva, která jim vyplývají ze Smluv, zohledňovat.

Tento přímý účinek smluv byl následně rozšířen i na nařízení a směrnice. Vše bylo umožněno zejména velice progresivním přístupem Soudu a jeho extenzivním výkladem dotčených ustanovení.

Podobný přístup byl očekáván i v případě výkladu ustanovení 230 odst. 4 SEU, resp. 263 odst. 4 SFEU, neboť jazyk smlouvy je ohledně těchto formulací poněkud vágní. V rozhodnutí *Van Gend en Loos* se navrhovalo, aby Soud v obdobných, vágních a nejednoznačných, případech vyložil Smlouvy tak, aby vytvořil systém soudní ochrany, který by „počítal s jednotlivci“. Přístup soudu k výkladu 230 odst. 4 SEU 4 se takto jeví jako nekonzistentní s jeho předchozím dlouhodobým postupem²⁹⁵.

Se vstupem v platnost Lisabonské smlouvy se situace vyvinula, a to ve vazbě na článek 6 SEU, který přiznává Chartě stejnou právní sílu jako Smlouvám, přičemž odstavec 3 tohoto článku připomíná, že základní práva, jak jsou garantovaná Úmluvou a jak vyplývají ze společných ústavní tradic členských států, jsou součástí unijního práva jakožto obecné zásady právní. Soudní dvůr takto zajišťuje dodržování Charty v souladu s článkem 19 SEU. Podle článku 52 Charty pak jakékoliv v uplatňování práv a svobod musí být stanoveno zákonem a musí respektovat podstatu těchto práv. Článek 47 Charty zaručuje právo na účinnou soudní ochranu.

²⁹³ Ve vztahu relativnímu charakteru práva na přístup k Soudu viz rozsudek Soudního dvora ze dne 15. června 2006 ve věci *G. J. Dokter, Maatschap Van den Top a W. Boekhout v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, C-28/05, bod 75 či rovněž rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 21. září 2005 ve věci *Ahmed Ali Yusuf a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství*, T-306/01, bod 346.

²⁹⁴ ARNULL, Anthony, *The Action For Annulment...*, s.177.

²⁹⁵ ARNULL, Anthony, *Private Applicants ...*s. 198.

I přes shora uvedené judikatorní deklarace běžní žalobci neměli před vstupem v platnost Lisabonské smlouvy možnost napadat jiný akt Unie než rozhodnutí v případě, že neprokázali přímé a osobní dotčení.

Shora bylo předestřeno, že zejména procesní podmínka „individuální vazby“ napadaného aktu a žalobce zůstala předmětem restriktivní judikatury, a to zejména prostřednictvím čteněkrát citovaného rozhodnutí *Plaumann*.

Striktní aplikací této judikatury může dojít až k paradoxní situaci. V případě, že žalobce nesplňuje podmínku osobního dotčení a pokud akt obecné působnosti nebyl proveden ať již ze strany členského státu či ze strany unijních institucí, jednotlivec se nemůže obrátit ani na národního soudce, aby jej přiměl položit předběžnou otázku, ani na soudce unijního prostřednictvím žaloby na neplatnost proti tomuto aktu s obecnou působností (srovnej rozhodnutí ve věci *Unibet*).

Jediné řešení pak spočívalo v porušení jednotlivcem komunitární normy tak, aby mohl napadat její nezákonnost v rámci správního, civilního či soudního řízení vedeného proti němu na národní úrovni. Jinými slovy měl jednotlivec porušit právo, aby měl přístup ke spravedlnosti. Ani toto „řešení“ přitom nebylo vždy realizovatelné.

Lisabonská smlouva takto měla co do podmínek přijatelnosti žaloby na neplatnost posílit aktivní legitimaci jednotlivce v řízení o žalobě na neplatnost.

3. 5. „Lisabonský“ výklad procesních podmínek žaloby na neplatnost ve vztahu k nepriviligovanými žalobcům

Reakcí na zachování *status quo* v oblasti *locus standi*, měla být Ústavní smlouva. S ohledem na osud Ústavní smlouvy to byla až smlouva Lisabonská a její článek 263 odst. 4, která zakotvila návrh částečně prezentovaný v případě *Jégo-Quéré*, tedy rozšířila okruh aktů, které jednotlivec může napadat (aktuální znění článku 263 pododstavec 4 kopíruje článek III-270 Ústavní smlouvy).

Na základě několikaleté diskuze o tom, zda je úroveň ochrany vyplývající z původního znění článku 230 odst. SEU dostatečná z pohledu jednotlivce, byla doplněna v článku 263 odst. 4 druhá část věty umožňující jednotlivé osobě napadnout i akty „s obecnou působností, které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděcích opatření“. V textu tohoto ustanovení ve Smlouvě o

Ústavě bylo původně použito pojmu „*regulatory act*“ nepříliš vhodně přeloženého do češtiny jako „prováděcí opatření“²⁹⁶.

Lisabonská smlouva takto dává možnost jednotlivcům přímo napadnout tzv. „*regulatory acts*“, které bývají překládány jako „nařizovací akty“ nebo „akty s obecnou působností, které nevyžadují přijetí prováděcího opatření“.

Lisabonská smlouva v jistém ohledu, alespoň deklarovaně, změkčila podmínky pro aktivní legitimaci jednotlivce napadajícího nařízení tím, že nová úprava již nevyžaduje osobní/individuální dotčení, ale jen přímý účinek nařízení. Jedná se o 4. pododstavec článku 263 poslední část za čárkou. Rovněž byla zavedena zmiňovaná nová kategorie napadnutelných aktů. Jsou provedené změny naznačeným rozvolněním striktního výkladu Soudu co do procesních podmínek a jsou ve prospěch jednotlivce?

3.5.1. Nový pojem „*regulatory act*“

Podrobnějším prozkoumáním nové úpravy článku 263 odst. 4 SFEU dovodíme, že přidání slov „nevyžadují přijetí prováděcích opatření“ by mohlo sloužit k vyřešení problémů v souvislosti s právními akty s okamžitou účinností, které podle dosavadních pravidel nemohly být žalobou napadeny.

Naznačené pozitivní doplnění článku má však z pohledu jednotlivce určitý háček. V české a slovenské jazykové mutaci jsou tyto akty přeloženy jako právní akty s obecnou působností. V jiných jazykových verzích se ovšem objevil pojem „regulační akt“²⁹⁷, což může být zdrojem velkých interpretačních nejistot, neboť se ve Smlouvách neobjevuje jeho konkrétní definice. Do judikatorního vyjasnění obsahu pojmu byly vedeny pře o tom, co může být považováno za regulační akt. Některými bylo za regulační akt považováno delegované a vykonávací nařízení dle článku 290 a 291 SFEU a rozhodnutí, které je všeobecně závazné²⁹⁸; podle dalších se jím

²⁹⁶ SYLLOVÁ, Jindřiška, PÍTROVÁ, Lenka, PALDUSOVÁ, Helena. *Lisabonská smlouva. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 832-833.

²⁹⁷ „Any natural or legal person may, under the conditions laid down in the first and second paragraphs, institute proceedings against an act addressed to that person or which is of direct and individual concern to them, and against a regulatory act which is of direct concern to them and does not entail implementing measures.“ srov. článek 263(4) SFEU.

²⁹⁸ MAZÁK, Ján. Locus standi v konaní o neplatnost: od Plaumannovho testu k regulačním aktom. *Právník*. 2011, vol. 3, s. 219-231

rozumí pouze nelegislativní akty přijaté mimo řádný legislativní postup²⁹⁹, jiní uváděli, že regulačním aktem je podle článku III-365(4) Smlouvy o ústavě pro Evropu jen nelegislativní akt, přičemž argumentují články I-33 a I-34 této smlouvy³⁰⁰.

K uvolnění podmínek aktivní legitimace nicméně nedojde, pokud nebudou splněny kumulativně dvě podmínky. Zaprvé, napadený akt musí být „*regulatory act*“ a zadruhé nebude vyžadovat tzv. *implementing measure*, tedy prováděcí opatření.

Očekávaného výkladu tohoto pojmu bylo prvně dosaženo v případě *Inuit*.

3.5.2. Případ *Inuit*

Středobodem rozhodovací činnosti Soudního dvora po Lisabonu se ve vztahu k *locus standi* jednotlivce ukázala být následující série rozhodnutí ve věci *Inuit*.

V rozsudku ze dne 3. října 2013 vydaném ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Parlament a Rada*³⁰¹ (v textu dále označováno jako „*Inuit III*“) potvrdil Soudní dvůr usnesení Tribunálu³⁰², v němž bylo rozhodnuto o nepřipustnosti žaloby podané několika fyzickými a právníckými osobami zastupujícími zájmy kanadských Inuitů, kterou se domáhaly zrušení nařízení č. 1007/2009 („*Inuit I*“).

Zde je potřeba nejprve z hlediska přehlednosti osvětlit tzv. „tulení ságu“. Rozhodnutí *Inuit I* a *Inuit III* se týkají zejména definice pojmu *regulatory act* ve vztahu k naplnění podmínek přijatelnosti žaloby na neplatnost.

Je nutno je odlišit od rozsudku Soudního dvora z 23. dubna 2013, ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami*³⁰³ (označovaného jako „*Inuit II*“). Tento rozsudek je zajímavý tím, že se jednak vůbec nezabývá otázkou přijatelnosti žaloby na neplatnost a podmínkami *locus standi*, jednak se zamýšlí nad vztahem Charty a Soudního dvora, jakož i Úmluvy a ESLP, pročež o něm bude pojednáno dále v této práci (kapitola 3.7.1.).

²⁹⁹ DE WITTE, Floris. The European Judiciary after Lisbon. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2008, vol. 15, no. 1, s. 47 a 48.

³⁰⁰ SCHOHE, Gerrit. La réforme du contentieux communautaire du point de vue des droits du particulier. *EUI and NYU Input*. 2005, vol. 41, no. 5-6, s. 679.

³⁰¹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. října 2013 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Evropský parlament a Rada Evropské unie*, C-583/11 P.

³⁰² Usnesení Tribunálu ze dne 6. září 2011 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Evropský parlament a Rada Evropské unie* T-18/10.

³⁰³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2015 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Evropská komise*, C-398/13 P.

Soudní dvůr v rozhodnutí *Inuit III* připomněl, že po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost mohou být některé akty s obecnou působností napadeny u unijních soudů fyzickými a právníckými osobami, aniž tyto osoby musí splnit podmínku osobního dotčení. Smlouva však jednoznačně stanoví, že se tato méně přísná pravidla přípustnosti vztahují pouze na omezenou kategorii těchto aktů, a to na nařizovací akty. Tribunál správně poukázal zejména na to, že ačkoliv legislativní akty mají obecnou působnost, nespádají pod nařizovací akty a podléhají i nadále přísnějším pravidlům upravujícím přípustnost.

Soudní dvůr zdůraznil, že změna čtvrtého pododstavce článku 230 ES nebyla určena k rozšíření podmínek přípustnosti žalob na neplatnost proti legislativním aktům. Přípustnost žaloby podané fyzickou nebo právníckou osobou proti legislativním aktům tedy i nadále podléhá podmínce, podle níž musí být žalobce napadeným aktem osobně dotčen.

Soudní dvůr rozhodl, že tato podmínka není v projednávaném případě splněna, neboť zákaz uvádění produktů z tuleňů na trh obsažený v nařízení č. 1007/2009 je formulován obecně a uplatňuje se bez rozdílu na všechny hospodářské subjekty, které spadají do jeho rozsahu působnosti, aniž je zaměřen konkrétně na žalobce, kteří tak nemohou být považováni za osobně dotčené tímto zákazem.

Soudní dvůr dále uvedl, že ochrana přiznaná článkem 47 Charty nevyžaduje, aby jednotlivec mohl bez jakékoli další podmínky podat žalobu na neplatnost proti unijním legislativním aktům přímo k unijnímu soudu. Členským státům naproti tomu přísluší stanovit systém procesních prostředků umožňující zajistit dodržování základního práva na účinnou právní ochranu. Toto ustanovení, ani ustanovení článku 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, který takovou povinnost členským státům ukládá, však nevyžadují, aby jednotlivec mohl přímo podávat žaloby proti takovým aktům k vnitrostátním soudům, přísluší-li členským státům.

Fyzické a právnícké osoby mohou u vnitrostátních soudů uplatňovat neplatnost základního aktu a přimět tyto soudy, aby na základě článku 267 SFEU předložily Soudu žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

Co se týče otázky, zda nařizovací akt vyžaduje přijetí prováděcích opatření, Soudní dvůr judikoval, že je nutno vycházet z postavení té osoby, která se dovolává práva podat žalobu.

Lze shrnout, že rozlišování mezi legislativním a nelegislativním akty je odůvodněno kvalitativním rozdílem a vysokou demokratickou legitimitou parlamentního zákonodárského procesu. Cílem změny práva fyzických a právnických osob na podání žaloby bylo umožnit těmto osobám podat za méně přísných podmínek žalobu na neplatnost proti aktům s obecnou působností s výjimkou legislativních aktů.

Na okraj lze dodat, že to, zda je akt legislativní nebo nařizovací, bude záležet na kritériu postupu, který vedl k přijetí aktu.

Soudní měl v komentovaném případě poprvé od rozšíření jednotlivcem napadnutelných aktů po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost možnost zabývat se pojmem regulační akt v případě *Inuit I* v roce 2011 a následně v roce 2013 v řízení o opravném prostředku ve věci *Inuit III*. Shora bylo poukázáno na to, že Soud neprojevil výraznější „interpretační fantazii“ a nepostupoval ve svém výkladu extenzivně ve prospěch jednotlivce. V dané věci aplikované nařízení č. 1007/2009 kvalifikoval Tribunál jako legislativní akt, díky čemuž se musel dále zabývat bezprostřední a osobní dotčeností, kterou „postaru“ porovnával s tzv. *Plaumannovým* testem, na jehož základě stanovil, že ani jedna entita nesplňuje kumulativně obě podmínky, díky čemuž byla žaloba na neplatnost prohlášena za nepřijatelnou³⁰⁴.

Pokud jde o právo na účinnou soudní ochranu, konstatoval Soud zejména s ohledem na článek 47 Listiny základních práv Evropské unie, že soud Unie nemůže, aniž by překročil své pravomoci, vyložit podmínky, za nichž může jednotlivce podat žalobu na neplatnost proti nařízení, způsobem, který by vedl k odchýlení se od těchto podmínek výslovně stanovených Smlouvou, a to ani ve světle zásady účinné soudní ochrany.

Nová úprava článku pojednávající o aktivní legitimační neprivilegovaných žalobců v Lisabonské smlouvě se jevila být nadějí. Bylo očekáváno, že SD EU vyloží termín regulační akt co možná nejextenzivněji, díky čemuž bude jednotlivci zaručena co nejširší přístup k Soudu a vyšší míra soudní ochrany vůči sekundárním aktům EU. Naopak však nejasný právní termín vytvořil další zdroj nejistoty pro jednotlivce. SD EU nadále setrvává na své ustálené judikatuře. Nelze samozřejmě odhlédnout od skutečnosti, že se může jednat o akty, které bývají přijímány nelegislativními postupy a tzv. *in camera*, což k posílení právní jistoty jednotlivce jistojistě nepřispěje.

³⁰⁴ Srov. body 68 až 94 citovaného rozhodnutí.

3.5.3. Případ *Telefónica*

Článek 263 čtvrtý pododstavec SFEU, ve znění pozměněném Lisabonskou smlouvou, byl vyložen v chronologicky na případ *Inuit* navazujícím v rozsudku ze dne 19. prosince 2013 ve věci *Telefónica v. Komise*³⁰⁵ vydaném na základě kasačního opravného prostředku podaného proti usnesení Tribunálu³⁰⁶.

Tribunál prohlásil za nepřipustnou žalobu podanou proti rozhodnutí Komise, které spatřovalo v ustanovení španělského zákona o dani z příjmů právnických osob opatření státních podpor, jež je částečně neslučitelné se společným trhem.

Definice daného termínu³⁰⁷ dávala nebyvale štědrý prostor pro výklad SD EU, který mohl být stěžejní pro neprivilegované žalobce, a to zejména v rozsahu otázky, zda se nařizovacím aktem má na mysli legislativní i nelegislativní akt.

V tomto rozhodnutí byl poprvé po přijetí Lisabonské smlouvy upřesněn pojem „nevyžadující přijetí prováděcích opatření“. Soud vycházel i ze stanoviska generální advokátky Kokott přednesené v této věci. Uvedla³⁰⁸, že dodatkem týkajícím se „prováděcích opatření“ mělo být rozšíření práva podat žalobu omezeno na ty případy, v nichž jednotlivec „musí nejprve právo porušit, aby se poté mohl obrátit na soud“. Myšlenku již dříve vyjádřil generální advokát Jacobs ve věci *Unión de Pequeños Agricultores*. Za vhodný prostředek k dosažení soudní ochrany nepovažoval, pokud jednotlivec může platnost unijního právního aktu před vnitrostátními soudy zpochybnit pouze tehdy, poruší-li jím stanovená ustanovení, aby se pak na svoji obhajobu v rámci trestního nebo občanskoprávního řízení, které se proti němu vede, odvolal na neplatnost tohoto právního aktu.

V souvislosti se sledovanou třetí alternativou článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU je nutno požadavek týkající se prováděcích opatření nařizovacího aktu chápat v tom smyslu, že tento právní akt vyvolává účinky přímo vůči jednotlivci, aniž jsou nezbytná prováděcí opatření. Toto kritérium nezbytnosti

³⁰⁵ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. prosince 2013 ve věci *Telefónica SA v Evropská komise*, C-274/12 P.

³⁰⁶ Usnesení Tribunálu Evropské unie ze dne 21. března 2012 ve věci *Telefónica v Komise*, T-228/10.

³⁰⁷ Ohledně povahy nařizovacích aktů lze usoudit, že se jedná zejm. o četná nařízení ve smyslu čl. 288 pododstavec 2 SFEU a rozhodnutí ve smyslu čl. 288 pododstavec 4 SFEU přijaté nelegislativním postupem v souladu s čl. 297 odstavec 2 SFEU (například nařízení přijímané Radou nebo Komisí jako prováděcí nařízení k legislativním aktům nebo nařízení přijímané postupem *sui generis*).

³⁰⁸ Srovnej stanovisko generální advokátky Kokott přednesené dne 21. března 2013 ve věci *Telefónica SA proti Evropské komisi*.

prováděcích opatření naplňuje, podle generální advokátky, smysl a účel práva podat žalobu pouze tehdy, když jednotlivci na základě samotného nařizovacího aktu vznikají právní účinky konečné povahy.

Obsahem definice právního aktu s obecnou působností totiž dle generální advokátky je, že vyvolává právní účinky pro obecně a abstraktně vymezené kategorie osob. Jinak by dodatečná podmínka, že nařizovací akt nemůže vyžadovat prováděcí opatření, již neměla žádný význam. Právní účinky, které je nutno v této souvislosti konstatovat, proto musí být natolik konkrétní, že v souvislosti s konkrétní osobou již nevyžadují žádnou individualizaci. Jinými slovy, sám nařizovací akt musí pro každého jednotlivce výlučným způsobem stanovit právní účinky.

Uvedená restriktivní analýza byla potvrzena i Soudem. Soudní dvůr se sice nevyslovil k povaze tohoto rozhodnutí, avšak považoval za vhodné definovat kritéria pro určení toho, zda nařizovací akt vyžaduje přijetí „prováděcích opatření“ ve smyslu poslední části věty čtvrtého pododstavce článku 263 SFEU.

Úvodem Soudní dvůr připomněl, že vyžaduje-li nařizovací akt přijetí prováděcích opatření, je soudní přezkum dodržení unijního právního řádu zajištěn buď unijními soudy, přísluší-li přijetí uvedených aktů orgánům, institucím nebo jiným subjektům Unie, nebo soudy vnitrostátními. Pro ověření, zda napadený akt vyžaduje přijetí prováděcích opatření, se judikatura ustálila na tom, že je třeba vycházet z postavení té osoby, která se dovolává práva podat žalobu a pro toto posouzení je nutné řídit se pouze předmětem žaloby³⁰⁹.

Text je interpretován nezávisle na existenci či nikoliv prováděcích opatření. Tato interpretace vyžaduje po žalobci, aby řádně a do hloubky analyzoval napadený akt, neboť zpravidla nebude přijato prováděcí opatření, a to ve dvou měsících, v nichž může podat žalobu a uplatnit tak své žalobní právo. Problém může nastat v situaci, kdy akt bude vyžadovat prováděcí opatření, toto nicméně nebude přijato, a stěžovatel se v dobré víře rozhodne žalobu na neplatnost nepodat či tato bude odmítnuta jako nepřijatelná.

Jednotlivec takto může toliko zvážit využití institutu žaloby na nečinnost proti evropské instituci, která měla přijmout prováděcí opatření či žalobu na náhradu škody (mimosmluvní), pokud bylo na členském státu takové prováděcí opatření přijmout.

³⁰⁹ Srovnej body 30 a 31 rozsudku ve věci *Telefónica*.

Uvedené procesní nástroje jsou ovšem nejisté, protože jednotlivec bude muset prokázat, že má právní zájem na prováděcím opatření, a to i v případě, že by mohlo v důsledku jeho zájmy poškodit.

Novým zněním článku 263 čtvrtého odstavce SFEU zavedeným Lisabonskou smlouvou se pak zabývaly i další posléze citované rozsudky, z nichž první se týká pojmu „akt s obecnou působností“³¹⁰ a druhý pojmu „prováděcí opatření“³¹¹.

3.5.4. Případ *Arcelor*

Okrajově je nutno v tomto dobovém kontextu pojednat i o rozsudku Tribunálu ve věci *Arcelor*³¹² týkající se žaloby na neplatnost podané proti směrnici³¹³. Soudní dvůr v tomto dovodil, že pouhá okolnost, že toto ustanovení Smlouvy výslovně neuznává přípustnost žaloby na neplatnost směrnice podané jednotlivcem, není dostačující k prohlášení nepřipustnosti takové žaloby. Orgány Společenství totiž nemohou svou volbou formy dotčeného aktu vyloučit právní ochranu, kterou Smlouva jednotlivcům poskytuje, a to ani v případě, když má formu směrnice³¹⁴.

Soud rovněž uvedl, že pouhá okolnost, že sporná ustanovení jsou součástí obecně závazného aktu, který představuje skutečnou směrnici, a nikoliv rozhodnutí ve smyslu čtvrtého pododstavce článku 249 ES, které bylo přijato ve formě směrnice, nepostačuje sama o sobě k vyloučení možnosti, že se tato ustanovení mohou bezprostředně a osobně dotýkat určitého subjektu³¹⁵. Toto ovšem nevede automaticky k tomu, že by se neměla aplikovat poslední věta článku 263 odst. 4 SFEU a nemělo by se zkoumat, v jakém legislativním procesu byl tento přijímán.

³¹⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. října 2007 ve věci *Komise v Německo*, C-112/05.

³¹¹ V oblasti žalob na neplatnost je možno rovněž zmínit rozsudky ze dne 23. dubna 2013 ve věci *Gbagbo a další v. Rada*, C-478/11 P až C-482/11 P, a ze dne 28. května 2013 ve věci *Abdulrahim v. Rada a Komise*, C-239/12 P.

³¹² Rozsudek Tribunálu ze dne 2. března 2010 *Arcelor SA v Evropském parlamentu a Radě Evropské unie*, T-16/04.

³¹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 o vytvoření systému pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství a o změně směrnice Rady 96/61/ES (Úř. věst. L 275, s. 32; Zvl. vyd. 15/03, s. 80, dále jen „napadená směrnice“).

³¹⁴ Usnesení Tribunálu ze dne 10. září 2002 ve věci *Japan Tobacco a JT International v Parlament a Rada*, T-223/01, bod 28; ze dne 30. dubna 2003 ve věci *Villiger Söhne v Rada*, T-154/02, bod 39; ze dne 6. září 2004, ve věci *SNF v Komise*, T-213/02, bod 54, a ze dne 25. dubna 2006 ve věci *Kreuzer Medien v Parlament a Rada*, T-310/03, body 40 a 41.

³¹⁵ Viz v tomto smyslu výše uvedené usnesení *Japan Tobacco a JT International v Parlament a Rada*, bod 30, a ze dne 6. května 2003 ve věci *Vannieuwenhuyze-Morin v Parlament a Rada*, T-321/02, bod 21.

Soud se rovněž v bodu 123 rozsudku vyslovil úzce ve vztahu k pojmu provádění opatření. Daná směrnice nemůže být v žádném případě považována za právní akt, který nevyžaduje přijetí prováděcích opatření ve smyslu čtvrtého pododstavce článku 263 SFEU.

3.5.5. Případ *Woonlinie* aneb snahy po rozvolnění

Ve vztahu k polisabonskému výkladu ustanovení článku 263 odst. 4 SFEU není od věci poukázat na stanovisko generálního advokáta Watheleta ve věci *Woonlinie* přednesené dne 29. května 2013, ve věci *Stichting Woonlinie* a ostatní proti Komisi (*Woonlinie*) C-133/12 P, tedy cca půl roku před vynesením rozsudku ve věci *Inuit III*.

Podle generálního advokáta není možné vyvodit z použití výrazu „legislativní akty“ v článku 263 prvním pododstavci SFEU v rámci aktů s obecnou působností opačný smysl vůči výrazu „nařizovací akt“ uvedenému ve čtvrtém pododstavci tohoto článku. Výrazem s opačným významem k výrazu „legislativní akt“ totiž nemusí být nutně výraz „nařizovací akt“, ale půjde spíše o výraz „prováděcí akt“, který je výslovně použit v článku 291 SFEU. Za účelem kvalifikace aktů, které nejsou legislativní, ostatně Smlouva o FEU nepoužívá slovo „nařizovací“, ale v článku 297 odst. 2 SFEU užívá výraz „nelegislativní akty“. V tomto ohledu viz zejména body 29 a 30 citovaného stanoviska.

Generální advokát vyjádřil svou pochybnost nad tím, že tento výklad odpovídal hlavním důvodům, které vedly ke změně článku 230 SES. Nejsymboličtější paradox v tomto ohledu lze spatřovat ve skutečnosti, že podle restriktivního výkladu navrženého Tribunálem ve věci *UPA* by věc skončila znovu nepřípustností kasačního opravného prostředku, i když byla důvodem k reformě.

Předmětem rozsudku Soudního dvora ve věci *Stichting Woonlinie a další v Komise* ze dne 27. února 2014³¹⁶, je kasační opravný prostředek domáhající se zrušení zamítajícího usnesení Tribunálu Evropské unie ze dne 16. prosince 2011³¹⁷.

Co do časového zařazení je nutno podotknout, že tento rozsudek byl vydán později než rozsudek ve věci *Inuit III*, nicméně před rozhodnutím ve věci *T & L*

³¹⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 2014 ve věci *Stichting Woonlinie, Stichting Allee Wonen, Woningstichting Volksbelang, Stichting WoonInvest, Stichting Woonstede v Evropská komise* C-133/12 P.

³¹⁷ Usnesení Tribunálu ze dne 16. prosince 2010, T-202/10.

Sugars Ltd. a Sidul Açúcares Unipessoal Lda, o němž bude pojednáno v následující kapitole.

Oproti rozsudku *Inuit III* lze v tomto vysledovat ve vztahu ke kritériu osobního dotčení jisté uvolnění, a to zejména ve vztahu k termínu „omezené skupiny hospodářských subjektů“.

Soud totiž zrušil rozhodnutí Tribunálu s tím, že v dané věci navrhovatelky patří k uzavřené skupině hospodářských subjektů, což je ve vztahu k tomuto rozhodnutí v rozsahu, v němž se týká podpory E 2/2005, individualizuje.

Soud odkázal na ustálenou judikaturu, z níž vyplývá, že pokud se rozhodnutí dotýká skupiny osob, jež byly nebo mohly být známy v okamžiku přijetí tohoto aktu, a na základě kritérií, která jsou členům skupiny vlastní, mohou být tyto osoby tímto aktem osobně dotčeny v rozsahu, v němž patří do omezené skupiny hospodářských subjektů, přičemž tomu tak může být zejména v případě, že rozhodnutí mění práva, která jednotlivec nabyl před jeho přijetím.

Tribunál se takto dle názoru Soudního dvora dopustil nesprávného právního posouzení, když rozhodl, že navrhovatelky nejsou osobně dotčeny sporným rozhodnutím v rozsahu, v němž se týká podpory E 2/2005.

Jedná se o jistou syntézu mezi případy *Plaumann* a *Inuit* a jakýsi záchránkový přístup, který však patrně nebude dostačovat k překlenutí dříve zaujatého postoje Soudního dvora.

3.5.6. Případ *T & L Sugars Ltd. a Sidul Açúcares Unipessoal*

Jak bylo naznačeno shora, z ustálené judikatury vyplývá, že možnost určit více či méně přesně počet, nebo dokonce i totožnost právních subjektů, na něž se opatření použije, neznamená, že tyto subjekty musí být považovány za osobně dotčené tímto opatřením, pokud se toto použití provádí na základě objektivní právní nebo skutkové situace definované dotčeným aktem (jak bylo naznačeno shora zejména ve vztahu k věci *Plaumann*).

Do vynesení rozhodnutí ve věci *T & L Sugars Ltd. a Sidul Açúcares Unipessoal Lda*³¹⁸ se Soud zabýval otázkou absence prováděcích opatření z pohledu negativního, tedy tak, aby tuto podmínku vyloučil.

V právě komentovaném případě Soud poprvé explicitně, zkoumá obsah pojmu „právní akt s obecnou působností nevyžadující přijetí prováděcích opatření“. Ačkoliv již totiž Soudní dvůr dříve definoval pojem „nařizovací akt“ ve smyslu tohoto ustanovení, a to konkrétně jako pojem vylučující legislativní akty, neměl naproti tomu ještě příležitost se zabývat v pozitivním slova smyslu dvojí podmínkou, která aktivní legitimaci fyzických nebo právnických osob v případě žaloby proti tomuto typu aktů podmiňuje tím, že se jich tyto akty dotýkají bezprostředně a nevyžadují přijetí prováděcích opatření nad rámec bezprostředního dotčení³¹⁹.

Na tomto rozhodnutí je možno demonstrovat aktuální rozhodovací praxi SD EU v případě, že je jednotlivec konfrontován s legislativním aktem, který nevyžaduje provedení. Za předpokladu, že jednotlivec neprokáže individuální dotčení, nedisponuje žalobním právem. Takto je dáno vysoké riziko odepření práva, přičemž podmínka osobního zájmu na věci se stává procesní bariérou věcného přezkumu napadeného aktu.

SD EU potvrdil v rozsudku velkého senátu ze dne 28. dubna 2015 ve věci *T & L Sugars* postoj Tribunálu, přičemž v konkrétním případě dovedl, že není dána aktivní žalobců, kteří zpochybňovali prováděcí nařízení³²⁰. SD EU dospěl k závěru³²¹, že v dané věci nebyl žalobce individualizován, neboť se sporné nařízení týkalo všech žadatelů o dovozní licence, kteří na úrovni Unie žádosti podali v předmětném období.

³¹⁸ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 28. dubna 2015, ve věci *T & L Sugars Ltd a Sidul Açúcares, Unipessoal Lda v Evropská komise*, C-456/13 P, v němž Soud rozhodl o kasačním opravném prostředku proti rozsudku Tribunálu ze dne 6. června 2013, T-279/11.

³¹⁹ Blíže srovnej například FROMONT, Louise a VAN WAEYENBERGE, Arnaud. *La protection juridictionnelle effective en Europe ou l'histoire d'une procession d'Echternach*, *Cahiers de droit européen*, 2015/1, s. 40.

³²⁰ Svým kasačním opravným prostředkem se společnosti domáhají zrušení rozsudku Tribunálu, kterým Tribunál zamítl jejich žaloby směřující ke zrušení nařízení Komise (EU) č. 222/2011 ze dne 3. března 2011, kterým se stanoví výjimečná opatření, pokud jde o uvolnění cukru a isoglukózy nepodléhajících kvótám na trh Unie při snížené dávce z přebytku v hospodářském roce 2010/2011 (Úř. věst. L 60, s. 6), prováděcího nařízení Komise (EU) č. 293/2011 ze dne 23. března 2011 o stanovení přidělového koeficientu, o odmítnutí dalších žádostí a o ukončení období pro podání žádostí o dostupná množství cukru nepodléhajícího kvótám, jež mají být prodána na trhu Unie při snížené dávce z přebytku (Úř. věst. L 79, s. 8), prováděcího nařízení Komise (EU) č. 302/2011 ze dne 28. března 2011 o otevření výjimečné dovozní celní kvóty pro určité množství cukru pro hospodářský rok 2010/2011 (Úř. věst. L 81, s. 8) a prováděcího nařízení Komise (EU) č. 393/2011 ze dne 19. dubna 2011, kterým se stanoví koeficienty přidělení pro vydávání dovozních licencí na produkty v odvětví cukru v rámci některých celních kvót, o něž bylo zažádáno od 1. do 7. dubna 2011, a kterým se pozastavuje podávání žádostí o tyto licence (Úř. věst. L 104, s. 39).

³²¹ Srov. body 62 a násl. daného rozsudku.

Sporné nařízení bylo přijato nikoliv se zohledněním zvláštních vlastností navrhovatelek, ale výlučně se zohledněním skutečnosti, že množství, na něž se vztahují žádosti o dovozní licence, které byly podány u příslušných orgánů v relevantním období, překračují dostupná množství, jak vyplývá z bodu 1 odůvodnění tohoto nařízení. Žádost o osvědčení, ani obecněji individuální situace společností *T & L Sugars a Sidul Açúcares*, tedy nebyla při přijetí uvedeného nařízení zohledněna. Z toho vyplývá, že žalobci nebyli sporným nařízením dotčeni osobně ve smyslu článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU.

Konkrétně se k dané problematice vyjádřil Soud v bodě 40-41 rozsudku, v nichž upřesnil, že pokud jde o prováděcí opatření (v tomto případě prováděcí nařízení č. 302/2011 a č. 393/2011), tato nařízení vyvolávají právní účinky ve vztahu k navrhovatelkám pouze prostřednictvím aktů přijatých vnitrostátními orgány v návaznosti na podání žádostí o osvědčení na základě prováděcího nařízení č. 302/2011. Rozhodnutí vnitrostátních orgánů týkající se vydání takových osvědčení, jež na dotčené subjekty uplatňují koeficienty stanovené prováděcím nařízením č. 393/2011, jakož i rozhodnutí týkající se odmítnutí vydání takových osvědčení v plném rozsahu či zčásti tedy představují prováděcí opatření ve smyslu článku 263 čtvrtého pododstavce poslední části věty SFEU. Tento závěr není dle Soudu zpochybněn údajnou mechanickou povahou opatření přijatých na vnitrostátní úrovni. Uvedená otázka totiž postrádá relevanci pro určení, zda tato nařízení vyžadují přijetí prováděcích opatření ve smyslu článku 263 čtvrtého pododstavce poslední části věty SFEU.

Dle názoru generálního advokáta je nutno konkrétně a v každém jednotlivém případě zohlednit povahu, ale rovněž formu a intenzitu spolupráce požadované od vnitrostátních orgánů. Shledal obtížným tato nová ustanovení vykládat v tom smyslu, že existence nepodstatných, jinak řečeno „pomocných“ aktů vnitrostátních orgánů, které jsou plodem jakékoliv činnosti či přijaté v rámci výkonu přesně stanové pravomoci, které vstoupí mezi žalobce a napadený nařizovací akt, může být analyzována tak, že umožní mít současně za to, že je podmínka týkající se bezprostředního dotčení splněna a že podmínka týkající se neexistence prováděcích opatření splněna není, pouze v důsledku tohoto vstoupení mezi žalobce a napadený nařizovací akt. Jinak by byl narušen sledovaný cíl spočívající ve zmírnění podmínek přípustnosti žalob fyzických a právnických osob proti nařizovacím aktům, které nemají legislativní povahu.

Generální advokát takto nabídl alternativní tezi, podle níž nové znění, kterým Smlouva definuje aktivní legitimaci fyzických a právnických osob v případě žaloby proti nařizovacím aktům ve formě dvou podmínek ve smyslu, který lze chápat jako „funkční dělbu“ mezi těmito podmínkami. Podle této funkční dělby je třeba rozlišit jednak definici pravidla jako takového a okruhu jeho příjemců (bezprostřední dotčení) a jednak určení různých specifických okolností pro jeho konkrétní uplatnění a provedení (mimo jiné modálních, kvantitativních a časových), které umožní dospět k závěru, že uvedené pravidlo je v plném rozsahu a samo o sobě operativní.

Generální advokát horoval pro analýzy *in concreto* ohledně předmětu, obsahu a účinků samotného napadeného nařizovacího aktu na právní postavení žalobce, na základě něhož by případně bylo možno dospět k závěru, že tento akt vyžaduje přijetí prováděcích opatření ve smyslu článku 263 čtvrtého pododstavce poslední části věty SFEU, či nikoliv.

Stanovisko generálního advokáta Soudem nebylo následováno.

V jednom z komentářů³²² bylo toto rozhodnutí trefně označeno jako „explozivní koktejl z klementinek, jablek, ryb, olivového oleje, tuleňů a trochy cukru“, jakožto parafráze na skutkový základ klíčových rozhodnutí v otázce aktivní legimitace neprivilegovaných žalobců podávajících žaloby na neplatnost komentovaných shora. Byly jím nicméně načrtnuty aktuální kontury otázky přijatelnosti tohoto procesního nástroje.

Z judikatury *T & L Sugars Ltd. a Sidul Açúcares Unipessoal Lda* tedy vyplývá, že fyzická či právnická osoba může podat žalobu na neplatnost proti: 1. individuálnímu aktu, jehož je adresátem, a to bez dalších podmínek; 2. legislativnímu aktu a nelegislativnímu aktu obecné povahy, tedy aktu nařizovacímu, který obsahuje prováděcí opatření ve smyslu judikatury Soudu či individuálnímu aktu určenému třetí osobě vždy za podmínky, že prokáže přímé a osobní dotčení, a za 3. proti nařizovacímu aktu, jehož kvalifikace bude podléhat dvojímu zkoumání – z pohledu obecné působnosti aktu a procesu vedoucí k jeho přijetí, za podmínky, že tento akt nevyžaduje prováděcí opatření a žalobce je jím přímo dotčen³²³.

³²² GEORGIEVA, Tsvetanka, *L'affaire des raffineurs de sucre de canne: un recours en annulation raffiné, mais sucré?* [online]. 15. června 2015 [cit. 1. února 2018]. Dostupné na <<https://revue-jade.eu/article/view/712>>.

³²³ Blíže srovnej například FROMONT, Louise a VAN WAEYENBERGE, Arnaud. La protection juridictionnelle effective en Europe ou l'histoire d'une procession d'Echternach, *Cahiers de droit européen*, 2015/1, s. 36.

SD EU v tomto rozsudku potvrdil striktní interpretaci pojmu „*regulatory act*“, tedy aktu, který není určen a který vyžaduje přijetí prováděcích opatření“, a stvrdil tak opět judikaturu ve věci *Plaumann*.

3.5.7. Aktuální tendence judikatorního vývoje

Co se týče zcela aktuální tendence Soudu ve vztahu k výkladu článku 263 odst. 4 SFEU, jeho trend k otázce aktivní legitimace neprivilegovaných žalobců lze označit za stabilizovaný.

K tomuto budou citovány aktuální rozhodnutí Soudu vymezující se k dané problematice.

3.5.7.1. Podmínka bezprostředního dotčení v aktuální judikatuře

V usnesení ze dne 28. září 2016 ve věci *PAN Europe a další v Komise*³²⁴ podal Tribunál upřesňující vysvětlení ke kritériu bezprostředního dotčení, a to za účelem posouzení aktivní legitimace žalobců.

Ve věci vystupovalo sdružení včelařů a organizace na ochranu životního prostředí. Domáhali se vyslovení neplatnosti prováděcího nařízení (EU) 2015/1295, z důvodu, že jeho účelem bylo mimo jiné schválení účinné látky sulfoxaflor jako složky přípravků na ochranu rostlin³²⁵.

Podle Tribunálu napadený akt bezprostředně vytváří účinky na právní postavení případných žadatelů o povolení k uvedení přípravků na ochranu rostlin obsahujících danou látku na trh. Tribunál nicméně dovodil, že schválení účinné látky napadeným aktem nepředstavuje hrozbu pro výrobní činnost členů sdružení, a proto nemá právní účinky na jejich právo na vlastnictví a právo na podnikání.

Tribunál dále upřesnil, že i kdyby použití přípravků mohlo skutečně ohrozit obchodní činnosti žalobce, tyto hospodářské důsledky se týkají pouze jeho faktického postavení.

Dle názoru Tribunálu tvrzená „hrozba“ v právě posuzovaném případě předpokládá povolení přípravku na ochranu rostlin obsahujícího dotčenou látku

³²⁴ Usnesení Tribunálu ze dne 28. září 2016 ve věci *PAN Europe a další v Komise*, T -600/15.

³²⁵ Podle nařízení (ES) č. 1107/2009 a zařazení této látky do přílohy prováděcího nařízení (EU) č. 540/2011.

členským státem. Dotčení práv žalobce (v oblasti práva vlastnického) napadeným aktem proto nemůže být v žádném případě kvalifikováno jako bezprostřední.

Tribunál dále specifikoval, že články 37 a 47 Charty nezpochybňují výklad článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU, a zejména kritéria bezprostředního dotčení. Pokud jde o článek 37 Charty, tento obsahuje pouze zásadu, která stanoví obecnou povinnost Unie ve vztahu k cílům, které musí být sledovány v rámci jejích politik, a nikoliv právo podat žaloby ve věci životního prostředí k unijnímu soudu. Pokud jde o článek 47 Listiny základních práv, cílem tohoto ustanovení není změnit systém soudního přezkumu stanovený Smlouvami, a zejména pravidla přípustnosti přímých žalob k unijnímu soudu³²⁶.

Judikatura Soudu ve vztahu k podmínce bezprostředního dotčení tedy byla Tribunálem následována.

Stejně tak i v rozsudku ze dne 7. července 2015 ve věci *Federcoopesca a další v Komise*³²⁷, Tribunál horoval pro užití výkladu článku 263 čtvrtého pododstavce třetí části SFEU s ohledem na účel tohoto ustanovení.

Tribunál uvedl, že podmínka bezprostředního dotčení byla tvůrci Smluv spojena s dodatečnou podmínkou týkající se neexistence prováděcího opatření, pouze na zpochybnění aktů, které samy, tedy nezávisle na jakémkoli prováděcím opatření, mění právní postavení žalobce.

Pokud tedy napadený akt sám o sobě nemění právní postavení žalobce, konstatuje Soud, je toto zjištění dostačující k učinění závěru, že článek 263 čtvrtý pododstavec třetí část SFEU nelze použít, a to aniž by bylo v tomto případě nutné ověřit, zda tento akt obsahuje prováděcí opatření vůči žalobci.

3.5.7.2. Podmínka osobního dotčení v aktuální judikatuře

Ve vztahu ke kritériu osobního dotčení se Tribunál vyjádřil aktuálně v rozsudku ze dne 13. prosince 2016 ve věci *IPSO proti ECB*³²⁸ týkajícího se aktivní legitimace odborové organizace domáhající se zrušení rozhodnutí Výkonné rady Evropské

³²⁶ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³²⁷ Tribunálu ze dne 7. července 2015 ve věci *Federcoopesca a další v Komise*, T-312/14.

³²⁸ Rozsudek Tribunálu ze dne 13. prosince 2016 ve věci *IPSO proti ECB*, T-713/14.

centrální banky (ECB), kterým byla stanovena maximální doba výkonu činnosti zaměstnance agentury práce u ECB na dva roky.

Žalobu v dané věci podala Organizace zaměstnanců pracujících u evropských a mezinárodních orgánů v Německu. Žalobkyně se dovolávala aktivní legitimace zejména s ohledem na své vlastní zájmy jako sociálního partnera a partnera v jednáních týkajících se situace zaměstnanců agentur práce v ECB.

Tribunál ve svém rozhodnutí zdůraznil, že pouhé postavení vyjednače odborové organizace nepostačuje k individualizaci způsobem obdobným tomu, jakým by byl individualizován adresát aktu. Žaloba takové organizace však může dle Tribunálu prohlášena za přípustnou, pokud byla napadeným aktem dotčena její pozice vyjednače, a to ve zvláštních situacích, kdy organizace zaujímalas jasně vymezené postavení vyjednače úzce spjaté se samotným předmětem napadeného aktu³²⁹.

Tribunál však měl v projednávaném případě za to, že tvrzená pozice partnera ECB v sociálním dialogu v rámci předmětných jednání postačuje k prokázání, že je napadeným aktem osobně dotčena ve smyslu článku 263 SFEU. Toto postavení jí totiž individualizuje ve vztahu ke všem ostatním odborovým organizacím zastupujícím zájmy osob zaměstnaných v ECB nebo pro ni pracujících, jelikož mezi jednotlivými odborovými organizacemi případně činnými v oblasti ochrany zájmů těchto osob pouze ona zahájila jednání s ECB týkající se právě otázek, jichž se týká napadený akt³³⁰.

Ve věcech, v nichž byly vydány rozsudky ze dne 4. února 2016, *Heitkamp BauHolding proti Komisi*³³¹ a ve věci *GFKL Financial Services proti Komisi*³³² Tribunál podal upřesňující vysvětlení k pojmu „osobní dotčení“ ve smyslu článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU.

Jednalo se o rozhodnutí Komise, kterým byla za neslučitelnou s vnitřním trhem prohlášena státní podpora poskytnutá Spolkovou republikou Německo ve

³²⁹ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³³⁰ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³³¹ Rozsudek Tribunálu dne 4. února 2016 ve věci *Heitkamp BauHolding v Komisi*, T -287/11.

³³² Rozsudek Tribunálu ze dne 4. února 2016 ve věci *GFKL Financial Services v Komisi*, T-620/11.

formě systému převodu daňových ztrát podle zákona o dani z příjmu právnických osob³³³.

Tribunál konstatoval, že žaloba na neplatnost podaná podnikem proti rozhodnutí Komise v zásadě nemůže být přípustná, jestliže je tímto rozhodnutím podnik dotčen pouze z důvodu své příslušnosti k dotčenému odvětví a svého postavení potenciálního příjemce uvedeného režimu.

Naopak pokud se toto rozhodnutí Komise dotýká skupiny osob, jež byly nebo mohly být známy v okamžiku přijetí tohoto aktu na základě kritérií, která jsou členům této skupiny vlastní, mohou být tyto osoby tímto aktem osobně dotčeny coby osoby patřící k omezenému okruhu hospodářských subjektů.

Podnik žalobkyně, který na základě vnitrostátní právní úpravy nabyl právo na daňovou úsporu rozhodnutím, jímž je zakázán režim podpor v určitém odvětví, jako státní podporu, tudíž musí být považován za součást uzavřeného kruhu hospodářských subjektů, jež byly nebo alespoň mohly být známy v okamžiku přijetí tohoto rozhodnutí, ve smyslu rozsudku *Plaumann*.

3.5.7.3. Pojem nařizovací akt, který nevyžaduje přijetí prováděcího opatření

V roce 2016 měl Tribunál několikrát příležitost znovu se zabývat pojmem „nařizovací akt, který nevyžaduje přijetí prováděcích opatření“ ve smyslu třetí hypotézy uvedené v článku 263 čtvrtém pododstavci SFEU.

Jednalo se o rozsudek ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Tilly-Sabco proti Komisi*³³⁴ a ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Doux proti Komisi*³³⁵, v nichž byly Tribunálu předloženy žaloby dvou společností působících v oblasti vývozu celých zmražených kuřat do zemí Blízkého východu.

Žaloby zněly na zrušení prováděcího nařízení³³⁶, kterým Komise stanovila vývozní náhrady ve výši 0 EUR pro drůbeží maso pro tři kategorie celých zmražených kuřat.

³³³ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³³⁴ Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Tilly-Sabco v Komisi*, T-397/13.

³³⁵ Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Doux v Komisi*, T-434/13.

³³⁶ Prováděcí nařízení (EU) č. 689/2013.

Žalobkyně namítaly, že jejich žaloby jsou přípustné podle článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU, jelikož napadené prováděcí nařízení představuje nařizovací akt, který nevyžaduje přijetí prováděcích opatření.

Tribunál připomněl, že pojem „nařizovací akt, který nevyžaduje přijetí prováděcích opatření“ je nutno vykládat ve světle cíle tohoto ustanovení, kterým je zajistit účinnou právní ochranu. To však neznámá, že tento pojem musí být posuzován pouze ve světle tohoto cíle.

S ohledem na znění třetí hypotézy uvedené v článku 263 čtvrtém pododstavci SFEU totiž Tribunál doplnil, že prováděcí opatření mohou ve smyslu tohoto ustanovení představovat pouze opatření, která unijní orgány nebo subjekty, anebo vnitrostátní orgány přijmou za obvyklých okolností. Pokud unijní orgány nebo subjekty a vnitrostátní orgány nepřijmou za obvyklých okolností žádné opatření za účelem provedení nařizovacího aktu a za účelem konkretizování jeho následků pro každý dotčený subjekt, tento nařizovací akt nevyžaduje přijetí prováděcích opatření³³⁷.

Podle Tribunálu musí rovněž jít o opatření, která jsou přirozeně přijímána v návaznosti na nařizovací akt. Nestačí, že subjekt má vykonstruovanou možnost přičítat správním orgánům povinnost přijmout opatření, které lze napadnout žalobou, jelikož takové opatření nepředstavuje opatření, jehož přijetí nařizovací akt „vyžaduje“.³³⁸

Skutečnost, že žádost o vydání vývozní licence by měla být podána k vnitrostátnímu orgánu pouze za účelem získání přístupu k soudní ochraně, v tomto ohledu naznačuje, že taková žádost nebude za normálních okolností podána. Vzhledem k tomu, že vnitrostátní orgán nemá žádnou jinou možnost než stanovit náhrady v nulové výši, nemůže mít vývozce žádný zájem na stanovení náhrad vnitrostátním orgánem za těchto podmínek, s výjimkou dosažení, byť vykonstruovaným způsobem, přijetí aktu, který může být napaden žalobou. Z toho vyplývá, že napadené prováděcí nařízení nevyžaduje přijetí prováděcích opatření ve smyslu třetí hypotézy uvedené v článku 263 čtvrtém pododstavci SFEU³³⁹.

³³⁷ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³³⁸ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³³⁹ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

Ve věci, v níž byl vydán rozsudek ze dne 15. září 2016, *Ferracci proti Komisi*³⁴⁰, byla Tribunálu předložena žaloba majitele proti rozhodnutí Komise týkajícímu se daňového režimu, který osvobozuje nekomerční subjekty od obecní daně z nemovitosti.

Byť Komise v tomto rozhodnutí konstatovala, že je dotčený režim částečně neslučitelný s vnitřním trhem, nenařídila, aby byl vymáhán, jelikož se domnívala, že navrácení podpor je nemožné.

Co se týče otázky, zda mělo být napadené rozhodnutí kvalifikováno jako nařizovací akt, Tribunál shledal, že rozhodnutí Komise v oblasti státních podpor, které se uplatní v objektivně vymezených situacích a vyplývají z něj právní následky pro určitou kategorii subjektů vymezených obecně a abstraktně, má obecnou působnost.

Předmětem rozhodnutí týkajícího se daňového režimu členského státu je konkrétně přezkoumat, zda vnitrostátní právní úprava uplatněná na neurčitý počet osob vymezených obecně a abstraktně má prvky státní podpory, a případně, zda je dotčená podpora slučitelná s vnitřním trhem a vymahatelná.

S ohledem na povahu pravomoci, kterou Komise dle Smluv disponuje v oblasti státních podpor, takové rozhodnutí odráží, i když má jediného adresáta, působnost vnitrostátních nástrojů, které jsou předmětem přezkumu prováděného uvedeným orgánem, ať ohledně vydání povolení nezbytného k tomu, aby opatření podpory mohlo být uplatňováno, nebo ohledně určení důsledků plynoucích z jeho případné protiprávní povahy či neslučitelnosti s vnitřním trhem. Subjekty spadající do oblasti působnosti dotčených nástrojů jsou přitom určeny obecně a abstraktně. Tyto nástroje tedy mají obecnou působnost.

3.5.7.4. *Shrnutí k aktuálním tendencím Soudu*

Co se tedy týče aktuálního směřování Soudu v oblasti výkladu pojmu osobní a bezprostřední dotčení, lze částečně shledat, že byť je nadále uplatňovala judikatura *Plaumann*, její aplikaci lze na shora citovaných případech hodnotit pružněji a šířeji. Naopak k pojmu nařizovací akt Soud zaujal spíše výklad „konstantně restriktivní“.

³⁴⁰ Rozsudek ze dne 15. září 2016 ve věci *Ferracci v Komisi*, T -219/13. EU:T:2016:485).

Možným řešením by samozřejmě bylo, aby pojem „nařizovací akt“ vyložen tak, že se jedná o akt s obecnou působností bez ohledu na to, zda je aktem legislativním či nikoliv. Uvedeného však za aktuálního stavu judikatury nebylo dosaženo.

Soud totiž argumentuje tím, že reforma není nutná, neboť aktuální právní a soudní systém již zajišťuje účinné prostředky nápravy.

Soudu lze v této souvislosti vytknout absenci systematického výkladu pojmu nařizovacího aktu. Efektivní přístup k soudní ochraně opakovaně Soudní dvůr označil za základní právo. Právě Soudní dvůr má zaručovat maximální standard ochrany práv, neboť došlo k přesunu kompetencí na EU. Přesto pouhým výkladem pojmu sloužícího k vymezení podmínek aktivní legitimace jednotlivce, tomuto fakticky odpírá efektivní cestu k uplatnění jeho práv na soudní ochranu.

Aktuální aktivita Soudního dvora ve vztahu k článku 263 odst. 4 SFEU nebyla přijata doktrínou pozitivně. Hovoří se o tom, že daný přístup vytváří výraznou mezeru v právu co do přístupu jednotlivce k evropskému soudci. Je mu takto odepřena přímá kontrola legality aktu, jehož nebyl přímým adresátem, a to i v případě, kdy tento zasahuje do jeho práv.³⁴¹

Po vstupu v platnost Lisabonské smlouvy jednotlivec mohl doufat v opravdové otevření jeho *locus standi* v žalobě na neplatnost. Kauza *Inuit* dávala Soudnímu dvoru možnost překlenout naznačenou mezeru v právu, jak byla konstatována v rozhodnutí ve věci *UPA*, tím, že by připustil, že jednotlivci se mohou dovolávat neplatnosti legislativního aktu Unie, který se jich přímo dotýká, aniž by byli tímto osobně dotčeni. Evolutivní výklad mohl Soud zaujmout i ve věci *T & L Sugars*.

Soudní dvůr nicméně jednak velice restriktivně vyložil pojem nařizovacího aktu, neboť odmítl k těmto zařadit akty legislativní, jednak odmítl veškeré snahy po výrazné změně judikatury *Plaumann*.

Bez skrupulí je ovšem nutno konstatovat, že Soud v daném aplikoval předně výklady jazykové a historické k článku 263 odst. 4, aniž by uvažoval o jeho interpretaci rozšiřující, byť sám „účel“ daného ustanovení v rozhodnutích zmiňuje.

Za uvedené situace nelze než uzavřít, že jednotlivec má i nadále zcela omezenou možnost se přímo obracet na SD EU. Podpora v užívání přímých žalob by

³⁴¹ WAELBROECK, Denis, BOMBOIS, Thomas. Des requérants „priviliégiés“ et des autres, À propos de l'arrêt *Inuit* et de l'exigence de protection juridictionnelle effective des particuliers en droit européen *Cahiers de droit européen*, Bruylant, 2014, Vol. 50, č. 1, s. 21-75.

přítom obecně přispěla k právní jistotě jednotlivce, k jednotné aplikaci unijního práva a obecně k posílení důvěry v instituce EU.

Aktuální potvrzení výkladových pravidel nastavených judikaturou ve věci *Plaumann*, potvrzenou judikaturou ve věci *Inuit* vydané po lisabonské revizi procesního ustanovení článku týkajícího se žaloby na neplanost a nově pak potvrzena shora citovaným rozsudkem ve věci *T & L Sugars* tak představuje určitý rozkol mezi základními právy, jak jsou tato formálně zakotvena Chartou a přiznána evropskému jednotlivci judikaturou SD EU, a procesními garancemi, jak se těchto práv dovolat.

Jednotlivec samozřejmě disponuje možností napadati některé unijní akty též tak, že bude v řízeních před vnitrostátními soudy požadovat, aby bylo zahájeno řízení o předběžné otázce. Pokud i nadále nebude dovozena možnost přímého napadení unijního aktu, jednotlivci často nezbyde než porušit před vnitrostátními orgány právní normu a v následném řízení žádat o podání předběžné otázky, před čímž varoval již dříve citovaný generální advokát Jacobs.³⁴²

Nebude-li změna možná judikatorní cestou, jeví se jako jediná změna politického charakteru, tedy změna primárního práva EU. Tato je samozřejmě právně nejčistší, nicméně možná pouze na základě práva členského státu, Komise nebo Rady předkládat návrhy na změnu smluv a cesta k takovéto změně je nejen časově, ale zejména procesně velice složitá.³⁴³

3. 6. Možná úskalí soudní ochrany jednotlivce v rámci EU

Na budoucnost soudní ochrany jednotlivce je nutno nahlížet v širším kontextu. Jedno z potencionálních rizik její účinnosti je možno nalézt i uvnitř samotného systému. Druhé pak na úrovni soudů národních. Nelze rovněž odhlédnout od kontextu celoevropského a uvážit o názoru ESLP na naznačený vývoj na poli EU v lidskoprávní oblasti.

³⁴² Stanovisko generálního advokáta Jacobse ze dne 21. března 2002 ve věci *UPA*.

³⁴³ ŠTURMA, Pavel, *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva* [online]. Česká advokátní komora. [cit. 23. listopadu 2016]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf.>>

3.6.1. Interní riziko související s institucionální reformou Tribunálu

V souvislosti s právě realizovanou reformou Tribunálu, kterou předpověděla Lisabonská smlouva, spočívající v tom, že každý stát bude zastoupen dvěma soudci, může dojít i k přetížení odvolacího soudu.

Z hlediska institucionální fungování Soudu byly roce 2016 (srovnej blíže Výroční zprávu soudu³⁴⁴) téměř zcela dovršeny dvě první etapy reformy unijní soudní struktury. První etapa stanoví navýšení počtu soudců Tribunálu o dvanáct. Druhá etapa vedla k zániku Soudu pro veřejnou službu Evropské unie a přenesení jeho pravomocí na Tribunál. Tato druhá fáze reformy současně stanoví jmenování sedmi nových soudců Tribunálu Evropské unie, což odpovídá počtu „bývalých“ soudců Soudu pro veřejnou službu Evropské unie. Třetí fáze reformy se pak uskuteční při částečné obměně Tribunálu v září 2019. Počet soudců Tribunálu se tedy zvýší o dalších devět, čímž jejich celkový počet vzroste na 56, tedy dva soudci na každý členský stát.

Zde se nabízí otázka jednotného přístupu jednotlivých senátů Tribunálu při reformou předpokládaném nárůstu počtu soudců na počet 56³⁴⁵. Počet soudců může totiž vést i ke specializaci v rámci senátů Tribunálu a v možné decentralizaci orgánů z Lucemburska. Může takto vyvstat problém s místní příslušností a jednotným výkladem aplikovaných ustanovení a jednotností judikatury.

Extrémním pohledem by pak mohlo dojít i k tomu, že by platila jiná judikatura co do podmínek přijatelnosti podle specializace či geografického umístění toho kterého senátu.

3.6.2. Problematika přetížení Soudu

Shora bylo ukázáno, že Soud měl v čase nespočetně možností svůj přístup k výkladu procesních podmínek žaloby na neplatnost podávané neprivilegovaným žalobcem změnit, nicméně takto ne vždy učinil. Je otázkou, proč tomu tak bylo, přičemž z logiky věci se nabízí i „strach“ Soudu z možného svého přetížení, který by

³⁴⁴ Blíže srovnej Výroční zpráva SD EU za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

³⁴⁵ Srov. přednášku generálního advokáta Michala Bobka na téma „Vnitřní a vnější proměny soudnictví EU“, konanou dne 22. března 2016 na půdě právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

logicky jako důsledek rozvolnění přístupových kritérií k Soudu nastal. Soud si samozřejmě mohl vzít ponaučení z dopadu širokého přístupu jednotlivce na fungování ESLP v důsledku reforem Protokolu č. 11 k Úmluvě, jak bylo popsáno shora v kapitole 2.1.1.

Z hlediska statistik Soud sám ve své Výroční zprávě se rok 2016³⁴⁶ uvádí, že se dané období vyznačovalo jeho „usilovnou činností“. I když celkový počet věcí zahájených u všech tří soudů v roce 2016 (1.604 věcí) byl o něco nižší než v roce 2015 (1.711), počet věcí ukončených v roce 2016 zůstal naproti tomu na vysoké úrovni (1.628 věcí).

To platí zejména pro Soudní dvůr, který ukončil 704 věcí, a tím v roce 2016 vyřídil více věcí, než mu bylo předloženo (692 věcí). Uvedené dle Výroční zprávy svědčí „o znamenité produktivitě soudu“, které vedlo k mírnému poklesu věcí projednávaných k 31. prosinci 2016 (872) ve srovnání s počtem věcí projednávaných na konci roku 2015 (884).

Z 692 věcí zahájených v roce 2016 se nicméně 470 věcí týkalo žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, což představuje téměř 70 % všech věcí předložených Soudnímu dvoru v tomto roce. Počet žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce nebyl v historii Soudního dvora nikdy tak vysoký.

Co se pak týče Tribunálu, který je příslušný v rozhodování o žalobách na neplatnost podaných neprivilegovanými žalobci v prvním stupni, v roce 2016 se naopak zvýšil počet zahájených, tedy i projednávaných věcí, přičemž ale byla zkrácena délka řízení. V roce 2016 Tribunál projednával 974 věcí, což bylo do značné míry způsobeno přenesením pravomoci rozhodovat v prvním stupni spory v oblasti unijní veřejné služby (těchto věcí bylo 163). V obdobném rozsahu se zvýšil počet projednávaných věcí, a to z 1 267 věcí v roce 2015 na 1 486 věcí v roce 2016.

Co se pak týče produktivity Tribunálu, v roce 2016 bylo vyřízeno 755 věcí, což je dle Výroční zprávy jedním ze tří nejlepších výsledků soudu od jeho zřízení.

Je rovněž potvrzena tendence zkracování délky řízení, kterou lze sledovat od roku 2013, a to dosažením celkové průměrné délky řízení (věci ukončené rozsudkem či usnesením ve všech oblastech) 18,7 měsíce.

³⁴⁶ Ke dni odevzdání práce nejsou doposud k dispozici soudní statistiky za rok 2017, práce takto vychází ze statistik za rok 2016, dostupných z Výroční zprávy soudu za rok 2016 [online]. SD EU. [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-05/ra_2016_cs_20170515.pdf>.

Zásadní otázkou však zůstává, zda statistická čísla reflektují reálný nápad, resp. reálnou touhu stěžovatele obrátit se svým podáním k SD EU, či jsou dopadem procedurální aspektů a překážek takového podání?

Nelze odhadnout, nakolik by byl zvládnutelný nápad, který by bezesporu násobně narostl po rozvolnění procesních podmínek přijatelnosti žaloby na neplatnost.

V praxi by se možné přetížení dále mohlo projevit ve větší filtraci nápadu a v selektování projednávaných kauz. Podmínky přijatelnosti by logicky takto ještě více nabyly na váze.

Z pohledu zásad právního státu, resp. *rule of law*, se pak jistě nejeví jako přijatelné odůvodnit restriktivní výklad práva jednotlivce na soudní ochranu vysokým nápadem a administrativním přetížením.

Na druhou stranu, samotné formální rozvolnění *locus standi* jednotlivce v řízení o žalobě na neplatnost by bez odpovídajících změn v praktické organizačně-personální rovině, neznamenalo nutně automaticky posílení soudní ochrany jednotlivce. V tomto ohledu je na místě již dobře vyzkoušený evolutivní přístup SD EU, od kterého bylo možné očekávat postupné rozšiřování přístupu jednotlivce právě v návaznosti s nárůstem přímých zásahů do jeho sféry ze strany orgánů EU po zásadním rozšíření jejich kompetencí na základě Lisabonské smlouvy.

3.6.3. Riziko co do nepřímého přístupu jednotlivce

Bylo naznačeno shora, že Soudní dvůr neshledává omezení soudní ochrany jednotlivce na úrovni unijní, přičemž za dostačující považuje případný nedostatek v aktivní legitimaci jednotlivce překlenout prostřednictvím institutu předběžné otázky.

Co se týče předběžných otázek, jichž bývá vznášeno cca 400 ročně, generální advokát Bobek potvrzuje, že nebývá až takovým úskalím přesvědčit národní soud, aby tuto položil. Uvedené je ovšem pravdou v případě „podstatných kauz“, v nichž účastníci bývají zastoupeni advokáty.

Zde si tedy autorka práce klade otázku, zda se stále jedná o účinnou soudní ochranu, pokud má jednotlivec toliko nepřímý přístup k evropské soudní instanci, a to navíc prostřednictvím tak specifického institutu, jako je předběžná otázka. Je rovněž otázkou, zda by tato byla vznášena v kauzách ne až tak podstatného dopadu a

v případě nezastoupených účastníků. Nemůže zde být dovozena určitá diskriminační nuance ve vztahu k druhu věci a charakteru účastníků (majetkový cenzus)?

Dle generálního advokáta Bobka³⁴⁷ nebývá problémem přesvědčit národní soud, aby vznesl předběžnou otázku, zejména pak u kauz exponovaných. Problémem však dle názoru autorky může nedostatečné povědomí nejen mezi právně nezastoupenými účastníky o samotné existenci a charakteru tohoto institutu, jakož i formulace předběžných otázek ze strany národních soudů.

O přenesení soudní ochrany na národní soudy pak bude pojednáno detailněji níže (kapitola 3.6.3.).

3.6.4. Riziko rozporu s Úmluvou, vnější kontrola

Žalobci ve svých podáních ve věci *Inuit I a III* zdůrazňovali, že příliš restriktivní interpretace podmínek přijatelnosti může být rozporná s články 47 Charty, jakož i s články 6 a 13 Úmluvy. Toto je další pomyslná cibulová slupka, která byla odkryta judikaturou *Inuit*.

Je otázkou, jaký dopad může mít interpretace podmínek aktivní legitimace jednotlivce a snaha Soudního dvora po přenesení břemene efektivní soudní ochrany primárně na národní soud, z hlediska Úmluvy a ESLP.

Soud v rozsudku *Inuit III* z října 2013 zcela jednoznačně vylučuje úvahy o dotčení článku 6 a 13 Úmluvy, přičemž v bodě 97 rozsudku uvádí, že s ohledem na ochranu, kterou přiznává článek 47 Listiny, je třeba uvést, že cílem tohoto článku není změnit systém soudního přezkumu stanovený Smlouvami, a zejména pravidla přípustnosti přímých žalob k soudu Evropské unie, jak vyplývá i z vysvětlení k tomuto článku 47, které je podle článku 6 odst. 1 třetího pododstavce SEU a článku 52 odst. 7 Listiny třeba zohlednit pro účely jejího výkladu³⁴⁸.

Co se týče kompatibility rozhodnutí ve věci *Inuit III* s Úmluvou, je nutno konstatovat, že podmínky přístupu k příslušnému soudci za účelem přezkumu platnosti unijního legislativního aktu, vykazují určité limity či rezervy z pohledu účelnosti a účinnosti práva na soudní ochranu. Rozsudek ve věci *Inuit III* nicméně nepřináší odpovědi na tyto otázky.

³⁴⁷ Srov. přednášku generálního advokáta Michala Bobka dne 22. března 2016 citovanou shora.

³⁴⁸ Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 22. ledna 2013 ve věci *Sky Österreich*, C-283/11, bod 42, a ze dne 18. července 2013 ve věci *Alemo-Herron a další*, C-426/11, bod 32.

Co se tedy týče dopadu do právní sféry jednotlivce, vyvstává otázka, zda nemůže samostatný výklad práva na spravedlivý proces a účinnou soudní ochranu představený Soudem v tomto rozsudku vést k jinému výkladu, než jak jej podává štrasburský soud.

Podobně se na to dívají i někteří akademici³⁴⁹. Je totiž možno spatřit určitý úpadek v rozhodovací činnosti lucemburského soudu v tom smyslu, že Soudní dvůr v případech, kdy je projednávaná věc kryta Chartou, začíná pomalu ignorovat Úmluvu. O tzv. centralizaci Charty hovoří například referendář Soudu David Petrlík³⁵⁰, přičemž poukazuje na skutečnost, že Soud postupně ve své judikatuře častěji odkazuje na principy a práv plynoucí z Charty než na Úmluvu, a to i za situace, kdy je v podání argumentováno ustanoveními Úmluvy.

Tento vývoj by mohl vyústit v porušení pokračující doposud trvající konvergence mezi evropskými soudy. Bylo by paradoxem, že po dokončení a vybudování vnitřního systému ochrany základních práv v EU by došlo k divergencím mezi judikaturou dotčených evropských soudů.

Otázka vnější kontroly aktů Unie ze strany ESLP bude detailně rozpracována v kapitole 4. této práce.

3. 7. Alternativy k žalobě na neplatnost

Je možno konstatovat, že aktuální judikatorní činnost Soudu (jak byla představena zejména v kapitole 3.5.) k přezkumu postavení nepriviligovaného žalobce, jakož i k definici aktu, jehož platnost může být žalobou sporována, zůstává nadále *probatio diabolica* pro jednotlivce podávajícího žalobu na neplatnost.

Za předpokladu, že dveře Soudu zůstávají nepriviligovaným žalobcům „nesoucím“ zde žalobu na neplatnost nadále spíše uzavřeny, nepriviligovaný žalobce takto logicky pátrá po jiných přístupech ke spravedlnosti.

³⁴⁹ SPIELMANN, Dean. *Human Rights in Europe* [online]. Fitzwilliam Law Society, University of Cambridge, ze dne 22. února 2014 [cit. 18. ledna 2018], s. 4. Dostupné na <http://echr.coe.int/Documents/Speech_20130222_Spielmann_Cambridge_ENG.pdf>.

³⁵⁰ PETRÍK, David. *New concepts of protection of fundamental rights in European Union*. In *From Eastern Partnership to the Association. A legal and political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing. 2014, s. 173 -185.

Jaké jsou tedy jiné možnosti, alternativy, jimiž neprivilegovaný žalobce disponuje, pokud se se hodlá domáhat svých práv u orgánů EU?

Jedná se o předběžnou otázku a námitku nepoužitelnosti ve smyslu článku 277 SFEU³⁵¹. Ve hře jsou rovněž další způsoby, a to decentralizace směrem k národním soudům, jakož i zcela nové alternativy.

3.7.1. Užití institutu předběžné otázky a incidenční námitky protiprávnosti, řízení před národními soudy

Soudní dvůr opakovaně v rozsudcích naznačil, že za současného stavu spatřuje dostatečné prostředky nápravy v institutu předběžné otázky, jakož i v článku 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU, který stanoví, že „členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie“.

Aby bylo v rámci Unie zaručeno dodržování práva na účinnou právní ochranu zakotveného v článku 47 Listiny základních práv, článek 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU totiž členskými státy ukládá stanovit prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany.

Názor Soudu je podporován i ze strany některých generálních advokátů, přičemž za důležité lze považovat stanovisko generální advokátky Kokott přednesené dne 19. března 2015, k věci *Inuit II*.

Generální advokátka se totiž neobává mezery v právu v možnostech právní ochrany jednotlivců vůči legislativním aktům Evropské unie. Systém právní ochrany ve Smlouvách považuje za úplný systém procesních prostředků a řízení. Svůj názor podepírá existencí dvou pilířů soudní ochrany, jimiž jsou unijní soudy a vnitrostátní soudy.

Má za to, že vůči legislativním aktům má jednotlivec i mimo právo podat přímou žalobu účinnou právní ochranu prostřednictvím *incidenční námitky protiprávnosti*³⁵².

Pokud příslušný unijní právní akt vyžaduje provedení orgány Unie, může být jeho legalita přezkoumána incidenčně unijními soudy podle článku 277 SFEU na

³⁵¹ Podle citovaného ustanovení platí, že „dotýká-li se spor aktu s obecnou působností přijatého orgánem, institucí nebo jiným subjektem Unie, může se každá strana, i když lhůta stanovená v čl. 263 šestém pododstavci uplynula, domáhat z důvodů stanovených v čl. 263 druhém pododstavci před Soudním dvorem Evropské unie nepoužitelnosti tohoto aktu“.

³⁵² Zde odkazuje na rozsudky *UPA, Jégo-Quéré*, dále například rozsudek ze dne 30. března 2004 ve věci *Rothley a další v Parlament*, C-167/02 P, bod 46.

základě žaloby na neplatnost podané proti příslušnému prováděcímu aktu. Námitka protiprávnosti není samostatnou žalobou. Jednotlivec, vůči němuž je formou individuálního aktu aplikován unijní předpis (zejména nařízení) může posléze napadnout tento individuální akt, ovšem nikoliv proto, že je protiprávní sám o sobě, ale proto, že je založen na protiprávním nařízení. Jestliže je námitka úspěšná, je individuální akt prohlášen za neplatný.

Pokud naproti tomu příslušný unijní právní akt vyžaduje provedení vnitrostátními orgány, může být jeho legalita předložena Soudnímu dvoru ke kontrole v rámci řízení o předběžné otázce podle článku 19 odst. 3 písm. b) SEU ve spojení s článkem 267 odst. 1 písm. b) SFEU, v některých případech dokonce takováto žádost o rozhodnutí o předběžné otázce předložena být musí.

Povinnost předložit žádost o rozhodnutí o předběžné otázce existuje nejen pro soudy posledního stupně, ale za podmínek uvedených v judikatuře *Foto-Frost* i pro soudy, jejichž rozhodnutí ještě lze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva.

Generální advokátka se neobává situace, že by fyzická nebo právnická osoba musela nejprve jednat v rozporu s právem a přitom se pravděpodobně dokonce musela vystavit hrozbě sankce jen proto, aby dosáhla soudního přezkumu sporného unijního právního aktu u příslušných soudů s odůvodněním, že do pravomoci vnitrostátních orgánů spadá povinnost dohlížet na dodržování příkazu nebo zákazu s přímým účinkem vyplývajícího z legislativního aktu Unie.

Jednotlivec má dle jejího názoru možnost obrátit se na příslušný orgán a požádat ho o potvrzení, že se na něj předmětný příkaz nebo zákaz nevztahuje. Zamítavé rozhodnutí tohoto vnitrostátního orgánu musí být z důvodů účinné právní ochrany přezkoumatelné vnitrostátními soudy, které mohou, popřípadě dokonce musí otázku týkající se platnosti příslušného unijního právního aktu předložit Soudnímu dvoru k rozhodnutí o předběžné otázce (k povinnosti vnitrostátních soudů předložit v takovéto situaci žádost o rozhodnutí o předběžné otázce viz judikatura *Foto-Frost*).

Pokud by pak dohled nad dodržováním příkazu nebo zákazu unijního práva s přímým účinkem měl výjimečně spadat do pravomoci orgánu, instituce nebo jiného subjektu Unie, má dle názoru generální advokátky, jednotlivec možnost obrátit se na tento subjekt a požádat ho o potvrzení, že se na něj předmětný příkaz nebo zákaz nevztahuje. Podle zásady řádné správy by příslušný subjekt byl povinen o této

žádosti rozhodnout. Viz článek 41 odst. 1 a 4 Charty a článek 24 čtvrtý pododstavec SFEU.

Zamítavé rozhodnutí tohoto subjektu by z důvodů účinné právní ochrany muselo být považováno za rozhodnutí ve smyslu článku 288 čtvrtého pododstavce SFEU, které by jeho adresát mohl podle první alternativy článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU napadnout žalobou na neplatnost, přičemž by v rámci takovéto žaloby měl možnost s odvoláním na článek 277 SFEU incidenčně namítat protiprávnost legislativního aktu Unie, o který se příslušné rozhodnutí opírá.

V naléhavých případech existuje jak před unijními soudy (články 278 SFEU a 279 SFEU), tak před vnitrostátními soudy³⁵³, možnost poskytnutí předběžné právní ochrany.

Ve vztahu k názoru, že předběžná otázka představuje vždy dostatečný mechanismus k zajištění účinné soudní ochrany je nutno konstatovat *prima facie* to, že pokud by se jednalo o opravdu účinný prostředek nápravy, nebyl by důvod ke změně článku 230 ES, jehož nevýhody z podstaty věci přetrvávají i v polisabonském období, pokud bylo stanoveno, že legislativní akty jsou vyloučeny z článku 263 čtvrtého pododstavce SFEU.

Další navrhovaný postup generální advokátky lze pak z pohledu nepoučeného neprivilégovaného žalobce označit za minimálně „krkolomný“.

Ve vztahu k prejudiciálnímu řízení pak je nutno uzavřít, že toto již ze své povahy a cíle nemůže být považováno za adekvátní substituci k žalobě na neplatnost, protože se v něm nikterak aktivní *locus standi* jednotlivce, který není účastníkem tohoto řízení před Soudem, neprojevuje.

Dále je nutno poukázat, že v případě, kdy členským státům nepřísluší provádět unijní akt, jednotlivec nemá žádnou možnost namítat legalitu tohoto aktu a jednotlivec nemá žádný přístup k národnímu soudu.

Jak připomněl generální advokát Wathelet ve svém stanovisku ve věci *Stichting Woonlinie* v bodě 34 (viz blíže kapitola 3.5.5.), povinnost loajální spolupráce nemůže zajít až tak daleko, že by členským státům ukládala, aby vytvořily přístup k vnitrostátnímu soudu, i když neexistuje dotčený státní akt. Situaci lze připodobnit

³⁵³ Rozsudek Soudního dvora ze dne ze dne 21. února 1991 ve věci *Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG v Hauptzollamt Itzehoe a Zuckerfabrik Soest GmbH v Hauptzollamt Paderborn*, spojené věci C-143/88 a C-92/89, body 17, 20 a 23 až 33.

k situaci, na kterou upozornila věc *Jégo-Quéré* zmiňovaná shora. V takových případech předběžná otázka nezajišťuje jednotlivci efektivní soudní ochranu.

I za předpokladu, že se jednotlivci podaří podat žalobu k národnímu soudu, ne ve všech řízeních jim bude poskytnuta efektivní soudní ochrana. Článek 267 SFEU upravující předběžnou otázku není procesním institut, který závisí na vůli účastníků řízení, ale institutem spolupráce mezi soudci, pročež je na národním soudci, zda daného institutu využije či nikoliv. Není možno vyloučit případ, kdy se národní soudce odmítne položit předběžnou otázku k SD EU.

Rovněž si lze představit případ, kdy by jednotlivec dovozoval, že jeho práva jsou porušena ve více členských státech, musel by takto zahajovat i několik soudních řízení!

Drobná poznámka pak směřuje k procesním zárukám. Žaloba na neplatnost žalobci skýtá širší paletu procesních garancí, ať již se jedná o výměnu vyjádření, přistoupení účastníků etc., což jsou instituty, které ne vždy lze uplatnit v řízení o předběžné otázce.

3.7.2. „Přenesení“ ochrany práv jednotlivce na národní úroveň

Ze shora naznačenými řešeními souvisí i snaha Soudu vyplnit právní mezery v oblasti účinné soudní ochrany na úrovni EU přenesením povinnosti k této ochraně na členské státy prostřednictvím článku 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU.

V této souvislosti je nutno konstatovat, že daný článek je jen jakýmsi formálním zakotvením zásady stanovené samotným Soudním dvorem v uvedeném rozsudku *UPA*.

Povinnost zajistit efektivní soudní ochranu na národní úrovni Soudní dvůr dále naznačuje ve svých rozhodnutích odkazem na povinnost loajální spolupráce.

Je samozřejmě otázkou, zda tato může, shodně se shora citovanými závěry generálního advokáta, zajít až tak daleko, že by členským státům ukládala, aby vytvořily přístup k vnitrostátnímu soudu, i když neexistuje dotčený státní akt³⁵⁴.

Závěr o ne zcela vhodném přístupu Soudního dvora k výkladu *locus standi* jednotlivce a k tendencím přenést povinnost k zajištění soudní ochrany na národní úroveň lze podpořit i teoretickým příkladem, jak jej naznačuje generální advokát

³⁵⁴ Stanovisko generálního advokáta Watheleta přednesené dne 29. května 2013 ve věci C-133/12 P

Wathelet v již shora zmiňovaném stanovisku ve věci *Stichting Woonlinie*³⁵⁵. Je totiž možné, že se jednotlivec obrátí na vnitrostátní správní orgán ohledně použitelnosti unijního legislativního aktu na jeho osobní situaci, a to ve víře, že obdrží odpověď, kterou bude moci napadnout před soudem, jenž bude moci zahájit řízení o předběžné otázce. Je takováto teoretická konstrukce účinná? A co nastane, pokud by vnitrostátní orgán neodpověděl?

Na aktuální tendence Soudního dvora je nunto nahlédnout i prizmatem jeho dřívější judikatorní praxi. Účinná soudní ochrana totiž není, jak bylo vyjádřeno Soudem ve věci *Unibet*³⁵⁶, zajištěna, pokud jednotlivec musí porušit právo proto, aby přiměl příslušný vnitrostátní orgán k přijetí prováděcího aktu, jenž by jej vedl k obraně před soudem, který by mohl položit předběžnou otázku

Z rozsudku ve věci *Inuit II* vlastně vyplývá, že jsou to členské státy, které mají zaplnit pomyslný právní deficit v oblasti přímého přístupu jednotlivce k Tribunálu. Uvedené jim má vyplývat z článku 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU.

Jaké však jsou praktické možnosti jednotlivce, který hodlá před národním soudem napadnout platnost aktů sekundárního práva? Za předpokladu, že se mu podaří obrátit se se svou žalobou či návrhem k národnímu soudu, jaké jsou následné dopady případného rozhodnutí? A může taková „kodifikace“ ustálené judikatury v oblasti „účinné právní ochrany“ zbavit Soudní dvůr povinnosti respektovat právo na účinnou soudní ochranu ve smyslu článku 47 Charty či článku 6 Úmluvy?

Soudní dvůr přitom sám v bodě 106 rozsudku *Inuit III* uzavírá, že „konečně toto základní právo ani článek 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU nevyžadují, aby jednotlivec mohl podat žaloby proti takovým aktům primárně k vnitrostátním soudům“.

Takto opět vyvstává neodbytná otázka, jakou právní konstrukci aplikovat, aby jednotlivec žalobu proti takovým aktům mohl podat. Nejenže smlouvy takovou žalobu nezakotvují, ony ji dokonce zakazují, neboť článek 263 SFEU dává pouze soudům Unie kompetenci ve věcech určení neplatnosti sekundárního práva.

Ohledně procesních prostředků, které mají upravit členské státy, je třeba uvést, že ačkoliv Smlouva o FEU zavedla některé přímé žaloby, které mohou být případně podány fyzickými a právníckými osobami před unijním soudem, Smlouva o FEU ani článek 19 SEU nezamýšlely vytvořit před vnitrostátními soudy za účelem zachování

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci *Unibet*, C-432/05, bod 64.

unijního práva jiné právní prostředky než ty, které zavádí vnitrostátní právo (rozsudek *Unibet*, bod 40).

Zde lze poukázat i na rozsudek Soudního dvora ze 17. září 2014 ve věci *Liivimaa Lihaveis*³⁵⁷, v němž podal Soudní dvůr upřesnění k aktům napadnutelným před unijním soudem a k povinnostem členských států, aby bylo zaručeno dodržování práva na účinnou právní ochranu zakotveného v článku 47 Listiny základních práv, neexistují-li procesní prostředky před unijním soudem. V této věci šlo o rozhodnutí monitorovacího výboru zřízeného členským státem a pověřeného prováděním operačního programu v rámci politiky hospodářské a sociální soudržnosti, kterým byla zamítnuta žádost jistého podniku o grant. Soud vyslovil, že pokud jde o zásadu účinné soudní ochrany, článek 47 první pododstavec Listiny uvádí, že každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem. K zajištění práva na účinnou soudní ochranu v rámci Unie, článek 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, ukládá členským státům stanovit prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie.

V dané věci žadatel, jehož žádost o grant byla zamítnuta, neměl žádnou možnost toto zamítavé rozhodnutí zpochybnit a neexistence opravného prostředku proti takovému zamítavému rozhodnutí ho zbavila jeho práva na účinnou právní ochranu v rozporu s článkem 47 Charty.

Zde pak nastupuje článek 52 odst. 1 Charty, v jehož smyslu každé omezení výkonu práv a svobod uznaných Chartou musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod, přičemž při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení zavedena pouze tehdy, jsou-li nezbytná a odpovídají-li skutečně cílům obecného zájmu, které uznává Unie.

Kromě toho je třeba připomenout, že požadavek soudního přezkumu jakéhokoliv rozhodnutí vnitrostátního orgánu představuje obecnou zásadu práva Unie. Na základě této zásady přísluší vnitrostátním soudům, aby rozhodly o legalitě aktu, který nepříznivě zasahuje do něčího právního postavení, a aby za přípustný považovaly opravný prostředek podaný za tímto účelem, třebaže vnitrostátní procesní pravidla takový opravný prostředek v podobném případě nestanoví³⁵⁸.

³⁵⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2014 ve věci *Liivimaa Lihaveis MTÜ v Eesti-Läti programmi 2007–2013 Seirekomitee*, C-562/12.

³⁵⁸ V tomto smyslu viz rozsudek *Oleificio Borelli v Komise*, citován shora, bod 13.

Je zcela případné se ptát, jak by se mohl jednotlivec domoci právní ochrany před jej zasahujícím aktem EU na národní úrovni. Postačí žaloba na náhradu škody? Zřejmě nikoliv, jedná se o rozdílný institut, než je spor o platnost a nelze jej tímto nahradit. Navíc z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že národní soudce nemůže rozhodnout o žalobě na náhradu škody proti členskému státu, pokud tvrzené pochybení spočívá v přijetí unijního aktu.

Aktivní legitimace fyzických a právnických osob byla, a shora představeným bylo dokázáno, že stále je, jedním s nejméně kontroverzních témat v právu EU. Otázky, jak sladit efektivní soudní ochranu jednotlivce, zachovat procesní autonomii členských států a zjednodušit kooperaci mezi soudními systémy na úrovni EU a národních soud jsou stále aktuálními.

Dle představených aktuálních tendencí Soudní dvůr jedná v souladu se zásadou subsidiarity a redukuje takto zásah do národního práva.

Názor spočívající v tom, že jednotlivec by měl primárně hledat právní ochranu prostřednictvím národní justice, úzce koresponduje se zásadou judičiální subsidiarity³⁵⁹. (Pouze v závorce autorka klade akademickou otázku, jak tento princip souzní se zásadou „stále užšího svazku mezi národy Evropy“, jak je vyjádřen v článku 1 SEU ?).

I přes shora vyjádřené kritiky k přenosu soudní ochrany na národní úroveň je nutno připustit, že jednotlivec má z důvodu obecnějšího povědomí o národním právu zachovány všechny procesní instituty, kterému národní právní řád skýtá, a to například právo na právní pomoc, zastoupení advokátem či osvobození od soudních poplatků.

Princip soudní subsidiarity dává rovněž široký prostor pro kooperaci mezi soudy. Vztah mezi soudy EU a soudy národními nelze totiž zcela označit za ryze, hierarchický, jak bylo naznačeno v některých rozhodnutích Soudního dvora³⁶⁰. Jedná se spíše o propojené nádoby.

Posílení soudní ochrany jednotlivce na úrovni EU rozšířením národních procesních podmínek aktivní legitimace a svěřením této úlohy do rukou národních

³⁵⁹ K tomu srov. BOGOJEVIĆ, Sanja, *Judicial Protection of Individual Applicants revisited: Access to Justice through the Prism of Judicial Subsidiarity*. *Yearbook of European Law*. Vol. 34, No. 1 (2015), str. 5-25.

³⁶⁰ Například v rozsudku Soudního dvora ze dne 30. září 2003 ve věci *Gerhard Köbler v Republik Österreich*, C-224/01.

států znamená, že se takto národní soudy budou více podílet na evropském právním systému a jeho dotvářením prostřednictvím soudní normotvorby na národní úrovni.

Restriktivní interpretace *locus standi* jednotlivce, kterou si Soudní dvůr zachoval i v polisabonské éře, je vlastně projevem této zásady soudní subsidiarity. Dává takto prostor, aby věc individuálního stěžovatele byla vyřešena na úrovni, která je mu blíže, na úrovni národní, a to se všemi výhodami, které mu tento národní systém soudní ochrany skýtá.

Princip soudní subsidiarity je akademiky poněkud podceňován, na rozdíl od pojetí principu subsidiarity ve smyslu článku 5 odst. 3 SEU³⁶¹

Soud v rozsudku *Inuit III* zavazuje členské státy k tomu, aby stanovily systém procesních prostředků a řízení umožňující zajistit dodržování základního práva na účinnou právní ochranu (bod 100).

Je nicméně holou pravdou, že národní soudy hrají kruciální roli při ochraně základních práv. Je však otázka toho, jak národní soudy uchopí otázku nepřímého přístupu jednotlivce a problematiku předběžné otázky. Obecně platí, že nižší soudy spíše rády tuto otázku vznášejí, což není, zejména v České republice, případ soudu ústavního.

Bude rovněž potřeba soudců znalých evropského práva a konceptu předběžných otázek. Vztah by tedy měl být podporován jako dialog soudů, kde by národní soudy měly hrát první housle.

Z hlediska jednotlivce a snahy Soudu o to, aby vnitrostátní soudy dbaly na ochranu základních práv žalobců, je pro dokreslení možno poukázat na aktuální rozhodnutí ve věci *Lesoochranárske zoskupenie* z listopadu 2016³⁶².

Ve věci byla v rámci prejudiciální řízení posuzována zásada účinné právní ochrany podle článku 47 Listiny základních práv EU v kombinaci s Aarhuskou úmluvou. Konkrétně se jednalo o nevládní organizace *Lesoochranárske zoskupenie* (dále jen „LZ“), které usilovalo o účast ve správním řízení před slovenskými soudy. Podle slovenského práva může osoba, která nebyla účastníkem ukončeného správního řízení, podat žalobu s cílem, aby jí bylo doručeno konečné rozhodnutí orgánu. Dle SD EU nezajišťuje taková úprava účinnou soudní ochranu práv.

³⁶¹ Zásada subsidiarity vymezuje podmínky, za jakých má činnost Unie v rámci její nevýlučné pravomoci přednost před činností členských států.

³⁶² Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. listopadu 2016 ve věci *Lesoochranárske zoskupenie VLK v Obvodný úrad Trenčín*, C-243/15.

Soud konstatoval, že výklad vnitrostátního procesního práva zpochybňovaný LZ, podle kterého žaloba proti správnímu rozhodnutí o nepřiznání postavení účastníka řízení o vydání souhlasu nemusí být nutně zkoumána během průběhu tohoto řízení a z úřední povinnosti se zamítne, jakmile se vydá požadovaný souhlas, neumožňuje takové organizaci zajistit účinnou soudní ochranu jednotlivých výsad vlastních právu účasti veřejnosti ve smyslu článku 6 Aarhuské úmluvy.

Soud v bodě 73 rozhodnutí uzavřel v odpovědi na položenou předběžnou otázku, že článek 47 Listiny, ve spojení s článkem 9 odst. 2 a 4 Aarhuské úmluvy, vzhledem k tomu, že zakotvuje právo na účinnou soudní ochranu za podmínek, které zajišťují široký přístup k právní ochraně práv, která organizaci na ochranu životního prostředí, musí být vykládán v tom smyslu, že v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, brání výkladu pravidel vnitrostátního procesního práva, podle kterého žaloba proti rozhodnutí, kterým se takové organizaci odmítlo přiznat postavení účastníka správního řízení o vydání souhlasu s realizací projektu v chráněné lokalitě ve smyslu této směrnice, nemusí být nutně zkoumána během průběhu tohoto řízení, které může být pravomocně ukončeno před přijetím a nabytím právní moci soudního rozhodnutí o postavení účastníka, a automaticky se zamítne, jakmile se vydá souhlas s tímto projektem, což tuto organizaci nutí podat žalobu jiného druhu, aby mohla získat toto postavení a předložit k soudnímu přezkumu otázku, zda příslušné vnitrostátní orgány dodržely povinnosti, které jim vyplývají z uvedené směrnice.

V tendenci posílit právní postavení jednotlivce na národní úrovni tedy jde i zcela aktuální judikatura Soudu.

3.7.3. Avantgardní řešení „Reverse Solange doktrína“

Kdysi vedlejší téma ochrany základních lidských práv a svobod se postupem času stalo středobodem zájmu EU, což dovozujeme ze shora naznačeného historického vhledu.

Byť má EU ve smyslu článku 2 SEU upevňovat a podporovat demokracii, právní stát, lidská práva a zásady mezinárodního práva, je zde dán, jak poukazuje tato práce, určitý procesně-právní deficit v jejich efektivním uplatňování a při závažných porušeních základních práv v členských státech.

Provádění článku 2 SEU, v jehož smyslu je Unie založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin; tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů, je takto ponecháno na národních institucích, příp. na institucích zřízených dle práva mezinárodního.

Ve světle aktuálního vývoje je potřeba nahlížet na ochranu jednotlivce z nových úhlů pohledu³⁶³. Evropský jednotlivec, který touží po efektivním vymožení svých práv, se logicky po národním neúspěchu obrací i na instituce EU. Z pohledu jednotlivce je potřeba efektivní ochrana, ochrana soudní. Ta vyžaduje jeho aktivní účast a plnohodnotný přístup k soudní ochraně.

Kromě shora naznačených institutů teoretici identifikovali i nový mechanismus vycházející z efektivní a progresivní interpretace smluv. Jedná se rovněž o mechanismus, jehož základy by bylo možno vysledovat již v historickém rozhodnutí *Van Gend en Loos*, postaveném mj. na principu, že „...bdělost jednotlivců, majících zájem na ochraně svých práv, vede k účinné kontrole, která se připojuje k té, kterou články 169 a 170 svěřují Komisi a členským státům“.

Podle níže představeného mechanismu má jednotlivec právo na ochranu i prostřednictvím svého postavení občana Unie. Jak SD EU vyslovil ve svém rozhodnutí *Ruiz Zambrano*³⁶⁴, „za těchto podmínek brání článek 20 SFEU vnitrostátním opatřením, jejichž účinkem je to, že občané Unie jsou připraveni o možnost skutečně využívat podstatné části práv (*substance of the conferred rights, l'essentiel des droits conférés*) plynoucích z jejich postavení občanů Unie“.³⁶⁵

Autor Bogdany³⁶⁶ vychází z judikatury ve věci *Ruiz Zambrano* a ve své teorii prezentované v roce 2012 navrhuje extenzivní výklad daného rozhodnutí v tom smyslu, že by ona podstatná část práv, ona substance, podstata práv, měla být

³⁶³ K tomu blíže diskuze na konferenci CELCOS („Central European Law Conference for Students“ s názvem „Strengthening the Rule of Law in the EU“, konaná ve dnech 31. března až 2. dubna 2016 v Mariboru, zejména k příspěvku v rámci sekce Democracy and rule of law HOFFBERGER, Elizabeth. *The Justiciability of European Values: Are we underestimating art. 2 TEU?*

³⁶⁴ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011 ve věci *Gerardo Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (ONEm)*, C-34/09.

³⁶⁵ Srovnej bod 42 rozsudku ve věci *Ruiz Zambrano*.

³⁶⁶ BOGDANY, Armin von a další. *Reverse Solange – Protecting the Essence of Fundamental Rights Against EU Member States*, *Common Market Law Review*, 49.2, duben 2012, s. 489-519.

definována prostřednictvím článku 2 SEU³⁶⁷, tedy prostřednictvím esence základních práv vtělené do daného ustanovení.

Vzhledem k tomu, že dané ustanovení je přímo aplikovatelné v evropském právním prostoru, porušení daného ustanovení členským státem, dokonce i v čistě vnitřních záležitostech, by mohlo být vnímáno jako porušení podstatné části práv souvisejících s postavením občana EU. Bogdany navrhuje uvedený postup s ohledem na zachování konstitucionálního pluralismu, označit za tzv. „obrácenou Solange doktrínu“.

Zjednodušeně lze doktrínu formulovat následujícím způsobem: ve smyslu článku 51 Charty (týkající se působnosti Charty z pohledu principu subsidiarity³⁶⁸) si členské státy zachovávají autonomii v ochraně základních práv do té doby, dokud je možno předpokládat, že zajišťují podstatu základních práv vyjádřenou článkem 2 SEU. V případě extrémní a systematického porušování základních práv dochází k vyvrácení této domněnky zajištění náležité ochrany. V tomto případě může jednotlivec prostřednictvím svého postavení občana Unie a obrátit se s žádostí o ochranu na národní soudy.

Bogdany a ostatní takto přicházejí s konceptem „justiciability“, tedy možnosti dovolání se před soudy článku 2 SEU. Inspiraci známými rozhodnutím německého ústavního soudu z Karlsruhe nelze přehlédnout. Podle této teorie se mohou jednotlivci domáhat nápravy zásahu do svých garantovaných základních práv před národními soudy, jakož i soudy EU za předpokladu, že ono porušení souvisí se zásahem do substance evropského občanství ve smyslu článku 20 SFEU.

Z tohoto úhlu pohledu by jednotlivci měli mít možnost se přímo dovolat článku 2 SEU ve spojení s článkem 20 SFEU před národními soudy, a to za předpokladu, že by se nemohli dovolat práva jinými právními prostředky nápravy před národními soudy. Pro případ, že nebude zaručena dostatečná právní ochrana jednotlivců na národní úrovni, měli by mít tyto právo hledat nápravu před soudy EU přímo s odkazem na článek 2 SEU ve spojení článkem 20 SFEU.

³⁶⁷ Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.

³⁶⁸ Ustanovení této Charty jsou při respektování zásady subsidiarity určena institucím a orgánům Unie a členským státům, pokud aplikují právo Unie. Musí proto respektovat práva, dodržovat zásady a prosazovat jejich aplikaci v souladu s jim svěřenými pravomocemi. 2. Tato Charta nezakládá žádnou novou pravomoc nebo povinnost Společenství nebo Unie, ani nemění pravomoci a povinnosti stanovené Smlouvami.

Možnost přímo se dovolat článku 2 SEU ve spojení s článkem 20 SFEU by měla být považována za krajní řešení a neměla by být zneužívána. Naznačený postup by měl být aplikován toliko v případě, že žádný jiný právní prostředek není s to dostatečně ochránit základní práva jednotlivce vtělená do článku 2 SEU a článku 20 SFEU.

Je nutno podotknout, že Bogdany nedává konečnou odpověď na otázku, co je onou „substancí unijního občanství“, nenaznačuje žádnou možnou definici daného termínu. Jako příklad uvádí pouze svobodu médií, kteroužto považuje za nedílnou součástí unijních základních práv a imperativ demokratické legitimacy EU. Na případu zásahu do svobody médií ukazuje, jak zásah do základních práv může vést k porušení substance unijního občanství.

Bogdany rovněž v obecné rovině konstatuje, že porušení základních práv spadá pod právo EU a substanci unijního občanství za předpokladu, že praktický dopad a účelný výkon práva na unijní občanství jsou narušována. Podle Bogdanyho by to měl být SD EU a jeho normotvorba, který dále vymezí konkrétní dopady jeho teorie a užitých termínů.³⁶⁹

Nezbyde tedy než se vůči této doktríně vymezit spíše kriticky. Předně je nutno poukázat na to, že danou teorii lze aplikovat pouze v případě, že je kompetence SD EU aplikována na článek 2 SEU ve výkladu spojeném s článkem 20 SFEU *ultra vires*. Je otázkou, zda SD EU může rozšířit svou působnost na článek 2 SEU, aniž by k tomu měl oficiální, smluvní mandát. Je rovněž pravou, že aplikací „Reverse Solange doktríny“ by si soud patrně neprávem uzurpovat kompetence ESLP³⁷⁰. Bogdany se zde hájí tím, že uvedené lze překlenout evolutivním výkladem a soudní normotvornou. Toto se jeví spíše iluzorním vzhledem k dosavadní zásadně odlišné praxi a výkladovým tendencím SD EU.

Pak se samozřejmě nabízí úvaha o tom, zda by „obrácená Solange doktrína“ nemohla oslabit judikaturu ESLP. Bogdany k tomuto uvádí, že EU nemůže přenést své vlastní kompetence na externí orgán, jakým je ESLP. Aplikace „obrácené Solange doktríny“ by takto byla pouhým doplňkovým mechanismem, komplementárním k ochraně základních lidských práv.

³⁶⁹ BOGDANY, Armin von a další, *Reverse Solange* ...

³⁷⁰ KOCHENOV, Dimitriy, *On Policing Article 2 TEU Compliance – Reverse Solange and Systemic Infringements Analyzed*, *Polish Yearbook of International Law*, Vol. 33, 2013, s. 145-170

Ochrana základních práv, demokracie a vlády práva je tématem stále aktuálním a stěžejním. Je otázkou, zda by SD EU měl rozšířit svou působnost na článek 2 SEU, resp. zda by mu tato působnost měla být rozšířena. Je pak dále otázkou, zda by se případná rozšířená působnost SD EU vztahovala na celý článek 2 SEU, či zda by mělo být přistoupeno k jednotlivým větám daného ustanovení odlišně, tedy zda by měla být provedena diference mezi hodnotami jako lidská práva, právní stát a demokracie na straně jedné a tolerancí, pluralismem a solidaritou na straně druhé.

Bogdandyho doktrína by mohla být instrumentem k ochraně před zásahy do uvedených hodnot jak na národní úrovni, tak i v rámci unijního práva, je nicméně velice diskutabilní, zda a jak by porušení demokracie a právního státu mohlo zároveň vést k porušení substance unijního občanství. Navrhovaná doktrína je tedy jednou z možných variant a je otázka, jak bude SD EU, jakož i jinými aktéry na poli unijního práva uchopena a případně realizována. V současné fázi vývoje je tak možno jen shrnout, že možná podceňujeme článek 2 SEU a jeho obecnou aplikovatelnost v praxi.

3.7.3.1. *Náznak praktické aplikace „Reverse Solange doktríny“*

Významné rozhodnutí zveřejnil v lednu 2016 týden Spolkový ústavní soud v souvislosti se zamítnutím vydání občana podle evropského zatýkacího rozkazu kvůli rozporu s právem na lidskou důstojnost. Soud v Karlsruhe dovedl, že evropské právo je nepoužitelné, je-li v rozporu s ustanovením německé Ústavy. Podrobit evropské právo testu identity náleží pouze Spolkovému ústavnímu soudu³⁷¹.

Z nálezu Spolkového ústavního soudu Německa z 15. prosince 2015, sp. zn. 2 BvR 2735/14, publikován dne 26. ledna 2016³⁷², se podává, že „v individuálních

³⁷¹ Rozhodnutí vzniklo na základě ústavní stížnosti cizince odsouzeného v zahraničí v nepřítomnosti proti jeho vydání na základě evropského zatýkacího rozkazu. „Stěžovatel je občan Spojených států amerických. V roce 1992 byl pravomocně odvolacím soudem ve Florencii odsouzen v nepřítomnosti ke třiceti letům vězení za účast v organizovaném zločinu dovoz a držení kokainu. V roce 2014 byl uvězněn v Německu na základě evropského zatýkacího rozkazu. V souvislosti s extradičním procesem především namítal, že mu nebylo nic známo o jeho obvinění a že podle italského práva mu nebude umožněno slyšení v odvolacím procesu. Přesto 7. listopadu 2014 vyšší oblastní soud prohlásil extradiaci za povolenou.“

³⁷² Srov. *Protection of fundamental rights in individual cases is ensured as part of identity review* [online]. German Federal Constitutional Court, 26. ledna 2016 [cit. 28. ledna 2016]. Dostupné na <<http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2016/bvg16-004.html>>.

případech ochrany základních práv může Spolkový ústavní soud revidovat suverénní akty unijního práva, pokud je to nezbytné k ochraně ústavní identity podle článku 79 odstavec 3 Ústavy,“ uvádí první věta rozhodnutí německého Ústavního soudu.

Spolkový soud uvádí, že „přednost unijního práva platí pouze tehdy, pokud je v souladu s Ústavou nebo došlo k souhlasu s převodem svrchovanosti práva. Jeho rozsah je omezen ústavní identitou.“

Dle názoru soudu v Karlsruhe může být sekundární právo ve výjimečných případech prohlášeno za neaplikovatelné. Německý Ústavní soud dospěl k závěru, že odporují-li evropská pravidla azylu lidské důstojnosti, Německo je nepoužije, přičemž takový postup mu umožňuje sama Smlouva o fungování Evropské unie: „Test identity je obsažen ve článku 4, odstavec 2, věta 1 Smlouvy o Evropské unii a neporušuje princip ryzí spolupráce ve smyslu článku 4, odstavce 3 Smlouvy. Evropská unie je svaz suverénních států, ústav – někteří odkazují k mnohoúrovňovému konstitucionalismu, administrací a soudů,“ uvádí se mimo jiné v rozhodnutí Soudu.

Závěrem Spolkový ústavní soud dovozuje, že v této otázce není třeba pokládat předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU při správně aplikaci práva bez pochyb: „Neexistuje potřeba položit předběžnou otázku Evropskému soudnímu dvoru podle článku 267 Smlouvy o fungování Evropské unie. Způsob, jakým musí být unijní právo aplikováno, je takový, aby nezůstal prostor pro rozumné pochybnosti. Není žádný spor mezi unijním právem a ochranou lidské důstojnosti podle Ústavy,“ uvádí se ve významném rozhodnutí Spolkového ústavního soudu.

Rozhodnutí Ústavního soudu platí pro veškeré evropské unijní právo, tedy i pro azylové zákony, pravidla přistěhovalectví nebo vstupu cizinců do Schengenu. Pokud Spolkový ústavní soud testem identity zjistí, že tato pravidla odporují právu na lidskou důstojnost, nebude se jimi řídit, vyplývá z nálezů Spolkového ústavního soudu.

3. 8. Dílčí shrnutí ke kapitole třetí

Soud se ve své Výroční zprávě za rok 2016 sám označuje za garanta práva na účinnou soudní ochranu, a tím i garanta Uníí ctěné zásady právního státu

Rok 2017 pak byl na poli práva Evropské unie ve znamení následujícího motto: „*Být větší a ambicióznější ve významných záležitostech, a naopak menší a skromnější u témat méně významných*“, jak vyplývá ze sdělení Evropské komise *Právo EU: lepší výsledky díky lepšímu uplatňování práva*³⁷³.

Aktivní legitimace fyzických a právnických osob tak nadále nabývá na svém významu.

Shora představeným bylo doloženo, že zároveň stále zůstává jedním s nejvíce kontroverzních témat v právu EU. Otázky, jak sladit efektivní soudní ochranu jednotlivce, zachovat procesní autonomii členských států a zjednodušit kooperaci mezi soudními systémy na úrovni EU a národních soudů jsou stále aktuálními.

Dle představených aktuálních tendencí Soudní dvůr jedná v souladu se zásadou subsidiarity a redukuje takto zásah do národního práva.

Řešením efektivního přístupu jednotlivce k soudní ochraně se touto optikou jeví rozšíření přístupu jednotlivce k národním soudům na úrovni členských států a posílení garance širokého pojetí aktivní legitimace jednotlivce na národní úrovni.

Zásada soudní subsidiarity bývá užívána za účelem zachování autonomie národního práva normotvorby. Nelze zpochybnit skutečnost, že na národní úrovni bývá spor vyřešen blíže jednotlivci. Jednotlivec se takto i prakticky může lépe podílet na soudním procesu. Tento je minimálně s ohledem na absenci jazykové bariéry a vzdálenost levnější, bezpochyby rychlejší a pro jednotlivce přístupnější.

Stěžejním argumentem pak je opravdový *ius standi* jednotlivce před národními soudy.

Posílení soudní ochrany na národní úrovni rovněž znamená, že národní soudy budou více zapojeny do evropského právního systému a jeho dotváření. Pojetí interpretace *locus standi* Soudem v „*polisabonské éře*“ je vlastně projevem zásady soudní subsidiarity.

Úloha národních soudů je důležitá i z hlediska nepřímého přístupu jednotlivce prostřednictvím článku 267 SFEU, jak bylo pojednáno výše.

Princip soudní subsidiarity je akademiky poněkud podceňován, na rozdíl od pojetí principu subsidiarity ve smyslu článku 5 odst. 3 SEU³⁷⁴

³⁷³ Srovnej konferenci pořádaná Justiční akademií na půdě Nejvyššího správního soudu pro soudce správních soudů a asistenty soudců na téma „Evropské právo a jeho novinky“ dne 30. listopadu 2017.

³⁷⁴ Zásada subsidiarity vymezuje podmínky, za jakých má činnost Unie v rámci její nevylučné pravomoci přednost před činností členských států.

Soud v rozsudku *Inuit III* zavazuje členské státy k tomu, aby stanovily systém procesních prostředků a řízení umožňující zajistit dodržování základního práva na účinnou právní ochranu (bod 100).

Je pravdou, že národní soudy hrají stěžejní roli při ochraně základních práv. Je rovněž otázka toho, jak národní soudy uchopí otázku nepřímého přístupu jednotlivce a problematiku předběžné otázky. Obecně platí, že nižší soudy spíše rády tuto otázku vznášejí, což není, zejména v České republice, případ soudu ústavního.

Bude rovněž potřeba soudců znalých evropského práva a konceptu předběžných otázek. Vztah by tedy měl být podporován jako dialog soudů, kde by národní soudy měly hrát první housle.

4. VZÁJEMNÉ INTERFERENCE MEZI ESLP A SD EU Z POHLEDU *LOCUS STANDI* JEDNOTLIVCE

Evropský soud pro lidská práva, jehož cílem je ochrana lidských práv garantovaných Úmluvou o ochraně lidských práv a jejími dodatkovými protokoly, je institucí Rady Evropy se sídlem ve Štrasburku. Posláním Soudního dvora Evropské unie je přezkum legality aktů Unie a zajištění jednotného výkladu a provádění unijního práva.

Na první pohled se může zdát, že Soudy tedy spojuje hlavně jejich forma, tj. jejich nadnárodní charakter. Přesto Soudy postupem času ukázaly, že sledují obdobný demokratický cíl, kterým je v posledním důsledku evropské sblížení, a to na poli základních práv v případě prvním, a na poli ekonomickém a politickém v případě druhém.

Původně byly politické a právní prostředky, jimiž organizace disponovaly k naplňování svých cílů, neúměrně vzdálené tomu, nakolik fakticky provázaným se postupně stal chod jejich institucí. Obě seskupení byly rovněž založeny na odlišných principech, a to zásadě kooperační v případě Rady Evropy a zásadě integrační v případě ES/EU. Nejen toto pnutí vedlo ke známému rozdělení na „ekonomickou Evropu“ ztělesňovanou ES/EU, a „Evropu lidsko-právní“ symbolizovanou Radou Evropy.

Obě zmiňovaná nadnárodní seskupení se s ohledem na svůj primární cíl, tedy prohloubení evropské integrace, vyvíjela a rozrůstala. V současné době čítá Rada Evropy 47 členů, z nichž téměř polovina přistoupila k Radě Evropy po pádu berlínské zdi. Z „Montánní unie“ se postupně, vznikem Evropského hospodářského společenství a Euratomu, zformovala v roce 1957 Evropská společenství a dále, zjednodušeně řečeno, byla Maastrichtskou smlouvou ustanovena i Evropská unie. Ta dnes čítá 28 členů. Není od věci zdůraznit, že všechny členské státy EU jsou zároveň členskými státy Rady Evropy a signatáři jejího stěžejního právního dokumentu Evropské úmluvy o lidských právech ze 4. listopadu 1950.

Vzájemné vazby mezi ESLP a SD EU jsou rovněž ovlivňovány svým propojením s členskými státy a vazbami na jednotlivé národní soudní systémy. Vzhledem k tomu, že úlohou štrasburského soudu je dohlížet na to, zda právo zaručené Úmluvou bylo členským státem Rady Evropy porušeno, vystupuje vůči

členskému státu a národním soudům více „izolovaně“ než jurisdikce lucemburská. V případě, že Štrasburk konstatuje porušení Úmluvou zaručeného práva a uloží státu příslušné sankce, ovlivní toto i následné přehodnocení zkoumaného rozhodnutí soudními institucemi na národní úrovni. Štrasburk se tedy stěžovatelům, kterým Úmluva zaručuje přímý přístup prostřednictvím institutu individuálních stížností, a to ve světle shora formulovaných výhrad, jeví jako soud „poslední instance“, zatímco vztah lucemburského soudu k národním soudům, k němuž má navíc jednotlivec ve srovnání se štrasburskou jurisdikcí omezený přístup, lze označit za méně hierarchický. Národní soudy se mohou, a v určitých případech i musí, obrátit prostřednictvím předběžné otázky na SD EU, a ten tak může ovlivnit případ již na národní úrovni. Přímý přístup jednotlivce k SD EU je nadále spíše omezeného charakteru, protože je ovládán striktními formálními podmínkami přijatelnosti žaloby na neplatnost.

S rozšířením pravomocí na úrovni Unie se tak rozšiřují logicky i oblasti, v nichž Unie může potencionálně zasahovat do základních lidských práv. Typovým příkladem může být například evropské rozhodnutí vydané v rámci realizace jednotné zemědělské politiky ke stabilizaci obchodu v oblasti vinařství, které omezuje výsadbu určitého typu vinné révy, které bezpochyby může zasáhnout do výkonu vlastnického práva jednotlivce zaručeného prvním článkem dodatkového Protokolu č. 1 Úmluvy, jakož i společnými ústavními tradicemi členských států³⁷⁵.

Vzhledem k historickým i koncepčním rozdílům je až překvapivé, ale i logické, že se s postupem času mezi evropskými soudy vytvořil úzký vztah. Ten by se dal zpočátku charakterizovat slovy rivalita, nedůvěřivost, později ale i jako konvergence a od devadesátých let pak jako reciprocita, komplementarita a kooperace. Hybatelem rostoucí vzájemné spolupráce pak jednoznačně byla stále více pociťovaná diskontinuita v oblasti ochrany základních práv na úrovni Evropské unie.

Kapitola si položí otázku, jaký byl vývoj interference judikatorních vztahů mezi ESLP a SD EU, jaký je aktuální vztah mezi SD EU a ESLP v důsledku nerealizovaného přistoupení EU k Úmluvě a jaké mohou být dopady myšlenky přistoupení EU k Úmluvě na *locus standi* jednotlivce. Rovněž se zaměří na to, zda již

³⁷⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979, ve věci *Liselotte Hauer a Land Rheinland-Pfalz* (tzv. „Zákaz nové výsadby vinné révy“), 44/79.

shora naznačovaný koncept vnější kontroly unijních aktů ze strany ESLP může být považován z hlediska efektivní realizace *locus standi* jednotlivce za vhodný.

4. 1. Otázka přistoupení ES/EU k Úmluvě

Od roku 1994 v souvislosti s posudkem Soudního dvora č. 2/1994³⁷⁶, v němž Soudní dvůr uvedl, že za tehdejšího stavu práva Společenství nemělo Evropské společenství pravomoc přistoupit k Úmluvě probíhá diskuze o přistoupení EU k Úmluvě. Ta nabírala na významnosti tím, jak se postupně formovala a upevňovala myšlenka právní subjektivity EU, zejména po vstupu v platnost Lisabonské smlouvy v prosinci 2009.

Po ratifikaci a vstupu v platnost Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství k 1. prosinci 2009 zakotvující právní subjektivitu Evropské unie, a tedy i její schopnost přistoupit k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv³⁷⁷, je nutno poukázat na článek 6 SEU, v jehož smyslu Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv EU ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.

Hovoří se o závazku Unie přistoupit k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Přelomovým se stává zakotvení judikatorní aktivity Soudu a zakotvení „*acquis jurisprudentiel*“ v oblasti základních práv do primárního práva³⁷⁸.

Lisabonská smlouva vyřešila dlouhodobý spor o existenci právní subjektivity Evropské unie a zrušila její „třípilřřovou“ strukturu. Unie se stala subjektem mezinárodního práva³⁷⁹ a Chartě přiznala stejnou právní závaznost jako primárnímu právu EU. Z hlediska základních práv je pak podstatný článek 6 SEU³⁸⁰. Nejenže jeho prostřednictvím základní práva, která jsou zaručena Úmluvou a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie, ale

³⁷⁶ Posudek Soudního dvora ze dne 28. března 1996 týkající se „Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“, č. 2/94.

³⁷⁷ Podle čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii „Unie přistoupí k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod. Přistoupení k této úmluvě se nedotkne pravomocí Unie vymezených Smlouvami“.

³⁷⁸ Srovnej „základní práva, která jsou zaručena Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie“

³⁷⁹ Článek 1 a článek. 47 SEU.

³⁸⁰ Přistoupení k Úmluvě je výslovně umožněno článkem 6 odst. 2 SEU, jak byl citován shora.

rovněž (pro některé deklaratorně, pro jiné závazně) určuje, že „Unie přistoupí k Úmluvě. K uvedenému článku se pak váže protokol č. 8, jenž stanoví kritéria takového přistoupení zejména s ohledem na specifické rysy Unie³⁸¹. Procedurální aspekt přistoupení pak upravuje článek 218 SEU, a to konkrétně ve formě dohody o přistoupení k Úmluvě³⁸².

Výsledek vyjednávací anabáze³⁸³ o přistoupení EU k Úmluvě je ztělesněn dohodou o přistoupení EU k Úmluvě, následně předloženou k posouzení Soudnímu dvoru EU.

Soud nicméně ve svém posudku č. 2/13 z 18. prosince 2014 (dále v textu též jen „posudek“) shledává, že návrh dohody o přistoupení EU k Úmluvě není s ustanoveními unijního práva slučitelný.

Posudek takto radikálně změnil dosavadní tendence na poli ochrany lidských práv v Evropě, které byly v posledním období evropského směřování poznamenány právě tématem přistoupení Unie k Úmluvě.

4. 2. Posudek č. 2/13 a jeho dopady

Závěr Soudu o neslučitelnosti návrhu dohody o přistoupení EU k Úmluvě s unijním právem je mnohými považován za velké zklamání. Jinými je zase považován za logické vyústění vyjednávacího procesu. Jaká ale byla opravdová motivace SD EU k přijetí závěru o neslučitelnosti, jímž *de facto* Soud „zahodil“ dvacetileté snahy na evropském lidskoprávním poli? Je závěr soudu konečným? A je opravdovou tragédií pro ochranu lidských práv v Evropě? Jaké bude další směřování EU v oblasti lidských práv?

³⁸¹ Protokol (č. 8) k čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii o přistoupení Unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

³⁸² Rada vydává zmocnění k zahájení jednání o dohodě a určí vedoucího vyjednávacího týmu Unie. K rozhodnutí o uzavření dohody musí mít Rada souhlas Evropského parlamentu a rozhodnutí musí být přijato jednomyslně. Taková dohoda pak vstoupí v platnost po jejím schválení všemi členskými státy v souladu s jejich ústavními předpisy.

³⁸³ V návaznosti na doporučení Komise přijala Rada dne 4. června 2010 rozhodnutí, kterým povolila zahájení jednání o dohodě o přistoupení. Komise byla ustanovena vyjednávačem. Dne 5. dubna 2013 vyústila jednání v dohodu o návrzích přístupových instrumentů. V těchto souvislostech se Komise dne 4. července 2013 obrátila na Soudní dvůr na základě čl. 218 odst. 11 SFEU s žádostí o posudek ohledně slučitelnosti návrhu dohody s unijním právem.

4.2.1. Důvody neslučitelnosti

Názory SD EU, resp. odůvodnění neslučitelnosti návrhu dohody o přistoupení s právem EU, lze s jistou mírou zjednodušení shrnout do následujících bodů³⁸⁴:

Dle závěrů Soudu návrh může narušit specifické rysy a autonomii unijního práva v rozsahu, v němž nezaručuje koordinaci mezi článkem 53 Úmluvy a článkem 53 Charty, tedy v důsledku může dojít k tomu, že členské státy dle článku 53 Úmluvy přijmou oproti Chartě vyšší standardy ochrany lidských práv. Dle SD EU se vyšší standard ochrany dle Úmluvy nesmí dostat do konfliktu s předpisy práva EU a ohrozit jejich přednostní aplikaci.

Je zde dána určitá obava před narušením vzájemné důvěry mezi členskými státy, rovnováhy a autonomie unijního práva v případě, že by Unie a členské státy měly být považovány za smluvní strany Úmluvy. Jednalo by se o případy vzájemných vztahů mezi členskými státy EU, ve vztazích mezi smluvními stranami Úmluvy, které nejsou členskými státy Unie, to vše ve vazbě na unijní právo, a sice tím, že jeden členský stát by ověřoval, zda jiný členský stát dodržuje základní práva.

Absence úpravy vztahu mezi řízením o předběžné otázce a mechanismem zavedeným Protokolem č. 16 k Úmluvě, který zavádí tzv. poradní stanovisko, jak bylo blíže popsáno shora v kapitole 2.5.2. práce, resp. obava z možného obcházení mechanismu řízení o předběžné otázce, jsou dalšími důvody vyznění posudku.

Dle Soudu se návrh rovněž může dotknout článku 344 SFEU v rozsahu, v němž nevylučuje možnost, že ESLP budou předkládány spory mezi členskými státy nebo spory mezi členskými státy a Unií týkající se uplatňování Úmluvy v rámci věcné působnosti unijního práva.

Soud v posudku dovodil, že není zaručeno zachování specifických rysů práva EU, konkrétně v důsledku nedostatečné úpravy institutu spolužalovaného, vzhledem k dříve učiněným výhradám členských států, narušení rozdělení pravomocí mezi EU a jejími členskými státy, v důsledku oprávnění ESLP rozhodnout, zda je odpovědným za porušení Úmluvy jen jeden ze spolužalovaných, byť takové rozhodnutí může ESLP učinit pouze na žádost spolužalovaných.

³⁸⁴ Shrnutí vychází z textu posudku, důvodové zprávy k posudku a ze shrnutí ústního referátu z 15. ledna 2015 Jana Škeříka, Posudek SD EU č. 2/13 ke slučitelnosti návrhu dohody o přistoupení EU k EÚLP – komentář prezentovaného na kolokviu "Národní ústavní systémy a Evropská unie: Harmonický vztah, nebo manželství před rozvodem?" organizovaném Českou společností pro evropské a srovnávací právo a studentským spolkem Common Law Society.

Soud dále identifikoval riziko interpretace judikatury SD EU ze strany ESLP při posuzování otázky, zda je nutno věc předložit SD EU v rámci předběžného řízení. V rámci předběžného řízení před SD EU nemůže SD EU interpretovat sekundární legislativu EU, ale pouze posuzovat její platnost z hlediska závazků z Úmluvy, a tím dochází k narušení pravomocí EU, potažmo SD EU. Dle názoru Soudu je mu totiž upřena možnost závazně podat některý z možných výkladů sekundární legislativy z hlediska práv obsažených v Úmluvě, přičemž takový výklad může následně podat ESLP.

Soud uzavřel, že návrh nerespektuje specifické rysy unijního práva týkající se soudního přezkumu aktů, jednání či opomenutí Unie v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky v rozsahu, v němž soudní přezkum některých těchto aktů, jednání či opomenutí svěřuje výlučně orgánu stojícímu vně Unie. V důsledku přistoupení by byla založena pravomoc ESLP posuzovat některé akty SZBP z hlediska slučitelnosti s Úmluvou, přičemž však legalitu takových aktů z hlediska základních práv by SD EU nebyl oprávněn přezkoumávat. Přezkum těchto aktů z hlediska základních práv by tedy byl svěřen výlučně ESLP jako orgánu stojícímu mimo právní a institucionální rámec EU, což je dle SD EU nepřípustné.

4.2.2. Názory na posudek

Na tzv. první čtení se může zdát, že SD EU v posudku důrazně prosazuje svůj postoj nedůvěry k otázce přistoupení. Odmítá podrobit právní řád EU jiné než své jurisdikci.

Toto ostatně potvrzuje i dlouholetý soudce SD EU profesor Jiří Malenovský, jenž blíže vymezil³⁸⁵ základní body, které jsou v posudku SD EU považovány za hlavní překážky slučitelnosti návrhu dohody o přistoupení s unijním právem. Dle jeho názoru vyjádřeného v debatě se jedná se o jakousi „sebezáchovu Unie proti vnější erozi“.

Za stěžejní riziko je považována absence garance koordinace mezi článkem 53 Úmluvy a článkem 53 Listiny, což může narušit princip vzájemné důvěry mezi členskými státy. Negativně je hodnocena rovněž možná kolize mezi institutem předběžné otázky a tzv. poradním posudkem. Stranou obav nezůstává ani institut

³⁸⁵ Srovnej blíže Kulatý stůl s tématem „Postoj Soudního dvora Evropské unie k přistoupení Unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, Nejvyšší soud ČR, Brno, konaný dne 18. února 2015.“

tzv. spolužalovaného. Stěžejní se jeví možná rizika v oblasti společné zahraniční bezpečnostní politiky EU.

Dle důvodové zprávy k posudku SD EU by se přistoupení mohlo se dotknout článku 344 SFEU v rozsahu, v němž nevylučuje možnost, že ESLP budou předkládány spory mezi členskými státy nebo spory mezi členskými státy a Uníí týkající se uplatňování Úmluvy v rámci věcné působnosti unijního práva.

Dle jiných³⁸⁶ jsou závěry posudku jasné: dohoda nerespektuje specifické rysy unijního práva týkající se soudního přezkumu aktů, jednání či opomenutí Unie v oblasti společné a bezpečnostní politiky v rozsahu, v němž soudní přezkum některých těchto aktů, jednání či opomenutí svěřuje výlučně orgánu stojícímu vně Unie.

Podle dalších³⁸⁷ existuje výhrada týkající se vazby Listiny a Úmluvy (shora označená body 1 a 2) nezávisle na přistoupení. I v současné době může členský stát přijmout vyšší standard ochrany lidských práv. Nicméně se v takovém případě jedná o otázku, která má být řešena v rámci unijního práva, nikoliv v rámci Úmluvy. Nečlenské státy EU nemusí zajímat, že v rámci EU existuje omezení využití práva daného Úmluvou jejím signatářům. Pro případné porušení unijního právního řádu ze strany členského státu zde máme řízení o porušení Smluv.

Z výše uvedeného vyplývá, že právní argumentace posudku cílí na zajištění autonomie právního řádu EU. Zůstává však otázkou, zda měl SD EU při svém rozhodování zohlednit i pozadí vyjednávacího procesu a praktické možnosti vyjednavče EU ohledně dosažitelných podmínek dohody o přistoupení? SD EU však není politickou institucí, nýbrž je od svého vzniku v roce 1952 povolán k zajištění „dodržování práva při výkladu a provádění Smluv“. Představuje tak soudní orgán Evropské unie a dbá ve spolupráci se soudy členských států na jednotné provádění a výklad práva Unie. Z tohoto úhlu pohledu se jeho závěr nejeví zase až tak překvapivým.

³⁸⁶ Srov. též blíže FOREJTOVÁ, Monika. *Přistoupení či nepřistoupení k EÚLP – to je oč tu už neběží* [online]. Právní prostor, 16. ledna 2015 [cit. 20. ledna 2015]. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupeni-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>.

³⁸⁷ ŠKEŘÍK, Jan, *Posudek SDEU č. 2/13 ke slučitelnosti návrhu dohody o přistoupení EU k EÚLP – kometář* [online]. Jiné právo, 15. ledna 2015 [cit. 20. ledna 2015]. Dostupné na <http://jinepravo.blogspot.cz/2015/01/jan-skerik-posudek-sdeu-c-2-13.html>.

Takřka všechny komentáře³⁸⁸ se shodují v tom, že dosáhnout všeho, co SD EU požaduje, by bylo mimořádně obtížné, ba až nemožné. Soudnímu dvoru jakoby nedocházelo, že inherentní součástí participace v systému Evropské úmluvy je právě sebeomezení – připuštění, že jednání států podléhá externí kontrole³⁸⁹.

Za nejoriginálnější řešení je pak považováno to řešení vyplývající z doslovného výkladu článku 218 odst. 11 SFEU. K jeho aktuálnímu znění³⁹⁰, navrhuje změna, tedy změna primárního práva, ve formě následujícího protokolu: „*The Union shall accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, notwithstanding Article 6 (2) Treaty on European Union, Protocol (No 8) relating to Article 6 (2) of the Treaty on European Union and Opinion 2/13 of the Court of Justice of 18 December 2014*“³⁹¹.

4.2.3. Dopady posudku do sféry jednotlivce

Naznačeným prvotním čtením posudku č. 2/13 s největší pravděpodobností dovodíme, že při zachování stávajícího právního rámce primárního práva došlo k zablokování možnosti Unie v nejbližší době přistoupit k Úmluvě.

Podrobnějším čtením však můžeme dospět k dalšímu zdůvodnění odmítavého postoje SD EU. Nemůže jím být ta skutečnost, že se SD EU snažil zabránit ještě větší různorodosti a komplexitě evropského práva, resp. evropského právního systému *sui generis*?

Za naznačené situace lze pouze odhadovat budoucí směřování ochrany lidských práv v Evropě. Stěžejní pro jednotlivce na poli mezinárodně-právní ochrany jeho práv je nejen existence katalogu deklarujícího jeho práva, ale zejména efektivní fungování a procesní zabezpečení vymahatelnosti práv garantovaných jednotlivými dokumenty, a to ve formě individuálního přístupu jednotlivce k mechanismu soudní ochrany a realizace jeho locus *standi* před příslušnými soudy.

³⁸⁸ Srovnej též ŠTEPÁNOVÁ, Kateřina, Posudek Soudního dvora Evropské unie č. 2/2013 z pohledu individuálního stěžovatele: tragédie nebo vysvobození? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, č. 1, s. 63–77.

³⁸⁹ SMEKAL, Hubert. *Krátká glosa k posudku 2/13*, Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci. 2015, č. 1-2, str. 3.

³⁹⁰ Členský stát, Evropský parlament, Rada nebo Komise si mohou vyžádat posudek Soudního dvora o slučitelnosti zamýšlené dohody se Smlouvami. Je-li posudek Soudního dvora odmítavý, nemůže zamýšlená dohoda vstoupit v platnost, pokud nedojde ke změně dohody nebo ke změně Smluv“

³⁹¹ BESSELINK, Leonard. *Acceding to the ECHR notwithstanding the Court of Justice Opinion 2/13*. [online]. Verfassungsblog, 23. prosince 2014 [cit. 23. ledna 2015]. Dostupné na <http://www.verfassungsblog.de/acceding-echr-notwithstanding-court-justice-opinion-213/#.VL53ntKG_h4>.

Ať již cestou revize zakládajících smluv či cestou avantgardní judikatury obou evropských soudů, která v minulosti vedla k převratným změnám na poli evropské ochrany lidských práv, či jinou snad kompromisní, ale účinnou cestou, cestou doposud neprobádanou, je nutno i nadále usilovat o co nejširší přístup jednotlivce k evropským soudním institucím.

Odborníky i laickou veřejností bylo očekáváno, jak se projeví dopady závěrů posudku ve vztazích mezi dotčenými Soudy. Následující kapitola uvedené nastiňuje.

4. 3. Vztahy mezi ESLP a SD EU po vynesení posudku, vnější kontrola ze strany ESLP

Aktuální vztah mezi ESLP a SD EU na poli lidsko-právním byl nepochybně poznamenán výstupem posudku.

Je potřeba mít nicméně na paměti, že článek 6 odst. 1 Úmluvy garantuje právo na spravedlivý proces, který v sobě samozřejmě, jak již bylo opakovaně ESLP judikováno³⁹², i právo na přístup k soudu.

Vývoj vztahu ESLP, resp. EKLP, k přezkumu unijních, resp. komunitárních aktů se v čase vyvíjel.

Nejprve v případě *M & Co. proti Německu*³⁹³ z roku 1990 EKLP konstatovala, že není příslušná pro přezkum souladu aktů ES s Úmluvou. Odkázala na skutečnost, že přenesení pravomocí státu na mezinárodní organizaci není neslučitelné s Úmluvou, pokud tato organizace zaručuje rovnocenný standard ochrany základních práv (*protection équivalente, equivalent protection*). EKLP dospěla k závěru, že ochrana práv v rámci tehdejších ES je dostatečně vysoká a že by bylo v rozporu s myšlenkou přenesení pravomocí na mezinárodní organizaci činit členské státy odpovědné za v každém jednotlivém případě za přezkum aktů orgánů této organizace.

Ve věci *Cantoni proti Francii*³⁹⁴ z roku 1996, týkající se francouzského zákona, který byl doslovnou implementací evropské směrnice, tedy aktu práva sekundárního, přitom EKLP shora naznačenou praxi nenásledovala a neprohlásila stížnost za

³⁹² Rozsudek ESLP věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975, bod 36.

³⁹³ Rozhodnutí EKLP o přijatelnosti stížnosti ve věci *M & Co. proti Německu*, č. 13258/87, 9. února 1990.

³⁹⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Cantoni proti Francii*, č. 17862/91, 15. listopadu 1996.

nepřijatelnou z důvodu své nepřislušnosti zkoumat akty ES/EU, jakož i akty je provádějící. V dané věci EKLP dovodila porušení článku 7 odst. 1 Úmluvy.

V rozsudku ve věci *Matthews*³⁹⁵ z roku 1999 pak ESLP dokonce shledal, že je příslušný *ratione personae* k přezkoumání primárního práva unie. ESLP uvedl, že je příslušný posoudit soulad primárního práva EU s Úmluvou a odsoudil Spojené království za porušení Úmluvy tím, že nebyly na Gibraltarů organizovány volby do Evropského parlamentu. Soud konstatoval rovněž, že Spojené království je odpovědné *ratione materiae* podle článku 1 Úmluvy a podle článku 3 dodatkového protokolu č. 1, přičemž ale upřesnil, že není odpovědný zkoumat samotné právo ES, protože ES nejsou stranou Úmluvy. Nicméně přenosem pravomocí na mezinárodní organizaci se stát nezbavuje své odpovědnosti z Úmluvy.

Citovaná dvě předchozí rozhodnutí jsou jistým průlomem v dosavadních úvahách Soudu, přičemž Soud si v devadesátých letech 20. století fakticky přisvojuje pravomoc přezkumu primárního i sekundárního práva EU.

V roce 1999 pak byla k ESLP podána stížnost ve věci *Senator Lines proti 15 členským státům EU*³⁹⁶. Stěžovatelkou byla právnická osoba, která nejprve nebyla úspěšná v řízení před lucemburským soudem. Před soudem štrasburským proto hodlala nést k odpovědnosti všechny tehdejší členské státy EU za rozhodnutí Komise o uložení pokuty. Rozhodnutí pro jeho potencionální dopady na vztahy mezi Lucemburkem a Štrasburkem, bylo očekáváno s velkým napětím.

Ještě před vynesemím rozhodnutí ESLP, lucemburský soud však zrušil rozhodnutí o pokutě, velký senát ESLP proto dne 10. března 2004 stížnost *Senator Lines* považoval za nepřijatelnou.

V případě *Emesa Sugar proti Nizozemí* z roku 2005³⁹⁷ bylo stěžovateli namítáno porušení jejich práva na spravedlivý proces před soudem lucemburským, konkrétně namítal, že mu nebylo umožněno zaujetí stanoviska ke stanovisku generálního advokáta. ESLP rozhodl až překvapivě, přičemž neshledal porušení Úmluvy s konstatováním, že článek 6 Úmluvy se vztahuje pouze na řízení trestní a civilně-právní, přičemž v řízení před soudem lucemburským taková otázka řešena nebyla, neboť se jednalo o otázku cel a dovozních přírážek. Soud nicméně otázku porušení Úmluvy řízením před SD EU hodnotil meritorně!

³⁹⁵ Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Matthews proti Velké Británii*, č. 24833/94, 18. února 1999.

³⁹⁶ Rozhodnutí velkého senátu ESLP o přijatelnosti ve věci *Senator Lines proti 15 členským státům EU*, č. 56672/00, 1. března 2004.

³⁹⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Emesa Sugar N. V. proti Nizozemí*, č. 62023/00, 13. ledna 2005.

Co se dále týče aktů, které jsou přičitatelné státům, pokud aplikují právo Unie, zde Soud vytvořil judikaturu, která se již od svého vzniku v roce 2005 stala ustálenou. V rozhodnutí *Bosphorus*, jak bude blíže představeno zdola, Soud analyzoval systém ochrany základních práv EU jak z pohledu hmotně-právního, tak procesního a do doby přistoupení EU k Úmluvě byla jím zavedená doktrína považována za jisté *intermezzo*, zklidnění a ustálení vzájemných vztahů.

Aktuálně dle judikatury Soudu čistě unijní akty nemohou být podrobeny kontrole ESLP. Stížnost podaná proti Evropské Unii by takto byla shledána neslučitelná *ratione personae* s Úmluvou.

Po výsledcích posudku 2/13 byly očekávány různé alternativy postoje štrasburského soudu k unijním aktům.

Štrasburská judikatura sice v důsledku svých výkladových principů připouští jistá omezení co do práva na přístup k soudu, jimiž jsou právě otázky přijatelnosti, jak bylo uzavřeno v rozhodnutí *Mortier proti Francii*³⁹⁸. Nejedná se tedy o právo absolutní, neboť stát disponuje jistou mírou uvážení co do svých procesních pravidel. Je nicméně na ESLP, aby vyhodnotil, aby omezení práva na soud nebylo takové, aby došlo k zásahu do samotné podstaty daného práva.

Rovněž v souladu s klasickými výkladovými principy štrasburského soudu, jak byly shrnuty shora v kapitole 2.2., je potřeba, aby omezení sledovalo legitimní cíl a byla zde dána proporcionalita mezi užitými prostředky a sledovaným cílem (srov. například rozsudek ESLP ve věci *Ashingdane proti Spojení království*³⁹⁹, bod 57 či ve věci *Stanev proti Bulharsku*⁴⁰⁰).

4.3.1. Doktrína ekvivalentní ochrany

Z hlediska vztahu mezi ESLP a SD EU je kruciólní notoricky známý rozsudek ve věci *Bosphorus*⁴⁰¹. Rozsudek vytváří tzv. doktrínu ekvivalentní ochrany, přináší jakési příměří v možné válce soudů.

Dle názoru autorky práce je nelze rozsudku upřít určitou poplatnost době svého vzniku, kdy se přistoupení EU k Úmluvě jevílo jako blízký fakt. Doktrína *Bosphorus* je ovlivněna snahou minimalizovat možnost vzájemného konfliktu dvou

³⁹⁸ Rozsudek ve věci *Mortier proti Francii*, č. 56672/00, 31. července 2001, bod 33.

³⁹⁹ Rozsudek ve věci *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28. května 1985.

⁴⁰⁰ Rozsudek velkého senátu ve věci *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, 17. ledna 2012.

⁴⁰¹ Rozsudek velkého senátu ve věci *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi proti Irsku*, č. 45036/98, 30. června 2005.

systemů ochrany lidských práv působících v Evropě, které spolu musí vycházet a koexistovat. Je jen logickým vyústěním naznačeného historického vývoje vztahu mezi ESLP a ESD.

Rozhodnutí ve věci *Bosphorus* je klíčové v otázce odpovědnosti státu za porušení Úmluvy při provádění povinností vyplývajících z práva ES/EU. Objevily se však i obavy, že domněnka *equivalent protection* zavádí *de facto* dvojí standard, dvojí metr ochrany a přístupu pro členské státy EU a ostatní smluvní strany.

ESLP zde vyslovil, že domněnka neporušení závazku při plnění právních povinností vyplývajících z členství v ES/EU není absolutní. Může být vyvrácena, avšak pouze za předpokladu, že z okolností konkrétního případu vyplývá, že ochrana práv zaručených Úmluvou byla zjevně nedostatečná. V takovém případě bude zájem na mezinárodní spolupráci převážen posláním Úmluvy jako ústavního nástroje evropského veřejného pořádku v oblasti lidských práv⁴⁰².

ESLP uznal standard ochrany základních práv v rámci ES/EU za srovnatelný se standardem zaručeným Úmluvou a z tohoto důvodu se zřekl přezkoumávání aktů ES/EU podle měřítká Úmluvy, ledaže by se ukázalo, že v konkrétním případě je ochrana práv ES/EU zjevně nedostačující⁴⁰³. ESLP konstatoval, že efektivita této ochrany závisí především na fungování kontrolního mechanismu jejich dodržování. ESLP tedy může přistoupit ke kontrole souladu s Úmluvou dle konkrétních okolností posuzovaného případu.

Nelze tak přehlédnout, že citovaná doktrína *Bosphorus* má za cíl obrousit hrany vzájemného konfliktu dvou systémů ochrany lidských práv působících v Evropě. Je potřeba mít na paměti, že domněnka *equivalent protection*, je domněnkou vyvratitelnou.

Judikatura pak byla upřesněna ve věci *Michaud proti Francii*⁴⁰⁴ z roku 2012, která vylučuje aplikaci „bosphorské domněnky“ za předpokladu, že lucemburský soud neměl možnost posoudit či přezkoumat dotčenou věc.

ESLP takto stanovil, že bude kontrolovat soulad primárního práva EU s Úmluvou pouze, aby zamezil odepření práva, a práva sekundárního v případě, kdy

⁴⁰² KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*. 2006, č. 4, s. 139.

⁴⁰³ Srov. ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě : srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 154-155.

⁴⁰⁴ Rozsudek ve věci *Michaud proti Francii*, č. 12323/11, 6. prosince 2012.

v konkrétním posouvaném případě ochrana práv jednotlivců vykazuje zjevné nedostatky.

4.3.2. Rozsudek ESLP ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*

Jako první se do hledáčku štrasburského soudu po vynesení posudku č. 2/13 dostalo z pohledu „unijní tematiky“ posouzení otázky nařízení výkonu kyperského rozsudku vyneseno v nepřítomnosti stěžovatele lotyšskými soudy ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*⁴⁰⁵ v roce 2014⁴⁰⁶.

Co do možné reakce ESLP se nabízely dva možné přístupy. Buď mohl zareagovat na posudek SD EU odvetně a přehodnotit judikaturu *Bosphorus*, nebo ponechat tuto v platnosti a pokračovat v „předposudkovkém *status quo*“.

S ohledem na význam tohoto rozhodnutí pro budoucnost vztahu mezi štrasburským a lucemburským soudem na poli tvrzeného porušení lidských práv ze strany EU do doby případného přistoupení EU k Úmluvě či nalezení jiného, alternativního, řešení, se jeví za nutné shrnout nejprve skutkový stav dané věci⁴⁰⁷.

4.3.2.1 Skutkový základ věci a úvahy senátu Soudu

Stěžovatel, pan Avotiņš, občan Lotyšska, uznal v roce 1999 dluh vůči kyperské společnosti. Uznání dluhu zároveň obsahovalo volbu rozhodného práva v případě sporu, v dané věci práva kyperského, jakož i volbu co do pravomoci kyperských soudů rozhodovat případný spor. Stěžovatel byl v roce 2003 zažalován věřitelem před kyperským soudem o zaplacení dlužné částky s příslušenstvím. Dle kyperského soudu bylo předvolání k soudu doručeno stěžovateli řádně do Lotyšska, přičemž stěžovatel řádné doručení následně sporoval. Kyperský soud vynesl v roce 2004 rozsudek v nepřítomnosti stěžovatele, jímž jej mj. zavázal uhradit dlužnou částku s příslušenstvím ve prospěch žalobce. V roce 2005 se pak věřitel obrátil na

⁴⁰⁵ Rozsudek velkého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, 23. května 2016 a předcházející rozsudek čtvrtého senátu z 25. února 2014.

⁴⁰⁶ Text kapitoly 4.3.2. – 4.3.3. vychází zejména z publikovaného článku ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Interakce mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva ve světle rozsudků ESLP ve věci *Avotiņš v. Lotyšsko*: pokračování příměří nebo jen zdánlivý pocit bezpečí? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, Supplementum 1, s. 279.

⁴⁰⁷ Skutkový základ případu je shrnut na základě autorského překladu rozsudku soudu ve věci *Avotiņš* ze dne 25. února 2014, jakož i z příspěvků konference pořádané Justiční akademií v Kroměříži ve dnech 12.-14. září 2016 na téma aktuální judikatura ESLP a SD EU.

lotyšský soud se svým návrhem na výkon rozhodnutí kyperského soudu. Příslušný lotyšský soud v roce 2006 v nepřítomnosti stran uznal kyperský rozsudek a nařídil jeho výkon. Dle tvrzení stěžovatele tento nevěděl o existenci meritorního kyperského rozhodnutí, o tomto se měl dozvědět až v červnu 2006 prostřednictvím lotyšského soudu a jeho rozhodnutí o nařízení výkonu cizozemského rozhodnutí. Stěžovatel nespороval samotné meritorní rozhodnutí kyperského soudu o nároku věřitele, neztotožnil se však s rozhodnutím o nařízení jeho výkonu. Odvolání stěžovatele odvolací lotyšský soud vyhověl, aby toto rozhodnutí následně zrušil Nejvyšší soud a nařídil výkon kyperského rozhodnutí.

Co se nejprve týkalo přijatelnosti stížnosti z pohledu článku 35 Úmluvy odst. 3 písm. b) Úmluvy⁴⁰⁸, námitka nepřijatelnosti z důvodu, že stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, byla Soudem odmítnuta. Soud měl naopak za to, že projednávaná věc vznáší významnou otázku jak na vnitrostátní, tak na evropské úrovni, konkrétně z pohledu dodržování požadavků článku 6 odst. 1 Úmluvy ve vazbě na nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (tzv. nařízení Brusel I) členskými státy, které jsou zároveň členy Evropské unie.

Co se pak týče samotného posouzení důvodnosti stížnosti pana Avotiņše z pohledu tvrzeného porušení na poli článku 6 odst. 1 Úmluvy, Soud nejprve připomněl, že článek 6 odst. 1 Úmluvy se vztahuje i na výkon pravomocných cizozemských rozsudků, aby následně uvedl, že je *ratione personae* příslušný posoudit toliko, zda lotyšské soudy postupovaly při nařízení výkonu rozhodnutí v souladu s článkem 6 odst. 1 Úmluvy⁴⁰⁹.

Stěžejní se jeví úvahy ESLP ve vztahu ke stěžovatelově námitce co do porušení článku 34 odst. 2 nařízení Brusel I⁴¹⁰ ze strany lotyšského Nejvyššího soudu, ESLP zdůraznil, že jeho kontrola se v daném případě omezuje na soulad s požadavky plynoucími ze znění článku 6 odst. 1 Úmluvy a opětovně v duchu doktríny

⁴⁰⁸ Vláda namítala nepřijatelnost stížnosti s tím, že stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu. Ve smyslu daného článku je pak taková stížnost odmítnuta, ledaže dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžaduje přezkoumání stížnosti, přičemž z tohoto důvodu nemůže být odmítnut žádný případ, který nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem.

⁴⁰⁹ ESLP rozhodl o nepřijatelnosti stížnosti ve vztahu ke Kypru.

⁴¹⁰ Podle tohoto ustanovení se rozhodnutí neuzná, jestliže žalovanému, v jehož nepřítomnosti bylo rozhodnutí vydáno, nebyl doručen návrh na zahájení řízení nebo jiná rovnocenná písemnost v dostatečném časovém předstihu a takovým způsobem, který mu umožňuje přípravu na jednání před soudem, ledaže žalovaný nevyužil žádný opravný prostředek proti rozhodnutí, i když k tomu měl možnost.

Bosphorus opakuje, že z obecného hlediska je ochrana základních práv v rámci Evropské unie srovnatelná s ochranou poskytovanou Úmluvou.

A jakými úvahami se ESLP řídil? Soud uvedl, že nařízení Brusel I je založeno na zásadě vzájemné důvěry a připomněl opět v souladu s doktrínou *Bosphorus*, že plnění právních povinností plynoucích z členství v EU je v obecném zájmu⁴¹¹. Pokud stěžovatel před lotyšskými soudy namítal nedoručení soudních písemností ze strany kyperského soudu, pak tuto námitku shledal lotyšský Nejvyšší soud za neopodstatněnou, neboť se stěžovatel proti kyperskému meritornímu rozsudku neodvolal.

Daný postup ESLP shledal souladný s judikaturou SD EU a odkázal na rozsudek ve věci *Apostolides proti Orams*⁴¹². Dle ESLP, stěžovatel, investiční poradce, svým vlastním jednáním ztratil možnost namítat neznalost kyperského práva a na něm bylo prokázat neexistenci nebo neúčinnost prostředků nápravy, což neučinil, a to ani před lotyšskými soudy ani před ESLP.

Zjednodušeně řečeno, za použití doktríny ekvivalentní ochrany ESLP stížnost zamítl, a to čtyřmi hlasy proti třem.

Není od věci zmínit se o společném disentním stanovisku, které zdůrazňovalo důležitost dodržování zásad spravedlivého procesu při výkonu rozhodnutí z jiných členských států a EU a při použití nařízení Brusel I. Soudci v odlišném stanovisku samozřejmě připustili, že ESLP není oprávněn k výkladu unijního práva. Zdůraznili nicméně, že by nemělo docházet ke schvalování postupu vnitrostátních soudů, které jsou možná s tímto v rozporu.

Shodně s obsahem disentního stanoviska lze polemizovat s argumentem většiny, postaveném na zásadě srovnatelné ochrany základních/lidských práv v Evropské unii, a s argumentem, že bylo na stěžovateli, aby náležitě znal a bránil svá práva. Je totiž nutno vzít v potaz, že bylo na vnitrostátních soudech, nikoliv na ESLP, aby posoudily dobrou víru stěžovatele. Nelze rovněž odhlédnout od skutečnosti, že unijní právo nepředpokládá automatický výkon rozhodnutí orgánů jiných členských států.

⁴¹¹ Srov. rovněž rozsudek ESLP ve věci *Michaud proti Francii*, č. 12323/11, 6. prosince 2012.

⁴¹² Rozsudek SD EU ze dne 28. dubna 2009 ve věci *Apostolides proti Orams*, C-420/07.

4.3.2.2. Rozhodnutí velkého senátu Soudu

Věc byla dne 8. září 2014 postoupena velkému senátu Soudu. Jeho odpověď odvisela od konkrétního posouzení možností prostředku nápravy stěžovatele proti rozhodnutí vydaného v jeho zemi původu, které bylo následně prostřednictvím *exekvatury* provedeno v Lotyšsku. Nelze ovšem přehlédnout, že na pozadí daného vztahu bylo hlubší posouzení vztahu EU a Úmluvy, které ESLP přinesl poprvé od vydání posudku SD EU č. 2/13.

Velký senát přezkoumal rozhodnutí senátu ze dne 25. února 2014 a rozhodl dne 23. května 2016. Přitom opětovně uznal existenci domněnky ekvivalentní ochrany, nicméně stanovil poměrně přesně podmínky, na základě kterých může být daná domněnka vyvrácena, a to ve vazbě na proceduru vzájemného uznávání rozsudku.

Daná věc vznášela z pohledu vztahu mezi štrasburským a lucemburských systémem ochrany lidských/základních práv dvě stěžejní otázky: jednalo se zejména o již shora naznačené budoucí vnímání doktríny ekvivalentní ochrany; dále pak bylo uvažováno o roli, jíž zaujímá ESLP v mechanismu vzájemného uznávání rozhodnutí na poli EU.

Co se týče budoucnosti domněnky ekvivalentní ochrany, ESLP v rozsudku velkého senátu ve věci *Avotiņš* potvrdil její aktuálnost.

V rozsudku velkého senátu nelze opomenout jeho body 102 a 104⁴¹³. Soud judikuje, že ochrana základních práv, kterou zajišťuje právní řád Evropské unie, byla ve své podstatě rovnocenná s tou, jíž garantuje Úmluva. Soud nejprve konstatuje, že Evropská unie poskytuje rovnocennou ochranu na poli hmotně-právním a uvedl, že v době skutkových okolností případu dodržování základních práv bylo podmínkou legality unijních aktů, a že SD EU často odkazuje na ustanovení Úmluvy a judikaturu Štrasburku. Tato skutečnost nabyla na významu po 1. prosinci 2009, kdy vstoupil v platnost revidovaný článek 6 SEU⁴¹⁴, který svěřuje Chartě stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy a předpokládá, že základní práva garantovaná Úmluvou a ta,

⁴¹³ V textu je použit autorský překlad rozsudku velkého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku* ze dne 23. května 2016.

⁴¹⁴ Ve smyslu tohoto článku 1. Unie je založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a právního státu, zásadách, které jsou společné členským státům. 2. Unie ctí základní práva zaručená Evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství. 3. Unie ctí národní identitu svých členských států.

kteřá vyplývají ze společných ústavních tradic členských států, jsou součástí práva EU jakožto obecné principy.

Soud dospěl v posuzovaném případě k závěru o rovnocennosti ochrany hmotných práv přiznaných unijním právem i odkazem na článek 52 odst. 3 Charty, dle něhož pokud Charta obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou, je smysl a rozsah těchto práv stejný jako smysl a rozsah práv stanovených Chartou. Toto ustanovení nicméně nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.

Soud rovněž připustil, že mechanismus kontroly dodržování základních práv předpokládaný unijním právem, je srovnatelný s mechanismem kontroly garantovaným Úmluvou, pokud jsou využívány všechny jeho možnosti ve své celistvosti⁴¹⁵.

Znovupotvrzení principu ekvivalentní ochrany v historicky prvním rozhodnutí štrasburského soudu po přijetí posudku č. 2/13 je tedy, alespoň zatím, považováno za zažehnutí možné války soudů.

ESLP nadále ve smyslu komentovaného rozhodnutí uznává za podmínek své dosavadní ustálené judikatury, že Evropská unie poskytuje ochranu lidských právům, která je srovnatelná s ochranou, jež lidským právům skýtá Úmluva.

V daném rozhodnutí lze nicméně bez ohledu na skutkový základ vyzorovat zcela jasné poselství. Jednoho dne může vyvstat, byť i banální, případ, v němž bude muset ustoupit princip vzájemného uznávání (bez ohledu na to, v jakém unijním aktu bude definován) před imperativem ochrany základních práv v systému Úmluvy.

Uvedené lze případně vyzorovat i v jediném disentaním stanovisku maďarského soudce Sajó k citovanému rozsudku velkého senátu, které vyjádřilo výhrady proti aplikaci principu *Bosphorus* na evropské nařízení v posuzované věci, neboť se jednalo o text, který státům neponechává prostor pro uvážení (*marge de manoeuvre*) v případě jeho aplikace.

Zajímavý je též jeho názor, dle kterého i v případě, kdy by unijní systém prostřednictvím SD EU skýtal ekvivalentní ochranu jak hmotným tak i procesním právům, není možno obětovat práva zaručená Úmluvou ve jménu mezinárodní spolupráce. Maďarský soudce Sajó považuje důvody, pro které je upřednostňována doktrína ekvivalentní ochrany za ryze praktické. Mezinárodní kurtoazie by tak neměla

⁴¹⁵ S uvedeným závěrem by dle názoru autora tohoto příspěvku bylo možno důrazně polemizovat, zejména z pohledu individuálního stěžovatele, který při využití žaloby na neplatnost stále ve světle aktuální lucemburské judikatury musí i nadále projít tzv. *Plaumannovým* testem k prokázání své aktivní žalobní legitimace.

převážit nad ochranou lidských práv. Stát se nemůže vyvázat z povinností, které mu vyplývají z Úmluvy. Doktrína *Bosphorus* by neměla být aplikována v případě, kdy národní soudy nedisponují diskreční pravomocí a nemohou ověřit, zda byla dodržena práva vyplývající z Úmluvy.

Rozšíření doktríny *Bosphorus* na otázky vzájemného uznávání, tedy na oblast, kterou nelze omezit toliko na nařízení Brusel I, by vytvořilo domněnku, kterou by reálně nebylo možno ověřit, tedy příp. vyvrátit.

4.3.3. Reakce ze strany SD EU

4.3.3.1. Zrcadlení rozsudku Avotiņš v rozhodovací praxi SD EU

Aby byly úvahy o doktríně *Bosphorus* a její budoucnosti kompletní, je nutno nahlédnout na zkoumanou tematiku i tzv. z druhé strany. Jak se tedy zrcadlí rozhodnutí *Avotiņš* v rozhodovací praxi lucemburského soudu?

Za krátké povšimnutí stojí tři stanoviska generálních advokátů ve věcech, v nichž lze vysledovat podobné skutkové či právní rysy s kauzou *Avotiņš*.

Jako první je možno zmínit se o stanovisko generální advokátky Kokott ve věci *Meroni*⁴¹⁶ (C-559/14) přednesené dne 25. února 2016. Posuzována byla předběžná otázka vznesená právě lotyšským Nejvyšším soudem týkající se otázky soudní spolupráce v občanských věcech, tedy nařízení Brusel I, důvodů pro odmítnutí uznání a prohlášení vykonatelnosti předběžných a zajišťovacích opatření ve vazbě na veřejný pořádek (*ordre public*).

Nejdůležitější byla otázka, zda a případně do jaké míry je třeba při prohlášení vykonatelnosti zohlednit dotčení práv třetích osob jako důvod pro nevykonání rozhodnutí. Podstatou předběžných otázek předkládajícího soudu bylo, zda zákaz soudu členského státu směřující proti nakládání s majetkem, který byl vydán jako předběžné opatření bez předchozího vyslechnutí všech osob, jejichž práva mohou být tímto soudním zákazem nakládání s majetkem dotčena, může představovat porušení veřejného pořádku státu výkonu rozhodnutí nebo článku 47 Listiny základních práv, pokud každá osoba, která je dotčena tímto rozhodnutím, může

⁴¹⁶ Stanovisko generální advokátky Kokott přednesené dne 25. února 2016 ve věci *Rudolfs Meroni v Recoletos Limited*, C-559/14.

k tomuto soudu státu původu rozhodnutí kdykoliv podat návrh na změnu nebo na zrušení daného soudního rozhodnutí.

Ve svém stanovisku generální advokátka odkazuje na rozhodnutí senátu ve věci *Avotiņš*, a to právě na podporu závěru o tom, že soudní zákaz nakládání s majetkem, který byl vydán soudem členského státu jako předběžné opatření bez předchozího vyslechnutí všech osob, jejichž práva mohou být tímto soudním zákazem nakládání s majetkem dotčena, v každém případě nepředstavuje porušení článku 34 bodu 1 nařízení č. 44/2001⁴¹⁷ nebo článku 47 Listiny základních práv Evropské unie, pokud každá osoba, která je dotčena tímto rozhodnutím, může k tomuto soudu státu původu rozhodnutí kdykoliv podat návrh na změnu nebo na zrušení daného soudního rozhodnutí⁴¹⁸.

Jako druhé se nabízí stanovisko stejné generální advokátky přednesené dne 7. dubna 2016, tedy cca jeden měsíc před vynesením rozsudku velkého senátu ve věci *Avotiņš*, a to ve věci *Emmanuel Lebek*⁴¹⁹, v němž byla posuzována žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podané Nejvyšším soudem Polské republiky. Konkrétně, aby podle nařízení Brusel I přezkoumal námitky, které může žalovaný vznést vůči návrhu na vykonatelnost soudního rozhodnutí.

Zatímco námitka veřejného pořádku (*ordre public*) podle článku 34 bodu 1 uvedeného nařízení je ústředním bodem shora citované věci *Meroni*, zde se jednalo o jeho článek 34 bod 2, který má pro právní praxi ještě větší význam. Toto ustanovení stanoví, za jakých podmínek mohou bránit nedostatky při doručování návrhu na zahájení řízení pozdějšímu uznání a prohlášení vykonatelnosti rozsudku v jiném členském státě.

Generální advokátka neopomněla připomenout, že v současnosti je ustanovení článku 34 bodu 2 nařízení č. 44/2001 zkoumáno ESLP, jehož velký senát bude pravděpodobně brzy rozhodovat ve věci *Avotiņš v. Lotyšsko* o jeho slučitelnosti s článkem 6 Úmluvy. I v uvedené věci se jednalo o hrozící prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí, před jehož vydáním nebyl žalovaný vyslechnut a proti kterému nepodal opravný prostředek. Dle generální advokátky odůvodnění vázané striktně na skutkový stav, které ESLP v této věci vymezil, aby odmítl porušení článku

⁴¹⁷ Podle tohoto ustanovení se rozhodnutí neuzná, je-li takové uznání zjevně v rozporu s veřejným pořádkem členského státu, v němž se o uznání žádá.

⁴¹⁸ Srov. bod 29 stanoviska generální advokátky Julian Kokott ve věci *Meroni*, jak bylo citováno shora.

⁴¹⁹ Stanoviska generální advokátky Julian Kokott přednesené dne 7. dubna 2016 ve věci *Emmanuel Lebek v Janusz Domino*, C-70/15.

6 Úmluvy, odůvodňuje předpoklad, že jeho rozhodnutí by mohlo být jiné u žalovaného bez odborných zkušeností (pan Avotiņš byl obchodně zdatný investiční poradce)⁴²⁰.

Generální advokátka považuje tedy rozhodnutí ve věci *Avotiņš* minimálně jako varovný signál, aby při výkladu překážek pro uznání rozhodnutí v článku 34 bodu 2 nařízení č. 44/2001 bylo postupováno obezřetně a neztratily se ze zřetele – vedle požadavku zajištění volného pohybu soudních rozhodnutí – oprávněné zájmy žalovaného. To znamená, že nad rámec kogentního obsahu ustanovení by žalovanému nemělo být bráněno v uplatňování překážek pro uznání rozhodnutí⁴²¹.

K tomuto bodu snad jen poslední doplnění ve formě odkazu na aktuální stanovisko generálního advokáta Michala Bobka přednesené dne 8. září 2016 ve věci C-354/15, *Andrew Marcus Henderson proti Novo Banco, SA*⁴²², týkající se žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podané odvolacím soudem v Evoře, Portugalsko. Tato předběžná otázka se rovněž týká soudní spolupráce v občanských a obchodních věcech⁴²³, konkrétně doručování soudních a mimosoudních písemností prostřednictvím poštovních služeb. Generální advokát s odkazem na rozhodnutí ve věci *Avotiņš* považuje za stěžejní otázku, zda byla písemnost, kterou se zahajuje soudní řízení, řádně doručena, či nikoliv, za klíčové s ohledem na navazující úvahu, zda by mělo být výsledné rozhodnutí uznáno a vykonáno i zda může být potvrzeno jako evropský exekuční titul pro nesporné nároky⁴²⁴.

4.3.3.2. „Charto-centrismus“ v judikatuře SD EU

Po vynesení posudku č. 2/13 lucemburský soud tenduje k tomu, že ve svých rozhodnutích „spoléhá a preferuje“ spíše Chartu, než aby citoval a argumentoval ustanoveními Úmluvy, resp. judikaturou ESLP.

⁴²⁰ Srov. bod 29 stanoviska generální advokátky ve věci *Emmanuel Lebek*.

⁴²¹ Srov. bod 30 stanoviska generální advokátky ve věci *Emmanuel Lebek*.

⁴²² Stanovisko generálního advokáta Bobka přednesené dne 8. září 2016 ve věci *Andrew Marcus Henderson proti Novo Banco, SA*, C-354/15.

⁴²³ Zde ve smyslu nařízení č. 1393/2007.

⁴²⁴ Ve smyslu nařízení č. 805/2004.

Uvedený trend byl započat již před vynesením posudku 2/13⁴²⁵, nicméně po jeho vydání nabral na intenzitě. Štrasburská judikatura je v rozhodnutích soudu lucemburského citována aktuálně v menším rozsahu, přičemž ve spojení s Úmluvou již nebývá tak často využíváno původně „oblíbené“ slovní spojení „zdroj inspirace“⁴²⁶.

Lze konstatovat, že se pozměnil i „tón“ lucemburských rozsudků. Příkladem může být například rozhodnutí velkého senátu ve věci *J. N.*⁴²⁷ týkající se detence žadatelů o azyl v kontextu jejich deportace z důvodu veřejného pořádku a bezpečnosti⁴²⁸. V bodu 46 tohoto rozhodnutí SD EU zcela striktně a jednoznačně uvádí, že přezkum platnosti čl. 8 odst. 3 prvního pododstavce písm. e) směrnice 2013/33 tedy „musí být proveden výlučně z hlediska základních práv zaručených Listinou“.

Tzv. Charto-centrismus je seznatelný v recentních rozhodnutích, v nichž SD EU neodkazuje a neargumentuje Úmluvou a štrasburskou judikaturou, byť by takový postup byl příhodný a byť jsou odkazy na štrasburskou rozhodovací praxi obsaženy ve stanovisku generálního advokáta či v národním rozhodnutí. Jako příklad je možno uvést rozhodnutí ve věci *Schrems*⁴²⁹ v oblasti ochrany osobních údajů, konkrétně ve věci tzv. Safe Harbour. V tomto rozsudku Soud poukazuje toliko na „svá“ rozhodnutí, včetně například rozhodnutí ve věci *Digital Rights*⁴³⁰, a to bez jakéhokoliv odkazu na Úmluvu a judikaturu k ní.

Z jiné oblasti lze příkladmo uvést rozsudek ve věci *Delvigne*⁴³¹ týkající se předběžné otázky k francouzské právní úpravě, ve smyslu které osoby omezené na své osobní svobodě z důvodu odsouzení pro závažný zločin nemohou vykonávat

⁴²⁵ Srov. například PETRLÍK, David. *New concepts of protection of fundamental rights in European Union*. In *From Eastern Partnership to the Association. A legal and political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing. 2014, s. 174

⁴²⁶ Jak to bylo činěno například v rozsudku Soudního dvora ze dne 28. října 1975 ve věci *Roland Rutili proti Ministre de l'intérieur*, 36-75.

⁴²⁷ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 15. února 2016 ve věci *J. N. v Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-601/15 PPU

⁴²⁸ Srov. GLAS, Lize, R., KROMMENDIJK, Jasper. *From Opinion 2/13 to Avotijnš: Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Courts*. *Human Rights Law Review*, č. 17, 2017, s. 567-587.

⁴²⁹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 25. ledna 2018 ve věci *Maximilian Schrems v Facebook Ireland Limited*, C-498/16.

⁴³⁰ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. dubna 2014 ve věci *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources a další a Kärntner Landesregierung a další*, spojené věci C-293/12 a C-594/12.

⁴³¹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. října 2015 ve věci *Thierry Delvigne v Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde*, C-650/13.

volební právo. Byť generální advokát Cruz Villalón ve svém stanovisku⁴³² k této věci odkazuje na relevantní judikaturu ESLP, soud lucemburský ve svém rozhodnutí používá argumentaci toliko a výhradně Chartou.

Lze shrnout, že po vynesení posudku 2/13 soudci a referendáři SD EU citují štrasburskou judikaturu v podstatně menším rozsahu, a to ve snaze po zdůraznění významu, autonomie a vyšší úrovně ochrany základních práv garantovaných „vlastním katalogem“.

4. 4. Dílčí shrnutí ke kapitole čtvrté

Interakce mezi dvěma významnými aktéry na poli evropské justice byla, je a bezpochyby i nadále bude námětem pro četné úvahy na poli nejen právních teoretiků a praktiků, ale i politiků a politologů. Bývá charakterizována dle stupně intenzity svého aktuálního vývoje různě, povětšinou jako „dialog soudů“⁴³³, někdy však i „konkurence“ nebo dokonce „válka mezi soudy“.

Interference mezi štrasburským a lucemburským soudem jsou za aktuálního stavu unijního práva nevyhnutelné. Je možno polemizovat o jejich prospěšnosti, resp. intenzitě, z hlediska účinné ochrany lidských práv a individuálního stěžovatele. Zajímavý se jeví pohled vyjádřený ve zmiňovaném disentu maďarského soudce Sajó: „Mezinárodní kurtoazie by neměla převážet nad primárním cílem a posláním Evropského soudu pro lidská práva.“

Za stávající situace, kdy je přistoupení Evropské unie k Úmluvě v nedohlednu, došlo rozhodnutím ve věci *Avotiņš*, a to jak v rozhodnutí senátním, tak následně i v rozhodnutí velkého senátu, zcela pragmaticky k tzv. oprášení judikatury *Bosphorus*. Budoucnost vztahu mezi štrasburským a lucemburským soudem na poli ochrany lidských/základních práv tak zůstala viset na „vlásku“ posouzení vyvratitelné právní domněnky. Je tedy jen otázkou času a dalších (politických?) okolností, jak

⁴³² Stanovisko generálního advokáta P. Cruz Villalóna přednesené dne 4. června 2015 ve věci *Thierry Delvigne v Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde*, C-650/13.

⁴³³ Termín veřejného práva, který se datuje do konce sedmdesátých let 20. století a souvisí se známým případem někdejšího studentského aktivisty Daniela Cohn-Bendit. Často bývá používán v projevech bývalé místopředsedkyně Evropského soudu pro lidská práva paní Françoise Tulkens (soudkyně ESLP za Belgii) či jeho bývalým předsedou panem Dean Spielmannem (soudce ESLP za Lucembursko).

pevný bude onen vlásek, na němž se právní jistota evropského individuálního stěžovatele aktuálně pohupuje.

Nelze tedy očekávat, že by ESLP vykonával za současného stavu externí kontrolu nad deficitem v soudní ochraně jednotlivce vzešlé z restriktivní interpretace článku 263 odst. 4 ze strany SD EU.

V aktuálním postoji SD EU je pak spatřována tendence k výraznému prosazování a preferování Charty v judikatorní činnosti Soudu za účelem zdůraznění její autonomie a za současného opomíjení původně často citované Úmluvy. Hovoří se tzv. Charto-centrismu.

Otázka souladu *locus standi* jednotlivce ve smyslu článku 263 odst. 4 SFEU s Úmluvou, konkrétně s jejími články 6, resp. 13 je nicméně stále aktuální!

Z hlediska uvedených výkladových metod je nadále stěžejní otázkou, jak bude v čase vyhodnocena judikatura věci *Plaumann*, která je stále „živou“, a to z hlediska jejího možného zásahu do práva na spravedlivý proces z důvodu její extrémně restriktivní povahy.

Za shora naznačených možností přístupu jednotlivce k evropskému soudnictví je nutno důrazně zvážit, zda by přistoupení EU k Úmluvě jednotlivci domáhajícímu se ochrany svým práv opravdu poskytlo právní jistotu a efektivní základnu pro garanci jeho zaručených práv. Vyspělý právní systém by totiž měl disponovat kontrolními mechanismy dohledu nad dodržováním garantovaných práv a svobod, hmotně-právních i procesních ustanovení, jimiž jsou jejich desinatéři či beneficianti vázáni.

Jak by naznačená změť pravidel, podmínek a překážek mohla reálně přispět k účinnému vymáhání deklarovaných práv a svobod? Co kdyby ke zmíněným překážkám procesním, ať již co do přístupu k justici lucemburské či k faktické absenci kontrolního mechanismu ohledně přístupu k justici štrasburské, individuálnímu stěžovateli spadajícímu pod jurisdikci EU přibyla ještě ta skutečnost, že by se samotná EU stala smluvní stranou Úmluvy? Jednotlivec, již tak poměrně zmítán v nejasném evropském justičním *melting-potu*, by se pravděpodobně v rámci evropského soudnictví ztratil docela.

A byl by vůbec evropskými justicemi aktivně hledán, šly by mu orgány naproti, aby mu napomohly a nasměrovaly jej na jeho cestě k účinnému vymožení jeho práv? Či by spíše dotvořily svou judikaturou další pavučinu pravidel tak, aby raději zůstal ztracen, což však z pohledu statistiky soudní aktivity vyzní velice pozitivně?

Nelze tedy, než poněkud kacířsky uzavřít, že SD EU v daném posudku vlastně rozhodl ve prospěch evropského jednotlivce. Je otázkou, zda toto vyústění posudku bylo záměrem či zda za rozhodnutím SD EU stály jiné důvody, ale z pohledu jednotlivce a ve světle toho, že tomuto *de facto* odpadly potencionální procesní nástrahy při přístupu k jediné alespoň částečně efektivní soudní ochraně poskytované ze strany ESLP, je možné jej hodnotit pozitivně.

5. ZÁVĚRY A NÁVRHY *DE LEGE FERENDA*

Za efektivní ochranu základních práv a svobod lze považovat toliko tu, která v sobě zahrnuje účinný *locus standi* jednotlivce, a umožňuje mu tak účinně se dovolat jeho práv garantovaných v katalogu před kompetentní institucí s následnou vynutitelností individuálního rozhodnutí.

Zrcadlem hmotně-právní normy je její procesní uchopení. Procesní pravidla svým významem mnohdy přesahují hmotně-právní katalogy, neboť to jsou ony, které zhmotňují deklarované normy, garantovaná práva, ukládané povinnosti. Pouze procesní pravidla materializují okřídlené myšlenky, pouze ty umožní praktickou aplikaci a realizaci práv a povinností, pouze ty umožní otevřít nebo naopak uzavřou cestu k jejich realizaci.

Každý pokročilý právní systém by měl disponovat mechanismem, který by ověřil hmotně-právní a procesní legalitu aktů, které instituce daného systému přijaly. S jistou mírou nadsázky lze říci, že hmotně-právní katalog práv bez náležité možnosti tyto vymoci by byl jen bonboniérou bez bonbónů. Nelze přehlédnout klasický římsko-právní postulát „*Ubi ius, ibi remedium*“ (tj. kde je právo, musí být i prostředek k jeho ochraně).

S ohledem na komparativní charakter autorka jako styčný bod práce vymezila výklad procesních podmínek přijatelnosti individuálního podání, konkrétně stížnosti a žaloby na neplatnost, jak je činěn vždy příslušným Soudem, a praktické dopady výkladu procesních podmínek těchto procesních institut do právní sféry jednotlivce. Jedná se totiž o nezbytný předpoklad efektivního uplatnění *locus standi* před Soudy a dosažení meritorního rozhodnutí.

Konkrétně se práce zaměřila na přístup Soudů k podmínkám zejména *rationae personae*, jakož i částečně *ratione materiae* těchto individuálních procesních nástrojů, kteréžto ponejvíce *locus standi* jednotlivce ovlivňují. Autorka tak podrobila analýze judikatorní činnosti Soudů vztahující se k procesním podmínkám individuálních podání, a to zejména co do osoby stěžovatele, resp. žalobce, a s tímto spojené otázky obsahu individuální stížnosti, resp. okruhu žalobou napadnutelných aktů.

Autorka si kladla za cíl praktické vyznění práce, proto na četných judikátech zkoumala praktickou aplikaci procesních institutů jednotlivými Soudy, vymezila se

k podanému extenzivnímu či restriktivnímu výkladu jednotlivých fenoménů a zamýšlela se nad tím, čím může být výklad ovlivněn a zda jednatelce disponuje určitou alternativou v reakci na právě zaujatý postoj tohoto kterého Soudu. Disertační práce proto analyzovala jak historickou judikaturu Soudů, tak judikaturu zcela aktuální.

Disertační práce si za svůj cíl rovněž vytyčila vyhodnotit, zda je přístup jednatelce k evropským soudům zajištěn efektivním způsobem, definovat problémy co do efektivního přístupu jednatelce k evropským Soudům a navrhnout případná řešení k realizaci efektivního *locus standi* jednatelce před evropskými Soudy.

Práci z tohoto pohledu autorka rozčlenila na tři stěžejní úseky, v nichž se zabývala nejprve řízením před Soudem štrasburským (kapitola 2.), následně před Soudem lucemburským (kapitola 3.), aby následně zhodnotila jejich vzájemné prolínání (kapitola 4.).

Ve vztahu k ESLP autorka ověřovala hypotézu, zda je efektivní a praktický přístup jednatelce k Soudu ovlivněn výkladem podmínek přijatelnosti individuálního podání, přičemž uvažovala, že výklad podmínek přijatelnosti individuální stížnosti k ESLP se v čase vyvíjel a Soud ve snaze po zvýšení své efektivity vytvářel nové koncepty, které se postupně času staly až překážkou účinného uplatnění *locus standi* jednatelce. Druhou úroveň hypotézy proto bylo, zda se za takové situace a v souladu se zásadou judiciální subsidiarity pro efektivní realizaci *locus standi* jednatelce jeví *ultima ratio* nejvhodnější soudní ochrana prostřednictvím národních soudů.

K prokázání či vyvrácení dané hypotézy autorka sledovala praktické vnější projevy realizace práva jednatelce na přístup k Soudu ve vztahu k individuální stížnosti.

Postup Soudu autorka periodizovala do dvou časových úseků, a to před a po přijetí pozměňujícího Protokolu č. 14 k Úmluvě.

Ve vztahu k období do vstupu v platnost tohoto protokolu autorka dovedla široký, extenzivní výklad zkoumaných procesních podmínek ve prospěch jednatelce, k němuž Soud dospěl i na základě vlastních výkladových metod. Za bod zlomu pak autorka označila Protokol č. 11, který zcela liberalizoval přístup jednatelce k Soudu, což i z pohledu statistického vedlo k nebývalému zahlcení soudu individuálními podáními, rovněž ve vazbě na rozšíření počtu členů Rady Evropy.

Protokol č. 14 se takto stal prostředkem pro zefektivnění činnosti Soudu. Zavedl nové mechanismy spojené s přijatelností a přezkumem individuální stížnosti, které nicméně autorka vyhodnotila spíše jako překážky pro účinnou realizaci *locus standi* jednotlivce před tímto Soudem. Autorka se vyzemila zejména vůči podmínce tzv. podstatné újmy.

V období po Protokolu č. 14 pak Soud zavedl i další koncepty cílící na zvýšení své efektivity. Autorka kriticky zhodnotila institut pilotních rozsudků ve spojení s tzv. repetitivními stížnostmi či například absolutní formalizací řízení o individuální stížnosti po reformě článku 47 Jednacího řádu.

Autorka takto dospěla k závěru, že zaváděné mechanismy slouží zejména k odstranění přetíženosti Soudu, a to i na úkor legitimacy soudních rozhodnutí a efektivity realizace práva na přístup ke spravedlnosti.

V souladu se zásadou judiciální subsidiarity autorka nejprve tendovala k aktuálně prosazovanému názoru nejen na poli Rady Evropy, že je zejména na národních soudech, aby se zaměřily na prosazování Úmluvy. Zmiňovaný koncept judiciální subsidiarity je letitou zásadou mezinárodního práva a jistě má své opodstatnění s ohledem na zásadu blízkost národních soudů k jednotlivci, ekonomii řízení, možnou jazykovou bariéru či náklady řízení.

Zcela aktuální rozhodovací praxe Soudu realizovaná v roce 2017 ve věcech *Burmych*, potažmo *Köksal*, a její dopady do právní sféry jednotlivce a účinné realizace *locus standi*, nicméně dovedla autorku k závěru, že její hypotéza ohledně efektivity přenosu ochrany lidských práv výhradně na národní úroveň v současnosti neobstojí.

Voluntarismus, který Soud projevil v rozhodnutích *Burmych a Köksal*, dle názoru autorky popírá původní určení Soudu, přenesení problému na národní orgány za účelem odlehčení soudnímu nápadu se děje na úkor a na náklady vysokého počtu stěžovatelů, kteří se přitom obrátili na Soud proto, aby byla zaručena ochrana proti zcela konkrétnímu porušení jejich subjektivních práv.

Ve vztahu k SD EU autorka rovněž vyslovila hypotézu o tom, že efektivita praktického přístupu jednotlivce je vázaná na praktický výklad procesních podmínek individuálního podání. Autorka ověřovala hypotézu, zda je žaloba na neplatnost nejúčinnějším prostředkem pro využití přímého *locus standi* jednotlivce před SD EU, a to ve světle výkladu procesních podmínek žaloby na neplatnost podávané

neprivilegovanými žalobci. Druhou úrovní ověřované hypotézy pak bylo, zda není z pohledu účinné realizace *locus standi* jednotlivce vhodnější decentralizovaný model přístupu k evropskému soudci, tedy využití soudní ochrany prostřednictvím národních soudů, případně jiných nepřímých institutů.

Hypotéza byla ověřována na základě teze, že evropskému jednotlivci byl postupem času přiznán velice široký hmotně-právní katalog základních práv, nicméně za absence specifického kontrolního mechanismu k vynucení takto garantovaných práv.

Část práce týkající se lucemburského Soudu byla periodizována na „éru před a polisabonskou“, protože to měla být právě Lisabonská smlouva, která měla deklarovaně rozšířit přístup neprivilegovaného žalobce prostřednictvím žaloby na neplatnost k Soudu.

Základní myšlenkou práce byl předpoklad existence různě kolísavé a intenzitou proměnlivé, přesto zřetelné tendence připustit a dále rozšiřovat přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru. Tento byl opět na judikатурních příkladech podrobně rozveden, a to zejména co do výkladu článku 263 odst. 4 SFEU ze strany Soudního dvora.

V práci bylo demonstrováno, že výklad procesních podmínek přijatelnosti, které musí jednatel splnit, prošel vývojem, který byl ovlivňován v čase mnoha faktory. Ideálu efektivního *locus standi* jednotlivce, a tedy účinného vymožení práv, však zdaleka nebylo dosaženo. Potvrdila se hypotéza restriktivního výkladu, a to jak v období předlisabonském, tak následně i v polisabonském.

Ani v aktuálních tendencích rozhodovací činnosti Soudního dvora nelze spatřit snahu po teleologickém výkladu a vstřícnějším přístupu k rozvolnění podmínek přijatelnosti žaloby, a tedy rozšíření aktivní legitimace. Aktuální postoj Soudu k neprivilegovaným žalobcům lze označit za konstantní, setrvalý.

V práci byly identifikovány překážky na cestě k přímé soudní ochraně zejména co do výkladu pojmu bezprostředního a individuálního dotčení, jakož i v definici a limitaci okruhů aktů, proti nimž lze žalobu podat. Bylo dovozeno, že za stávající situace má jednatel i nadále velice omezenou možnost se přímo obracet na Soudní dvůr EU.

Autorka je přitom názoru, že podpora v užívání přímých žalob by obecně přispěla k právní jistotě jednotlivce, k jednotné aplikaci unijního práva a obecně k posílení důvěry v instituce EU. Je však otázkou, zda na pozadí restriktivního

výkladu přístupového článku 263 odst. 4 SFEU není obava z přetížení Soudního dvora, která je v současnosti, jak bylo statisticky ukázáno, na své historicky nejsnesitelnější úrovni.

Autorka ve shodě s názorovými tendencemi Soudního dvora EU prozkoumala i jiné možnosti, jak může jednotlivec napadat unijní akty, o nichž má za to, že zasahují do jeho garantovaných práv.

Bylo ukázáno, že Soudní dvůr má tendenci přenést povinnost ochrany základních práv na národní státy, resp. na jednotlivce samotné. Horuje pro využití institutu předběžné otázky, jakož i pro zaplnění pomyslného právního procesního deficitu v oblasti přímého přístupu jednotlivce k Tribunálu přenesením povinnosti na národní soudy odkazem na článek 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU.

Toto pojetí decentralizace soudní ochrany a judičiální subsidiarity autorka z pohledu lucemburského soudu hodnotí v práci spíše pozitivně, protože za aktuálního konstantního stavu judikatury vycházející z rozhodnutí ve věci *Plaumann*, není pravděpodobná brzká změna rozšíření přímého přístupu jednotlivce k SD EU. Hypotéza o vhodnosti aplikace zásady judičiální subsidiarity ve vztahu k SD EU tak byla autorkou spíše potvrzena, a to s výhradami vyslovenými v textu práce.

Autorka má totiž za to, že se Soudní dvůr ve vztahu k zásadě judičiální subsidiarity dostává na pomyslný tenký led, neboť hypotéza konstrukce ochrany základních práv cestou předběžných otázek a přenesení ochrany na národní úroveň může kolidovat s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s článkem 47 Charty. Právo na spravedlivý proces totiž v sobě samozřejmě zahrnuje i právo na přístup k soudu a bylo by paradoxní nevztáhnout tuto právní zásadu právě na individuálního stěžovatele podle Úmluvy a jeho možnost dovolat se ochrany základních práv u ESLP.

Hypotézou třetí části práce se proto stala efektivita vnější kontroly EU ze strany ESLP, a to ve vazbě na prokázané interference mezi ESLP a SD EU.

Za protipól „interní“ ochrany základních práv autorkou shledala „vnější“ kontrolu dodržování lidských práv institucemi EU, v praxi ztělesňovanou doposud nerealizovaným přistoupením EU k Radě Evropy, resp. k Úmluvě. Odborníky tvrzený přínos přistoupení však, alespoň prozatím, pozbyl v důsledku posudku SD EU č. 2/13 na své aktuálnosti.

V práci byla rozebrána aktuální vazba mezi ESLP a SD EU, z pohledu *locus standi* jednotlivce, a bylo poukázáno na tzv. oživení doktríny *Bosphorus* ze strany ESLP v aktuální rozhodovací praxi štrasburského soudu ve věci *Avotiņš*. V daném rozhodnutí ESLP naznačil, s jistým upřesněním, že nadále zůstává věrný nastolenému způsobu rozhodování a zachování konceptu ekvivalentní ochrany.

Otázka souladu *locus standi* jednotlivce ve smyslu článku 263 odst. 4 SFEU s Úmluvou, konkrétně s jejími články 6, resp. 13, je nicméně stále aktuální. Judikatura ESLP ve vztahu k právu na spravedlivý proces, který v sobě zahrnuje i právo na přístup k soudu, je totiž ustálená. Z hlediska výkladových metod Štrasburku je pak otázkou, jak bude v čase vyhodnocena stále při životě udržovaná judikatura dle rozhodnutí ve věci *Plaumann*, a to z hlediska jejího možného zásahu do práva na spravedlivý proces.

Za stávající situace nicméně nelze očekávat, že by ESLP vykonával efektivní externí kontrolu nad deficitem v soudní ochraně jednotlivce vzešlé z restriktivní interpretace článku 263 odst. 4 ze strany SD EU, a proto hypotéza vnější kontroly dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, byla rovněž vyvrácena.

Ve světle výše prezentovaných závěrů práce autorka činí následující **návrhy de lege ferenda**.

Co se týče ESLP, s ohledem na neustále deklarované přetížení Soudu a snahu po zefektivnění jeho rozhodovací praxe se jeví jako vhodné řešení ve formě navýšení počtu soudců; nikoliv však zaměstnanců *greffe*, tedy soudní kanceláře.

ESLP, resp. Rada Evropy, by se takto mohl inspirovat právě realizovanou reformou lucemburského Tribunálu a zdvojnásobit aktuální počet soudců za Vysokou smluvní stranu.

Uvedené jde bezesporu ruku v ruce s financováním Soudu. Autorka je nicméně tohoto názoru, že zatížení rozpočtu a finanční dopady navrhované reformy by neměly převážit nad posláním Soudu, jímž je především efektivní ochrana Úmluvou garantovaných individuálních práv.

Soud by rovněž měl ze své rozhodovací praxe odstranit extrémní postupy identifikované shora například v aktuální judikatuře ve věci *Burmych*, a to především v případech rozhodování ve věcech pilotních rozsudků.

Dle úsudku autorky práce je neslučitelné s principy ovládajícími mechanismus Úmluvy, aby důsledkem pilotního rozsudku byl automatický výmaz individuální stížnosti ze seznamu projednávaných stížností.

Ve vztahu k SD EU je možno horovat pro zmírnění restriktivního výkladu Soudu ve vztahu k článku 263 odst. 4 SFEU a prolomení nadále platné podmínky přijatelnosti spočívající v „individuálním dotčení“ neprivilegovaného žalobce.

Nebude-li možná změna judikatorní, přichází v úvahu, a to i s ohledem na svůj neflexibilní charakter, alternativa ve formě změny práva primárního v rámci aktuálně diskutované reformy EU^{434 435}. Ve vztahu k Soudu je totiž uvažováno i o změně článku 258 SFEU, konkrétně podmínek týkajících se žaloby na nesplnění povinnosti členským státem v tom smyslu, že by bylo možno daný procesní institut využít i v případě systematického porušování unijních hodnot.

Autorka si je samozřejmě vědoma skutečnosti, že žaloba na neplatnost není otevřená jednotlivci, nicméně nelze odhlédnout od faktu, že základní práva garantovaná Chartou jsou součástí základních unijních hodnot. Tato změna primárního práva viděna v širším kontextu by mohla být inspirací pro navazující změny dalších ustanovení primárního práva, například co do rozšíření přístupu jednotlivce k Soudu cestou reformy článku 263 odst. 4 SFEU.

Z pohledu autorky je nicméně klíčové volání po reformě Charty ve směru zakotvení do jejího textu již v minulosti uvažovaného specifického procesního institutu umožňujícího jednotlivci domoci se přímou cestou u Soudu ochrany proti tvrzenému zásahu do jeho práv garantovaných v Chartě.

Jak totiž bylo opakovaně konstatováno v relevantních pasážích práce, toliko široký *ius standi* jednotlivci zaručuje efektivní vymožení jeho katalogem deklarovaných práv.

⁴³⁴ *European Parliament report on possible evolutions of and adjustments to the current institutional set-up of the European Union(2014/2248(INI))*, Guy Verhofstadt, [online], Evropský parlament, 20. Prosince 2016, [cit. 06. Března 2018]. Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0390+0+DOC+XML+V0//EN>.

⁴³⁵ *European Parliament report on improving the functioning of the European Union, building on the potential of the Lisbon Treaty (2014/2249(INI))*, rapporteurs: Mercedes Bresso, Elmar Brok, ELS, [online], Evropský parlament, 9. ledna 2017, [cit. 06. Března 2018]. Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0386+0+DOC+XML+V0//EN>.

In fine je možno obecně uvážit o tom, že v důsledku hrozeb dvacátého století se jednotlivce postupně dostal do pozice destinatáře právních norem národního i mezinárodního práva. Mezinárodní právo se vymanilo z etatismu a prostřednictvím aktivní účasti jednotlivce na mezinárodní justici se navrácí ke koncepci nového *ius gentium*⁴³⁶.

Ve shodě s již okřídleným citátem z historického rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva⁴³⁷ lze za efektivní, nikoliv iluzorní, ochranu základních práv a svobod považovat toliko tu, která v sobě zahrnuje účinný *locus standi* jednotlivce, a umožňuje mu tak účinně se dovolat jeho garantovaných práv ke kompetentní instituci s následnou vynutitelností jejího individuálního rozhodnutí.

Za situace naznačené v této práci lze pouze odhadovat budoucí směřování ochrany lidských/základních práv v Evropě. Stěžejní pro jednotlivce na poli mezinárodně-právní ochrany jeho práv je nejen existence katalogu deklarujícího jeho práva, ale zejména efektivní fungování a procesní zabezpečení vymahatelnosti práv garantovaných jednotlivými dokumenty, a to ve formě individuálního přístupu jednotlivce k mechanismu soudní ochrany.

Ať již cestou revize smluv či cestou avantgardní judikatury obou evropských soudů, která v minulosti vedla k převratným změnám na poli evropské ochrany lidských práv, či jinou, snad kompromisní, ale účinnou, cestou, cestou doposud neprobádanou, je nutno i nadále usilovat o co nejširší přístup jednotlivce k evropským soudním institucím. Jednotlivci na národní úrovni, tedy i sobě, tuto neiluzorní ochranu přejme!

⁴³⁶ TRINDADE, Cançado, Antonio A., *Le droit international pour la personne humaine*, Paris, Pedone, 2011.

⁴³⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9. října 1979.

6. PREZENTACE PŮVODNÍCH VÝSLEDKŮ PRÁCE

Součástí doktorského studia je mj. publikace výsledů vědecké a tvůrčí práce. Problematice přístupu jednotlivce k evropským Soudům, jakož i vzájemným interferencím mezi zkoumanými Soudy a rozboru k tomu relevantní judikatury se autorka věnovala v aktivních vystoupeních na konferencích doma i v zahraničí, jakož i ve své publikační činnosti.

Co se aktivní účasti na konferencích, autorka vystoupila na těchto vědeckých setkáních:

Konference „CELCOS“ („Central European Law Conference for Students“) věnující se tématu „Strengthening the Rule of Law in the EU“, příspěvek v rámci sekce „Triangle of cooperation between courts – ECHR, EU courts and national courts“ nazvaný What is the Real Fundament of Fundamental Rights' Protection (31. března až 2. dubna 2016 ve slovinském Mariboru).

„Olomoucké debaty mladých právníků“ věnující se tématu „Právo v proměnách času: 10 let debatování mladých právníků“, příspěvek v rámci sekce mezinárodní a evropské právo nazvaný „Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům“ na konferenci (23.- 25. září 2016, Hrubá Voda u Olomouce).

V rámci publikační činnosti autorka dílčí otázky zkoumané problematiky představila v následujících publikovaných textech:

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Exkluzivní mezinárodní fórum se zamýšlelo nad aktuálními výzvami Evropské unie. *Soudce*. Vol. 7-8/2018. s 40-41.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Interakce mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva ve světle rozsudků ESLP ve věci Avotiņš v. Lotyšsko: pokračování příměří nebo jen zdánlivý pocit bezpečí? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, Supplementum 1, s. 279.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Posudek Soudního dvora Evropské unie č. 2/2013 z pohledu individuálního stěžovatele: tragédie nebo vysvobození? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, No. 1, s. 63–77.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana (eds.). *Právo v proměných časech: 10 let debatování mladých právníků*. Praha: Leges, 2016, 336 s.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. What is the Real Fundament of Fundamental Rights's Protection? In HOJNIK, Janja, OREŠEK, Natalija (eds.). *Strengthening the Rule of Law in the EU*. University of Maribor, 2016, 370 s.

7. BIBLIOGRAFIE

7. 1. Monografie

ARNULL, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006. 699 s.

BENOÎT-ROHMER, Françoise. *Union européenne, valeurs et droits fondamentaux. Notes de cours pour le master des droits de l'homme*. Strasbourg: URS, IHEE, 2005.

BLACKBURN, Robert, POLAKIEWICZ, Jörg. *Fundamental Rights in Europe: the ECHR and its Member States 1950 – 2000*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto. *Le droit international pour la personne humaine*. Paris : Pedone, 2011.

COHEN-JONATHAN, Gérard. *Droit et justice*, Nemesis, Brusel, 2005, s. 39.

CRAIG, Paul, BÚRCA, Gráinne, De. *EU law: Text, cases and materials*. 4. Vydání. Oxford : Oxford University Press, 2008. 1148 s.

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010;

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010. 192 s.

ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. Praha: Linde, 1995. 642 s.

ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 896 s.

ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 213 s.

DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 132.

DE SHUTTER, Oliver, *ne Constitution pour l' Europe. Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*. Bruxelles: Larcier, 2004, 405 s.

DRZEMCZEWSKI, Andrew Z. *European Human Rights Convention in Domestic Law. A Comparative Study*. Oxford: Clarendon Press, 1983.

FOULKES, David. *Administrative Law*. 7. vydání. London: Butterworths, 1990. 342 s.

GARNER, Bryan. A. *Dictionary of Modern Legal Usage Garner*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 1987. 515 s.

HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie, Ústavní základy a soudnictví*. 2. Upravené a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, 224 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde, 2003. 744 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury - Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 160 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva, *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.

JACOBS, Francis G., WHITE, Robin, OVEY, Clare. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010. 644 s.

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, BOBEK, Michal, KRATOCHVÍL, Jan. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.

MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. a kol.: *Ústava České republiky – Komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 181.

NGUYEN, Quoc Dinh a kol. *Droit International Public*, LGDJ, 1987, s. 574.
REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002;

STONE SWEET, Alec, KELLER, Helen. *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno. 1997, 364 s.

SUDRE, Frédéric. *Droit européen et international des droits de l'homme*. 13. vydání. Paris: PUF. 2016. 2006 s.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 256 s.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2008. 224.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva a její dopady evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, 288 s.

ŠLOSARČÍK, Ivo. *Evropský soudní dvůr a soudy členských států Evropské Unie*. 1. vydání. Justiční akademie ČR, 2005. 180 s.

ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 184 s.

TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J. aj. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 953 s.

TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges, 2017, 496 s.

TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy – 7. Přepřacované a aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2017, 352 s.

WACHSMANN, Patrick. *Les droits de l'homme*. 4. Vydání. Paris: Dalloz. 2002. 175 s.

7. 2. Časopisy, sborníky, příspěvky

ABRAHAM, Ronny. La réforme du mécanisme de contrôle de la Convention européenne des droits de l'homme: Le protocole n° 11 à la Convention. *Annuaire français du droit international*, XL. 1994, s. 619-631.

ARNULL, Anthony. Private applicants and the action for annulment since Cordoniu. *Common Market Law Review*, č. 38, 2001.

BIERNAT, Ewa. The Locus Standi of private Applicants under article 230 (4) EC and the Principle of judicial Protection in the European Community. Jean Monnet Working Paper 12/03. *NYU School of Law*, New York, 2003.

BENDOVÁ, Jana. Stát fandí udavačům, *Reflex*, 18. února 2016, č. 7, s. 20-25.

BOBEK, Michal, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan. Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku. Praha: C.H. Beck, 2013, speciální číslo časopisu *Jurisprudence* věnované dvacetiletému výročí Úmluvy v českém právním řádu, *Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8.

BOBEK, Michal. Individuální žalobci před Evropským soudním dvorem; několik zamyšlení nad aktuálním vývojem, *PR - příloha Evropské právo*, 6/2003.

BOERGER-DE SMEDT, Anne. Negotiating the Foundations of European Law, 1950-57: The Legal History of the Treaties of Paris and Rome. *Contemporary European History*, suppl., č. 21, 2012.

BOGDANY, Armin von a další. Reverse Solange – Protecting the Essence of Fundamental Rights Against EU Member States, *Common Market Law Review*, č. 49,2, duben 2012, s. 489-519.

BOGOJEVIĆ, Sanja. Judicial Protection of Individual Applicants revisited: Access to Justice through the Prism of Judicial Subsidiarity. *Yearbook of European Law*. Vol. 34, č. 1, 2015.

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto. L'émancipation de l'individu par rapport á son propre Etat: le rétablissement historique de la personne humaine comme sujet du droit des nations. *Le droit international pour la personne humaine*, 2011.

CRAIG, Paul. Standing, Rights, and the Structure of Legal Arguments, *European Public Law*, 2003, 9(4), s. 493-508.

DE WITTE, Floris. The European Judiciary after Lisbon. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. Vol. 15, č. 1. 2008.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin, GREENE, Alan. Legitimacy and the Future of the European Court of Human Rights: Critical Perspectives from Academia and Practitioners. *German Law Journal*. 2011, vol. 12, č. 10, s. 1708.

FYRNYS, Markus. Expanding Competences by Judicial Lawmaking: The Pilot Judgment Procedure of the European Court of Human Rights. *German Law Journal*, roč. 12, č. 5, 2011.

GLAS, Lize, R., KROMMENDIJK, Jasper. From Opinion 2/13 to Avotiņš: Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Courts. *Human Rights Law Review*, č. 17, 2017, s. 567-587.

HORSLEY, Thomas. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal limits to Judicial lawmaking, č. 4. *Common Market Law Review*, 2013.

KOCHENOV, Dimitriy, On Policing Article 2 TEU Compliance – Reverse Solange and Systemic Infringements Analyzed, *Polish Yearbook of International Law*, č. 33, 2013, s. 145-170.

KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*. č. 4. 2006.

MAHONEY, Paul. The Comparative Method in Judgements of the European Court of Human Rights: Reference Back to National Law, In: Guy Canivet, Mads, Andenas, Duncan Fairgrieve, *Comparative Law Before the Courts, British Institute for International and Comparative Law*, London, 2004, s. 133-150.

MALENOVSKÝ, Jiří. Nové demokratické státy Evropy a 14. protokol: klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu, *Právník*, 2006, č. 6, s. 637.

MARCHAND, Jennifer. Prévention et dissuasion dans la jurisprudence se la Cour européenne des droits de l'homme, *Revue française du droit administratif*, č. 6, 2014, str. 1149-1157.

MAZÁK, Ján. Locus standi v konaní o neplatnosť: od Plaumannovho testu k regulačným aktom. *Právník*. Vol. 3, 2011.

PARFOURU, Anatole, Abasquene. A. Locus standi of private Applicant under the Article 230 EC Action for Annulment: Any Lessons to be Learnt from France? *Maastricht journal of European and Comparative Law*, 14, č. 4, 2007.

PETRLÍK, David. New concepts of protection of fundamental rights in European Union. *From Eastern Partnership to the Association. A legal and political Analysis. Cambridge Scholars Publishing*. 2014, s. 173 -185.

SADURSKI, Wojciech. Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Rights, the Accession of Central and East European States to the Council of Europe, and the Idea of Pilot Judgments. *Human Rights Law Review*. 2009, vol. 9, no. 3, s. 397 a násl.

SMEKAL, Hubert. Krátká glosa k posudku 2/13. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. č. 1-2. 2015.

SPANO, Robert: University or diversity of Human rights? Strasbourg in the age of subsidiarity, *Human Rights Law Review*, 2014, vol. 14, č. 3, str. 487-502.

SCHOHE, Gerrit. La réforme du contentieux communautaire du point de vue des droits du particulier. *EUI and NYU Input*. Vol. 41, č. 5-6. 2005.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Modifikace kontrolního mechanismu Úmluvy lidských práv na základě 14. protokolu: dokonalosti příliš vzdálená reforma. *Jurisprudence*, roč. 17, č. 3, 2008, s. 36-41.

ŠLOSARČÍK, Ivo. *Evropský soudní dvůr a soudy členských států Evropské unie*. Justiční akademie ČR, 2005, s. 45.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Interakce mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva ve světle rozsudků ESLP ve věci Avotiņš v. Lotyšsko: pokračování příměří nebo jen zdánlivý pocit bezpečí? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, Supplementum 1, s. 279.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Posudek Soudního dvora Evropské unie č. 2/2013 z pohledu individuálního stěžovatele: tragédie nebo vysvobození? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, No. 1, s. 63–77.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana (eds.). *Právo v proměnách čas: 10 let debatování mladých právníků*. Praha: Leges, 2016, 336 s.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. What is the Real Fundament of Fundamental Rights's Protection? In HOJNIK, Janja, OREŠEK, Natalija (eds.). *Strengthening the Rule of Law in the EU*. University of Maribor, 2016, 370 s.

VANDERSANDEN, G. Pour un élargissement du droit des particuliers d'agir en annulation contre des actes autres que les décisions qui leur sont adressées, ces *Cahiers*, 1995.

VIMA, Nomiko. The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Challenges, *The Greek Law Journal*, Vol. 57, 2009, s.1890-1902.

WAELBROECK, Denis, BOMBOIS, Thomas. Des requérants „privilégiés“ et des autres, À propos de l'arrêt Inuit et de l'exigence de protection juridictionnelle effective des particuliers en droit européen, *Cahiers de droit européen*, Bruylant, Vol. 50, č. 1, 2014.

7. 3. Právní předpisy

7.3.1. Mezinárodní smlouvy

Evropská úmluva o ochraně lidských a svobod

Mezinárodní úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí (tzv. Aarhuská úmluva)

Vídeňská úmluva o smluvním právu

7.3.2. Právní předpisy EU

Listina základních práv Evropské unie

Smlouva o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy (SFEU)

Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy (SEU)

Smlouva o Evropském Hospodářském společenství (EHS)

Nařízení Rady (ES) č. 1638/98 ze dne 20. července 1998, kterým se mění nařízení č. 136/66/EHS o zřízení společné organizace trhu s oleji a tuky

Nařízení Komise (EU) č. 222/2011 ze dne 3. března 2011, kterým se stanoví výjimečná opatření, pokud jde o uvolnění cukru a isoglukózy nepodléhajících kvótám na trh Unie při snížené dávce z přebytku v hospodářském roce 2010/2011

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 o vytvoření systému pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství a o změně směrnice Rady 96/61/ES

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 293/2011 ze dne 23. března 2011 o stanovení přidělového koeficientu, o odmítnutí dalších žádostí a o ukončení období pro podání žádostí o dostupná množství cukru nepodléhajícího kvótám, jež mají být prodána na trhu Unie při snížené dávce z přebytku

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 302/2011 ze dne 28. března 2011 o otevření výjimečné dovozní celní kvóty pro určité množství cukru pro hospodářský rok 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 393/2011 ze dne 19. dubna 2011, kterým se stanoví koeficienty přidělení pro vydávání dovozních licencí na produkty v odvětví cukru v rámci některých celních kvót, o něž bylo zažádáno od 1. do 7. dubna 2011, a kterým se pozastavuje podávání žádostí o tyto licence

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 o vytvoření systému pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství a o změně směrnice Rady 96/61/ES

Nařízení Komise (EU) č. 222/2011 ze dne 3. března 2011, kterým se stanoví výjimečná opatření, pokud jde o uvolnění cukru a isoglukózy nepodléhajících kvótám na trh Unie při snížené dávce z přebytku v hospodářském roce 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 293/2011 ze dne 23. března 2011 o stanovení přidělového koeficientu, o odmítnutí dalších žádostí a o ukončení období

pro podání žádostí o dostupná množství cukru nepodléhajícího kvótám, jež mají být prodána na trhu Unie při snížené dávce z přebytku

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 302/2011 ze dne 28. března 2011 o otevření výjimečné dovozní celní kvóty pro určité množství cukru pro hospodářský rok 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 393/2011 ze dne 19. dubna 2011, kterým se stanoví koeficienty přidělení pro vydávání dovozních licencí na produkty v odvětví cukru v rámci některých celních kvót, o něž bylo zažádáno od 1. do 7. dubna 2011, a kterým se pozastavuje podávání žádostí o tyto licence

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (tzv. nařízení Brusel I)

7. 4. Internetové zdroje

7.4.1. Odborné články a komentáře z internetových zdrojů

BESSELINK, Leonard. *Acceding to the ECHR notwithstanding the Court of Justice Opinion 2/13* [online]. Verfassungsblog, 23. prosince 2014 [cit. 23. ledna 2015]. Dostupné na <http://www.verfassungsblog.de/acceding-echr-notwithstanding-court-justice-opinion-213/#.VL53ntKG_h4>.

BRUYSE, Antoine. *Pilot Judgment Procedure Included in Rules of Court* [online], 24. března 2011 [cit. 19. ledna 2018]. Dostupné na <<http://echrblog.blogspot.cz/2011/03/pilot-judgment-procedure-included-in.html>>.

DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky „translidí“* [online]. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, Vol 3, č. 1 2013 [cit. 22. ledna 2018]. Dostupné na <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/viewFile/44/50>>.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin. *Advisory Opinions: More Cases for the Already Overburdened Strasbourg Court* [online]. VerfBlog, 31. května 2013 [cit. 12. prosince 2015]. Dostupné na <<http://verfassungsblog.de/advisory-opinions-more-cases-for-the-already-overburdened-strasbourg-court/>>.

FOREJTOVÁ, Monika. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je oč tu už neběží* [online]. Právní prostor, 16. ledna 2015 [cit. 10. ledna 2016]. Dostupné na

<<https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>>.

KOPA, Martin. *Protokol č. 16 k Úmluvě – které české soudy by měly mít pravomoc požádat o poradní posudek ze Štrasburku?* [online]. Jiné právo, 17. května 2014 [cit. 10. ledna 2016]. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.fr/2014/05/martin-kopa-protokol-c-16-k-umluve.html>>.

KRATOCHVÍL, Jan. *Jak napsat kvalitní stížnost k ESLP* [online]. Bulletin advokacie, 24. února 2014 [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/jak-napsat-kvalitni-stiznost-k-eslp>>.

PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reports/CTS-07-01.pdf>>.

PEJCHAL, Aleš. „*Aby stěžovatel mohl „vítězný“ rozsudek ESLP řádně uchopit, musí mít možnost dosáhnout toho, že jeho pře bude znovu a kvalitněji rozhodnuta.*“ [online]. 18. října 2012 [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/aktualne/ales-pejchal-aby-stezovatel-mohl-vitezny-rozsudek-eslp-radne-uchopit-musi-mit-moznost-dosahnout-toho-ze-jeho-pre-bude-znovu-a-kvalitneji-rozhodnuta-86405.html>>.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Vztah dovolání a ústavní stížnosti včera a dnes a zítra?* [online]. Bulletin advokacie, 22. Září 2016 [cit. 2. února 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/vztah-dovolani-a-ustavni-stiznosti-vcera-dnes-a-zitra?browser=full>>.

ŠKEŘÍK, Jan. *Posudek SDEU č. 2/13 ke slučitelnosti návrhu dohody o přistoupení EU k EÚLP – komentář.* Jiné právo, 15. ledna 2015 [cit. 12. února 2017], Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.cz/2015/01/jan-skerik-posudek-sdeu-c-2-13.html>>.

ŠROLEOVÁ, Markéta, *Další protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod* [online]. Česká advokátní komora [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11721>>.

ŠTURMA, Pavel, *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva* [online]. Česká advokátní komora [cit. 23. listopadu 2016]. Dostupné na <https://www.cak.cz/assets/files/283/VztahEvropskeUmluvyaEvropskehoPrava.rtf>>

TURKUT, Emre, *The Köksal case before the Strasbourg Court: a pattern of violations or a mere aberration?* [online]. Strasbourg Observers, 2. srpna 2017, [cit.

18. ledna 2018]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2017/08/02/the-koksal-case-before-the-strasbourg-court-a-pattern-of-violations-or-a-merely-aberration>>.

7.4.2. Další internetové zdroje

Access to the Court of Justice for individuals – possible amendments to Article 230, paragraph 4, of the EC Treaty [online]. CERCLE I Working Document I, Konvent. 26. února 2003, [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://european-convention.eu.int/docs/wdcir1/8563.pdf>>.

Analyse statistique 2017 [online]. ESLP, leden 2017, [cit. 26. ledna 2017]. Dostupné na:

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer

Důvodová zpráva k Protokolu č. 15 k Úmluvě, Rapport explicatif, Série des traités du Conseil de l'Europe - n° 213 [online]. Rada Evropy [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_FRA.pdf>.

Fundamental Complaint, Discussion Circle, CERCLE I Working Document 03, příspěvek prof. Dr. Jürgen Meyer [online]. Konvent. [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://european-convention.europa.eu/docs/wdcir1/8607.pdf>> .

Interlaken Declaration ze dne 19. února 2010 [online], [cit. 14. ledna 2018]. Dostupná z<http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/europa/euroc.Par.0133.File.tmp/final_en.pdf>.

Praktická příručka k podmínkám přijatelnosti [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf>

Proposals for Treaty changes, Document CONV 221/02, příspěvek evropského ombudsmana Jacoba Södermana [online], Konvent, 26. července 2007, [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/00221en2.pdf>>.

Předběžné otázky Nejvyššího soudu podané k Soudnímu dvoru Evropské unie a předběžné otázky ostatních českých soudů [online]. Nejvyšší soud České republiky, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskep

redbezneotazky~Predbezne_otazky_ostatnich_ceskych_soudu~?openDocument&Ing=CZ> a

<[http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskep redbezneotazky~Predbezne_otazky_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&Ing=CZ](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskep%20redbezneotazky~Predbezne_otazky_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&Ing=CZ)>.

Rapport de la Cour de Justice des Communautés européennes, Luxembourg, bod 20 [online]. CVCE, květen 1995, [cit. 26. července 2016]. Dostupné na <<http://www.cvce.eu>>.

Rapport sur la mise en oeuvre de l'article du règlement modifié concernant l'introduction de nouvelles requêtes [online]. ESLP. 15. února 2015, [cit. 26. ledna 2018]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_FRA.pdf>.

Report of the European Parliament on the impact of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and its future status, (2002/2139(INI)) [online]. Evropský parlament. 8. října 2002, [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2002-0332+0+DOC+XML+V0//EN&language=hr>>.

Výroční zpráva Soudního dvora 2014, Rapport annuel 2014 [online]. ESLP, leden 2015, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_FRA.pdf >

Výroční zpráva Soudního dvora 2017, Rapport annuel 2017 [online]. ESLP, leden 2018, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2017_FRA.pdf >

7. 5. Judikatura

7.5.1. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

(citováno dle výskytu v textu práce)

Rozsudek ve věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Öztürk proti Německu*, č. 8544/79, 21. února 1984.

Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72, 25. dubna 1978.

Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

Rozsudek ve věci *Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88 , 7. července 1989.

Rozsudek ve věci *Engel a další proti Nizozemí*, č. 5100/71 5101/71 5102/71 5354/72 5370/72, 23. listopadu 1976.

Rozsudek ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

Rozsudek ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 7878/77, 28. června 1984.

Rozsudek ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

Rozsudek ve věci *Ferrazzini proti Itálii*, č. 44759/98, 12. července 2001.

Rozsudek ve věci *Schouten a Meldrum proti Nizozemí*, č. 19005/91 19006/91, z 9. prosince 1994.

Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72 , 25. dubna 1978.

Rozsudek ve věci *Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, 13. června 1979.

Rozhodnutí EKLP ve věci *Řecko proti Spojenému království* z 26. září 1958 a v další tzv. kyperské případy.

Rozsudek ve věci *Lawless proti Irsku* (č. 3), č. 332/57, 1. července 1961.

Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

Rozsudek ve věci *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, 29. dubna 2002.

Rozsudek ve věci *Sunday Times proti Spojenému království*, č. 6538/74, 26. dubna 1979.

Rozsudek ve věci *Sporrong a Lönnroth proti Švédsku*, č. 7151/75 7152/75, 23. září 1982.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Lautsi proti Itálii*, č. 30814/06, 18. března 2011.

Rozsudek velkého senátu *Loizidou proti Turecku* (předběžné námítky), č. 15318/89, 23. března 1995.

Rozsudek ve věci *Mamatkulov Abdurasulovic proti Turecku*, č. 46827/99, 46951/99, 6. února 2003.

Rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. 39221/98 a 41963/98, 13. července 2000.

Rozsudek ve věci *Zehentner proti Rakousku*, č. 20082/02, 16. července 2009.

Rozsudek ve věci *Ilse Kochová proti Spolkové republice Německo*, 8. března 1962.

Rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, jak byl citován shora.

Rozsudek ve věci tzv. *Belgického jazykového případu*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63, 2126/64, 23. července 1968.

Rozsudek ve věci *Autronic proti Švýcarsku*, č. 12726/87, 22. května 1990.

Rozsudek ve věci *Young, James a Webster proti Spojenému království*, č. 7601/76, 7806/77, 13. srpna 1981.

Rozsudek ve věci *Schmidt a Dahlström proti Švédsku*, č. 5589/72, 6. února 1976.

Rozsudek ve věci *Plattform „Artze für das leben“ proti Rakousku*, č. 10126/82, 21. června 1988.

Rozsudek ve věci *Les Saints Monastères proti Řecku*, č. 13092/87 13984/88, 9. prosince 1994.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Radio France a další proti Francii*, č. 53984/00, 23. září 2003.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Section de commune d'Antilly proti Francii*, č. 45129/98 23. listopadu 1999.

Rozsudek ve věci *Monnat proti Švýcarsku*, č. 73604/01, 21. září 2006.

Rozsudek ve věci *Klass a další proti Německu*, č. 5029/71, 6. září 1978.

Rozsudek ve věci *Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, 22. října 1981.

Rozsudek pléna ve spojených věcech *Open Door Counselling a Dublin Well Woman proti Irsku*, 14234/88, 14235/88, 29. října 1992.

Rozsudek ve věci *Burghartz proti Švýcarsku*, č. 16213/90, 22. února 1994.

Rozsudek velkého senátu ve věci *McCann a ostatní proti Spojenému království*, č. 18984/91, 27. září 1995.

Rozsudek ve věci *Yaşa proti Turecku*, č. 22495/93, 2. září 1998.

Rozsudek ve věci *Kurt a další proti Turecku*, č. 24276/94, 25. května 1998.

Rozsudek ve věci *Brudnicka a další proti Polsku*, č. 54723/00, 3. března 2005.

Rozsudek ve věci *Agrotexim a další proti Řecku*, č. 14807/89, 24. října 1995.
Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kaya a další proti Turecku*, č. 33420/96, 36206/97, 2. září 2003.

Rozsudek ve věci *Raimondo proti Itálii*, č. 12954/87, 22. února 1994
Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Thévenon proti Francii*, č. 2476/02, 28. února 2006.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Malhous proti České republice*, č. 33071/96, 12. července 2001.

Rozsudek ve věci *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, 18. ledna 1978, bod 158.

Rozsudek ve věci *Kärner proti Rakousku*, č. 40016/98, 24. července 2003.

Rozsudek ve věci *Burdov proti Rusku*, č. 59498/00, 7. května 2002.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

Rozsudek ve věci *Papamichalopoulos a ostatní proti Řecku*, č. 14556/89, 24. června 1993.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Blečić proti Chorvatsku*, č. 59532/00, 8. března 2006

Rozsudek ve věci *Drozd a Janousek proti Francii a Španělsku*, č. 12747/87, 26. června 1992

Rozsudek velkého senátu ve věci *Loizidou proti Turecku* (předběžné námítky), č. 15318/89, 23. března 1995.

Rozhodnutí o přijatelnosti velkého senátu ve věci *Banković a ostatní proti Belgii a 16 dalším smluvním státům*, č. 52207/99, 12. prosince 2001.

Rozsudek ve věci *Moustaquim proti Belgii*, č. 12313/86, 18. února 1991.

Rozsudek ve věci *López Ostra proti Španělsku*, č. 16798/90, 9. prosince 1994.

Rozsudek ve věci *Rees proti Spojenému království*, č. 9532/81, 17. října 1986.

Rozsudek ve věci *Cosey proti Spojenému království*, č. 21830/93, 22. dubna 1997.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Goodwin proti Spojenému království*, č. 28957/95, 11. července 2002.

Rozsudek ve věci *H. proti Finsku*, č. 37359/09, 13. listopadu 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26. října 2010.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Burden proti Spojenému království*, č. 13378/05, 29. dubna 2008.

Rozsudek velkého senátu ve věci *D. H. proti České republice*, č. 57325/00, 13. listopadu 2007.

Rozsudek ve věci *Běleš a ostatní proti České republice*, stížnost č. 47273/99, 12. listopadu 2002.

Rozsudek ve věci *Zvolský a Zvolská proti České republice*, stížnost č. 46129/99, 12. listopadu 2002.

Rozsudek ve věci *Benet Praha, spol. s r.o., proti České republice*, č. 33908/04, 7937/05, 25249/05, 29402/05, 33571/06, 24. února 2011.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Varnava a další proti Turecku*, č. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90, 16073/90, 18. září 2009.

Rozsudek velkého senátu ve věci *García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, 21. ledna 1999.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kiousi proti Řecku*, č. 52036/09, 20. září 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Korolev proti Rusku*, č. 25551/05, 1. července 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Šumbera proti České republice*, č. 48228/08, 21. února 2012.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Ionescu proti Rumunsku*, č. 36659/04, 1. června 2010

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Burov proti Moldávii*, č. 38875/03, 14. června 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Holub proti České republice*, č. 24880/05, 14. prosince 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bratři Zátkové, a.s. proti České republice*, č. 20862/06, 14. prosince 2010.

Rozsudek ve věci *Mantovanelli proti Francii*, č. 21497/93, 18. března 1997, bod 33.

Rozsudek ve věci *Krčmář proti České republice*, č. 35376/97, 3. března 2000.

Rozsudek ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*, č. 61811/00, 21. června 2005.

Rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice*, č. 20728/05, 3. července 2008.

Rozsudek ve věci, *Palšovič proti České republice*, č. 39278/04, 3. února 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Matoušek proti České republice*, č. 9965/08, 29. března 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Čavajda proti České republice*, č. 17696/07, 29. března 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bock proti Německu*, č. 22051/07, 19. ledna 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Fernandez proti Francii*, č. 65421/10, 17. ledna 2012.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Jancev proti Bývalé jugoslavské republice Makedonii*, č. 18716/09, 4. října 2011.

Rozhodnutí o předběžných námitkách ve věci *Finger proti Bulharsku*, č. 37346/05, 10. května 2011.

Rozsudek ve věci *Flisar proti Slovinsku*, č. 3127/09, 29. září 2011.

Rozsudek ve věci *Malysh a Ivanin proti Ukrajině*, č. 40139/14 a 41418/14, 9. září 2014.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 22. června 2004.

Rozsudek o vyškrtnutí ze seznamu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 28. září 2005.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06 22. března 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Fabris proti Francii*, č. 16574/08, 7. února 2013, bod 75.

Rozsudek ve věci *McHugh a další proti Spojenému království*, č. 51987/08, 49043/09, 49065/09 a 1012 dalších, z 10. února 2015.

Rozsudek velkého senátu (č. 2) ve věci *Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) proti Švýcarsku*, č. 32772/02, 20. června 2009.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Hulki Güneş proti Turecku*, č. 17210/09, 2. července 2013, bod 54.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. 22241/08, 5. února 2015

Rozsudek velkého senátu ve věci *Burmych proti Ukrajině*, č. 46852/13, 47786/13, 54125/13, 56605/13, 3653/14, 12. října 2017.

Rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, 15. října 2009.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Köksal proti Turecku*, č. 70478/16, 6. června 2017.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Mercan proti Turecku*, č. 56511/16, 8. listopadu 2016.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Zihni proti Turecku*, č. 59061/16, 29. listopadu 2016.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Çatal proti Turecku*, č. 2873/17, ze 7. března 2017.

Rozsudek ESLP ve věci *Bellet proti Francii*, č. 23805/94, 4. prosince 1995, bod 38.

Rozsudek ESLP ve věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975, bod 36.

Rozhodnutí EKLP o přijatelnosti stížnosti ve věci *M & Co. proti Německu*, č. 13258/87, 9. února 1990.

Rozsudek ESLP ve věci *Cantoni proti Francii*, č. 17862/91, 15. listopadu 1996.

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Matthews proti Velké Británii*, č. 24833/94, 18. února 1999.

Rozhodnutí velkého senátu ESLP o přijatelnosti ve věci *Senator Lines proti 15 členským státům EU*, č. 56672/00, 1. března 2004.

Rozsudek ESLP ve věci *Emesa Sugar N. V. proti Nizozemí*, č. 62023/00, 13. ledna 2005.

Rozsudek ve věci *Mortier proti Francii*, č. 56672/00, 31. července 2001.

Rozsudek ve věci *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28. května 1985.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, 17. ledna 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi proti Irsku*, č. 45036/98, 30. června 2005.

Rozsudek ve věci *Michaud proti Francii*, č. 12323/11, 6. prosince 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, 23. května 2016

Rozsudek čtvrtého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, 25. února 2014.

Rozsudek ESLP ve věci *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9. října 1979.

7.5.2. Judikatura Soudního dvora EU

(citováno dle výskytu v textu práce)

Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995 ve věci *Andrea Francovich a Danila Bonifaci v Itálie*, C-6 & 9 /90.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. února 1984 ve věci *Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, (tzv. *Cassis de Dijon*), 128/78.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. února 1998 ve věci *Parti écologiste „Les Verts“ v Evropský parlament*, 190/84.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Stauder v Ulm*, 29/69.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Internationale Handelsgesellschaft GmbH. v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 11/70.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1963 ve věci *Plaumann & Co. v Komise Evropského hospodářského společenství*, C 25/62.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. června 1980 ve věci *Calpak a Società emiliana lavorazione frutta v Komise*, 789/79 a 790/79.

Usnesení Soudního dvora ze dne 24. října 1962 ve věci *Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes, Fédération nationale des producteurs de fruits, Fédération nationale des producteurs de légumes proti Radě Evropského hospodářského společenství*, spojené věci 16/62 a 17/62.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 1971 ve věci *International Fruit Company a další proti Komisi Evropských společenství*, spojené věci C- 41-44/70.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. května 1994 ve věci *Codorníu SA v Rada EU*, C-309/89.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. července 2002 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, C-50/00 P.

Usnesení Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 23. listopadu 1999 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, T-173/98.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Nederlandse Antillen v Rada*, C-452/98.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. listopadu 2001 ve věci *Komise v Rakousko*, C-424/99.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987 ve věci *Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost.*, 314/85.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988 ve věci *Van der Kooy v Komise*, 67/85, 68/85 a 70/85.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. června 1992 ve věci *Extramet Industrie v Rada*, C-358/89.

Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 3. května 2002, ve věci *Komise Evropských společenství v Jégo-Quééré & Cie SA*, T-177/01.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. dubna 2002 ve věci *Komise Evropských společenství v Jégo-Quééré & Cie SA*, C-263/02 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 1998 ve věci *Stichting Greenpeace Council (Greenpeace International) a další proti Komisi Evropských společenství*, C-321/95 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. května 1986 ve věci *Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. prosince 1992 ve věci *Oleificio Borelli v Komisi*, C-97/91.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci *Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd v Justitiekanslern*, C-432/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2008 ve věci *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komise Evropských společenství*, C-402/05 P a C-415/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. června 2006 ve věci *G. J. Dokter, Maatschap Van den Top a W. Boekhout v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, C-28/05.

Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 21. září 2005 ve věci *Ahmed Ali Yusuf a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství*, T-306/01.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. října 2013 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropský parlament a Rada Evropské unie*, C-583/11 P.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. září 2011 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropský parlament a Rada Evropské unie* T-18/10.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2015 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropská komise*, C-398/13 P.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. prosince 2013 ve věci *Telefónica SA v Evropská komise*, C-274/12 P.

Usnesení Tribunálu Evropské unie ze dne 21. března 2012 ve věci *Telefónica v Komise*, T-228/10.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. října 2007 ve věci *Komise v Německo*, C-112/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 2013 ve věci *Gbagbo a další v. Rada*, C-478/11 P až C-482/11 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. května 2013 ve věci *Abdulrahim v. Rada a Komise*, C-239/12 P.

Rozsudek Tribunálu ze dne 2. března 2010 *Arcelor SA v Evropském parlamentu a Radě Evropské unie*, T-16/04.

Usnesení Tribunálu ze dne 10. září 2002 ve věci *Japan Tobacco a JT International v Parlament a Rada*, T-223/01.

Usnesení Tribunálu ze dne 30. dubna 2003 ve věci *Villiger Söhne v Rada*, T-154/02.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. září 2004, ve věci *SNF v Komise*, T-213/02.

Usnesení Tribunálu a ze dne 25. dubna 2006 ve věci *Kreuzer Medien v Parlament a Rada*, T-310/03.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. května 2003 ve věci *Vannieuwenhuyze-Morin v Parlament a Rada*, T-321/02.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 2014 ve věci *Stichting Woonlinie, Stichting Allee Wonen, Woningstichting Volksbelang, Stichting WoonInvest, Stichting Woonstede v Evropská komise* C-133/12 P.

Usnesení Tribunálu ze dne 28. září 2016 ve věci *PAN Europe a další v Komise*, T -600/15.

Usnesení Tribunálu ze dne 7. července 2015 ve věci *Federcoopesca a další v Komise*, T-312/14.

Rozsudek Tribunálu ze dne 13. prosince 2016 ve věci *IPSO proti ECB*, T-713/14.

Rozsudek Tribunálu dne 4. února 2016 ve věci *Heitkamp BauHolding v Komisi*, T -287/11.

Rozsudek Tribunálu ze dne 4. února 2016 ve věci *GFKL Financial Services v Komisi*, T-620/11.

Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Tilly-Sabco v Komisi*, T-397/13.

Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Doux v Komisi*, T -434/13.

Rozsudek ze dne 15. září 2016 ve věci *Ferracci v Komisi*, T -219/13.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. ledna 2013 ve věci *Sky Österreich*, C-283/11.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. července 2013 ve věci *Alemo-Herron a další*, C-426/11.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. února 1991 ve věci *Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG v Hauptzollamt Itzehoe a Zuckerfabrik Soest GmbH v Hauptzollamt Paderborn*, spojené věci C-143/88 a C-92/89.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci *Unibet*, C-432/05, bod 64.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2014 ve věci *Liivimaa Lihaveis MTÜ v Eesti-Läti programmi 2007–2013 Seirekomitee*, C-562/12.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. listopadu 2016 ve věci *Lesoochránske zoskupenie VLK v Obvodný úrad Trenčín*, C-243/15.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011 ve věci *Gerardo Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (ONEm)*, C-34/09.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979, ve věci *Liselotte Hauer a Land Rheinland-Pfalz* (tzv. „Zákaz nové výsadby vinic“), 44/79.

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 25. ledna 2018 ve věci *Maximilian Schrems v Facebook Ireland Limited*, C-498/16.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. dubna 2014 ve věci *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources a další a Kärntner Landesregierung a další*, spojené věci C-293/12 a C-594/12.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. října 2015 ve věci *Thierry Delvigne v Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde*, C-650/13.

7.4.2.1. Posudy Soudního dvora

Posudek Soudního dvora ze dne 28. března 1996 týkající se „Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“, č. 2/94.

Posudek pléna Soudního dvora ze dne 18. prosince 2013 týkající se „Přistoupení EU k Úmluvě“, č. 2/13.

7.4.2.2. Stanoviska generálních advokátů

Stanovisko generálního advokáta Jacobse z 21. března 2002 ve věci C-50/00 P.

Stanovisko generálního advokáta Roemera z 8. května 1963 ve věci C- 25/62.

Stanovisko generální advokáta Roemera z 1. dubna 1971 ve věcech C-41-44/70.

Stanovisko generálního advokáta Jacobse z 10. července 2003 ve věci C-263/02 P.

Stanovisko generální advokátky Kokott z 19. března 2015 ve věci C-398/13 P.

Stanovisko generálního advokáta Watheleta z 29. května 2013 ve věci C-133/12 P.

Stanovisko generálního advokáta Cruz Villalóna z 14. října 2014 ve věci C-456/13 P

Stanovisko generální advokátky Kokott z 25. února 2016 ve věci C-559/14.

Stanovisko generální advokátky Kokott z 7. dubna 2016 ve věci C-70/15.

Stanovisko generálního advokáta Bobka z 8. září 2016 ve věci C-354/15.

Stanovisko generálního advokáta Mengozziho z 2. září 2010 ve věci C-279/09

Stanovisko generální advokátky Kokott z 21. března 2013 ve věci C-274/12 P.

Stanovisko generálního advokáta Cruz Villalóna z 4. června 2015 ve věci C-650/13.

7.5.3. Jiné

Disentní stanovisko soudce Jihoamerického soudu pro lidská práva Trinidad ve věci *Castillo Petruzzi a další v Peru*, rozsudek ze dne 4. září 1998.

Poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora věci „Náhrady škod utrpěných ve službách OSN“ (*Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion: I. C. J. Reports, 1949.

Posudek Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ze dne 3. března 1928, P.C.I.J., série B, č. 15, str. 17.

Nález Spolkového ústavního soudu Německa z 15. prosince 2015, sp. zn. 2 BvR 2735/14, publikován dne 26. ledna 2016.

Nález Ústavní soudu České republiky dne 1. října 2010, ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/09.

7. 6. Vědecké konference a odborná setkání

Aktuální judikatura ESLP, Seminář pro správní soudce, Nejvyšší správní soud a Justiční akademie, Brno, listopad 2017.

Aktuální judikatura SD EU, Seminář pro správní soudce, Nejvyšší správní soud a Justiční akademie, Brno, prosinec 2017.

Komplementarita či konkurence při ochraně základních práv ESLP a SD EU, seminář Mezinárodní unie advokátů, Bologna, červen 2015.

Kulatý stůl Národní ústavní systémy a Evropská unie: Harmonický vztah, nebo manželství před rozvodem?, kolokvium organizované Českou společností pro

evropské a srovnávací právo a studentským spolkem Common Law Society, Praha, leden 2015.

Postoj Soudního dvora Evropské unie k přistoupení Unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kulatý stůl, Nejvyšší soud České republiky, únor 2015, Brno.

Právo v proměnách času: 10 let debatování mladých právníků, Olomoucké debaty mladých právníků, 10. ročník, září 2016, Hrubá Voda u Olomouce.

Strengthening the Rule of Law in the EU, CELCOS (Central European Law Confernce for Students), březen/duben 2016, Maribor.

The EU in time of multicrisis and its greatest challenges: up-to-date solutions, future visions and prospects, konference organizovaná Jean Monnet Centre of Excellence v oboru evropského práva při Univerzitě Palackého a Českou Asociací pro evropská studia ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky, květen 2017, Praha.

Vnitřní a vnější proměny soudnictví EU, přednáška generálního advokáta Michala Bobka na půdě Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, březen 2016, Olomouc.

8. ANOTACE/ABSTRACT

8.1. Anotace

Práce je pojata jako komparace, přičemž za svůj styčný bod vymezuje výklad procesních podmínek přijatelnosti individuálního podání; konkrétně stížnosti a žaloby na neplatnost, jakož i praktické dopady výkladu procesních podmínek těchto procesních institut do právní sféry jednotlivce. Jedná se o nezbytný předpoklad efektivního uplatnění *locus standi* před Soudy a dosažení meritorního rozhodnutí.

Práce na četných judikátech zkoumá praktickou aplikaci procesních institutů ESLP a SD EU. Disertační práce vyhodnocuje, zda je přístup jednotlivce k evropským soudům zajištěn efektivním způsobem, definuje problémy co do efektivního přístupu jednotlivce k evropským Soudům a navrhuje řešení k realizaci účinného *locus standi* jednotlivce před evropskými Soudy.

Práce je z tohoto pohledu rozčleněna na tři stěžejní úseky. Nejprve je pojednáno o řízení před ESLP (kapitola 2.), následně před SD EU (kapitola 3.), aby následná část zhodnotila jejich vzájemné prolínání (kapitola 4.).

Ve vztahu k ESLP práce identifikuje nové mechanismy spojené s přijatelností a přezkumem individuální stížnosti, které hodnotí spíše jako překážkou pro účinnou realizaci *locus standi* jednotlivce. Autorka se vymezuje zejména vůči podmínce tzv. podstatné újmy, kriticky hodnotí institut pilotních rozsudků ve spojení s tzv. repetitivními stížnostmi či například absolutní formalizaci řízení o individuální stížnosti po reformě článku 47 Jednacího řádu. Práce takto uzavírá, že zaváděné mechanismy slouží zejména k odstranění přetíženosti Soudu, a to i na úkor legitimacy soudních rozhodnutí a efektivity realizace práva na přístup ke spravedlnosti.

V souladu se zásadou judiciální subsidiarity práce nejprve tenduje k závěru, že je zejména na národních soudech, aby se zaměřily na prosazování Úmluvy. Zcela aktuální rozhodovací praxe Soudu nicméně dovede autorku k závěru, že její hypotéza ohledně efektivity přenosu ochrany lidských práv výhradně na národní úroveň v současnosti neobstojí.

V části práce věnované SD EU je demonstrováno, že výklad procesních podmínek přijatelnosti, které musí jednotlivce splnit, prošel vývojem, který byl ovlivňován v čase mnoha faktory. Ideálu efektivního *locus standi* jednotlivce však zdaleka nebylo dosaženo. Potvrdila se hypotéza restriktivního výkladu, a to jak v období předlisabonském, tak následně i v polisabonském. V práci byly identifikovány překážky na cestě k přímé soudní ochraně zejména co do výkladu pojmu bezprostředního a individuálního dotčení, jakož i v definici a limitaci okruhů aktů, proti nimž lze žalobu podat.

Autorka ve shodě s názorovými tendencemi Soudního dvora EU prozkoumala i jiné možnosti, jak může jednotlivce napadat unijní akty, o nichž má za to, že zasahují do jeho garantovaných práv. Pojetí decentralizace soudní ochrany a judiciální subsidiarity autorka z pohledu lucemburského soudu hodnotí v práci spíše pozitivně, protože za aktuálního konstantního stavu judikatury není pravděpodobná brzká změna rozšíření přímého přístupu jednotlivce k SD EU. Autorka má nicméně za to, že hypotéza konstrukce ochrany základních práv cestou předběžných otázek a přenesení ochrany na národní úroveň může kolidovat s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s článkem 47 Charty.

V syntetické třetí části práce rozebírá aktuální vazbu mezi ESLP a SD EU, z pohledu *locus standi* jednotlivce, poukázala na tzv. oživení doktríny *Bosphorus* ze strany ESLP v aktuální rozhodovací praxi štrasburského soudu ve věci *Avotiņš*.

Za stávající situace nicméně nelze očekávat, že by ESLP vykonával efektivní externí kontrolu nad deficitem v soudní ochraně jednotlivce vzešlé z restriktivní interpretace procesních podmínek žaloby na neplatnost podávané jednotlivcem. Hypotéza vnější kontroly dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, byla rovněž vyvrácena.

Ve shodě s již okřídleným citátem z historického rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva *Airey proti Irsku* lze za efektivní, nikoliv iluzorní, ochranu základních práv a svobod považovat toliko tu, která v sobě zahrnuje účinný *locus standi* jednotlivce, a umožňuje mu tak účinně se dovolat jeho garantovaných práv ke kompetentní instituci s následnou vynutitelností jejího individuálního rozhodnutí.

8.2. Abstract

The work is based on the comparison of the interpretation given by the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as „ECtHR“) and the Court of Justice of the European Union (hereinafter referred to as „CJEU“) to the procedural conditions and admissibility criteria of the individual complaint and the action of annulment. The procedural conditions or admissibility criteria an individual has to comply with are essential in order to have its legal action examined factually.

The work presents a critical analysis of practical manifestation of the interpretation of the procedural criterias of an individual application and reflects on the implications of this interpretation on the effective realization of the individual *locus standi*.

The work naturally reflects the progressive evolution of the jurisprudence of the Courts, including both the historical and recent judgements.

The aim of the work is to evaluate whether the access of an individual to the European Courts is guaranteed in an effective way, to define obstacles to this access and to propound settlements to the realization of an effective *locus standi* of an individual petitioner before the European Courts.

Considering the comparative character of the work, it was divided into three principal parts; two of them deal with the respective Courts and their interpretation of the admissibility criteria, actual jurisprudential tendencies and deficiencies in the effective realization of *locus standi* of an individual applicant, the third synthetically focuses on the interferences between the Courts in the lights of right of an individual to the access to the court.

As far as the Strasbourg court is concerned, the work shows that the ECtHR has become the victim of its own success and tends to face up to the backlog by specific „working methods“. The Court modifies the admissibility criterias and formalizes the procedure of individual complaint and last but not least focuses on the procedure of pilot judgements. Hand in hand with those tendencies goes the principle of judicial subsidiarity that is actually promoted both on political level and by the Protocol No.15 to the Convention. The author primarily agrees with the application of

this principle; national courts are obviously closer to the individuals and should protect their rights in accordance with the Convention. Notwithstanding, the presented work proves that an exaggerated accent put on the principle of judicial subsidiarity can have even dramatic consequences on an individual applicant to the detriment of the legitimacy of the Court judgements.

As far as the Luxembourg court is concerned, the work claims that the action for annulment appears to be the most effective procedural instrument for the direct access of an individual to the CJEU even if the actual tendencies in the interpretation of its procedural aspects are restrictive. The author identifies obstacles on the way of an individual to a direct judicial protection including the limitations relating to the category of acts that can be contested.

The author notwithstanding promotes the principle of judicial subsidiarity and the decentralization of judicial protection of fundamental rights considering the fact that the *Plaumann* jurisprudence is still alive even after the Lisbon modifications of the article 263, paragraph 4 of the TFEU as well as in the actual judicial activities of the Court.

As far as the interferences between the Strasbourg and Luxembourg courts are concerned, the work verifies the thesis whether the external control of human/fundamental rights, i.e. the control of the EU acts by the ECtHR is an effective concept to an effective realization of the *locus standi* of an individual applicant. The author identifies interactions between the two Court. Possible future difficulties of the judicial protection of an individual in the form of non-direct access of the individual to the Court and the risks of non-conformity with the Convention are described in this chapter.

The author supposes that the CJEU may enter in conflict with the Convention due to the fact that the construction of protection of fundamental rights *via* the preliminary ruling procedure or *via* the transfer of protection to the national courts may collide with the article 6 of the Convention

Considering the non-access of the EU to the Convention and the fact that according to the actual jurisprudence of the ECtHR in the case of *Avotiņš* confirming the principle of equivalent protection expressed in the *Bosphorus* case, the external control of the EU legal acts by Strasbourg's Courts remains still only hypothetical.

9. KLÍČOVÁ SLOVA

Klíčová slova:

Evropský soud pro lidská práva, Soudní dvůr Evropské unie, základní práva, lidská práva, přístup jednotlivce k soudu, *locus standi* jednotlivce, Evropská Úmluva o ochraně lidských práv, Listina základních práv Evropské unie, individuální stížnost, žaloba na neplatnost, výklad procesních podmínek, článek 263 odst. 4 SFEU, žaloba na neplatnost, podmínky přijatelnosti, posudek č. 2/13.

Key words:

European Court of Human Rights, Court of Justice of the European Union, Human Rights, Fundamental Rights, Access of an Individual to the Court, *Locus standi* of an Individual, European Convention of Human Rights, Charter of Fundamental Rights, Individual Application, Interpretation of Procedural Conditions, Article 263, par. 4 TFEU, Action for Annulment, Admissibility Criteria, Opinion No. 2/13.

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního a evropského práva

Autoreferát disertační práce:

**„*Locus standi* jednotlivce před Evropským soudem pro
lidská práva a Soudním dvorem Evropské unie
– komparace a výhledy do budoucna“**

Autor: Kateřina Štěpánová

Školitel: doc. et doc. JUDr. Naděžda Šišková, Ph.D.

Olomouc 2018

Disertační práce je vystavena k nahlédnutí na studijním oddělení Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

OBSAH

1. ÚVOD, PŘEHLED AKTUÁLNÍHO STAVU PROBLEMATIKY, TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	239
2. ZDROJE A DOSAVADNÍ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU V ODBORNÉ LITERATUŘE	242
3. CÍL A STRUKTURA PRÁCE, TEORETICKÁ VÝCHODISKA, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY, VÝZKUMNÁ METODA	246
4. VÝZKUMNÁ ČÁST PRÁCE, POPIS VLASTNÍHO ŘEŠENÍ, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ	251
4.1. <i>Locus standi</i> jednotlivce před ESLP	251
4.2. <i>Locus standi</i> jednotlivce před SD EU	253
4.3. Vzájemné interference mezi ESLP a SD EU z pohledu <i>locus standi</i> jednotlivce	256
5. PRESENTACE PŮVODNÍCH VÝSLEDKŮ PRÁCE	257
6. BIBLIOGRAFIE	258
6. 1. Monografie	258
6. 2. Časopisy, sborníky, příspěvky	260
6. 3. Právní předpisy	263
6.3.1. Mezinárodní smlouvy	263
6.3.2. Právní předpisy EU	264
6. 4. Internetové zdroje	265
6.4.1. Odborné články a komentáře z internetových zdrojů	265
6.4.2. Další internetové zdroje	267
6. 5. Judikatura	268
6.5.1. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	268
6.5.2. Judikatura Soudního dvora EU	275
6.5.3. Jiné	280
6. 6. Vědecké konference a odborná setkání	280
7. ANOTACE/ABSTRACT	282
7.1. Anotace	282
7.2. Abstract	284

1. Úvod, přehled aktuálního stavu problematiky, teoretická východiska práce

Za objekt zájmu disertační práce autorka zvolila otázku možností přístupu jednotlivce ke dvěma mezinárodním soudům působícím v regionálním evropském měřítku, a to Evropskému soudu pro lidská práva a Soudnímu dvoru Evropské unie.

Zaměření práce je motivováno praktickým působením autorky aktuálně jako soudkyně obecného soudu České republiky, která se takto denně při svém profesním působení setkává s tématem *locus standi* účastníků řízení, jakož i s aplikací rozhodnutí obou zmiňovaných soudů. V minulosti autorka rovněž jako stážistka u obou těchto soudů působila.

Práce se takto věnuje zejména praktické realizaci přístupu jednotlivce k daným soudům a poskytuje, místy i kritický, pohled na to, jak může jednatel deklarované *locus standi* uplatnit.

Pojem *locus standi* v běžném právním systému může být definován jako „pozice či postavení, ze které dotyčný může oprávněně uplatňovat právní nárok nebo usilovat o vynucení práva nebo povinností“. Znamená právo být slyšen před soudem. Tento institut je vlastní všem kontinentálním právním systémům, jakož i soudům mezinárodním, které jsou předmětem zkoumání této práce. Jeho existence pak plní účel jednak filtrace neopodstatněných podání, jednak zabezpečuje efektivní výkon spravedlnosti. Podmínky *locus standi*, či „stupně zájmu“, resp. „individuálního postavení,“ které musí jednatel/stěžovatel/žalobce prokázat, pokud se obrací na soudní instanci, se samozřejmě liší dle příslušných procesních předpisů ovládajících řízení před dotčenými soudy.

V tradičním mezinárodním právu byly dlouhodobě za adresáty jeho norem, tedy za nositele práv a povinností, považovány toliko státy. Byly to ony, které mezinárodní právo tvořily, a disponovaly proto mezinárodněprávní subjektivitou. Výlučný mezistátní charakter mezinárodního práva byl postupem času zmírňován a korigován. Do hledáčku aktivních aktérů mezinárodního práva se dostávaly i jiné subjekty, kromě mezinárodních organizací a nadnárodních korporací také jednatel⁴³⁸.

⁴³⁸ Srovnej DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 131-132.

Mezinárodní právo však samo své subjekty nikterak nedefinuje, toto přísluší doktríně. Předmětné definice potom mohou být poplatné stavu mezinárodního společenství a jeho činitelů⁴³⁹. Právní subjektivita je pak vymezena v obecné právní teorii a bývá tradičně chápána jako způsobilost být subjektem práv a povinností; u mezinárodněprávní subjektivity je to způsobilost být subjektem práv a povinností z mezinárodního práva.⁴⁴⁰

Jednotlivec nejprve pronikal do mezinárodního práva prostřednictvím tzv. diplomatické ochrany. Domovský stát na sebe takto přebíral nároky či závazky, které daná osoba nárokovala osoba vůči jinému státu. Uvedený postup byl nicméně pouze právem, nikoliv povinností suverénního státu. Převzetím závazků jednotlivec stát vstoupil do daného právního vztahu a charakter sporu se změnil na mezistátní.

Z teoretického hlediska nicméně nic nebránilo tomu, aby byl jednotlivec coby subjekt práva vnitrostátního považován i za subjekt práva mezinárodního⁴⁴¹.

Aby jednotlivec byl aktivním subjektem mezinárodního právního řádu, je třeba, aby byl nejen adresátem, destinatářem či beneficentem práv a povinností vytvořených mezinárodním právem, ale aby mu byla přiznána taktéž způsobilost k mezinárodně-právním úkonům. Mezinárodní projev mezinárodněprávní subjektivity vyvstane až tehdy, pokud je jednotlivci smluvně, na základě dohod států, dána také vlastní (mezinárodní) procesní způsobilost.

Aby ovšem norma byla vhodná k přímé aplikaci a jednotlivec se jí takto mohl domoci, musí splňovat určité požadavky, musí se jednat o tzv. normu self-executing. Norma tak musí vykazovat znaky individualizace, musí být po obsahové i formální stránce vhodná k přímé aplikovatelnosti, musí obsahovat dostatečně konkrétní formulaci práv a povinností, jejichž adresátem je jednotlivec⁴⁴². Jedná se

⁴³⁹ Například Mezinárodní soudní dvůr se ve svém poradním stanovisku ve věci „Náhrady škod utrpěných ve službách OSN“ (*Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I. C. J. Reports, 1949, strana 174*) vyjadřuje mj. tak, že „subjekty práv v kterémkoliv právním systému nemusí být nutně totožné co do své povahy nebo rozsahu práv; a jejich povaha závisí na potřebách společenství“.

⁴⁴⁰ Srovnej DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné* ... s. 132.

⁴⁴¹ Srovnej SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno. Masarykova univerzita Brno, 1997, s. 58.

⁴⁴² DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo* ..., s. 153.

o mezinárodní smlouvy, které jsou použitelné bez toho, aby byly doplněny zákonným ustanovením⁴⁴³.

Různý rozsah práv a povinností u jednotlivých subjektů mezinárodního práva následně určuje i různé projevy mezinárodněprávní subjektivity; mezi základní projevy patří způsobilost podílet se na tvorbě mezinárodního práva, tedy *ius tractati*, způsobilost navazovat a udržovat diplomatické vztahy, *ius legationis*, a způsobilost nést odpovědnost za protiprávní chování, resp. způsobilost dožadovat se práv soudní cestou, tedy *ius standi*.

A právě jeden z projevů zmiňovaného *ius standi* - konkrétně *locus standi* jednotlivce, tedy jeho právo vystupovat a být slyšen před soudem, je předmětem zkoumání této práce. V kontextu evropského regionu se setkáváme zejména se dvěma aktéry podílejícími se na soudní ochraně lidských práv, před nimiž jednotlivec může uplatnit své *locus standi*: jedná se o Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr Evropské unie.

Práce zkoumá samotnou možnost takového přístupu, jeho podmínky a praktické konsekvence, a to důsledně v historické perspektivě. Přitom pochopitelně reflektuje postupný vývoj mezinárodního a evropského práva, ve kterém hrají zmiňované relevantní soudní instituce podstatnou roli.

Práce se zaměřuje zejména na to, jak jsou jednotlivými soudy aplikována a vykládána procesní kritéria přístupu jednotlivce k soudům, zda se jedná o interpretaci sourodou či zda vykazuje určité odchylky, zda se názor soudů postupem času vyvíjí a dochází tak k *revirement de jurisprudence* či *turnaround in jurisprudence*, tedy ke změně ustálené rozhodovací praxe.

V práci je též upozorněno na skutečnost, že v evropském regionu se mohou faktické kompetence obou soudů i překrývat, což původně nebylo záměrem jejich tvůrců, a na konsekvence z tohoto překrývání plynoucí.

⁴⁴³ MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. a kol.: Ústava České republiky – Komentář. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 181.

2. Zdroje a dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře

Kromě pojednání o judikatuře obou Soudů, jakožto hlavního předmětu zkoumání, se výzkum zaměřil také na doktrinální zahraniční i české práce.

V práci je rovněž zúročena praktická zkušenost autorky z odborných stáží u SD EU, jakož i ESLP, v rámci kterých měla autorka možnost se podílet na praktickém chodu těchto institucí.

Co se pak týče pramenů, z nichž bylo čerpáno, jedná se zejména o originální rozhodnutí SD EU a jeho jednotlivých složek, jak jsou tato zveřejněna v databázi Evropské unie, v systému EUR-lex, který umožňuje nahlédnout do Úředního věstníku Evropské unie. Autorka rovněž čerpala při svých prvotních rešerších z interního systému SD EU, a to v rámci praxe na Ředitelství „Výzkum a dokumentace“ SD EU. Jako pramen je rovněž využita sbírka judikatury vytvořená Ředitelstvím „Výzkumu a dokumentace“ SD EU soudů členských států v oblasti práva EU. Tato obsahuje analýzu nejdůležitějších rozhodnutí na základě selektivní excerpcce z právních časopisů a přímých kontaktů s četnými vnitrostátními soudy a je zpřístupněna prostřednictvím databáze Sdružení státních rad a nejvyšších správních soudů Evropské unie s názvem „DEC.NAT - Vnitrostátní rozhodnutí“. Co se týče rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, zde práce vychází zejména z jejich originálních znění ve francouzském a anglickém jazyce, jak jsou tato dostupná v databázi HUDOC.

Důležitým zdrojem informací pak byla osobní účast autorky na konferencích dotýkajících se zkoumaného tématu.

Rešerše byly s ohledem na vymezení tématu práce logicky vedeny dvěma směry, tedy po tzv. linii štrasburské a lucemburské. První zahrnuje zejména odbornou literaturu v oblasti mezinárodního práva veřejného, druhá pak oblast práva evropského.

Literatura v dané oblasti je v obecné rovině velice bohatá jak na úrovni české a slovenské, tak i zahraniční. Procesně-právní tematika, jakož i její komparace ve výše naznačeném smyslu, charakter a rozsah rešeršní oblasti podstatně zúžila.

Téma Evropského soudu pro lidská práva zahrnující i oblast individuální stížnosti je zpracováno v obecné rovině v monografiích věnovaných mezinárodnímu

právu veřejnému, z nichž za všechny je možno odkázat na Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou⁴⁴⁴ či Mezinárodní právo veřejné věnující se mimo jiné mezinárodní ochraně lidských práv⁴⁴⁵. Detailně pak jsou mezinárodní i evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv popsány ve Šturmově monografii⁴⁴⁶.

Zahraniční odborná literatura⁴⁴⁷ se tématu ESLP věnuje intenzivně, a to i z pohledu vazeb a vztahů mezi ESLP a vnitrostátními systémy ze systémového hlediska.

Většina české literatury se v souvislosti s ESLP zaměřuje především na komentáře a analýzu jednotlivých rozsudků, případně na interpretaci práv zaručených Úmluvou.⁴⁴⁸ Tematika ESLP pak není, až na výjimky,⁴⁴⁹ příliš zpracována v širších komparativních souvislostech. Zajímavý, místy až kontroverzní, pohled na činnost ESLP je poskytován francouzským akademikem Nicolasem Hervieu, o němž někdejší předseda ESLP Dean Spielmann prohlásil, že se „jedná o jednoho z nejzručnějších pozorovatelů judikatury štrasburského soudu.“⁴⁵⁰ Cenným zdrojem poznání jsou rovněž práce Evy Hubálkové⁴⁵¹, které nahlíží na problematiku řízení před štrasburským soudem z praktické perspektivy s ohledem na dlouholeté

⁴⁴⁴ DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 448 s.

⁴⁴⁵ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 896 s.

⁴⁴⁶ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 184 s.

⁴⁴⁷ Zde zejména BLACKBURN, Robert; POLAKIEWICZ, Jörg. *Fundamental Rights in Europe: the ECHR and its Member States 1950 – 2000*. Oxford: Oxford University Press, 2001, STONE SWEET, Alec; KELLER, Helen. *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008; a DRZEMCZEWSKI, Andrew, *European Human Rights Convention in Domestic Law. A Comparative Study*. Oxford: Clarendon Press, 1983.

⁴⁴⁸ Zejm. REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010; KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, BOBEK, Michal, KRATOCHVÍL, Jan. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.

⁴⁴⁹ Zejména BOBEK, Michal, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan. *Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku*. Praha: C.H. Beck, 2013; speciální číslo časopisu *Jurisprudence* věnované dvacetiletému výročí Úmluvy v českém právním řádu (*Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8).

⁴⁵⁰ Autorský překlad termínu: „*L'un des observateurs le plus avisés de la jurisprudence européenne*“ citováno v lednu 2014 v Úvodním slovu Semináře u příležitosti zahájení soudního roku 2014, s. 5, dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2014_FRA.pdf, konzultováno 29. prosince 2017.

⁴⁵¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde, 2003. 744 s.; HUBÁLKOVÁ, Eva. *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.; HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury - Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 160 s.

působení autorky v kanceláři ESLP. Nelze opomenout práce Jana Čapka poskytující komplexní pojednání Úmluvy a jejich protokolů včetně práva individuální stížnosti⁴⁵².

Co se týče procesního práva Evropské unie a unijního soudnictví a částečně i soudní ochrany poskytované unijními soudy, těmto se v české odborné literatuře věnuje klasická publikace Právo Evropské unie Michala Tomáška, Vladimíra Týče a kolektivu autorů⁴⁵³ či učebnice Luboše Tichého a kolektivu autorů⁴⁵⁴. Praktický pohled do problematiky včetně judikturních citací je obsažen v Praktiku práva Evropské unie⁴⁵⁵ či Základech práva Evropské unie pro ekonomy⁴⁵⁶.

Inovativně, z pohledu ochrany základních lidských práv, se tématem zabývá monografie docentky Šiškové Dimenze ochrany lidských práv v EU⁴⁵⁷. Z pohledu lisabonského vývoje pak monografie stejné autorky Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států⁴⁵⁸, zejména ve své kapitole věnované dopadům Lisabonské smlouvy do sféry lidských práv.

Komparací nejen Charty a Úmluvy se věnuje disertační práce Dagmar Černé publikovaná pod názvem Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie⁴⁵⁹.

Ze zahraničních autorů nelze opomenout monografii Fréderica Sudreho v překladu profesora Malenovského Mezinárodní a evropské právo lidských práv⁴⁶⁰,

⁴⁵² ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. Praha: Linde, 1995. 642 s.; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část – Úmluva*. Praha: Linde, 2010. 896 s.; ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010. 192 s.

⁴⁵³ TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges, 2017, 496 s.

⁴⁵⁴ TICHÝ, Luboš, ARNOLD, Rainer, ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 953 s.

⁴⁵⁵ HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie, Ústavní základy a soudnictví*. 2. Upravené a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, 224 s.

⁴⁵⁶ TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy – 7. Přepřacované a aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2017, 352 s.

⁴⁵⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 256 s. Od stejné autorky pak rovněž *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2008.

⁴⁵⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva a její dopady evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, 288 s.

⁴⁵⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 213 s.

⁴⁶⁰ SUDRE, Fréderic. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno. 1997, 364 s.

jakož i aktualizovaná vydání publikace autorem a jeho další díla či například obsáhlou práci generálního advokáta Francise Jacobse⁴⁶¹ k Úmluvě.

S ohledem na komparativní a nadnárodní charakter tématu práce bylo nutné čerpat především ze zahraniční literatury, sborníků, časopiseckých článků a databází. Časopisecká literatura je zastoupena zejména zahraničními zdroji, s nimiž se autorka měla možnost seznámit v knihovně SD EU a ESLP, za všechny jmenuje například *Revue universelle des droits de l'homme*, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, *Human Rights Law Journal*, *European Law Review* či některá z *Mélanges*.

Jako fundament pro výzkum lze ze zahraničních děl z pohledu soudu štrasburského brát publikace frankofonních akademiků, zejména shora zmiňovaného Frédérica Sudreho⁴⁶², a to v procesních částech jeho děl. Zajímavé z praktického pohledu je rovněž útlé, ale nebývalé hutné dílo profesora Wachsmanna působícího mj. na Institut des hautes études européennes ve Štrasburku⁴⁶³.

Zahraniční literaturu v oblasti evropského práva pak představují především Anthony Arnall⁴⁶⁴ a dvojice Craig – Búrca⁴⁶⁵ či například belgický akademik Olivier de Shutter⁴⁶⁶.

V práci je také citováno z časopisecké či internetové literatury, která je blíže uvedena vždy v příslušné pasáži textu.

⁴⁶¹ JACOBS, Francis G., WHITE, Robin, OVEY, Clare. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010. 644 s.

⁴⁶² Za všechny například SUDRE, Frédéric. *Droit européen et international des droits de l'homme*. 13. vydání. Paris: PUF. 2016. 2006 s.

⁴⁶³ WACHSMANN, Patrick. *Les droits de l'homme*. 4. Vydání. Paris: Dalloz. 2002. 175 p.

⁴⁶⁴ ARNULL, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2006. 699 s.

⁴⁶⁵ CRAIG, Paul, BÚRCA, Gráinne de. *EU law: Text, cases and materials*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008. 1148 s.

⁴⁶⁶ Za všechny například DE SHUTTER, Oliver. *Une Constitution pour l'Europe. Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*. Bruxelles: Larcier, 2004, 405 s.

3. Cíl a struktura práce, teoretická východiska, výzkumné otázky a hypotézy, výzkumná metoda

Jak vyplývá ze samotného titulu práce, jejím cílem je především srovnání *locus standi* jednotlivce před předmětnými soudními stolicemi, resp. srovnání přístupů obou soudů k tomuto tématu, a to včetně vzájemného ovlivňování.

Metoda komparace vyžaduje nejprve definování konkrétních prvků, které budou srovnávány, jakož i přístupových hledisek komparace.

S ohledem na šíři tématu a možný reálný rozsah práce, jakož i v úvodním slovu naznačené praktické zaměření autorky, byl v práci akcentován praktický pohled na zkoumanou problematiku.

Jako styčný bod tématu *locus standi* jednotlivce před oběma soudy, tedy prvky, které budou předmětem komparace, autorka vymezila **procesní podmínky individuálních podání k předmětným Soudům, respektive jejich interpretaci předkládanou vždy příslušným Soudem**. Detailnímu zkoumání tak bude podroben **výklad procesních podmínek přijatelnosti individuální stížnosti k ESLP a žaloby na neplatnost k SD EU**.

Jedná se o předpoklady, bez nichž nemůže proběhnout řízení a Soud nemůže ve věci vydat konečné rozhodnutí. V práci proto budou zkoumány procesní podmínky, které musí naplnit individuální podání jednotlivce (ať již žaloba či stížnost), aby bylo shledáno přijatelným, projednatelným, nebylo odmítnuto, a jednatel tak mohl před soudem realizovat své *locus standi*, jeho podání bylo posouzeno meritorně a soud mohl vynést v konkrétním případě konečné rozhodnutí.

Podmínky přijatelnosti jsou oběma dotčenými soudy zkoumány v každém jednotlivém případě *ex officio* před meritorním posuzováním podání. Od výsledku zkoumání procesních podmínek pak odvisí další postup v řízení. Pokud podmínky nejsou dány či splněny, případně za určitých podmínek není nedostatek podmínek ani dodatečně odstraněn, bude podání odmítnuto, resp. zamítnuto, a soud se individuálním podáním nebude věcně zabývat.

Procesní podmínky pak z teoretického pohledu vykazují různou povahu. Rozlišujeme podmínky subjektivní či objektivní, podmínky tkvící na straně soudu nebo na straně účastníků, či podmínky týkající se věci. Podmínky přijatelnosti jsou

pak specifikovány v normách procesního charakteru ovládajících řízení před soudem.

Autorka se ve snaze nalézt ke komparaci vhodné styčné body mezi procesními podmínkami individuálních podání k jednotlivým Soudům, tj. stížnosti a žaloby na neplatnost, zaměřila zejména na zkoumání podmínek *ratione personae* a *ratione materiae* těchto individuálních procesních institutů, neboť má za to, že zejména, nikoliv však výlučně, jejich výkladem oba Soudy ponejvíce *locus standi* jednotlivce formují a ovlivňují.

Práce tedy sleduje výklad procesních podmínek individuálních podání ve vztahu k osobě stěžovatele, resp. žalobce, odpovídající tak na otázku: „Kdo může podání podat a co musí splňovat?“, jakož i interpretaci s tímto úzce spojených podmínek *ratione materiae*, vymezující samotný obsah podání, předmět řízení, resp. napadnutelný akt, odpovídající na otázku: „Co stěžovatel/žalobce žádá, čeho se podáním domáhá, co může napadat?“ Práce se samozřejmě dotýká i dalších podmínek přijatelnosti, a to vždy v konkrétních souvislostech.

Co se pak týče *přístupových hledisek komparace*, opět vedena snahou o praktické vyznění práce, autorka zvolila, jak konstatováno výše, analýzu výkladu, tedy **praktické aplikace zkoumaných procesních institutů jednotlivými Soudy**.

Práce takto zkoumá, jak Soudy při výkladu podmínek přijatelnosti postupují, zda jsou procesní podmínky ovládající přípustnost a projednatelnost konkrétního podání jednotlivce vykládány extenzivně či restriktivně, ve prospěch či neprospěch jednotlivce, zda je možno výkladovou praxi a judikaturu Soudů z tohoto úhlu pohledu považovat za konstantní či kolísavou. Autorka si v návaznosti na toto vymezení klade i otázku, čím může být aktuální výklad procesních podmínek ovlivněn a zda v něm lze identifikovat určité tendence.

Práce analyzuje judikaturu Soudů, a to jak judikaturu historickou, tak zcela aktuální. **Cílem práce je zhodnotit, zda je přístup jednotlivce k evropským Soudům zajištěn efektivním způsobem, případně definovat problémy, které takovému přístupu jednotlivce k evropským Soudům brání, a navrhnout řešení k realizaci skutečně efektivního *locus standi* jednotlivce před evropskými Soudy.**

Práce je s ohledem na komparativní přístup k tématu rozčleněna do tří stěžejních bloků, z čehož první dva (kapitola druhá a třetí) se zaměřují vždy na konkrétní Soud a jeho práci s podmínkami přijatelnosti; příslušná kapitola poukazuje

na aktuální tendence výkladu a nastiňuje možná řešení generovaných nedostatků z pohledu *de lege ferenda*; třetí blok (kapitola čtvrtá) se synteticky zaměřuje na prolínání činností obou Soudů ve vazbě na přístup jednotlivce k nim.

S takto vymezeným cílem práce korespondují následující tři okruhy výzkumných otázek:

4. (ESLP) Jak jsou Soudem vykládány a aplikovány podmínky přijatelnosti individuální stížnosti a vyhodnocována jeho kompetence *ratione personae* a *ratione materiae* ve vztahu k individuálním podáním? Je možno vysledovat vývoj výkladu a aplikace podmínek přijatelnosti v čase? Je výklad podmínek přijatelnosti Soudem ovlivněn přetížeností Soudu? Jaké jsou praktické vnější projevy realizace práva jednotlivce na přístup k ESLP? Jaká je role národních soudů v rámci realizace přístupu jednotlivce k Soudu?
5. (SD EU) Je v evropském právu účinně garantován přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru Evropské unie? Je žaloba na neplatnost pro jednotlivce efektivním procesním nástrojem vymahatelnosti práv před SD EU? Jak Soud vykládá podmínky přijatelnosti žaloby na neplatnost, a to z pohledu své kompetence *ratione personae* danou žalobu přezkoumat a okruhu aktů, které může žaloba napadat? Je možno periodizovat vývoj vnějších projevů *locus standi*, výkladu a aplikace podmínek přijatelnosti v čase? Jaká je role národních soudů v rámci realizace přístupu jednotlivce k Soudu?
6. (ESLP a SD EU) Je zde patrná interference mezi ESLP a SD EU? Jaký je aktuální vztah mezi SD EU a ESLP v důsledku nerealizovaného přistoupení EU k Úmluvě? Jaké mohou být dopady myšlenky přistoupení EU k Úmluvě na *locus standi* jednotlivce? Je vnější kontrola EU ze strany ESLP pro jednotlivce přínosná?

Hledání odpovědí na vymezené výzkumné otázky se bude odvíjet od následujících hypotéz:

- Efektivní a praktický přístup jednotlivce k soudu je ovlivněn podmínkami přijatelnosti individuálního podání, na jejichž základě jednotlivec uplatňuje své právo před soudem (hypotéza platí pro oba dotčené Soudy).

- ESLP ve snaze po zvýšení své efektivity a regulace nápadu vytváří nové koncepty ovlivňující výklad procesních podmínek, které se stávají překážkou účinného uplatnění *locus standi* jednotlivce (hypotéza platí pro ESLP).
- Žaloba na neplatnost, jakožto přímá žaloba, se jeví jako klíčový prostředek pro využití přímého *locus standi* jednotlivce před SD EU, byť lze tendenci výkladu procesních podmínek žaloby na neplatnost ze strany SD EU označit za restriktivní; v souladu se zásadou judiciální subsidiarity se proto pro efektivní realizaci *locus standi* jednotlivce jeví, s určitými limity, decentralizovaný model přístupu k evropskému soudci, tedy využití soudní ochrany prostřednictvím národních soudů, případně jiných, nepřímých, institutů (hypotéza platí pro SD EU).
- Vnější kontrola dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, může být považována z hlediska efektivní realizace *locus standi* jednotlivce za vhodný koncept.

Výzkumným cílem disertační práce je podat kritickou analýzu praktických projevů výkladu procesních podmínek ovládajících přijatelnost individuálního podání, promyslet, jaké implikace pro účinnou realizaci *locus standi* má výklad procesních podmínek ze strany dotčených Soudů.

Východiskem práce je široce deklarovaná ochrana lidských/základních práv jednotlivce hmotně-právními katalogy, včetně práva na spravedlivý proces a účinný prostředek nápravy, oproti praktické možnosti zaručená práva před soudem uplatnit. Výstupem je kritický náhled na vytváření takřka „judikatorních překážek“ pro realizaci *locus standi* jednotlivce oběma soudy, a z něj vyvozený nástin možností, jak tyto překážky na cestě ke spravedlnosti překlenout.

Při tvorbě předkládané disertační práce autorka vycházela z klasických metodologických postupů užívaných v právní vědě. Jako základní metoda je použita komparace, jakož i analýza judikatury soudů, aby byly následně závěry syntetizovány. Nezbytnou součástí bylo použití historické metody, neboť předmětem analýzy byl nutně i vývoj judikatury obou Soudů v čase. Dále autorka využila metodu deskripce a kritické analýzy.

Základ disertace spočívá v práci s judikaturou, tedy konkrétními rozhodnutími ESLP a SD EU, případně i soudů národních, která je podrobena rozboru z hlediska

obsahového. Analýza rozsudků je doprovázená deskripcí skutkových i právních okolností daných případů. Autorka dále přistoupila i ke kritické evaluaci. Judikatura formující otázku *locus standi* jednotlivce, jakož i ta na danou otázku navazující, byla podrobena věcnému hodnocení a následné teoretické dedukci. Judikatura je v předkládané práci podrobena kritice a na jejím základě předkládá autorka syntetické závěry.

Normativní cíl disertační práce, tedy naznačení možných řešení, jak naložit s aktuálním přístupem jednotlivých Soudů k procesním podmínkám ovládajícím řízení před nimi za účelem zaručení efektivní realizace *locus standi*, se neobejde bez převážně právně-empirického výzkumu s poukazem na desítky judikátů soudů vztahujících se k tématu této disertační práce.

4. Výzkumná část práce, popis vlastního řešení, zhodnocení výsledků

4.1. *Locus standi* jednotlivce před ESLP

Ve vztahu k ESLP autorka ověřovala hypotézu, zda je efektivní a praktický přístup jednotlivce k Soudu ovlivněn výkladem podmínek přijatelnosti individuálního podání, přičemž uvažovala, že výklad podmínek přijatelnosti individuální stížnosti k ESLP se v čase vyvíjel a Soud ve snaze po zvýšení své efektivity vytvářel nové koncepty, které se postupně času staly až překážkou účinného uplatnění *locus standi* jednotlivce. Druhou úrovní hypotézy proto bylo, zda se za takové situace a v souladu se zásadou judičiální subsidiarity pro efektivní realizaci *locus standi* jednotlivce jeví *ultima ratio* nejvhodnější soudní ochrana prostřednictvím národních soudů.

K prokázání či vyvrácení dané hypotézy autorka sledovala praktické vnější projevy realizace práva jednotlivce na přístup k Soudu ve vztahu k individuální stížnosti.

Postup Soudu autorka periodizovala do dvou časových úseků, a to před a po přijetí pozměňujícího Protokolu č. 14 k Úmluvě.

Ve vztahu k období do vstupu v platnost tohoto protokolu autorka dovodila široký, extenzivní výklad zkoumaných procesních podmínek ve prospěch jednotlivce, k němuž Soud dospěl i na základě vlastních výkladových metod. Za bod zlomu pak autorka označila Protokol č. 11, který zcela liberalizoval přístup jednotlivce k Soudu, což i z pohledu statistického vedlo k nebyvalému zahlcení soudu individuálními podáními, rovněž ve vazbě na rozšíření počtu členů Rady Evropy.

Protokol č. 14 se takto stal prostředkem pro zefektivnění činnosti Soudu. Zavedl nové mechanismy spojené s přijatelností a přezkumem individuální stížnosti, které nicméně autorka vyhodnotila spíše jako překážky pro účinnou realizaci *locus standi* jednotlivce před tímto Soudem. Autorka se vyzemila zejména vůči podmínce tzv. podstatné újmy.

V období po Protokolu č. 14 pak Soud zavedl i další koncepty cílící na zvýšení své efektivity. Autorka kriticky zhodnotila institut pilotních rozsudků ve spojení s tzv. repetitivními stížnostmi či například absolutní formalizací řízení o individuální stížnosti po reformě článku 47 Jednacího řádu.

Autorka takto dospěla k závěru, že zaváděné mechanismy slouží zejména k odstranění přetíženosti Soudu, a to i na úkor legitimacy soudních rozhodnutí a efektivity realizace práva na přístup ke spravedlnosti.

V souladu se zásadou judiciální subsidiarity autorka nejprve tendovala k aktuálně prosazovanému názoru nejen na poli Rady Evropy, že je zejména na národních soudech, aby se zaměřily na prosazování Úmluvy. Zmiňovaný koncept judiciální subsidiarity je letitou zásadou mezinárodního práva a jistě má své opodstatnění s ohledem na zásadu blízkost národních soudů k jednotlivci, ekonomii řízení, možnou jazykovou bariéru či náklady řízení.

Zcela aktuální rozhodovací praxe Soudu realizovaná v roce 2017 ve věcech *Burmych*, potažmo *Köksal*, a její dopady do právní sféry jednotlivce a účinné realizace *locus standi*, nicméně dovedla autorku k závěru, že její hypotéza ohledně efektivity přenosu ochrany lidských práv výhradně na národní úroveň v současnosti neobstojí.

Voluntarismus, který Soud projevil v rozhodnutích *Burmych a Köksal*, dle názoru autorky popírá původní určení Soudu, přenesení problému na národní orgány za účelem odlehčení soudnímu nápadu se děje na úkor a na náklady vysokého počtu stěžovatelů, kteří se přitom obrátili na Soud proto, aby byla zaručena ochrana proti zcela konkrétnímu porušení jejich subjektivních práv.

Locus standi jednotlivce před ESLP a jeho efektivní prosazování takto nadále zůstává nanejvýš aktuální otázkou.

Ve světle výše prezentovaných závěrů práce autorka učinila následující **návrhy de lege ferenda**.

S ohledem na neustále deklarované přetížení Soudu a snahu po zefektivnění jeho rozhodovací praxe se jeví jako vhodné řešení ve formě navýšení počtu soudců; nikoliv však zaměstnanců *greffe*, tedy soudní kanceláře.

ESLP, resp. Rada Evropy, by se takto mohl inspirovat právě realizovanou reformou lucemburského Tribunálu a zdvojnásobit aktuální počet soudců za Vysokou smluvní stranu.

Uvedené jde bezesporu ruku v ruce s financováním Soudu. Autorka je nicméně tohoto názoru, že zatížení rozpočtu a finanční dopady navrhované reformy by neměly převážit nad posláním Soudu, jímž je především efektivní ochrana Úmluvou garantovaných individuálních práv.

Soud by rovněž měl ze své rozhodovací praxe odstranit extrémní postupy identifikované shora například v aktuální judikatuře ve věci *Burmych*, a to především v případě rozhodování ve věcech pilotních rozsudků.

Dle úsudku autorky práce je neslučitelné s principy ovládajícími mechanismus Úmluvy, aby důsledkem pilotního rozsudku byl automatický výmaz individuální stížnosti ze seznamu projednávaných stížností.

4.2. *Locus standi* jednotlivce před SD EU

Ve vztahu k SD EU autorka vyslovila hypotézu o tom, že efektivita praktického přístupu jednotlivce je vázaná na praktický výklad procesních podmínek individuálního podání. Autorka ověřovala hypotézu, zda je žaloba na neplatnost nejúčinnějším prostředkem pro využití přímého *locus standi* jednotlivce před SD EU, a to ve světle výkladu procesních podmínek žaloby na neplatnost podávané neprivilegovanými žalobci. Druhou úrovní ověřované hypotézy pak bylo, zda není z pohledu účinné realizace *locus standi* jednotlivce vhodnější decentralizovaný model přístupu k evropskému soudci, tedy využití soudní ochrany prostřednictvím národních soudů, případně jiných nepřímých institutů.

Hypotéza byla ověřována na základě teze, že evropskému jednotlivci byl postupem času přiznán velice široký hmotně-právní katalog základních práv, nicméně za absence specifického kontrolního mechanismu k vynucení takto garantovaných práv.

Část práce týkající se lucemburského Soudu byla periodizována na „éru před a polisabonskou“, protože to měla být právě Lisabonská smlouva, která měla deklarovaně rozšířit přístup neprivilegovaného žalobce prostřednictvím žaloby na neplatnost k Soudu.

Základní myšlenkou práce byl předpoklad existence různě kolísavé a intenzitou proměnlivé, přesto zřetelné tendence připustit a dále rozšiřovat přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru. Tento byl opět na judikатурních příkladech podrobně rozveden, a to zejména co do výkladu článku 263 odst. 4 SFEU ze strany Soudního dvora.

V práci bylo demonstrováno, že výklad procesních podmínek přijatelnosti, které musí jednatel splnit, prošel vývojem, který byl ovlivňován v čase mnoha

faktory. Ideálu efektivního *locus standi* jednotlivce, a tedy účinného vymožení práv, však zdaleka nebylo dosaženo. Potvrdila se hypotéza restriktivního výkladu, a to jak v období předlisabonském, tak následně i v polisabonském.

Ani v aktuálních tendencích rozhodovací činnosti Soudního dvora nelze spatřit snahu po teleologickém výkladu a vstřícnějším přístupu k rozvolnění podmínek přijatelnosti žaloby, a tedy rozšíření aktivní legitimace. Aktuální postoj Soudu k neprivilegovaným žalobcům lze označit za konstantní, setrvalý.

V práci byly identifikovány překážky na cestě k přímé soudní ochraně zejména co do výkladu pojmu bezprostředního a individuálního dotčení, jakož i v definici a limitaci okruhů aktů, proti nimž lze žalobu podat. Bylo dovozeno, že za stávající situace má jednotlivec i nadále velice omezenou možnost se přímo obracet na Soudní dvůr EU.

Autorka je přitom názoru, že podpora v užívání přímých žalob by obecně přispěla k právní jistotě jednotlivce, k jednotné aplikaci unijního práva a obecně k posílení důvěry v instituce EU. Je však otázkou, zda na pozadí restriktivního výkladu přístupového článku 263 odst. 4 SFEU není obava z přetíženosti Soudního dvora, která je v současnosti, jak bylo statisticky ukázáno, na své historicky nejsnesitelnější úrovni.

Autorka ve shodě s názorovými tendencemi Soudního dvora EU prozkoumala i jiné možnosti, jak může jednotlivec napadat unijní akty, o nichž má za to, že zasahují do jeho garantovaných práv.

Bylo ukázáno, že Soudní dvůr má tendenci přenést povinnost ochrany základních práv na národní státy, resp. na jednotlivce samotné. Horuje pro využití institutu předběžné otázky, jakož i pro zaplnění pomyslného právního procesního deficitu v oblasti přímého přístupu jednotlivce k Tribunálu přenesením povinnosti na národní soudy odkazem na článek 19 odst. 1 druhého pododstavce SEU.

Toto pojetí decentralizace soudní ochrany a judiciální subsidiarity autorka z pohledu lucemburského soudu hodnotí v práci spíše pozitivně, protože za aktuálního konstantního stavu judikatury vycházející z rozhodnutí ve věci *Plaumann*, není pravděpodobná brzká změna rozšíření přímého přístupu jednotlivce k SD EU. Hypotéza o vhodnosti aplikace zásady judiciální subsidiarity ve vztahu k SD EU tak byla autorkou spíše potvrzena, a to s výhradami vyslovenými v textu práce.

Autorka má totiž za to, že se Soudní dvůr ve vztahu k zásadě judiciální subsidiarity dostává na pomyslný tenký led, neboť hypotéza konstrukce ochrany základních práv cestou předběžných otázek a přenesení ochrany na národní úroveň může kolidovat s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s článkem 47 Charty. Právo na spravedlivý proces totiž v sobě samozřejmě zahrnuje i právo na přístup k soudu a bylo by paradoxní nevztáhnout tuto právní zásadu právě na individuálního stěžovatele podle Úmluvy a jeho možnost dovolat se ochrany základních práv u ESLP.

S ohledem na závěry práce autorka učinila následující **návrhy de lege ferenda:**

Nadále je možno horovat pro zmírnění restriktivního výkladu Soudu ve vztahu k článku 263 odst. 4 SFEU a prolomení nadále platné podmínky přijatelnosti spočívající v „individuálním dotčení“ neprivilegovaného žalobce.

Nebude-li možná změna judikatorní, přichází v úvahu, a to i s ohledem na svůj neflexibilní charakter, alternativa ve formě změny práva primárního v rámci aktuálně diskutované reformy EU. Ve vztahu k Soudu je totiž uvažováno i o změně článku 258 SFEU, konkrétně podmínek týkajících se žaloby na nesplnění povinnosti členským státem v tom smyslu, že by bylo možno daný procesní institut využít i v případě systematického porušování unijních hodnot.

Autorka si je samozřejmě vědoma skutečnosti, že žaloba na neplatnost není otevřená jednotlivci, nicméně nelze odhlédnout od faktu, že základní práva garantovaná Chartou jsou součástí základních unijních hodnot. Tato změna primárního práva viděna v širším kontextu by mohla být inspirací pro navazující změny dalších ustanovení primárního práva, například co do rozšíření přístupu jednotlivce k Soudu cestou reformy článku 263 odst. 4 SFEU.

Z pohledu autorky je nicméně klíčové volání po reformě Charty ve směru zakotvení do jejího textu již v minulosti uvažovaného specifického procesního institutu umožňujícího jednotlivci domoci se přímou cestou u Soudu ochrany proti tvrzenému zásahu do jeho práv garantovaných v Chartě.

Jak totiž bylo opakovaně konstatováno v relevantních pasážích práce, toliko široký *ius standi* jednotlivci zaručuje efektivní vymožení jeho katalogem deklarovaných práv.

4.3. Vzájemné interference mezi ESLP a SD EU z pohledu *locus standi* jednotlivce

Hypotézou třetí, syntetické, části práce se proto stala efektivita vnější kontroly EU ze strany ESLP, a to ve vazbě na prokázané interference mezi ESLP a SD EU.

Za protipól „interní“ ochrany základních práv autorkou shledala „vnější“ kontrolu dodržování lidských práv institucemi EU, v praxi ztělesňovanou doposud nerealizovaným přistoupením EU k Radě Evropy, resp. k Úmluvě. Odborníky tvrzený přínos přistoupení však, alespoň prozatím, pozbyl v důsledku posudku SD EU č. 2/13 na své aktuálnosti.

V práci byla rozebrána aktuální vazba mezi ESLP a SD EU, z pohledu *locus standi* jednotlivce, a bylo poukázáno na tzv. oživení doktríny *Bosphorus* ze strany ESLP v aktuální rozhodovací praxi štrasburského soudu ve věci *Avotiņš*. V daném rozhodnutí ESLP naznačil, s jistým upřesněním, že nadále zůstává věrný nastolenému způsobu rozhodování a zachování konceptu ekvivalentní ochrany.

Otázka souladu *locus standi* jednotlivce ve smyslu článku 263 odst. 4 SFEU s Úmluvou, konkrétně s jejími články 6, resp. 13, je nicméně stále aktuální. Judikatura ESLP ve vztahu k právu na spravedlivý proces, který v sobě zahrnuje i právo na přístup k soudu, je totiž ustálená. Z hlediska výkladových metod Štrasburku je pak otázkou, jak bude v čase vyhodnocena stále při životě udržovaná judikatura dle rozhodnutí ve věci *Plaumann*, a to z hlediska jejího možného zásahu do práva na spravedlivý proces.

V aktuálním postoji SD EU je pak spatřována tendence k výraznému prosazování a preferování Charty v judikatorní činnosti Soudu za účelem zdůraznění její autonomie a za současného opomíjení původně často citované Úmluvy. Hovoří se tzv. Charto-centrismu.

Za stávající situace nicméně nelze očekávat, že by ESLP vykonával efektivní externí kontrolu nad deficitem v soudní ochraně jednotlivce vzešlé z restriktivní interpretace článku 263 odst. 4 ze strany SD EU, a proto hypotéza vnější kontroly dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, byla rovněž vyvrácena.

5. Presentace původních výsledků práce

Součástí doktorského studia je mj. publikace výsledů vědecké a tvůrčí práce. Problematice přístupu jednotlivce k evropským Soudům, jakož i vzájemným interferencím mezi zkoumanými Soudy a rozboru k tomu relevantní judikatury se autorka věnovala v aktivních vystoupeních na konferencích doma i v zahraničí, jakož i ve své publikační činnosti.

Co se aktivní účasti na konferencích, autorka vystoupila na těchto vědeckých setkáních:

Konference „CELCOS“ („Central European Law Conference for Students“) věnující se tématu „Strengthening the Rule of Law in the EU“, příspěvek v rámci sekce „Triangle of cooperation between courts – ECHR, EU courts and national courts“ nazvaný What is the Real Fundament of Fundamental Rights´ Protection (31. března až 2. dubna 2016 ve slovinském Mariboru).

„Olomoucké debaty mladých právníků“ věnující se tématu „Právo v proměnách času: 10 let debatování mladých právníků“, příspěvek v rámci sekce mezinárodní a evropské právo nazvaný „Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům“ na konferenci (23.- 25. září 2016, Hrubá Voda u Olomouce).

V rámci publikační činnosti autorka dílčí otázky zkoumané problematiky představila v následujících publikovaných textech:

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Interakce mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva ve světle rozsudků ESLP ve věci Avotiņš v. Lotyšsko: pokračování příměří nebo jen zdánlivý pocit bezpečí? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, Supplementum 1, s. 279.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Posudek Soudního dvora Evropské unie č. 2/2013 z pohledu individuálního stěžovatele: tragédie nebo vysvobození? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, No. 1, s. 63–77.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana (eds.). *Právo v proměnách čas: 10 let debatování mladých právníků*. Praha: Leges, 2016, 336 s.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. What is the Real Fundament of Fundamental Rights´s Protection? In HOJNIK, Janja, OREŠEK, Natalija (eds.). *Strengthening the Rule of Law in the EU*. University of Maribor, 2016, 370 s.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Exkluzivní mezinárodní fórum se zamýšlelo nad aktuálními výzvami Evropské unie. *Soudce*. Vol. 7-8/2018. s 40-41.

6. Bibliografie

6. 1. Monografie

ARNULL, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006. 699 s.

BENOÎT-ROHMER, Françoise. *Union européenne, valeurs et droits fondamentaux. Notes de cours pour le master des droits de l'homme*. Strasbourg: URS, IHEE, 2005.

BLACKBURN, Robert, POLAKIEWICZ. Jörg. *Fundamental Rights in Europe: the ECHR and its Member States 1950 – 2000*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto. *Le droit international pour la personne humaine*. Paris : Pedone, 2011.

COHEN-JONATHAN, Gérard. *Droit et justice, Nemesis*, Brusel, 2005, s. 39.

CRAIG, Paul, BÚRCA, Gráinne, De. *EU law: Text, cases and materials*. 4. Vydání. Oxford : Oxford University Press, 2008. 1148 s.

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010;

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, II. část – Protokoly*. Praha: Linde, 2010. 192 s.

ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. Praha: Linde, 1995. 642 s.

ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 896 s.

ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 213 s.

DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 132.

DE SHUTTER, Oliver, *ne Constitution pour l' Europe. Réflexions sur les transformations du droit de l'Union européenne*. Bruxelles: Larcier, 2004, 405 s.

DRZEMCZEWSKI, Andrew Z. *European Human Rights Convention in Domestic Law. A Comparative Study*. Oxford: Clarendon Press, 1983.

FOULKES, David. *Administrative Law*. 7. vydání. London: Butterworths, 1990. 342 s.

GARNER, Bryan. A. *Dictionary of Modern Legal Usage Garner*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 1987. 515 s.

HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie, Ústavní základy a soudnictví*. 2. Upravené a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2013, 224 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde, 2003. 744 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury - Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 160 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva, *Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Praha: Česká advokátní komora, 2008. 272 s.

JACOBS, Francis G., WHITE, Robin, OVEY, Clare. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010. 644 s.

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, BOBEK, Michal, KRATOCHVÍL, Jan. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.

MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. a kol.: *Ústava České republiky – Komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 181.

NGUYEN, Quoc Dinh a kol. *Droit International Public*, LGDJ, 1987, s. 574.
REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002;

STONE SWEET, Alec, KELLER, Helen. *A Europe of Rights: The Impact of the ECHR on National Legal Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno. 1997, 364 s.

SUDRE, Frédéric. *Droit européen et international des droits de l'homme*. 13. vydání. Paris: PUF. 2016. 2006 s.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 256 s.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2008. 224.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lisabonská smlouva a její dopady evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, 288 s.

ŠLOSARČÍK, Ivo. *Evropský soudní dvůr a soudy členských států Evropské Unie*. 1. vydání. Justiční akademie ČR, 2005. 180 s.

ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 184 s.

TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J. aj. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 953 s.

TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges, 2017, 496 s.

TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy – 7. Přepřacované a aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2017, 352 s.

WACHSMANN, Patrick. *Les droits de l'homme*. 4. Vydání. Paris: Dalloz. 2002. 175 s.

6. 2. Časopisy, sborníky, příspěvky

ABRAHAM, Ronny. La réforme du mécanisme de contrôle de la Convention européenne des droits de l'homme: Le protocole n° 11 à la Convention. *Annuaire français du droit international*, XL. 1994, s. 619-631.

ARNULL, Anthony. Private applicants and the action for annulment since Cordoniu. *Common Market Law Review*, č. 38, 2001.

BIERNAT, Ewa. The Locus Standi of private Applicants under article 230 (4) EC and the Principle of judicial Protection in the European Community. Jean Monnet Working Paper 12/03. *NYU School of Law*, New York, 2003.

BENDOVIÁ, Jana. Stát fandí udavačům, *Reflex*, 18. února 2016, č. 7, s. 20-25.

BOBEK, Michal, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan. Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku. Praha: C.H. Beck, 2013, speciální číslo časopisu *Jurisprudence* věnované dvacetiletému výročí Úmluvy v českém právním řádu, *Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8.

BOBEK, Michal. Individuální žalobci před Evropským soudním dvorem; několik zamýšlení nad aktuálním vývojem, *PR - příloha Evropské právo*, 6/2003.

BOERGER-DE SMEDT, Anne. Negotiating the Foundations of European Law, 1950-57: The Legal History of the Treaties of Paris and Rome. *Contemporary European History*, suppl., č. 21, 2012.

BOGDANY, Armin von a další. Reverse Solange – Protecting the Essence of Fundamental Rights Against EU Member States, *Common Market Law Revue*, č. 49,2, duben 2012, s. 489-519.

BOGOJEVIĆ, Sanja. Judicial Protection of Individual Applicants revisited: Access to Justice through the Prism of Judicial Subsidiarity. *Yearbook of European Law*. Vol. 34, č. 1, 2015.

CANÇADO TRINDADE, Antônio Augusto. L'émancipation de l'individu par rapport á son propre Etat: le rétablissement historique de la personne humaine comme sujet du droit des nations. *Le droit international pour la personne humaine*, 2011.

CRAIG, Paul. Standing, Rights, and the Structure of Legal Arguments, *European Public Law*, 2003, 9(4), s. 493-508.

DE WITTE, Floris. The European Judiciary after Lisbon. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. Vol. 15, č. 1. 2008.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin, GREENE, Alan. Legitimacy and the Future of the European Court of Human Rights: Critical Perspectives from Academia and Practitioners. *German Law Journal*. 2011, vol. 12, č. 10, s. 1708.

FYRNYS, Markus. Expanding Competences by Judicial Lawmaking: The Pilot Judgment Procedure of the European Court of Human Rights. *German Law Journal*, roč. 12, č. 5, 2011.

GLAS, Lize, R., KROMMENDIJK, Jasper. From Opinion 2/13 to Avotiņš: Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Courts. *Human Rights Law Review*, č. 17, 2017, s. 567-587.

HORSLEY, Thomas. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal limits to Judicial lawmaking, č. 4. *Common Market Law Review*, 2013.

KOCHENOV, Dimitriy, On Policing Article 2 TEU Compliance – Reverse Solange and Systemic Infringements Analyzed, *Polish Yearbook of International Law*, č. 33, 2013, s. 145-170.

KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*. č. 4. 2006.

MAHONEY, Paul. The Comparative Method in Judgements of the European Court of Human Rights: Reference Back to National Law, In: Guy Canivet, Mads Andenas, Duncan Fairgrieve, *Comparative Law Before the Courts, British Institute for International and Comparative Law*, London, 2004, s. 133-150.

MALENOVSKÝ, Jiří. Nové demokratické státy Evropy a 14. protokol: klikatá, ale správná cesta k adjustaci desynchronizovaného mechanismu, *Právník*, 2006, č. 6, s. 637.

MARCHAND, Jennifer. Prévention et dissuasion dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, *Revue française du droit administratif*, č. 6, 2014, str. 1149-1157.

MAZÁK, Ján. Locus standi v konaní o neplatnosť: od Plaumannovho testu k regulačným aktom. *Právník*. Vol. 3, 2011.

PARFOURU, Anatole, Abasquene. A. Locus standi of private Applicant under the Article 230 EC Action for Annulment: Any Lessons to be Learnt from France? *Maastricht journal of European and Comparative Law*, 14, č. 4, 2007.

PETRLÍK, David. New concepts of protection of fundamental rights in European Union. *From Eastern Partnership to the Association. A legal and political Analysis. Cambridge Scholars Publishing*. 2014, s. 173 -185.

SADURSKI, Wojciech. Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Rights, the Accession of Central and East European States to the Council of Europe, and the Idea of Pilot Judgments. *Human Rights Law Review*. 2009, vol. 9, no. 3, s. 397 a násl.

SMEKAL, Hubert. Krátká glosa k posudku 2/13. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*. č. 1-2. 2015.

SPANO, Robert: University or diversity of Human rights? Strasbourg in the age of subsidiarity, *Human Rights Law Review*, 2014, vol. 14, č. 3, str. 487-502.

SCHOHE, Gerrit. La réforme du contentieux communautaire du point de vue des droits du particulier. *EUI and NYU Input*. Vol. 41, č. 5-6. 2005.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Modifikace kontrolního mechanismu Úmluvy lidských práv na základě 14. protokolu: dokonalosti příliš vzdálená reforma. *Jurisprudence*, roč. 17, č. 3, 2008, s. 36-41.

ŠLOSARČÍK, Ivo. *Evropský soudní dvůr a soudy členských států Evropské unie*. Justiční akademie ČR, 2005, s. 45.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Interakce mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva ve světle rozsudků ESLP ve věci Avotiņš v. Lotyšsko: pokračování příměří nebo jen zdánlivý pocit bezpečí? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, Supplementum 1, s. 279.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Posudek Soudního dvora Evropské unie č. 2/2013 z pohledu individuálního stěžovatele: tragédie nebo vysvobození? *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, No. 1, s. 63–77.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. Právo jednotlivce na přístup k evropským soudům. In MADLEŇÁKOVÁ, Lucia, VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana (eds.). *Právo v proměnách čas: 10 let debatování mladých právníků*. Praha: Leges, 2016, 336 s.

ŠTĚPÁNOVÁ, Kateřina. What is the Real Fundament of Fundamental Rights's Protection? In HOJNIK, Janja, OREŠEK, Natalija (eds.). *Strengthening the Rule of Law in the EU*. University of Maribor, 2016, 370 s.

VANDERSANDEN, G. Pour un élargissement du droit des particuliers d'agir en annulation contre des actes autres que les décisions qui leur sont adressées, ces *Cahiers*, 1995.

VIMA, Nomiko. The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Challenges, *The Greek Law Journal*, Vol. 57, 2009, s.1890-1902.

WAELBROECK, Denis, BOMBOIS, Thomas. Des requérants „privilégiés“ et des autres, À propos de l'arrêt Inuit et de l'exigence de protection juridictionnelle effective des particuliers en droit européen, *Cahiers de droit européen*, Bruylant, Vol. 50, č. 1, 2014.

6. 3. Právní předpisy

6.3.1. Mezinárodní smlouvy

Evropská úmluva o ochraně lidských a svobod

Mezinárodní úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí (tzv. Aarhuská úmluva)

Vídeňská úmluva o smluvním právu

6.3.2. Právní předpisy EU

Listina základních práv Evropské unie

Smlouva o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy (SFEU)

Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy (SEU)

Smlouva o Evropském Hospodářském společenství (EHS)

Nařízení Rady (ES) č. 1638/98 ze dne 20. července 1998, kterým se mění nařízení č. 136/66/EHS o zřízení společné organizace trhu s oleji a tuky

Nařízení Komise (EU) č. 222/2011 ze dne 3. března 2011, kterým se stanoví výjimečná opatření, pokud jde o uvolnění cukru a isoglukózy nepodléhajících kvótám na trh Unie při snížené dávce z přebytku v hospodářském roce 2010/2011

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 o vytvoření systému pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství a o změně směrnice Rady 96/61/ES

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 293/2011 ze dne 23. března 2011 o stanovení přidělového koeficientu, o odmítnutí dalších žádostí a o ukončení období pro podání žádostí o dostupná množství cukru nepodléhajícího kvótám, jež mají být prodána na trhu Unie při snížené dávce z přebytku

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 302/2011 ze dne 28. března 2011 o otevření výjimečné dovozní celní kvóty pro určité množství cukru pro hospodářský rok 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 393/2011 ze dne 19. dubna 2011, kterým se stanoví koeficienty přidělení pro vydávání dovozních licencí na produkty v odvětví cukru v rámci některých celních kvót, o něž bylo zažádáno od 1. do 7. dubna 2011, a kterým se pozastavuje podávání žádostí o tyto licence

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES ze dne 13. října 2003 o vytvoření systému pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství a o změně směrnice Rady 96/61/ES

Nařízení Komise (EU) č. 222/2011 ze dne 3. března 2011, kterým se stanoví výjimečná opatření, pokud jde o uvolnění cukru a isoglukózy nepodléhajících kvótám na trh Unie při snížené dávce z přebytku v hospodářském roce 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 293/2011 ze dne 23. března 2011 o stanovení přidělového koeficientu, o odmítnutí dalších žádostí a o ukončení období

pro podání žádostí o dostupná množství cukru nepodléhajícího kvótám, jež mají být prodána na trhu Unie při snížené dávce z přebytku

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 302/2011 ze dne 28. března 2011 o otevření výjimečné dovozní celní kvóty pro určité množství cukru pro hospodářský rok 2010/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 393/2011 ze dne 19. dubna 2011, kterým se stanoví koeficienty přidělení pro vydávání dovozních licencí na produkty v odvětví cukru v rámci některých celních kvót, o něž bylo zažádáno od 1. do 7. dubna 2011, a kterým se pozastavuje podávání žádostí o tyto licence

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (tzv. nařízení Brusel I)

6. 4. Internetové zdroje

6.4.1. Odborné články a komentáře z internetových zdrojů

BESSELINK, Leonard. *Acceding to the ECHR notwithstanding the Court of Justice Opinion 2/13* [online]. Verfassungsblog, 23. prosince 2014 [cit. 23. ledna 2015]. Dostupné na <http://www.verfassungsblog.de/acceding-echr-notwithstanding-court-justice-opinion-213/#.VL53ntKG_h4>.

BRUYSE, Antoine. *Pilot Judgment Procedure Included in Rules of Court* [online], 24. března 2011 [cit. 19. ledna 2018]. Dostupné na <<http://echrblog.blogspot.cz/2011/03/pilot-judgment-procedure-included-in.html>>.

DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky „translidí“* [online]. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, Vol 3, č. 1 2013 [cit. 22. ledna 2018]. Dostupné na <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/viewFile/44/50>>.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin. *Advisory Opinions: More Cases for the Already Overburdened Strasbourg Court* [online]. VerfBlog, 31. května 2013 [cit. 12. prosince 2015]. Dostupné na <<http://verfassungsblog.de/advisory-opinions-more-cases-for-the-already-overburdened-strasbourg-court/>>.

FOREJTOVÁ, Monika. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je oč tu už neběží* [online]. Právní prostor, 16. ledna 2015 [cit. 10. ledna 2016]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>>.

KOPA, Martin. *Protokol č. 16 k Úmluvě – které české soudy by měly mít pravomoc požádat o poradní posudek ze Štrasburku?* [online]. Jiné právo, 17. května 2014 [cit. 10. ledna 2016]. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.fr/2014/05/martin-kopa-protokol-c-16-k-umluve.html>>.

KRATOCHVÍL, Jan. *Jak napsat kvalitní stížnost k ESLP* [online]. Bulletin advokacie, 24. února 2014 [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/jak-napsat-kvalitni-stiznost-k-eslp>>.

PALOUŠ, Martin. *Několik poznámek k výkladové praxi Evropského soudu pro lidská práva* [online]. Praha: Centrum pro teoretická studia, leden 2007, [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-07-01.pdf>>.

PEJCHAL, Aleš. „*Aby stěžovatel mohl „vítězný“ rozsudek ESLP řádně uchopit, musí mít možnost dosáhnout toho, že jeho pře bude znovu a kvalitněji rozhodnuta.*“ [online]. 18. října 2012 [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/aktualne/ales-pejchal-aby-stezovatel-mohl-vitezny-rozsudek-eslp-radne-uchopit-musi-mit-moznost-dosahnout-toho-ze-jeho-pre-bude-znovu-a-kvalitneji-rozhodnuta-86405.html>>.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Vztah dovolání a ústavní stížnosti včera a dnes a zítra?* [online]. Bulletin advokacie, 22. Září 2016 [cit. 2. února 2017]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/vztah-dovolani-a-ustavni-stiznosti-vcera-dnes-a-zitra?browser=full>>.

ŠKEŘÍK, Jan. *Posudek SDEU č. 2/13 ke slučitelnosti návrhu dohody o přistoupení EU k EÚLP – komentář.* Jiné právo, 15. ledna 2015 [cit. 12. února 2017], Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.cz/2015/01/jan-skerik-posudek-sdeu-c-2-13.html>>.

ŠROLEROVÁ, Markéta. ***Další protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*** [online]. Česká advokátní komora [cit. 13. ledna 2017]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11721>>.

ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva* [online]. Česká advokátní komora [cit. 23. listopadu 2016]. Dostupné na <<https://www.cak.cz/assets/files/283/VztahEvropskeUmluvyaEvropskehoPrava.rtf>>

TURKUT, Emre. *The Köksal case before the Strasbourg Court: a pattern of violations or a mere aberration?* [online]. Strasbourg Observers, 2. srpna 2017, [cit. 18. ledna 2018]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2017/08/02/the->

koksál-case-before-the-strasbourg-court-a-pattern-of-violations-or-a-mere-aberration>.

6.4.2. Další internetové zdroje

Access to the Court of Justice for individuals – possible amendments to Article 230, paragraph 4, of the EC Treaty [online]. CERCLE I Working Document I, Konvent. 26. února 2003, [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://european-convention.eu.int/docs/wdcir1/8563.pdf>>.

Analyse statistique 2017 [online]. ESLP, leden 2017, [cit. 26. ledna 2017]. Dostupné na: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer

Důvodová zpráva k Protokolu č. 15 k Úmluvě, Rapport explicatif, Série des traités du Conseil de l'Europe - n° 213 [online]. Rada Evropy [cit. 23. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_FRA.pdf>.

Fundamental Complaint, Discussion Circle, CERCLE I Working Document 03, příspěvek prof. Dr. Jürgen Meyer [online]. Konvent. [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://european-convention.europa.eu/docs/wdcir1/8607.pdf>>.

Interlaken Declaration ze dne 19. února 2010 [online], [cit. 14. ledna 2018]. Dostupná z<http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/europa/euroc.Par.0133.File.tmp/final_en.pdf>.

Praktická příručka k podmínkám přijatelnosti [online]. ESLP, 2011, [cit. 25. října 2017]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf>

Proposals for Treaty changes, Document CONV 221/02, příspěvek evropského ombudsmana Jacoba Södermana [online], Konvent, 26. července 2007, [cit. 23. září 2015]. Dostupné na <<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/00221en2.pdf>>.

Předběžné otázky Nejvyššího soudu podané k Soudnímu dvoru Evropské unie a předběžné otázky ostatních českých soudů [online]. Nejvyšší soud České republiky, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskepředbezneotazky~Predbezne_otazky_ostatnich_ceskych_soudu~?openDocument&ln

g=CZ>

a

<[http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskep
redbezneotazky~Predbezne_otazky_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&lng=CZ](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/web/Zahranicnivztahy~Ceskep
redbezneotazky~Predbezne_otazky_Nejvyssiho_soudu~?openDocument&lng=CZ)>.

Rapport de la Cour de Justice des Communautés européennes, Luxembourg, bod 20 [online]. CVCE, květen 1995, [cit. 26. července 2016]. Dostupné na <<http://www.cvce.eu>>.

Rapport sur la mise en oeuvre de l'article du règlement modifié concernant l'introduction de nouvelles requêtes [online]. ESLP. 15. února 2015, [cit. 26. ledna 2018]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Report_Rule_47_FRA.pdf>.

Report of the European Parliament on the impact of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and its future status, (2002/2139(INI)) [online]. Evropský parlament. 8. října 2002, [cit. 6. května 2016]. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2002-0332+0+DOC+XML+V0//EN&language=hr>>.

Výroční zpráva Soudního dvora 2014, Rapport annuel 2014 [online]. ESLP, leden 2015, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_FRA.pdf >

Výroční zpráva Soudního dvora 2017, Rapport annuel 2017 [online]. ESLP, leden 2018, [cit. 26. ledna 2018]. Dostupné na http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2017_FRA.pdf >

6. 5. Judikatura

6.5.1. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

(citováno dle výskytu v textu práce)

Rozsudek ve věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Öztürk proti Německu*, č. 8544/79, 21. února 1984.

Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72 , 25. dubna 1978.

Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

Rozsudek ve věci *Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88 , 7. července 1989.

Rozsudek ve věci *Engel a další proti Nizozemí*, č. 5100/71 5101/71 5102/71 5354/72 5370/72, 23. listopadu 1976.

Rozsudek ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

Rozsudek ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 7878/77, 28. června 1984.

Rozsudek ve věci *König proti Německu*, č. 6232/73, 28. června 1978.

Rozsudek ve věci *Ferrazzini proti Itálii*, č. 44759/98, 12. července 2001.

Rozsudek ve věci *Schouten a Meldrum proti Nizozemí*, č. 19005/91 19006/91, z 9. prosince 1994.

Rozsudek ve věci *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72, 25. dubna 1978.

Rozsudek ve věci *Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, 13. června 1979.

Rozhodnutí EKLP ve věci *Řecko proti Spojenému království* z 26. září 1958 a v další tzv. kyperské případy.

Rozsudek ve věci *Lawless proti Irsku* (č. 3), č. 332/57, 1. července 1961.

Rozsudek ve věci *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, 7. prosince 1976.

Rozsudek ve věci *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, 29. dubna 2002.

Rozsudek ve věci *Sunday Times proti Spojenému království*, č. 6538/74, 26. dubna 1979.

Rozsudek ve věci *Sporrong a Lönnroth proti Švédsku*, č. 7151/75 7152/75, 23. září 1982.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Lautsi proti Itálii*, č. 30814/06, 18. března 2011.

Rozsudek velkého senátu *Loizidou proti Turecku* (předběžné námítky), č. 15318/89, 23. března 1995.

Rozsudek ve věci *Mamatkulov Abdurasulovic proti Turecku*, č. 46827/99, 46951/99, 6. února 2003.

Rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, č. 39221/98 a 41963/98, 13. července 2000.

Rozsudek ve věci *Zehentner proti Rakousku*, č. 20082/02, 16. července 2009.

Rozsudek ve věci *Ilse Kochová proti Spolkové republice Německo*, 8. března 1962.

Rozsudek ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, jak byl citován shora.

Rozsudek ve věci tzv. *Belgického jazykového případu*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63, 2126/64, 23. července 1968.

Rozsudek ve věci *Autronic proti Švýcarsku*, č. 12726/87, 22. května 1990.

Rozsudek ve věci *Young, James a Webster proti Spojenému království*, č. 7601/76, 7806/77, 13. srpna 1981.

Rozsudek ve věci *Schmidt a Dahlström proti Švédsku*, č. 5589/72, 6. února 1976.

Rozsudek ve věci *Plattform „Artze für das leben“ proti Rakousku*, č. 10126/82, 21. června 1988.

Rozsudek ve věci *Les Saints Monastères proti Řecku*, č. 13092/87 13984/88, 9. prosince 1994.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Radio France a další proti Francii*, č. 53984/00, 23. září 2003.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Section de commune d'Antilly proti Francii*, č. 45129/98 23. listopadu 1999.

Rozsudek ve věci *Monnat proti Švýcarsku*, č. 73604/01, 21. září 2006.

Rozsudek ve věci *Klass a další proti Německu*, č. 5029/71, 6. září 1978.

Rozsudek ve věci *Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, 22. října 1981.

Rozsudek pléna ve spojených věcech *Open Door Counselling a Dublin Well Woman proti Irsku*, 14234/88, 14235/88, 29. října 1992.

Rozsudek ve věci *Burghartz proti Švýcarsku*, č. 16213/90, 22. února 1994.

Rozsudek velkého senátu ve věci *McCann a ostatní proti Spojenému království*, č. 18984/91, 27. září 1995.

Rozsudek ve věci *Yaşa proti Turecku*, č. 22495/93, 2. září 1998.

Rozsudek ve věci *Kurt a další proti Turecku*, č. 24276/94, 25. května 1998.

Rozsudek ve věci *Brudnicka a další proti Polsku*, č. 54723/00, 3. března 2005.

Rozsudek ve věci *Agrotexim a další proti Řecku*, č. 14807/89, 24. října 1995.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kaya a další proti Turecku*, č. 33420/96, 36206/97, 2. září 2003.

Rozsudek ve věci *Raimondo proti Itálii*, č. 12954/87, 22. února 1994

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Thévenon proti Francii*, č. 2476/02, 28. února 2006.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Malhous proti České republice*, č. 33071/96, 12. července 2001.

Rozsudek ve věci *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, 18. ledna 1978, bod 158.

Rozsudek ve věci *Kärner proti Rakousku*, č. 40016/98, 24. července 2003.

Rozsudek ve věci *Burdov proti Rusku*, č. 59498/00, 7. května 2002.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

Rozsudek ve věci *Papamichalopoulos a ostatní proti Řecku*, č. 14556/89, 24. června 1993.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Blečić proti Chorvatsku*, č. 59532/00, 8. března 2006

Rozsudek ve věci *Drozd a Janousek proti Francii a Španělsku*, č. 12747/87, 26. června 1992

Rozsudek velkého senátu ve věci *Loizidou proti Turecku* (předběžné námitky), č. 15318/89, 23. března 1995.

Rozhodnutí o přijatelnosti velkého senátu ve věci *Banković a ostatní proti Belgii a 16 dalším smluvním státům*, č. 52207/99, 12. prosince 2001.

Rozsudek ve věci *Moustaquim proti Belgii*, č. 12313/86, 18. února 1991.

Rozsudek ve věci *López Ostra proti Španělsku*, č. 16798/90, 9. prosince 1994.

Rozsudek ve věci *Rees proti Spojenému království*, č. 9532/81, 17. října 1986.

Rozsudek ve věci *Cosey proti Spojenému království*, č. 21830/93, 22. dubna 1997.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Goodwin proti Spojenému království*, č. 28957/95, 11. července 2002.

Rozsudek ve věci *H. proti Finsku*, č. 37359/09, 13. listopadu 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26. října 2010.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Burden proti Spojenému království*, č. 13378/05, 29. dubna 2008.

Rozsudek velkého senátu ve věci *D. H. proti České republice*, č. 57325/00, 13. listopadu 2007.

Rozsudek ve věci *Běleš a ostatní proti České republice*, stížnost č. 47273/99, 12. listopadu 2002.

Rozsudek ve věci *Zvolský a Zvolská proti České republice*, stížnost č. 46129/99, 12. listopadu 2002.

Rozsudek ve věci *Benet Praha, spol. s r.o., proti České republice*, č. 33908/04, 7937/05, 25249/05, 29402/05, 33571/06, 24. února 2011.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Varnava a další proti Turecku*, č. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90, 16073/90, 18. září 2009.

Rozsudek velkého senátu ve věci *García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, 21. ledna 1999.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Kiousi proti Řecku*, č. 52036/09, 20. září 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Korolev proti Rusku*, č. 25551/05, 1. července 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Šumbera proti České republice*, č. 48228/08, 21. února 2012.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Ionescu proti Rumunsku*, č. 36659/04, 1. června 2010

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Burov proti Moldávii*, č. 38875/03, 14. června 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Holub proti České republice*, č. 24880/05, 14. prosince 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bratři Zátkové, a.s. proti České republice*, č. 20862/06, 14. prosince 2010.

Rozsudek ve věci *Mantovanelli proti Francii*, č. 21497/93, 18. března 1997, bod 33.

Rozsudek ve věci *Krčmář proti České republice*, č. 35376/97, 3. března 2000.

Rozsudek ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*, č. 61811/00, 21. června 2005.

Rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice*, č. 20728/05, 3. července 2008.

Rozsudek ve věci, *Palšovič proti České republice*, č. 39278/04, 3. února 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Matoušek proti České republice*, č. 9965/08, 29. března 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Čavajda proti České republice*, č. 17696/07, 29. března 2011.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Bock proti Německu*, č. 22051/07, 19. ledna 2010.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Fernandez proti Francii*, č. 65421/10, 17. ledna 2012.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Jancev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 18716/09, 4. října 2011.

Rozhodnutí o předběžných námitkách ve věci *Finger proti Bulharsku*, č. 37346/05, 10. května 2011.

Rozsudek ve věci *Flisar proti Slovinsku*, č. 3127/09, 29. září 2011.
Rozsudek ve věci *Malysh a Ivanin proti Ukrajině*, č. 40139/14 a 41418/14, 9. září 2014.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 22. června 2004.

Rozsudek o vyškrtnutí ze seznamu ve věci *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, 28. září 2005.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, 19. června 2006.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06 22. března 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Fabris proti Francii*, č. 16574/08, 7. února 2013, bod 75.

Rozsudek ve věci *McHugh a další proti Spojenému království*, č. 51987/08, 49043/09, 49065/09 a 1012 dalších, z 10. února 2015.

Rozsudek velkého senátu (č. 2) ve věci *Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) proti Švýcarsku*, č. 32772/02, 20. června 2009.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Hulki Güneş proti Turecku*, č. 17210/09, 2. července 2013, bod 54.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. 22241/08, 5. února 2015

Rozsudek velkého senátu ve věci *Burmych proti Ukrajině*, č. 46852/13, 47786/13, 54125/13, 56605/13, 3653/14, 12. října 2017.

Rozsudek ve věci *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, 15. října 2009.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Köksal proti Turecku*, č. 70478/16, 6. června 2017.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Mercan proti Turecku*, č. 56511/16, 8. listopadu 2016.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Zihni proti Turecku*, č. 59061/16, 29. listopadu 2016.

Rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Çatal proti Turecku*, č. 2873/17, ze 7. března 2017.

Rozsudek ESLP ve věci *Bellet proti Francii*, č. 23805/94, 4. prosince 1995, bod 38.

Rozsudek ESLP ve věci *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21. února 1975, bod 36.

Rozhodnutí EKLP o přijatelnosti stížnosti ve věci *M & Co. proti Německu*, č. 13258/87, 9. února 1990.

Rozsudek ESLP ve věci *Cantoni proti Francii*, č. 17862/91, 15. listopadu 1996.

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Matthews proti Velké Británii*, č. 24833/94, 18. února 1999.

Rozhodnutí velkého senátu ESLP o přijatelnosti ve věci *Senator Lines proti 15 členským státům EU*, č. 56672/00, 1. března 2004.

Rozsudek ESLP ve věci *Emesa Sugar N. V. proti Nizozemí*, č. 62023/00, 13. ledna 2005.

Rozsudek ve věci *Mortier proti Francii*, č. 56672/00, 31. července 2001.

Rozsudek ve věci *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28. května 1985.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, 17. ledna 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi proti Irsku*, č. 45036/98, 30. června 2005.

Rozsudek ve věci *Michaud proti Francii*, č. 12323/11, 6. prosince 2012.

Rozsudek velkého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, 23. května 2016

Rozsudek čtvrtého senátu ve věci *Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, 25. února 2014.

Rozsudek ESLP ve věci *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9. října 1979.

6.5.2. Judikatura Soudního dvora EU (citováno dle výskytu v textu práce)

Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995 ve věci *Andrea Francovich a Danila Bonifaci v Itálie*, C-6 & 9 /90.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. února 1984 ve věci *Rewe-Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, (tzv. *Cassis de Dijon*), 128/78.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. února 1998 ve věci *Parti écologiste „Les Verts“ v Evropský parlament*, 190/84.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Stauder v Ulm*, 29/69.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Internationale Handelsgesellschaft GmbH. v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 11/70.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1963 ve věci *Plaumann & Co. v Komise Evropského hospodářského společenství*, C 25/62.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. června 1980 ve věci *Calpak a Società emiliana lavorazione frutta v Komise*, 789/79 a 790/79.

Usnesení Soudního dvora ze dne 24. října 1962 ve věci *Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes, Fédération nationale des producteurs de fruits, Fédération nationale des producteurs de légumes proti Radě Evropského hospodářského společenství*, spojené věci 16/62 a 17/62.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 1971 ve věci *International Fruit Company a další proti Komisi Evropských společenství*, spojené věci C- 41-44/70.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. května 1994 ve věci *Codorníu SA v Rada EU*, C-309/89.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. července 2002 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, C-50/00 P.

Usnesení Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 23. listopadu 1999 ve věci *Unión de Pequeños Agricultores v Rada EU*, T-173/98.

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Nederlandse Antillen v Rada*, C-452/98.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. listopadu 2001 ve věci *Komise v Rakousko*, C-424/99.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987 ve věci *Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost.*, 314/85.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988 ve věci *Van der Kooy v Komise*, 67/85, 68/85 a 70/85.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. června 1992 ve věci *Extramet Industrie v Rada*, C-358/89.

Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 3. května 2002, ve věci *Komise Evropských společenství v Jégo-Quééré & Cie SA*, T-177/01.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. dubna 2002 ve věci *Komise Evropských společenství v Jégo-Quééré & Cie SA*, C-263/02 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 1998 ve věci *Stichting Greenpeace Council (Greenpeace International) a další proti Komisi Evropských společenství*, C-321/95 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. května 1986 ve věci *Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. prosince 1992 ve věci *Oleificio Borelli v Komisi*, C-97/91.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci ***Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd v Justitiekanslern***, C-432/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2008 ve věci ***Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komise Evropských společenství***, C-402/05 P a C-415/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. června 2006 ve věci *G. J. Dokter, Maatschap Van den Top a W. Boekhout v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, C-28/05.

Rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 21. září 2005 ve věci *Ahmed Ali Yusuf a Al Barakaat International Foundation v Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství*, T-306/01.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. října 2013 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropský parlament a Rada Evropské unie*, C-583/11 P.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. září 2011 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropský parlament a Rada Evropské unie* T-18/10.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. září 2015 ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v Evropská komise*, C-398/13 P.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. prosince 2013 ve věci *Telefónica SA v Evropská komise*, C-274/12 P.

Usnesení Tribunálu Evropské unie ze dne 21. března 2012 ve věci *Telefónica v Komise*, T-228/10.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. října 2007 ve věci *Komise v Německo*, C-112/05.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 2013 ve věci *Gbagbo a další v. Rada*, C-478/11 P až C-482/11 P.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. května 2013 ve věci *Abdulrahim v. Rada a Komise*, C-239/12 P.

Rozsudek Tribunálu ze dne 2. března 2010 *Arcelor SA v Evropském parlamentu a Radě Evropské unie*, T-16/04.

Usnesení Tribunálu ze dne 10. září 2002 ve věci *Japan Tobacco a JT International v Parlament a Rada*, T-223/01.

Usnesení Tribunálu ze dne 30. dubna 2003 ve věci *Villiger Söhne v Rada*, T-154/02.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. září 2004, ve věci *SNF v Komise*, T-213/02.

Usnesení Tribunálu a ze dne 25. dubna 2006 ve věci *Kreuzer Medien v Parlament a Rada*, T-310/03.

Usnesení Tribunálu ze dne 6. května 2003 ve věci *Vannieuwenhuyze-Morin v Parlament a Rada*, T-321/02.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 2014 ve věci *Stichting Woonlinie, Stichting Allee Wonen, Woningstichting Volksbelang, Stichting WoonInvest, Stichting Woonstede v Evropská komise* C-133/12 P.

Usnesení Tribunálu ze dne 28. září 2016 ve věci *PAN Europe a další v Komise*, T-600/15.

Usnesení Tribunálu ze dne 7. července 2015 ve věci *Federcoopesca a další v Komise*, T-312/14.

Rozsudek Tribunálu ze dne 13. prosince 2016 ve věci *IPSO proti ECB*, T-713/14.

Rozsudek Tribunálu dne 4. února 2016 ve věci *Heitkamp BauHolding v Komisi*, T-287/11.

Rozsudek Tribunálu ze dne 4. února 2016 ve věci *GFKL Financial Services v Komisi*, T-620/11.

Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Tilly-Sabco v Komisi*, T-397/13.

Rozsudek Tribunálu ze dne 14. ledna 2016 ve věci *Doux v Komisi*, T-434/13.

Rozsudek ze dne 15. září 2016 ve věci *Ferracci v Komisi*, T-219/13.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. ledna 2013 ve věci *Sky Österreich*, C-283/11.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 18. července 2013 ve věci *Alemo-Herron a další*, C-426/11.

Rozsudek Soudního dvora ze dne **ze dne 21. února 1991 ve věci *Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG v Hauptzollamt Itzehoe a Zuckerfabrik Soest GmbH v Hauptzollamt Paderborn*, spojené věci C-143/88 a C-92/89.**

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. března 2007 ve věci *Unibet*, C-432/05, bod 64.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2014 ve věci *Liivimaa Lihaveis MTÜ v Eesti-Läti programmi 2007–2013 Seirekomitee*, C-562/12.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. listopadu 2016 ve věci *Lesoochránárske zoskupenie VLK v Obvodný úrad Trenčín*, C-243/15.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011 ve věci *Gerardo Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (ONEm)*, C-34/09.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979, ve věci *Liselotte Hauer a Land Rheinland-Pfalz* (tzv. „Zákaz nové výsadby vinné“), 44/79.

Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 25. ledna 2018 ve věci *Maximilian Schrems v Facebook Ireland Limited*, C-498/16.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. dubna 2014 ve věci *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources a další a Kärntner Landesregierung a další*, spojené věci C-293/12 a C-594/12.

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. října 2015 ve věci *Thierry Delvigne v Commune de Lesparre Médoc a Préfet de la Gironde*, C-650/13.

6.4.2.1. Posudy Soudního dvora

Posudek Soudního dvora ze dne 28. března 1996 týkající se „Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod“, č. 2/94.

Posudek pléna Soudního dvora ze dne 18. prosince 2013 týkající se „Přistoupení EU k Úmluvě“, č. 2/13.

6.4.2.2. Stanoviska generálních advokátů

Stanovisko generálního advokáta Jacobse z 21. března 2002 ve věci C-50/00 P.

Stanovisko generálního advokáta Roemera z 8. května 1963 ve věci C- 25/62.

Stanovisko generální advokáta Roemera z 1. dubna 1971 ve věcech C-41-44/70.

Stanovisko generálního advokáta Jacobse z **10. července 2003 ve věci C-263/02 P.**

Stanovisko generální advokátky Kokott z 19. března 2015 ve věci C-398/13 P.

Stanovisko generálního advokáta Watheleta z 29. května 2013 ve věci C-133/12 P.

Stanovisko generálního advokáta Cruz Villalóna z 14. října 2014 ve věci C-456/13 P

Stanovisko generální advokátky Kokott z 25. února 2016 ve věci C-559/14.

Stanovisko generální advokátky Kokott z 7. dubna 2016 ve věci C-70/15.

Stanovisko generálního advokáta Bobka z 8. září 2016 ve věci C-354/15.

Stanovisko generálního advokáta Mengozziho z 2. září 2010 ve věci C-279/09

Stanovisko generální advokátky Kokott z 21. března 2013 ve věci C-274/12 P.

Stanovisko generálního advokáta Cruz Villalóna z 4. června 2015 ve věci C-650/13.

6.5.3. Jiné

Disentní stanovisko soudce Jihoamerického soudu pro lidská práva Trinidad ve věci *Castillo Petruzzi a další v Peru*, rozsudek ze dne 4. září 1998.

Poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora věci „Náhrady škod utrpěných ve službách OSN“ (*Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations*, Advisory Opinion: I. C. J. Reports, 1949.

Posudek Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ze dne 3. března 1928, P.C.I.J., série B, č. 15, str. 17.

Nález Spolkového ústavního soudu Německa z 15. prosince 2015, sp. zn. 2 BvR 2735/14, publikován dne 26. ledna 2016.

Nález Ústavní soudu České republiky dne 1. října 2010, ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/09.

6. 6. Vědecké konference a odborná setkání

Aktuální judikatura ESLP, Seminář pro správní soudce, Nejvyšší správní soud a Justiční akademie, Brno, listopad 2017.

Aktuální judikatura SD EU, Seminář pro správní soudce, Nejvyšší správní soud a Justiční akademie, Brno, prosinec 2017.

Komplementarita či konkurence při ochraně základních práv ESLP a SD EU, seminář Mezinárodní unie advokátů, Bologna, červen 2015.

Kulatý stůl Národní ústavní systémy a Evropská unie: Harmonický vztah, nebo manželství před rozvodem?, kolokvium organizované Českou společností pro evropské a srovnávací právo a studentským spolkem Common Law Society, Praha, leden 2015.

Postoj Soudního dvora Evropské unie k přistoupení Unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kulatý stůl, Nejvyšší soud České republiky, únor 2015, Brno.

Právo v proměnách času: 10 let debatování mladých právníků, Olomoucké debaty mladých právníků, 10. ročník, září 2016, Hrubá Voda u Olomouce.

Strengthening the Rule of Law in the EU, CELCOS (Central European Law Conference for Students), březen/duben 2016, Maribor.

The EU in time of multicrisis and its greatest challenges: up-to-date solutions, future visions and prospects, konference organizovaná Jean Monnet Centre of Excellence v oboru evropského práva při Univerzitě Palackého a Českou Asociací pro evropská studia ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí České republiky, květen 2017, Praha.

Vnitřní a vnější proměny soudnictví EU, přednáška generálního advokáta Michala Bobka na půdě Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, březen 2016, Olomouc.

7. Anotace/Abstract

7.1. Anotace

Práce je pojata jako komparace, přičemž za svůj styčný bod vymezuje výklad procesních podmínek přijatelnosti individuálního podání; konkrétně stížnosti a žaloby na neplatnost, jakož i praktické dopady výkladu procesních podmínek těchto procesních institut do právní sféry jednotlivce. Jedná se o nezbytný předpoklad efektivního uplatnění *locus standi* před Soudy a dosažení meritorního rozhodnutí.

Práce na četných judikátech zkoumá praktickou aplikaci procesních institutů ESLP a SD EU. Disertační práce vyhodnocuje, zda je přístup jednotlivce k evropským soudům zajištěn efektivním způsobem, definuje problémy co do efektivního přístupu jednotlivce k evropským Soudům a navrhuje řešení k realizaci účinného *locus standi* jednotlivce před evropskými Soudy.

Práce je z tohoto pohledu rozčleněna na tři stěžejní úseky. Nejprve je pojednáno o řízení před ESLP (kapitola 2.), následně před SD EU (kapitola 3.), aby následná část zhodnotila jejich vzájemné prolínání (kapitola 4.).

Ve vztahu k ESLP práce identifikuje nové mechanismy spojené s přijatelností a přezkumem individuální stížnosti, které hodnotí spíše jako překážkou pro účinnou realizaci *locus standi* jednotlivce. Autorka se vymezuje zejména vůči podmínce tzv. podstatné újmy, kriticky hodnotí institut pilotních rozsudků ve spojení s tzv. repetitivními stížnostmi či například absolutní formalizaci řízení o individuální stížnosti po reformě článku 47 Jednacího řádu. Práce takto uzavírá, že zaváděné mechanismy slouží zejména k odstranění přetíženosti Soudu, a to i na úkor legitimacy soudních rozhodnutí a efektivity realizace práva na přístup ke spravedlnosti.

V souladu se zásadou judiciální subsidiarity práce nejprve tenduje k závěru, že je zejména na národních soudech, aby se zaměřily na prosazování Úmluvy. Zcela aktuální rozhodovací praxe Soudu nicméně dovede autorku k závěru, že její hypotéza ohledně efektivity přenosu ochrany lidských práv výhradně na národní úroveň v současnosti neobstojí.

V části práce věnované SD EU je demonstrováno, že výklad procesních podmínek přijatelnosti, které musí jednotlivce splnit, prošel vývojem, který byl ovlivňován v čase mnoha faktory. Ideálu efektivního *locus standi* jednotlivce však zdaleka nebylo dosaženo. Potvrdila se hypotéza restriktivního výkladu, a to jak v období předlisabonském, tak následně i v polisabonském. V práci byly identifikovány překážky na cestě k přímé soudní ochraně zejména co do výkladu pojmu bezprostředního a individuálního dotčení, jakož i v definici a limitaci okruhů aktů, proti nimž lze žalobu podat.

Autorka ve shodě s názorovými tendencemi Soudního dvora EU prozkoumala i jiné možnosti, jak může jednotlivce napadat unijní akty, o nichž má za to, že zasahují do jeho garantovaných práv. Pojetí decentralizace soudní ochrany a judiciální subsidiarity autorka z pohledu lucemburského soudu hodnotí v práci spíše pozitivně, protože za aktuálního konstantního stavu judikatury není pravděpodobná brzká změna rozšíření přímého přístupu jednotlivce k SD EU. Autorka má nicméně za to, že hypotéza konstrukce ochrany základních práv cestou předběžných otázek a přenesení ochrany na národní úroveň může kolidovat s článkem 6 odst. 1 Úmluvy, resp. s článkem 47 Charty.

V syntetické třetí části práce rozebírá aktuální vazbu mezi ESLP a SD EU, z pohledu *locus standi* jednotlivce, poukázala na tzv. oživení doktríny *Bosphorus* ze strany ESLP v aktuální rozhodovací praxi štrasburského soudu ve věci *Avotiņš*.

Za stávající situace nicméně nelze očekávat, že by ESLP vykonával efektivní externí kontrolu nad deficitem v soudní ochraně jednotlivce vzešlé z restriktivní interpretace procesních podmínek žaloby na neplatnost podávané jednotlivcem. Hypotéza vnější kontroly dodržování základních/lidských práv, tedy kontrola aktů EU ze strany ESLP, byla rovněž vyvrácena.

Ve shodě s již okřídleným citátem z historického rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku lze za efektivní, nikoliv iluzorní, ochranu základních práv a svobod považovat toliko tu, která v sobě zahrnuje účinný *locus standi* jednotlivce, a umožňuje mu tak účinně se dovolat jeho garantovaných práv ke kompetentní instituci s následnou vynutitelností jejího individuálního rozhodnutí.

7.2. Abstract

The work is based on the comparison of the interpretation given by the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as „ECtHR“) and the Court of Justice of the European Union (hereinafter referred to as „CJEU“) to the procedural conditions and admissibility criteria of the individual complaint and the action of annulment. The procedural conditions or admissibility criteria an individual has to comply with are essential in order to have its legal action examined factually.

The work presents a critical analysis of practical manifestation of the interpretation of the procedural criterias of an individual application and reflects on the implications of this interpretation on the effective realization of the individual *locus standi*.

The work naturally reflects the progressive evolution of the jurisprudence of the Courts, including both the historical and recent judgements.

The aim of the work is to evaluate whether the access of an individual to the European Courts is guaranteed in an effective way, to define obstacles to this access and to propound settlements to the realization of an effective *locus standi* of an individual petitioner before the European Courts.

Considering the comparative character of the work, it was divided into three principal parts; two of them deal with the respective Courts and their interpretation of the admissibility criteria, actual jurisprudential tendencies and deficiencies in the effective realization of *locus standi* of an individual applicant, the third synthetically focuses on the interferences between the Courts in the lights of right of an individual to the access to the court.

As far as the Strasbourg court is concerned, the work shows that the ECtHR has become the victim of its own success and tends to face up to the backlog by specific „working methods“. The Court modifies the admissibility criterias and formalizes the procedure of individual complaint and last but not least focuses on the procedure of pilot judgements. Hand in hand with those tendencies goes the principle of judicial subsidiarity that is actually promoted both on political level and by the Protocol No.15 to the Convention. The author primarily agrees with the application of this principle; national courts are obviously closer to the individuals and should

protect their rights in accordance with the Convention. Notwithstanding, the presented work proves that an exaggerated accent put on the principle of judicial subsidiarity can have even dramatic consequences on an individual applicant to the detriment of the legitimacy of the Court judgements.

As far as the Luxembourg court is concerned, the work claims that the action for annulment appears to be the most effective procedural instrument for the direct access of an individual to the CJEU even if the actual tendencies in the interpretation of its procedural aspects are restrictive. The author identifies obstacles on the way of an individual to a direct judicial protection including the limitations relating to the category of acts that can be contested.

The author notwithstanding promotes the principle of judicial subsidiarity and the decentralization of judicial protection of fundamental rights considering the fact that the *Plaumann* jurisprudence is still alive even after the Lisbon modifications of the article 263, paragraph 4 of the TFEU as well as in the actual judicial activities of the Court.

As far as the interferences between the Strasbourg and Luxembourg courts are concerned, the work verifies the thesis whether the external control of human/fundamental rights, i.e. the control of the EU acts by the ECtHR is an effective concept to an effective realization of the *locus standi* of an individual applicant. The author identifies interactions between the two Court. Possible future difficulties of the judicial protection of an individual in the form of non-direct access of the individual to the Court and the risks of non-conformity with the Convention are described in this chapter.

The author supposes that the CJEU may enter in conflict with the Convention due to the fact that the construction of protection of fundamental rights *via* the preliminary ruling procedure or *via* the transfer of protection to the national courts may collide with the article 6 of the Convention

Considering the non-access of the EU to the Convention and the fact that according to the actual jurisprudence of the ECtHR in the case of *Avotiņš* confirming the principle of equivalent protection expressed in the *Bosphorus* case, the external control of the EU legal acts by Strasbourg's Courts remains still only hypothetical.

